UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ARHEOLOGIJO

JOŠT HOBIČ

Mitična pokrajina in ljudsko izročilo severozahodnih Brkinov in Vremske doline

Diplomsko delo

Mentor: Prof. ddr. Andrej Pleterski

Univerzitetni študijski program: Arheologija

Ljubljana, 2013

Zahvale

Najprej bi se rad zahvalili prof. ddr. Andreju Pleterskemu, ki mi je z dragocenimi napotki in izkušnjami pomagal pri pisanju diplomske naloge. Če ne bi bilo tega, bi bila ta diplomska še daljša. Tukaj bi se še rad zahvalil za možnost, da sem sodeloval na izkopavanjih na Krvavcu, kjer se je ta diploma začela.

Iz vsega srca bi se rad zahvalil mojim bratom in sestram, ki so me na poti pisanja in izdelave diplome podpirali, vzpodbujali, ter verjeli vame. Še posebej bi se rad zahvalil Katee, ker mi je neumorno stala ob strani in me spodbujala ob trenutkih, ko mi je zmanjkalo volje in vere v to, da zmorem. Vsem želim vse dobro v tem življenju in naj se vam izpolnijo sanje, tiste iz srca.

Hvala vsem domačinom, ki so me kot neznanca sprejeli in me popeljali po pokrajini.

Na koncu pa še iskrena zahvala prednikom in pokrajini v kateri živim, za njihovo podporo in pripravljenost, da mi pokažejo preteklost te pokrajine in življenje v njej. Sedaj si mi, pokrajina, prirasla k duši in srcu in z velikim veseljem bom nadaljeval začeto del, saj čutim, da skrivaš še marsikateri zaklad.

Izvleček

Mitična pokrajina in ljudsko izročilo severozahodnih Brkinov in Vremske doline

V diplomski nalogi sem raziskoval ljudsko izročilo območja severozahodnih Brkinov in Vremske doline. Na začetku sem se ukvarjal z definicijo pokrajine v geografiji in arheologiji, ter temami raziskovanja pokrajine znotraj arheologije. Nadaljeval sem z predstavitvijo raziskovanja pokrajine v arheologiji skozi fenomenološki pristop, ki se mi je zdel najbolj primeren za raziskavo mitične pokrajine. Teoretski del je zaključevala definicija mitične pokrajine in pregled že znanih struktur, ki se pojavljajo v pokrajini skozi raziskovanje mitične pokrajine in ljudskega izročila v arheologiji. Temu sledi temeljni del diplomske naloge katalog ljudskega izročila, katalog arheoloških najdišč in katalog cerkva. Glavna naloga lociranja in opisa prostorske informacije ljudskega izročila je potekala na terenu s tem pa tudi spoznavanje s pokrajino. Temu je sledila analiza vsega zbranega ljudskega izročila, ki je zajela tako vsebino, kot prostorsko informacijo ljudskega izročila. Na koncu je bila narejen še kratek poizkus rekonstrukcije mitične pokrajine.
Ključne besede: ljudsko izročilo, arheologija, Brkini, Vremska dolina, mitična pokrajina.

Abstract

Mythical landscape and folk tradition of northwestern Brkini and Vremska dolina

In this thesis I explored the folk tradition of northwestern Brkini and Vremska dolina. At the beginning, I dealt with the definition of landscape in geography and archeology, as well as topics of research within the landscape archeology. I continued with the presentation of the research landscape in archeology through a phenomenological approach that seemed most appropriate for the study of mythical landscapes. The theoretical part is finisedwith definition of mythical landscapes and review of known structures that occur in the landscape through the exploration of mythical landscapes and folk traditions in archeology. This is followed by a fundamental part of the thesis, a catalog of folk traditions, catalog of archaeological sites and catalog of churches. The main task was locating and make description of spatial information that is one of the main part of folk traditions in the landscape and thus get to know the landscape. This was followed by an analysis of all the collected folklore, which included both content and spatial information. Finally, I made a brief attempt at reconstruction of the

mythical landscape of northwest Brkini and Vremska dolina.

Key words: folklore, archeology, Brkini, Vreme Valley, mythical landscape.

Kazalo

1. Uvod.....7
2. Območje raziskovanja.....8
3. Geografski pregled in oris območja raziskovanja.....9
4. Pokrajina.....15
4.1.Definicija pokrajine.....15
4.2. Kategorije pokrajine in teme raziskovanja pokrajine v arheologiji.....17
4.3. Fenomenološki pristop k raziskovanju pokrajine v arheologiji.....19
5. Mitična pokrajina.....21
5. 1. Strukture v prostoru mitične pokrajine.....23
5.3. Tradicija in kontinuiteta znotraj mitične pokrajine.....28
5.4. Cerkve in arheološka najdišča ter njihovo mesto znotraj mitične pokrajine.....30
6. Pokrajina severozahodnih Brkinov, Vremske doline in vzhodnih obronkov Krasa skozi arheološka obdobja.....31
6.1. Od paleolitika do eneolitika.....31
6.2. Kovinska obdobja 33
6.3. Antika.....35
6.4. Zgodnji srednji vek in srednji vek.....37
7. Katalog ljudskega izročila in umestitve ljudskega izročila v prostor.....41
8. Katalog cerkev 224
9. Katalog arheoloških najdišč.....253
10. Mitična pokrajina Severozahodnih Brkinov in Vremske doline.....299
10.1. Prostorska analiza ljudskega izročila znotraj pokrajine.....299
10.1.1. Vasi.....301
10.1.2. Gradovi.....305
10.1.3. Cerkve.....308
10.1.4. Nadnaravna bitja.....309
10.1.5. Vode.....311
10.1.6. Ceste.....314
10.1.7. Ajdi.....318
10.1.8. Šembilja.....321

10.1.9. Kače.....323
10.1.10. Hudič.....324
10.2. Kratek poizkus analize mitične pokrajine Jugozahodnih Brkinov in Vremske doline 327
10.2.1 Mitične točke v pokrajini.....327
10.2.2.Tabela lastnosti mitični točk.....336
10.3. Mitične točke v pokrajini in strukture mitične pokrajine severozahodnih Brkinov..338
10.3.1. Trojica varuhov pred slabim vremenom.....338
10.3.2. Trojica mitičnih točk sveti Kancijan v Škocjanu, sveti Socerb nad Artvižami in sveta Marija pri Kačičah.....340
10.3.3. Sveta pokrajina Škocjanskih jam in njene bližnje okolice.....344
11. Arheološke najdbe.....347
12. Povzetek.....349
13. Priloge.....350
14. Literatura.....388

1. Uvod

Za raziskovanje pokrajine severozahodnih Brkinov in Vremske doline sem se odločil v prvi vrsti predvsem zaradi spoznavanja pokrajine, kamor sem se pred kratkim preselil. Že odkar sem se na predavanjih profesorja Pleterskega srečal z mitično pokrajino in njenimi strukturami, so me pritegnile nove možnostmi raziskovanja in razumevanja preteklosti. Ključni del te diplomske naloge je postaviti temelje vsem nadaljnjim raziskavam preteklosti te pokrajine, ki jim bo za vir služilo ljudsko izročilo. V prvem delu se bom osredotočil na teoretsko osnovo pojmovanja pokrajine in njenega raziskovanja pokrajine, ter na predstavitev fenomenološkega pristopa k raziskovanju pokrajine v arheologiji. Nato bom predstavil sam pojem mitične pokrajine, njenih nivojev, kontinuitete in struktur znotraj nje. Predstavil bom še znano sliko arheoloških najdišč skozi obdobja in katalog arheoloških najdišč tega območja. Na območju, ki ga raziskujem, je bilo v preteklosti zbranega zelo veliko ljudskega izročila, ki ga je bilo predvsem potrebno prostorsko locirati. To je tudi osnovni del te diplomske naloge, saj se s tem pridobi dodatne informacije, ki nam omogočajo nadaljnje raziskovanje možnih struktur v pokrajini. Z delom na terenu sem skušal pridobiti še kakšno novo ljudsko izročilo. Vse to je združeno v katalogu ljudskega izročila in prostorske informacije. Iz vsega zbranega gradiva bo sledila prostorska analiza ljudskega izročila in možne interpretacije v okviru razumevanja pokrajine v preteklosti. Za konec se bom lotil še iskanja možnih struktur mitične pokrajine in poizkusa rekonstrukcije. Tako se bom lotil predvsem skozi opiranje na sledove v obliki patrocinijev, ljudskega izročila, toponimov in historičnega gradiva. Pomembno je tudi, da samo odkrito stanje na kartah preverim tudi na terenu samem, predvsem kar se tiče lokalne morfologije in simbolične komunikacije med kultnimi mesti in njihove vidnosti (Kravanja 2005, 264).

2. Območje raziskovanja

Na začetku je potreba definicija raziskovalnega območja. Tako sem si izbral območje, katerega meje potekajo na jugu od vasi Markovščina, proti severu na vrh grebena Brkinov do vasi Rjavče, navzdol do vasi Suhorje, preko reke Reke do roba Košanskega podolja, nato po jugovzhodni strani po slemenu Vremskega hribovja, do vasi Gabrče. Od tu poteka meja po robu Gabrka, do vasi Brezovica pri Povirju, preko vasi Povir do Lokev. Meja nato na zahodu poteka do Hrpelj in naprej po regionalni cesti do vasi Markovščina. V teh mejah se tako nahajajo tri glavne geografske enote, ki tvorijo osrčje območja raziskovanja. Te so zahodni del Brkinov, Vremska dolina in Divaški kras. Poleg teh treh so znotraj območja vključeni še deli Vremskega hribovja, Podgrajskega podolja in Sežanskega Krasa. Karta območja je priložena na koncu diplomskega dela pod prilogo 1.

3. Geografski pregled in oris območja raziskovanja

Svet, ki ga bom raziskoval, je geografsko gledano izredno razgiban, različen in zanimiv.

Sami Brkini, katerih del zajema raziskava, so najverjetneje dobili ime po zaobljenih kopah, brdinih. Delimo jih na zahodne, osrednje in vzhodne. Severni, manjši del pokrajine je dolina, ki spremlja tok 50 km dolge ponikalnice reke Reke, katere del je tudi Vremska dolina. Kamninska sestava pokrajine je dokaj enotna, poleg fliša eocenske starosti se v tej pokrajini pojavljajo še znotraj flišnatih plasti kremenovi prodniki, apnenec ter glina in melj. Za zahodne Brkine je posebno, da je en del apnenčast, kjer se paleocenski skladovi apnenca zajedajo v flišnato hribovje, meja po poteka po liniji vasi Dane pri Divači, Podgrad pri Vremah in Barko (glej karto geološke podlage – priloga 2). Zahodni del Brkinov, je hribovje z najvišjima vrhovoma cerkvico sv. Socerba nad Artvižami (817 m n. v.) in Ajdovščina nad Rodikom (804 m n. v.). Najvišji vrh Brkinov je vrh Kozlek (997m n. v.), vzpetina na kraškem robu nad Podgoro. Najobsežnejša višinska pasova sta od 400 do 500 ter od 500 do 600 m. Nad 700 m nadmorske višine je le 3,6 % površja, pod 400 m pa 3,9 % površja (Šebenik, Kladnik 1999, 248). Zaradi prevlade flišnega površja je vodno omrežje v pokrajini nadpovprečno gosto (1,5 km/ km2). Vodno omrežje ima pomembno vlogo pri preoblikovanju površja, saj zaradi flišnate podlage voda ne pronica ampak po površju odteče. Zato so Brkini zaradi mnogih izvirov in potokov, ki so najbolj aktivni v z dežjem bogatih mesecih pomladi in jeseni, s strmimi pobočji in globokimi dolinami ali po brkinsko žlebi, razrezano hribovje. Potoki na vzhodni in severni strani tečejo v Reko, na zahodni in južni strani od Brezovice do Sušaka, pa vode tečejo vse do stika z apnenčastim svetom (Klemenčič, 1959). Osrednji del Brkinov, kjer poteka glavno razvodno sleme, je na vrhovih visok okoli 700m n. v. Glavno razvodno sleme Brkinov se začne z vrhom Ajdovščina, ki se po grebenu nadaljuje vse do Tatr, kjer se začnejo osrednji Brkini. Slemena in stranski hrbti so na vrhu uravnana, medtem ko so pobočja v grapah strma. O strmosti reliefa govori podatek, da je površine, ki ima naklon več kot 16%, 65% . Glede na to da so za poljedelstvo najbolj ugodni nakloni do okoli 9% [1] gre za

1 Podatek o uporabnosti obdelovalnih površin (Novaković 2001, 201) sem pretvoril iz stopinj v procente s pomočjo internetne strani (http://www.calcunation.com/calculators/general%20math/geometry/degrees-to-

povprečno zelo strm teren, tega je v Brkinih okoli 20% (Marušič 1998, 83). V zahodnih Brkinih sta na vzhodni in severni strani glavna potoka, ki se izlivata v reko Reko, Sušica, z izlivom pri Škofljah in Padež, ki se izliva v Reko pri vasi Buje. Na vzhodno – južni strani pa potoki tvorijo Brezoviško in Odolinsko slepo dolino. Tem dvema sledijo manjše slepe doline pri Hotični, Slivju in Velikih Ločah (Šebenik, Kladnik 1999, 248).

Od vseh pokrajin sredozemskega sveta so Brkini z dolino Reke še najmanj primorski in predstavljajo vezni člen s celinsko Slovenijo. Ujeti med Snežnikom in Čičarijo, ki preprečujeta izrazitejše uveljavljanje sredozemskega podnebja, ima podnebje izrazito prehodne lastnosti. Te se kažejo v temperaturah in vetrovnosti. Tako pihajo iz strani morja toplejši vetrovi, iz celine pa burja. Padavinski režim v Brkinih je sredozemskega tipa z viškoma jeseni in zgodaj poleti. Območje dobi letno v povprečju 1522 mm padavin, količina padavin pa se od zahoda proti vzhodu veča, od 1400mm do največ 1800mm. Ker gre za neenakomerne padavine, je suša vselej možna. Pozimi je snega več kot na Krasu, manj pa kot na Pivki in na Vremščici. Srednja letna temperatura je 9,6 °C, srednja januarska temperatura je okoli 0°C, srednja junijska pa ne presega 20°C. Na izpostavljenih krajih pozimi je predvsem zaradi burje nižja temperatura, nastajajo pa tudi visoki zameti. Brkini spadajo v t. i. žledni pas Slovenije, zato lahko z veliko verjetnostjo pričakujemo hudo žled. Ta se v katastrofalni obliki pojavlja vsakih 30 let, s tem pa Brkine uvršča med z žledom najbolj ogrožene slovenske pokrajine. Predvsem so na udaru nad 500 m. n.v. ležeči gozdovi (Šebenik, Kladnik 1999, 252). Na flišnati osnovi so se razvile kisle prsti s tankim organskim humusnim slojem - tovrstne prsti imenujemo ranker. Najbolj rodovitna prst je na temenih slemen, kjer se je razvila do 0,5 m debela plast peščene prsti, ki jo domačini imenujejo »prhlica«. V razširjenih in mokrotnih dolinah je prst oglejena, ilovnata in debela, na apnenčasti podlagi pa prevladujejo rendzine. Gozd pokriva precejšen del pokrajine, po podatkih iz leta 1998 44% (Marušič 1998, 83), verjetno pa je sedaj zaradi trenda zaraščanja opustelih kmetijskih površin ta odstotek že večji. Prvotni gozd se je ohranil večinoma le v težje dostopnih grapah, večina površine je bila načrtno izsekana, s tem se je tudi povečalo delovanje erozije in posledice so gole, skalnate površine. To velja še posebej za dele, kjer je podlaga apnenec. Sedanji gozd sestavljajo skoraj polovico sestoji bukve, kostanja in različnih hrastov, dobro tretjino sestoji

percent.php, marec 2013)

hrasta gradna, slabo desetino sestoji bukve in gabrovca, preostanek pa čisti sestoji bukve in belega gabra (Šebenik, Kladnik 1999, 252-253). Večji delež kostanja in brez, kaže na sprana, kisla in osiromašena tla. V dolinah in grapah na bolj mokrotnih tleh raste jelša (Marušič 1998, 83).

Vremska dolina je poleg Temenice največja slovenska slepa dolina. V dolini teče reka Reka, sama dolina pa se začne pri kraju Topolec in je vse do Gornjih Vrem debrska dolina. Pri Gornjih Vremah se razširi v Vremsko polje, ki se zaključi pri kraju Škoflje, kjer Reka vstopi v kanjon, globok največ 60 m. Na koncu kanjona vstopi v Škocjanske jame, kjer se Vremska dolina tudi zaključi. Reka Reka je vrezala v apnenčasto podlago s svojim tokom poglobljeno dolino. Apnenčasto podlago sestavljajo paleocenski skladovi apnenca. Pri kraju Vremski Britof se začenjajo „vremske plasti“, v katerih so manjše plasti črnega premoga (Šebenik, Kladnik 1999, 248-250). Na flišnih naplavinah debelih do 12 m, nanesenih na apnenčasto podlago, je v osrednjem delu nekaj kilometrov široke doline, ki se proti zahodu na široko odpira proti Krasu, nastalo rodovitno Vremsko polje. Podnebje se ne razlikuje veliko od Brkinov, odstopanja so predvsem zaradi nižje nadmorske višine in se kažejo v malce višji povprečni temperaturi, v padavinah, ki so količinsko podobne za zahodni del Brkinov, ter v odsotnosti rednih žledov. Te razlike se predvsem bolje zaznajo na Vremskem polju. Prst, predvsem na Vremskem polju, ki je nastala na flišnatih nanosih, je peščena in zato bolj rodovitna, v preostalih delih Vremske doline, ki jih predstavljajo ozki pasovi ob reki, pa je prst oglejena, ilovnata in debela. Pobočja Vremske doline so poraščena z gozdom, ki je po sestojih isti kot gozd v Brkinih (Šebenik, Kladnik 1999, 250-252).

Jugozahodni Kras, ki ga zajema raziskovanje, je del matičnega Krasa, uravnane apnenčaste planote v jugozahodnem delu Slovenije (Rejec Brencelj 1998, 235). Kras nima enotne delitve in ga avtorji delijo na posamezne enote, ki so poimenovane večinoma po središčnih naseljih. Uporabljal bom delitev na krajinske pod-enote, ki jih uporablja Marušič (1998). Območja, ki jih v sklopu jugozahodnega Krasa obravnavam so skoraj celotni Divaški kras, Rodiški kras (v literaturi kdaj imenovan tudi Hrpeljski Kras) in delno Sežanski kras (Marušič 1998, 56).

Glavne geografske enote, ki sestavljajo Divaški Kras so ravnik Gabrk, jugovzhodni del

grebena Volovnika, osrednji greben Krasa, Danski kras in Škocjanski Kras. Ravnik Gabrk je omejen na jugu s sklenjenimi hribi med Sežano, Divačo in Vremsko dolino, na severu pa ga omejuje greben med Sopado (567 m n.v.) in Čebulovico (647 m n.v.), ki se nadaljuje v hribovje Vremščice. Jugovzhodni del grebena Volovnik se preko vrhov Strmce (542m n.v.), Gabričjem (542m n.v.) in Kožljeka (517m n.v.) izteče v bolj izravnan teren (Novaković 2001, 161-163). Danski Kras je omejen na severni strani z višjim delom izteka grebena Volovnik , na vzhodni in južni strani z začetki Brkinov, ter na južni in zahodni strani delno z gričevjem (Ograda 701m n.v.) ter Sežanskim ravnikom, oz. Lokavskim poljem. Škocjanske jame z okolico spadajo v okvir ravnika Gabrk in so njegov južni del, ki meji na Vremsko dolino.

Rodiški oz. Hrpeljski kras je kraško območje, s katerim označujemo kras v okolici Rodika in Hrpelj, ki obsega višje ležeče hribovje na severu z vrhovi Videž (664m n.v.), Polanšček (687m n.v.) in Ograda (701m n.v.). Na zahodu obsega del Zahodnega grebena, ki se preko Hrpeljske gore (737m n.v.) nadaljuje proti Slavniku (1028m n.v.) (Novaković 2001, 161). Na južni strani se stika z Matarskim podoljem, na vzhodni strani pa v okolici Rodika meji na Brkine in Divaški kras, s katerim je povezan po dolini med Brkini in grebenom Gabrove strani proti Danskemu krasu.

V nalogi sem tudi zajel del Sežanskega Krasa in sicer Lokavsko polje in greben, kateremu dominira vrh Stari Tabor (603mn.v.). Lokavsko polje se na vzhodni strani stika z Danskim krasom, na severni strani je omejeno z grebenom Stari Tabor, na vzhodni strani pa z grebenom, ki od vrha Kokoška (670m n.v.) poteka preko vrha Golac (688m n.v.) do Ograde (701m n.v.) in naprej. Proti jugu in jugozahodu se nadaljuje v Sežanski ravnik, katerega del tudi samo polje je (Novaković 2001, 163).

Matarsko podolje je ravnik med Brkini na severovzhodu, Slavniškim pogorjem na jugozahodu, Krasom na severozahodu in Brgudskim podoljem na jugovzhodu (Stepišnik 2011, 14). V nalogi sem zajel skrajni severni ravninski del in njegov stik z Brkini vse do vasi Markovščina.

Geološka podlaga Krasa je v večjem delu kredin korozijsko neodporen apnenec in dolomiti.

Povirska formacija, ki se pojavlja med Sežano in Divačo, ter ob slovensko-italjanski meji je med najstarejšimi geološkimi formacijami na Krasu. Podlaga na področju Divaškega krasa, Rodiškega in Matarskega podolja so predvsem terciarni apnenci. Tako so območja, ki vsebujejo starejše apnence in dolomite, v našem primeru Povirska formacija, bolj korozijsko odporne, za kar ima posledico manjše število kraških pojavov. Medtem pa so območja, katerih podlaga so kredini in terciarni apnenci, zelo izpostavljena koroziji in s tem povečanim številom kraških pojavov (Novaković 2001, 164-165). Sam relief je v grobem nastal z delovanjem paleorek, ki so odnesle na površju prisotne nepropustne kamnine in izdolble današnja podolja. Še danes se lahko vidi sledi teh rek v obliki fosilnega kremenovega proda in peska. Za tem so začeli delovati procesi, ki ustvarjajo kraške pojave (Rejec Brencelj 1998, 234-235). Reliefno je ves jugozahodni kraški del razmeroma uravnana kraška planota, v kateri prehaja površje iz ravnikov v višje grebene hribovij in zopet v ravnike. Mikrorelief je tipično kraški in je sestavljen iz vrtač, brezen, kraških jam in večjih udornih dolin – koliševk. O grobi uravnanosti priča tudi podatek, sicer za celotni Kras, da površje s strmino do 5% obsega 43% celotnega površja (Marušič 1998, 57). Če to primerjamo z zgoraj navedenim podatkom za Brkine, vidimo, da gre za drugačne oblikovano pokrajino. Površinsko tekočih voda je zelo zelo malo, kar je značilnost kraške pokrajine in reliefa. Večina je hudourniških potokov, ki tečejo po manj propustnih apnencih in dolomitih v času večjih padavin. Prav tako je malo izvirske vode, tako da je preskrba prebivalcev v preteklosti temeljila na padavinskih vodah, ki so jih ujeli v kale in vodne zbiralnike – štirne (Rejec Brencelj 1998, 237). Posebnost je obrobje Matarskega podolja, kjer pritečejo potoki iz strani flišnatih Brkinov in se zajedajo v apnenčasto podlago, s tem tvorijo slepe doline, kjer tudi poniknejo (Šebenik, Kladnik 1999, 248). V Škocjanskih jamah ponikne reka Reka in tvori globok in ozek kanjon ter veličasten vhod v podzemlje.

Kras spada pod območja s submediteranskim podnebjem. Letna količina padavin se giblje med 1200 in 1500 mm. Povprečno so enakomerno razporejene skozi celotno leto. Kljub temu sta dva viška in sicer jeseni in v prehodu med pomladjo in poletjem. Manj padavin je pozimi in pozno poleti, ko je verjetnost suše velika. Zaradi pronicljivosti površja voda hitro ponikne pod površje ali pa izhlapi. Snega je bolj malo, saj se pozimi čuti vpliv morja (Rejec Brencelj 1998, 237-238). Povprečna temperatura v juliju je med 19°C in 21,5°C, v januarju pa med

0,20°C in 2,1°C (Novaković 2001, 164-165). Pogosti vdori mrzlega zraka s celine na Krasu ustvarjajo znano kraško burjo, ki je izredno močna, ima velik erozijski in temperaturni vpliv na okolje. Pojavlja se predvsem pozimi (Novaković 2001, 168). Nasproti burje je na Krasu tudi pogost toplejši veter, ki v času potujočih toplih depresij piha od morja (Rejec Brencelj 1998, 237). Klimatski pogoji niso enotni na celem Krasu, za jugozahodni del Krasa je pomemben predvsem vpliv bližine morja in lega ob skrajnem robu dinarskega gorstva (Novaković 2001, 166). Prst je na Krasu nastala predvsem pod vplivom karbonatne podlage, na kateri so se razvili trije tipi prsti. To so rendzine, rjave pokarbonatne prsti in jerovica (terra rosa). Na Krasu je značilno, da je prst neenakomerno razdeljena, saj so po večini zelo plitve, na jugozahodnem delu do 30 cm, debelejša prst pa se nahaja v vrtačah in dolih ter ob vznožju hribov, kjer se preko erozije akumulira prst. Kljub dobro rodovitnim prstem, debelina in pa vodni režim ter pronicljivost tal ne omogočajo večje poljedelske izrabe tal. Tako je jugozahodni Kras predvsem zaradi plitkosti prsti in geološke podlage, katerega sestavljajo predvsem terciarni apnenci manj rodoviten in primeren za kmetijstvo (Novaković 2001, 169-170). Na matarskem podolju prevladujeta dva tipa prsti in sicer rendzina in rjava pokarbonatna prst. V slepih dolinah in na območju vasi Slope in Rodik se pojavlja evtrično rjava prst, ki je prinesena z aluvialnimi in koluvialnimi procesi. Ob potokih v slepih dolinah nastaja evteriča oglejena prst.[2] Kljub povezavi besede Kras z golo, skalnato pokrajino, po podatkih iz leta 1998 pokriva gozd 44% površine (Marušič 1998, 57), sedaj je verjetno ta procent predvsem zaradi opuščanja paše in poljedelstva na manj rodovitnih tleh nekaj večji. Na Krasu je več različnih sestojev gozda. Sestoji črnega bora, ki so ga v 19. stoletju začeli načrtno saditi, da bi zajezili erozijo, je dolgotrajna prehodna oblika sestoja. Ta vodi do sestoja hrasta in gabra, ki je naravni sestoj za Kras, ki je sedaj na Krasu že razmeroma pogosta Ker se je kmetijski in gozdarski pritisk na gozd zmanjšal, se gozd pospešeno razvija v smeri naravnega sestoja (Novaković 2001, 167-168). Za Matarsko podolje je tudi značilen sestoj hrasta in gabra, vendar je bila poraščenost v preteklosti majhna, predvsem zaradi paše in košnje podolja. Sedaj se te površine zaraščajo z borom in brinjem, posledično nastaja naravni gozd. Na robovih podolja, kjer se začenjajo Brkini je pogozdenost večja, s sestoji bukve, hrasta in kostanja, ki so značilni za Brkine (Marušič 1998, 88).

2 Podatki pridobljeni iz geološke karte na spletnem portalu Geopedia (http://www.geopedia.si, , marec 2013)

4. Pokrajina

4.1.Definicija pokrajine

Raziskavo pokrajine sem bom lotil najprej z definicijo, kaj je pokrajina znotraj geografije, nato bom preko arheološkega razumevanja pokrajine in kategorij arheoloških pokrajin in njihovega raziskovanja le teh prešel na mitično pokrajino in njeno povezavo s fizičnim zapisom znotraj pokrajine ter predstavil načine raziskovanja v arheologiji.

Definicija pokrajine[3] je po geografskem terminološkem slovarju (naprej bom uporabljal termin GTS) /"*splošna geografija: del Zemljinega površja, ki ima glede na prepletanje geografskih pojavov, prvin in součinkovanje geografskih dejavnikov svojski značaj; videz, po katerem se razlikuje od okolice. Sinonim regija. 2. splošna geografija: ozemlje s prevlado ene ali več pokrajinskih prvin. 3. splošna geografija: videz Zemljinega površja, sinonim krajina. 4. splošna geografija: upravna enota višje ravni. Primerjaj: regija*"/ (GTS 2005, 292). Tukaj vidimo da se termina pokrajina in krajina prepletata. Na to je opozorilo že nekaj geografov pred in nazadnje po izidu GTS s člankom Gams (2007), ki se je zavzel, za ločitev teh terminov. Za definicijo pokrajine navaja geografinjo Ogorelec, ki je podala naslednjo definicjio da gre za /"*naravnogeografsko in družbenogeografsko kompleksno tvorbo, saj je sinteza pokrajinskih elementov, naravnih in antropogenih, ki medsebojno součinkujejo*"/ (Ogorelec 1987, 133). Gams vidi največjo vrednost v raziskovanju pokrajine v tem, da se upošteva vse naravne in družbeno geografske pokrajinske dejavnike, ki v medsebojni povezavi določajo sestavo in ne samo videz pokrajine (Gams 2007, 11). Tako lahko z uporabo

3 V nadaljevanju bom uporabljal izraz pokrajina. Kljub temu, da nekateri avtorji znotraj arheologije uporabljajo za različne kategorije pokrajine izraz krajina, za geografsko določena območja pa pokrajina, menim, da je bolj primerno in uporabljati izraz pokrajina. Terminologija in problemi povezani z njo je specifična za slovenski jezik, kar je Gams (2007) v članku po izidu Geografskega terminološkega slovarja (2005) tudi osvetlil. Razumem potrebo, da se v samem tekstu nekako skuša ločiti kategorije od geografskih območij – pokrajin, ki izhaja iz tega, da se definira neko kategorijo pokrajine, katero se potem lahko prilepi na različne geografske enote – pokrajine. Kot bom skušal predstaviti v tekstu, sam ne vidim kategorije pokrajine ločeno od same fizične geografske enote, ta je tudi en del celostnega pomena - pokrajine.

termina pokrajina zajamemo celotno sliko, oziroma se ob zavedanju te celosti, da naše raziskovanje posameznih naravnih in antropogenih elementov znotraj nje ni ločeno od vseh ostalih. To doprinese k jasnejšemu, širšemu in globljemu razumevanju pokrajine in procesov, ki so jo oblikovali, da je sedaj takšna kot je.

4.2. Kategorije pokrajine in teme raziskovanja pokrajine v arheologiji

Kar rabimo za nadaljnje delo, je okvirna določitev in razdelitev pokrajine kot raziskovalno območje. Takšno razdelitev pokrajine sta izdelala W. Ashmore in B. Knapp v njunem delu (Ashmore and Knapp 1999 v: Novaković 2001, 116 - 117), kjer sta predstavila tri kategorije pokrajin, s katerimi naj bi se ukvarjala arheologija. Avtorja delita pokrajine na konstruirane *(constructed),* konceptualizirane *(conceptualized)* in "mišljene" *(ideational)* pokrajine. Poudariti je treba, da v teh treh kategorijah ne smemo videti medsebojno izključujočih se pokrajin z ostrimi mejami razmejitve. Avtorja pravita, da gre bolj kot ne za tri dimenzije ene pokrajinske celote. Je pa od nas in od znanih informacijah odvisno, če lahko vidimo vse tri ali samo posamezne. V prvo kategorijo sodi dimenzija pokrajine, ki je nastala s človekovo fizično transformacijo prostora. To gre za zidavo naselbin, spomenikov in infrastrukture, za spreminjanje morfologije terena, vegetacijskega pokrova, itn. Nastajanje takšne dimenzije pokrajine je predvsem rezultat vsakdanjega življenja v njej in namenskih intervencij človeka. Razlogi za fizično transformacijo pa niso samo ekonomske narave, temveč imajo lahko izvor v političnih, religioznih, mitoloških, kozmoloških in drugih konceptih ter predstavah ljudi, ki živijo v pokrajini. V drugo kategorijo sodi dimenzija pokrajine, ki izhaja iz dejstva, da pokrajine omogočajo serijo različnih podob, katerih pomen in interpretacija sta odvisni od različnih družbenih praks in izkušenj. Konceptualizirane pokrajine so posredovane preko različnih družbenih procesov in so obenem tudi same sestavni del teh procesov in lahko služijo za nadaljnjo proizvodnjo konceptov. Tak najbolj izrazit primer naj bi bile pokrajine ti. "sanjskih poti" *(Dreaming Tracks)* avstralskih domorodcev, ki so izključno označene z naravnimi tvorbami, vendar je njihov pravi pomen možno razumeti samo s poznavanjem religioznih konceptov in predstav ljudi, ki so te pokrajine "ustvarili". V tretjo kategorijo sodi dimenzija pokrajine, katero sta označila kot "mišljene" pokrajine. S tem izrazom sta želela označiti vse pokrajine, ki so mišljene kot mentalna slika oziroma projekcija nečesa, in kot emocionalna predstava določenega duhovnega ideala oziroma vrednote (Knapp, Ashmore 1999 v: Novaković 2001, 116 - 117). Pravzaprav gre za preplet prvih dveh kategorij, katerega, tako razumem jaz, lahko odkrijemo, ko imamo na razpolago vsaj delce teh dveh navedenih dimenzij pokrajine

Ashmorjeva in Knapp sta (Ashmore in Knapp 1999 v: Novaković 2001, 116 - 117) predstavila tudi štiri glavna tematska področja preučevanja pokrajin v arheologiji. Prvi pristop je obravnavanje pokrajin kot materialnih arhivov spomina. V pokrajini oziroma v njenih "naravnih" in "kulturnih" strukturah je zabeležen kolektivni in individualni spomin na pomembne vesele in tragične dogodke, na rojstvo skupnosti, na mitsko preteklost in moralo. Tak arhiv je dejansko neizčrpen in se konstantno dopolnjuje z izkušnjami in predstavami življenja v pokrajini. Avtorja sta pri tem opozorila na eno pomembno lastnost človekovega spomina, namreč da se ta sproti konstruira ob določenih asociacijah, ne pa da neposredno črpa iz svojega arhiva. Zato tudi ne more obstajati en sam stalen pomen pokrajine, kajti ta je predmet številnih različnih skupinskih in individualnih interpretacij in reinterpretacij. Druga tema je obravnavanje pokrajine kot identitete. Ljudje, ki v pokrajini prebivajo, stalno ustvarjajo in pripisujejo posebne pomene izbranim krajem, fizično oblikujejo in spreminjajo prostor ter infrastrukturo. Identifikacija s takšnimi kraji oziroma izražanje družbene in kulturne identitete poteka preko vsakdanjega življenja oziroma individualnega in kolektivnega izkustva. Tudi v tem primeru služijo fizični spomeniki v pokrajini za najbolj očitno izražanje kolektivne identitete. Vendar se identiteta odraža tudi v veliko bolj časovno kratkih oblikah in intervencijah v prostoru. Tretja tema zadeva pokrajino kot izraz družbenega reda. Vsaka kolektivna identiteta je neločljivo povezana z konkretnim družbenim redom in redom stvari. Razbiranje družbenega reda na podlagi organizacije prostora je že dlje časa uveljavljena raziskovalna tema, vendar so novejše raziskave na tem področju že močno presegle domet funkcionalnih in ekonomskih analiz prostora in organizacije naselbinske hierarhije. V ospredje so prišle teme, ki v pokrajini vidijo aktivni element v urejanju kulturnih razmerij, metaforo za kozmološke ideje o družbenem redu in mogočno sredstvo za sporočanje moralnih sporočil bodočim generacijam. Kot zadnjo izmed glavnih tem sodobne arheologije pokrajine Ashmorjeva in Knapp vidita obravnavanje pokrajine kot medij transformacije. Vsaka pokrajina je v stalnem procesu transformacije, bodisi zaradi praks, vezanih na naravne cikle, ali pa zaradi drugih družbenih praks, ki se v pokrajini odvijajo oziroma pokrajino namensko preoblikujejo sebi v prid. Zaradi tega vsaka pokrajina vsebuje diahrono razsežnost oziroma bolje rečeno več različnih diahronih razsežnosti, po katerih potekajo transformacije (Knapp, Ashmore 1999 v: Novaković 2001, 116-117).

4.3. Fenomenološki pristop k raziskovanju pokrajine v arheologiji

Izhajam iz trditve, da je „pokrajina entiteta, ki obstaja zaradi zmožnosti ljudi da jo uvidijo, izkusijo in kontekstualizirajo“ (Knapp, Ashmore 1999, 1). Raziskovanja pokrajine kot takšne se bom lotil s poizkusom fenomenološkega pristopa k raziskovanju pokrajin v arheologiji. Fenomenološki pristop preučuje in opisuje fenomen. Definicija fenomena je neki pojav (entiteta), v obliki stvari ali dogodka, ki se pojavi ali pa predstavi subjektu (človeku) v tem svetu. Tako je glavno področje raziskovanja in konceptualizacije odnos človek-pojav. Gre za to, da bolje kot znamo opisati ta odnos in pojav, ki temelji na zaznavah in izkušnjah, bolje ga razumemo. Te zaznave pa temeljijo na človeških čutilih, preko katerih opisujemo ta pojav in ga skušamo čim bolje umestiti. S tem načinom se tudi skuša opisati družbeni in materialni svet, kaj ljudje mislijo, zaznavajo znotraj njega in o njem, kakšen je njihov odnos do vsega tega, ne pa da se ga opisuje na abstraktne načine. Predvsem ta misel in način preučevanja človeka in njegovega delovanja, kot družbeno bitje preučuje tiste spremenljivke, katere se ne da izmeriti. Kajti človek ne deluje samo na nivoju razuma in čiste logike s, kakor pravijo, abstraktnim raziskovanjem pa se izgubi velik del podatkov o razumevanja človeka, njegovega delovanja in predmetov, ki jih je ustvaril (Tilley 2005, 151). Tilley (2005) tudi pojasnjuje, da je v resnici bilo raziskovanje znotraj arheologije (izkopavanja, ukvarjanje z izkopaninami,itd..) v resnici vedno delno fenomenološko, a ker ni bilo prav osvetljeno, kot način pridobivanja podatkov zanemarjeno v prid abstraktnim, znanstvenim meritvam. Šele sedaj se zavedamo možnosti, ki nam jih fenomenološki pristop prinaša (Tilley 2005, 151,152).

C. Tilley (1994) je je tudi uvedel fenomenološki pristop k raziskovanju pokrajine (l994), ki je razvil tezo, da je konkreten pomen prostora neposredno povezan z izkustvom bivanja v njem. Vsako bivanje s stvarmi je dejanje humanizacije v katerem stvari dobijo svoj pomen, katerega ni mogoče ločevati od stvari samih (TilIey 1994, 14). V preučevanju pokrajine, bi tukaj besedo stvar zamenjal s kraji. Proces izkušnje je namreč vedno relacijski; subjekt primerja oziroma išče reference za vsak nov pojav v že znanih pojavih, in ko se nov pojav na tak način dojame, se tudi njegov pomen vpiše v referenčno polje, ki subjektu služi za razumevanje sveta (TilIey 1994, 14). Tako je prvi korak v humanizaciji prostora oziroma ustvarjanju krajev

preko njihovega poimenovanja, ki pa nosi ponavadi referenco, vezano na človekovo doživljanje kraja, bodisi skozi individualne ali pa družbene predstave o svetu znotraj katerega živi. S tem se vzpostavi zveza med fizičnimi lokacijami na eni strani in deskriptivnimi, klasifikatorskimi in označevalnimi sistemi kulture na drugi strani. Kraji tako dobijo svoj pomen, identiteto in referenco v arhivu kulture. Preko tega mehanizma človek oziroma kultura, v kateri ta človek živi, oblikuje znotraj pokrajine, v povezavi s kraji različne strukture, pa naj si bodi na vidni ali nevidni ravni. Poleg percepcije pokrajine se fenomenološki pristop v arheologiji ukvarja še s preučevanjem sistemov označevanja, simbolno komunikacijo med subjekti in zvez med izkustvom in predstavami o svetu. To preučevanje je tesno povezano s samo pokrajino, kjer se vse to dogaja. Ti11ey predlaga preučevanje pokrajine skozi gibanje v prostoru, v katerem vidi ključ za dojemanje prostora - pokrajine. Gibanje naj bi pomenilo svojevrstno interpretacijo prostora, ker ima podobno strukturo kot pripoved - ima svoj začetek, nato pot, po kateri hodimo in cilj. Ta pot je jasno časovno strukturirana v linearnem zaporedju postaj oziroma etap potovanja. V tem smislu naj bi naravna pokrajina omogočala veliko več svobode izbire, kajti v njej obstaja več možnih poti (i.e. pripovedi), po katerih lahko pridemo do cilja; naravna pokrajina ni formalizirana z infrastrukturami in arhitekturnimi elementi, ki bi predpisovali "pravilno" pot. Tako prihaja z intervencijo kulture v prostoru do družbeno predpisanih oblik gibanja in s tem tudi do družbeno predpisanega načina doživljanja pokrajine. "Itinerarji" so običajno določeni s spomeniki in drugimi znaki. Njihov glavni pomen je, da predpisujejo vizualno izkustvo in hierarhijo krajev. Tak primer so denimo spomeniki posvečeni prednikom. S tem, da ti določajo družbeno zaželene itinerarje, je pot po njih pomenila tudi konstanten stik z predniki oziroma preteklostjo in ohranjanje tradicije v sodobnem času, s čimer se je ohranjevala družbena kohezija in identiteta. Načrtovanje gibanja, npr. z dostopnostjo, potmi in vidnostjo, je ena od bistvenih strategij izključevanja in diferenciacije. Samo tisti, ki pozna "pravilno" pot in s tem tudi pravilen način zaznavanja prostora, se lahko počuti kot član tam živeče skupnosti, ostali subjekti pa so izključeni (TilIey 1994,205).

5. Mitična pokrajina

Za osnovo raziskovanja pokrajine sem vzel pogled skozi mitično pokrajino, to je nivojem pokrajine, ki zajema tako vidno kot nevidno. Po zgornji že napisani definiciji Ashmorjeve in Knappa lahko mitično pokrajino uvrstimo v tretjo kategorijo t.i. mišljenih pokrajin. Za začetek se lahko vprašamo, kaj je mitična pokrajina? Gre za sloj pokrajine, ki nosi zapisane informacije povezane z obredi in rituali, ljudskim izročilom, mitologijo, svetimi in obrednimi kraji in spomeniki. Kot vidimo nosi informacije fizično vidnega in nevidnega. Povezavo slednjega se da razbrati s poznavanjem mitologije, njenega sistema in ljudskega izročila (Štular, Hrovatin 2002, 44). Ti so odvisni od mitoloških sistemov, preko katerih so se skupnosti umeščale v prostor in s tem gradile identiteto, ki je vezana na prednike in prostor. Namen mitične pokrajine je bila tudi vzpostavitev ravnovesja v času in prostoru, med tem in onim svetom, vidnim – nevidnim. Je tesno povezana z družbenimi, socialnimi, ekonomskimi sistemi in naravnimi danostmi v prostoru. V angleški literaturi pod zelo podobnimi definicijami mitični pokrajini zasledimo pod imeni sveta pokrajina (sacred landscape) in ritualna pokrajina (ritual landscape), kar bom prikazal v naslednjih odstavkih.

Šmitek (2004) definira sveto pokrajino preko mitološke predstave, ki vidi svet sestavljen iz treh horizontalnih nivojev, nebeškega, zemeljskega in podzemnega. Ti so povezani preko vertikalne osi med seboj. Pogosto jih simbolizirajo gorski vrh, jama v gori ali pa kozmično drevo. Ker človek živi le na srednjem nivoju, na zgornjem in spodnjem pa živijo bogovi, demoni in predniki, mora na tem nivoju izvajati rituale, ki zagotavljajo povezanost in harmonijo med svetovi preko centralne osi, s tem pa se zagotovi blagostanje za tostranstvo. Kraji, kjer se ti obredi izvajajo in, so pomembni za ravnovesje, tvorijo sveto pokrajino (Šmitek 2004, 33; Štular, Hrovatin 2002, 44).

Ritualna pokrajina je po definicij, ki jo podajajo Anschuetz, Wilshusen in Scheick (2001), produkt konvencionalnih delovanj, ki vključujejo dejanja in celotne sekvence dejanj, ki kažejo družbeno predpisana pravila. S temi družbe definirajo, legitimirajo in obdržijo pravico do bivanja v njihovi tradicionalni domovini – pokrajini. Kot temeljni način preučevanja ritualne

pokrajine v arheologiji so zgoraj navedeni avtorji izpostavili uporabo idealiziranih kognitivnih prostorskih modelov, preko katerih se v preteklosti išče podobnosti ali pa razlike, ki se kažejo v spremembah vzorcev mišljenja. Preko tega lahko prepoznavamo stanje struktur vedenja, ne pa specifične vsebine (Anschuetz, Wilshusen in Scheick 2001, 178 – 179). Kot vidimo se te tri definicije nivojev znotraj pokrajine prepletajo, njihova razlika je v večji meri, kljub temu, da je rahla v začetni točki iz katere izhajajo, vse pa težijo k razumevanju odnosa znotraj družbe med vidnim in nevidni, ter vpliv tega na sam razvoj družbe in pokrajinske slike.

5. 1. Strukture v prostoru mitične pokrajine

Kot se vidi iz zgornjih definicijah je eden od temeljev raziskovanja prostora struktura, oziroma sklopi struktur, ki so povezane v smiseln vzorec, ki temelji na mitološkem sistemu, ureditvi.

Meja je člen struktur v pokrajini, ki nastanejo s simbolnim razlikovanjem med dvema kategorijama (Leach 1983, 52)**.** Z mejami sta povezana dva obreda in sicer prvi obred prisvojitve prostora, s katerimi se določi in postavi meje nekega prostora in se ga loči od drugega, drugi pa je ritual prehoda meje (Hrobat 2010, 63-64). Tak sistem temelji na opozicijah, ki se posledično tudi ustvarjajo v pokrajini. Primer take opozicije je „svoj“ - „tuj“. Tukaj gre za skoraj univerzalni sistem, ki pa ne temelji čisto vedno na binarni opoziciji ali pa se le ta spreminja glede na kontekst (Descola, Palson 1996, 8-12; Risteski 2001, 5). Meje se kljub svoji statičnosti, ki je zapovedana, spreminjajo in so premične. Premiki veljavnih mej vedno potekajo v spoštovanju do sprememb, ki se manifestirajo v samih procesih simbolične komunikacije. Morajo biti v skladu z nevidnimi nivoji, preko katerih zaznavamo vsebino funkcij, simboliko in pomene, ki so povezani z mejo (Risteski 2001, 5).

V prostoru so meje na simbolni ravni različnih oblik, od koncentričnih, eno linearne in mnogo linearne ter točkovne (Risteski 2002, 5). Fizični pojavi meje, ki jih ljudje uporabljajo, nekatere tudi ustvarjajo, so gore, grebeni, vode, izviri, poti, jame, križišča, meje dvorišča, hleva, hiše, njiv., ograde, arheološka najdišča, pokopališča, gozd in drevesa (hrast, vrbe). Tukaj so še na mikro nivoju vrata, prag in vogali hiše in ognjišče (Hrobat 2010). V določenih primerih je človek tudi točka, kjer se zbližajo svetovi (Risteski 2002, 5).

Strukture v mitični pokrajini, ki so vezane na meje, so naslednje: meje vasi in srenjske posesti, katastrske meje, razdelitev vasi na več delov, meja med vasjo in grobiščem. Pri meji vasi lahko na podlagi izročila o stiku z nadnaravnim ali pa letnimi procesijami okoli vasi, dobimo orise meje območja vasi in poljedelskih površin, ki so bile pomembne za vaško skupnost (Hrobat 2010, 70). Z raziskovanjem izročila povezanega z potmi, kjer je potekala

pogrebna pot in mesti postankov pogrebcev, se je vsaj na Krasu izkazalo, da potekajo na mejnih območjih vasi in na katastrskih mejah (Hrobat 2010, 107-108). Razdelitev vasi na dva ali več delov je pogosta struktura v vaseh. Vzroki za te razdelitve se lahko razlikujejo od družbenega razslojevanja, priseljevanja novih prebivalcev ali pa gre razdelitev zaradi obredov, ki se izvajajo v vsakem delu vasi posebej, vendar delujejo z namenom naprimer skupne zaščite vasi. Velikokrat se ta razdelitev vasi kaže tudi v strukturiranosti vaškega pokopališča (Hrobat 2010, 175 – 178). Razmejitev med grobiščem/pokopališčem in preostalim prostorom v pokrajini je lahko krožne oblike – zid okoli pokopališča ob cerkvi ali pa linearne narave – ponavadi cesta ali pa tekoča voda (reka, potok), ki deli grobišče na eni strani in na drugi strani vas.

Pri strukturah, ki so povezane z mejami je obred prisvojitve prostora je ključen, saj do tega dejanja svet ostaja človeku tuj in divji. S tem so povezani mnogi obredi, ki imajo za skupno posvetitev prostora (Hrobat 2010, 64-65). Iz vsega tega lahko tudi sklepamo, da se preko obreda prisvojitve vzpostavi tudi znotraj meja prostor, kjer poteka svetovna os med tremi svetovi in se s tem vzpostavi red in blagostanje v tem omejenem prostoru (Riesteski 2002, 2). S tem lahko povežemo primere rednih procesij in obredov okoli vaške zemlje, ki so potekali vsako leto v Zgornji Ziljski dolini na Koroškem (Šmitek 2004, 66) in v Makedoniji na dan Sv. Trojice (Risteski 2005, 216-217 v: Hrobat 2010, 66). Ker bitja iz onostranstva privlačijo prekinitve v enotnem prostoru (pa naj bo to na pokrajinski ravni ali pa na arhitekturni ravni) (Hrobat 2010), smo ljudje razvili poseben sistem „kulturnih reakcij“, predvsem na simbolno komunikacijski ravni, ki ima za cilj pravilno reagirati v dani situaciji. Ti obredi, ki se izvajajo, so vezani predvsem na ponovno postavitev meje in ločitev tostranstva od onostranstva (Ristetski 2002, 5). Ker samo življenje znotraj varnega območja poteka v skladju z naravnimi cikli, tudi meje znotraj varnega potrebujejo ciklično obnovo.

Z mejami je tesno povezano njihovo označevanje. Za označevanje meje se je ponavadi uporabilo izstopajoče naravne strukture v pokrajini (hribi, grebeni, naravne skale, drevesa, jame) ali pa so se na mejah postavile razne strukture (zidovi, kamnite groblje, kamni) in simboli (kamniti križi, kapelice, …), ki so služile kot kraji obredov obnavljanja meje in reda na vseh treh nivojih (Šmitek 2004, 213; Hrobat 2010, 67, 106).

Drugi obred povezan z mejami je prehod meje. V pokrajini obstajajo točno določena mesta, kraji, kjer je mogoč prehod iz tostranstva v onostranstvo ali pa sam fizični prehod iz ene vaške posesti v drugo. Te prehodi so „uradni“, sprejeti in veljajo za celotno vaško skupnost. Večina deluje v obe smeri (Risteski 2001, 6), poznamo pa tudi take, na primer mrakova stopinja, ki delujejo enosmerno, iz katere se v tem primeru ne vrne duša in tako umre človek na tem svetu (Hrobat 2010, 125). Taki prehodi ponavadi delujejo samo, če se upošteva vse pogoje, ki so nujni za delovanje. Kot prehodi se ponavadi pojavljajo vrata, okna, jame, ognjišče. Te prehode in posredovanje med svetovi lahko opravljajo t.i. „tujci med nami“. Gre za osebe znotraj skupnosti, ki so na obrobju a niso tujci, ter hkrati ne igrajo obrobne vloge in se jih najde na mestih, ki so blizu meje, katerih prisotnost vedno vzbuja nevarnost, a so potrebni za izvedbo obreda. Ti obredi so pomembni, ker gre pri njih za prenos iz enega mitičnega nivoja v drugega. Zaradi tega je možna komunikacija med zelo oddaljenimi kraji, predvsem med zgornjim in spodnjim svetom. S tem se ustvarja vez, ki je pomembna za sam obstoj svetov in skupnosti. Njihovo redno obnavljanje in vzdrževanje pa ustvarja red in harmonijo. S tem, ko se vzdržuje svetovna os, se vzdržuje obstoj svetov in preprečevanje vrnitve kaosa (Risteski 2001, 7). Prav tako so označeni prehodi preko fizične meje v prostoru. Te točke so fizično-geografsko in socialno določene, nekakšna družbeno legalna vrata in vsakršni drug prehod čez mejo se obravnava kot asocialen (Risteski 2005, 227 v: Hrobat 2010, 69). Tako so takšni prehodi poleg poti označeni še z zidovi, kipi, kapelicami in drugimi simbolnimi znamenji (Hrobat 2010, 69). Mogoče gre pri vsem tem za to, da se je s temi prehodi uredilo prehajanje meje, ki ni imelo za posledico rušenje ravnovesja in reda med svetovi.

Za vzpostavitev meje je potrebno središče, ki ga ta meja varuje. Središče se pojavlja v strukturah, ki so sklenjene oblike in je v območju „svojega“. Ta se vedno vzpostavi skupaj z mejo, ki ga obdaja in ima podobne lastnosti kot meja – prehod me tostranstvom in onostranstvom, zato mora imeti oznako neprehodnosti (Dragan 1999, 164-165 v: Hrobat 2010, 139). Središče je tako tudi namenjeno komunikaciji med svetovi (na primer popek sveta v Apolonovem svetišču v Delfih). Verjetno gre predvsem za komunikacijo s predniki, predvsem v primeru središča – ognjišče (Risteski 2005 133-135 v: Hrobat 2010, 141). Ker središče ponazarja tudi centralno vertikalno os med svetovi, se pojavlja v oblikah drevesa, ki raste na hribu, ob vodi. Drevo tako predstavlja središčno os (Šmitek 2004, 48). Kot fizični

aspekt se središča pojavljajo v prostoru kot drevesa, cerkve, kapelice in križišča (Hrobat 2010, 140-144).

Poleg struktur, katerim je osnovna značilnost omejevanje območij in delitev prostora, so nam znane strukture v mitični pokrajini, ki imajo prej naravo povezovanja določenih obrednih prostorov. Takšni primeri struktur so razni primeri trikotnikov z različnimi razmerji dolžin in kotov (Pleterski 1996, 182; 2008, 27), prostorskih križev (Puhar, Pleterski 2005, 65-69) in prostorskih osi v prostoru, na podlagi katerih se je urejalo vas in vaško ozemlje (Pleterski 2006 49-56; 2008, 27-28).

Za slovenski prostor je posebnost slovenska staroverska sveta pokrajina. Gre za specifičen nivo pokrajine, ki obstaja na ozemlju, kjer so živeli in živijo Slovenci. Poleg tega sloni na primeru kontinuitete iz pozne antike v zgodnji srednji vek na območju naselitve Slovanov. Slovenska sveta pokrajina izhaja iz slovanske svete krajine, kjer se pojavlja triadna postavitev svetih krajev znotraj pokrajine. Prvi, ki je raziskoval triadnost pri Indoevropejcih je bil Georges Dumezil (1987), katere funkcijo je videl v osnovni razdelitvi družbe na tri sloje duhovnike, vojake in kmete. Drugačno funkcionalnost triadne osnove pri Slovanih je odkril Andrej Pleterski (1996), ki jo je moč razbrati skozi več razmerij v sami fizični pokrajini.

Tako se znotraj slovenske staroverske svete/mitične pokrajine pojavlja triadnost, katere vidni produkt je fizična manifestacija triadnosti v obliki obrednih mest v pokrajini. Vsak obredni prostor nosi geografsko-fizične značilnosti, kje je postavljen. Triadna struktura ima za temelj duhovno os, ki je v osnovi obredni kot. To je kot, katerega osnova je astronomski kot 23,5° ± 1,5°, oziroma je ponavadi v pokrajini zapisan kot kot med 22°–25°, ki povezuje trojico obrednih mest. Ta so posvečena božanstvu svetlobe in teme, ter tretjemu božanstvu vode, ki skozi leto vzdržuje ravnovesje med njima (Pleterski 2008, 27). V ureditvi pokrajine se to ponavadi kaže, da so naselja, polja in grobišča usmerjena proti eni od obrednih točk, znotraj tega trikotnika pa je vključeno obredno mesto, ki nosi svetovno os (Pleterski 2008, 28). Obredni kot je pogostokrat usmerjen proti nebesnemu telesu v določenem trenutku (astronomska smer). Ponavadi pa gre pri tem za vzhod ali zahod na obzorju ob določenem dnevu v letu (datumska smer) (Pleterski 2008, 28).

Na nivoju mitične pokrajine so se uporabljali tudi drugi geometrijski liki, merske enote in koti, ki so uporabljali zelo pogosto razmerje 1:√2, ki izhaja po Pitagorovem izreku iz enakostraničnega pravokotnega trikotnika – razmerja njegovih stranic. Simbolno gledano sta enako dolgi stranici božanstvi svetlobe in teme, hipotenuza pa božanstvo vode, ki vzdržuje ravnovesje med njima (Pleterski 2008, 28).

V zgornjih strukturah lahko vidimo tudi triadnost slovanske mitološke sheme, ki jo predstavljajo slovanska božanstva Perun – nebeško moško božanstvo, Veles – zemeljsko moško božanstvo in Mokoš – žensko božanstvo, obredna mesta pa so kraji posvečeni njim (Šmitek 2004, 224, Pleterski 1996, 181). Vendar gre pri tej interpretaciji za poenostavljeno shemo, v katero Pleterski sedaj dvomi, da drži[4].

Tridelne strukture glede velikosti raziskovalne enote segajo vse od cerkva (Pleterski 1996, 168), grobišč (Pleterski 1996, 171-174), vaških polj (Pleterski 1996, 179-180), vasi in njihove ožje okolice (Pleterski 2006) in večjih upravnih enot oz. večjih geografskih enot, na primer doline (Štular, Hrovatin 2002). Ta raznolikost je zelo verjetno posledica ponavljanja obrednega kota, s čim se krepi kozmični red in ravnovesje, ki je zelo pomembno za preživetje človeka in skupnosti v kateri živi (Pleterski 2008, 27).

V tej slovenski staroverski sveti pokrajini so po klasifikaciji pokrajin (Ashmore and Knapp 1999) vse tri dimenzije. V prvo dimenzijo se zajame informacije znotraj pokrajine, ki so fizično vidne na primer ostanki naselbin, poti, cerkve. Z drugo dimenzijo zajamemo pokrajino, ki v našem primeru predstavlja ureditev svetišč v skladu z slovansko predstavo o svetu. Tretjo dimenzijo pa je v resnici kar sama Slovenska staroverska sveta pokrajina.

4 Ustna informacija, ki mi jo je mentor posredoval med pisanjem diplome.

5.3. Tradicija in kontinuiteta znotraj mitične pokrajine

Med razlogi za izhodišče raziskovanja pokrajine preko mitične pokrajine je zmožnost, da se s preučevanjem stvari, ki se zdijo na prvi pogled vsakdanje (kraji, kjer živimo, njihova imena ali pa v mnogih primerih ljudska izročila brez pravega pomena), izkaže z drugačnim pogledom, preko določenih orodij in pristopov za zelo plodno področje.

Veliko vlogo pri ohranitvi struktur mitične pokrajine do današnjih dni ima tradicija, preko katere se ljudje poistovetijo in razumejo, kako so postali to, kar so. Tradicija združuje ljudi znotraj skupnosti v tem kako so spremenili pokrajino in se naselili v njej skozi dimenzije prostora in časa (Peckham 1990, 2-5 v: Anschuetz, Wilshusen in Scheick 2001, 182). Tradicije se /"*vzpostavijo iz potrebe po vzorcih ali pa strukturnih principih, ki do neke mere prinašajo koherentnost in pomen v svet neizčrpnih variacij konceptov, ki jih je zmožen ustvarjati in operirati človeški um*"/ (Trigger 1991, 57 v: Anschuetz, Wilshusen in Scheick 2001, 182-183). Tradicije, kljub temu, da so dinamične in prožne v spremembi, še vedno dovoljujejo vztrajanje in kontinuiteto v njihovem pomenu. S tem se ohranja družbeno dojemanje prostora in časa v pokrajini, kljub temu, da se dogajajo rahle spremembe znotraj nje. Te so predvsem posledica odzivov in priprav na različne okoliščine v vsakdanji rabi (Anschuetz, Wilshusen in Scheick 2001, 182). Tako se kljub neizogibnim spremembam zaradi potrebe po redu znotraj historične pokrajine ohranja temeljne strukturne in organizacijske kontinuitete skozi celotno znano tradicijo skupnosti (Anschuetz, Wilshusen in Scheick 2001, 184).

Kontinuiteta je ena od temeljnih točk slovenske staroverske svete krajine. V primeru zgodovine poselitve slovenskega ozemlja gre za specifičen pojav znotraj slovanskega poselitvenega prostora zaradi kontinuitete iz pozne antike v zgodnji srednji vek (Štular, Hrovatin 2002, 43). Prav tako nam je ta mitična pokrajina zgodovinsko gledano najbližje. S to bližino mislim predvsem na ohranjenost informacij, ki omogočajo vpogled v čas zgodnjega srednjega veka. Vendar to ne pomeni, da se izključujejo informacije in strukture, katerih znani izvor je v mlajših obdobjih (srednji vek, novi vek), saj nekatera skrivajo v sebi starejše komponente, ki pa jih je potrebno odkriti.

Največji prelom na nivojih svete in mitične pokrajine je prineslo krščanstvo z začetki pokristjanjevanja v zgodnjem srednjem veku. Na slovenskem ozemlju je pokristjanjevanje potekalo v nenasilnem duhu, s poudarkom na prevzemanju in postopnem spreminjanju navad, žrtvovanj in obrednih krajev v krščansko obliko, oziroma naj bodo posvečena Bogu (Lukman 1980 114-115; Bratož 1990, 50). Kot ugotavlja Pleterski, je krščanstvo v resnici samo prevzelo od poganstva velik del ritualnega življenja in podob. V to so vključene procesije, darovanja, nadnaravna bitja (angeli) in relikvije. Večinoma so dobili bogovi samo novo ime, pomen in njihova področja so ostala ista. Naslednji stavek pove vse. “Vse to je omogočilo poganu, da je nadaljeval z čaščenjem starih bogov, vse kar je rabil, je bilo uporabljati novo ime“ (Pleterski 2001, 44). S tem se tudi povečajo možnosti za pridobitev informacij za možnost konstrukcije mitične in svete pokrajine, katere prodor skozi čas se lahko pomakne preko antike v prazgodovino. To možnost omenjam, ker se znotraj raziskovalnega območja nahajajo kraji, v katerih je bila preko bodisi ljudskega izročila in arheoloških najdb ter kontekstov že ugotovljena ritualna dejavnost v času prazgodovine in antike npr. Škocjan (Turk http://www.revijakras.si/53C.html). Ostanki prazgodovinske svete krajine v zavesti prebivalcev pozne antike so lahko preživeli najprej skozi proces romanizacije, kjer se je pogosto zgodilo, da se je latiniziralo samo ime božanstva. Kraj čaščenja, sam način čaščenja in nivoji delovanja božanstva pa so ostali isti, oziroma v rahlo spremenjeni obliki (postavljanje oltarjev) (Šašel Kos 1999, 284). Druga točka ohranitve prazgodovinske svete krajine v čas pozne antike pa se nakazuje s pomanjkanjem dokazov v tem primeru Avstrije o morebitnem množičnem uničenju poganskih svetišč v času zgodnje krščanske cerkve na tem ozemlju (Pillinger 1985, 179-182). Prav tako je ekspanzija krščanstva najhitreje potekala v urbanih središčih, na podeželju z zamikom eno do dve generaciji, v hribovitih delih pa še kasneje (Bratož 1990, 333-6; Bratož 1990a, 500). Preko tega lahko sklepamo, da je bilo na ozemlju Slovenije stanje podobno in s tem večje možnosti za ohranitev romanizirane prazgodovinske svete pokrajine vse v zgodnji srednji vek, kjer ga je zgodnje krščanstvo vključilo v svoj repertoar obredov, izročil in religioznega izročila.

5.4. Cerkve in arheološka najdišča ter njihovo mesto znotraj mitične pokrajine

Kot smo že videli v poglavju, ki se ukvarja s kontinuiteto, so cerkve lahko postavljene na mesta starejših, staroverskih kultnih krajev. Ker se je pogosto starim božanstvom zamenjalo samo ime, pomen in zgodbe pa so ostali podobni ali pa celo isti, je zanimivo pogledati cerkve in svetnike, katerim so posvečene. Če gre za zamenjavo, so na primer zavetniki za iste stvari, kot staroverski bogovi (Štular, Hrovatin 2002, 46). Tako so svetniki, ki zamenjujejo stare bogove Marija, Elija, Jurij, Štefan, Agnes, Corona, Nikolaj (Miklavž), Vid, Janez Krstnik, Tomaž, Peter, Mihael, Lovrenc in Marjeta (Pleterski 1996, 181; Kropej 1998, 159; Belaj 1998, 64; Mencej 2001, 180, Šmitek 2004, 56). Vendar samo ime svetnika ni garancija, da stoji na obrednem mestu iz predkrščanskega obdobja, dobro je, da se ujema tudi z značilnostmi posameznih božanstev, ki sem jih opisal v poglavju o slovenski staroverski sveti pokrajini. Cerkev nosi tudi v naselbinskem območju vlogo simbolnega središča omejenega območja, v nekaterih primerih pa prevzemajo tudi časovno komponento, kot začetek vasi (Risteski 2001, 3; Hrobat 2010, 143).

Arheološka najdišča predstavljajo enega od temeljnih kamnov mitične pokrajine. Najprej predstavljajo fizično-kulturni nivo pokrajine, ki ni več aktiven, in so tvorec informacij o življenju iz preteklosti. S tem, ko tvorijo strukturne celote v pokrajini, ki nam preko preučevanja npr. distribucije samih najdišč prinese vpogled v življenje, mogoče tudi obredno, v preteklosti.

6. Pokrajina severozahodnih Brkinov, Vremske doline in vzhodnih obronkov Krasa skozi arheološka obdobja

V tem poglavju bom opravil pregled človekovega bivanja v pokrajini severozahodnih Brkinov, Vremske doline in vzhodnih obronkov Krasa. To bom naredil s pomočjo kulturne pokrajine, ki se v arheologiji uporablja pri raziskavah in analizah arheoloških podatkov, ki so bili pridobljeni pri arheološki topografiji pokrajine. Ti so zbrani v katalogu arheoloških najdišč na podlagi, katerega sem izdelal, karte arheoloških najdišč različnih časovnih obdobji in opravil osnovno interpretacijo človekovega bivanja v pokrajini skozi časovna obdobja.

Kulturna pokrajina je rezultat družbenega reda in ustaljenih vsakdanjih ekonomskih praks. Preko tega ljudje, ki bivajo v njej na zavednem in nezavednem nivoju preko delovanja skozi ekonomske in družbene procese ustvarja duhovni nivo pokrajine, ki nato preko vidnih in nevidnih sporočil vpliva na ljudi, ki bivajo v pokrajini ali pa potujejo skoznjo. Pri tem je predvsem mišljena kultura in mentalni koncepti, ki se ustvarjajo preko družbenega redu in ekonomskih praks ali pa so odvisni od le teh (Novaković 2001, 319). To področje sta zajemali in raziskovali v okviru kulturne krajine dve raziskavi (Slapšak 1995, Novaković 2001), ki sta se ukvarjali s prostorskim vzorcem poselitve z namenom rekonstrukcije kulturne krajine. Ker sem mnenja, da vsak pristop nekaj doprinese k razumevanju pokrajine, bom pri pregledu arheoloških najdišč upošteval in povzel te rekonstruirane pokrajine.

6.1. Od paleolitika do eneolitika

V pokrajini, katero raziskujem, je najstarejše bivanje človeka potrjeno z arheološkimi najdbami v času paleolitika. V sistemu Škocjanskih jame je bilo v Roški špilji- jami nad ponorom reke Reke v Škocjanske jame, najdeno kamnito orodje in ognjišča, ki jih datirajo v pozni wurm (Brodar 1958, 277). S temi najstarejšimi ostanki naselitve začne človek bivati znotraj te pokrajine. Številčno so arheološka najdišča iz obdobij pleistocena, mezolitika in neolitika (glej karto prazgodovina I – priloga 3) maloštevilna in so vezana na jame (Roška

špilja, Trhlovca, Tupla jama) in spodmole (Mala Triglavca, Jazbina). Bakrenodobnih oziroma eneolitskih najdišč (glej karto prazgodovina I – 2) ni nič več in so še vedno vezana izključno na jame (Tominčeva jama) in spodmoli (Mala Triglavca, Viktorjev spodmol), te pa izkazujejo kontinuiteto oziroma ponovno naselitev že v prejšnjih obdobjih uporabljenih prostorov. Kot razloge temu, da nimamo na tem področju, kljub avtocesti, ki poteka skozi Divaški Kras najdenih planih najdišč iz tega časa, Novaković (2001) navaja naslednje. Prvič relief in geo-pedološka podlaga, drugič poljedelska izraba v kasnejših obdobjih, tretjič delovanje erozijskih procesov in četrtič velike spremembe v vegetacijskem pokrovu. Tako domneva, da so večja plana najdišča, predvsem neolitska in eneolitska bila umeščena na flišnih in aluvialnih podlagah in je količina površinske vode relativno stalna in večja. Vpliv poznejšega poljedelstva je predvsem v tem, da če so obstajale take naselbine, so poseljevale dele ozemlja, ki ga je skozi celotno kasnejšo zgodovino poljedelstvo zelo intenzivno izkoriščalo, s tem pa se je uničil v veliki meri arheološki in stratigrafski zapis. Korenite spremembe vegetacijskega pokrova so predvsem ob izsekavanju gozdnih površin doprinesle k zelo velikem učinku erozije, ki je imel za posledico odnašanje, prekrivanje in ob razkritju najdb tudi preperevanje in s tem propadanje arheoloških najdb in zapisa (Novaković 2001, 178-179).

V času paleolitika in mezolitika je ekonomija temeljila na lovno-nabiralno subsistenčnem modelu. Človek je živel v manjših skupnostih, družinah in je predvsem deloval po načelu ne toliko spreminjanja naravnega okolja ampak prilagoditve naravnemu okolju (Novaković 2001, 172). Glede na znana najdišča so jame v pokrajini, izbirali so predvsem jame na stiku ravnikov z višjim svetom, igrale pomembno vlogo znotraj kulturne pokrajine tega obdobja. Novaković (2001) domneva, da je dualnost obmorskega območja in višjega kraškega platoja igrala pomembno vlogo tako v ekonomskem smislu in idejnem smislu. Tako predstavlja obmorski svet, kjer je prevladovalo nabiralništvo in ribolov kot „domač“, in kraški plato s svojo neprehodnostjo in lovom , kot „divji“. Nakazuje, da je prehod iz ene pokrajine v drugo predstavljala edinstveno izkušnjo prečkanja Kraškega roba in grebenov, da se je prišlo na plato (Novaković 2001, 175).

S prihodom neolitika se spremeni ekonomski model, ki začne temeljiti na poljedelstvu in živinoreji. S tem se spremeni tudi način bivanja in delna kultivacija pokrajine. Tukaj se

pojavljajo v prvi vrsti vprašanja v kontinuiteti/dikontinuiteti iz mezolitika v neolitik, ki še nimajo jasnega odgovora. Kljub temu lahko rečemo, da je poselitev zopet zajemala jame in spodmole, prevladovala pa je predvsem živinoreja, lov in nabiralništvo. Razlogu, da se ni razvilo poljedelstvo v neolitiku botrujejo predvsem neugodne naravne razmere za donosno kmetijstvo. Se pa je razvila živinoreja, predvsem reja in paša drobnice, ki v neolitskih in eneolitskih depozitih predstavlja večinski delež kostnih ostankov živali (Novaković 2001, 181).

Iz tega lahko domnevamo, da se v tem času, razen posegov s pašo in možnih manjših skrčitev gozda naravna pokrajina ni kaj dosti spremenila, s tem pa tudi ni bila ustanovljena nobena večja stalna naselbina. Verjetno je tudi reja drobnice predvsem temeljila na paši in transhumanci. Družine povezane z živinorejo in nomadskim načinom življenja so se večji del leta selile po pokrajini in jame so tukaj nudile odlično začasno bivališče. Kljub temu ne smemo videti jam v teh obdobjih izključno naselbinsko (Novaković 2001, 184). Še vedno se znotraj pokrajine in življenja v njej kaže dualnost in razlika med obalnim delom pokrajine in kraškim platojem. Ta izvira iz različnih ekonomskih sistemov, ki so temeljili eden bolj na poljedelstvu, drugi pa na živinoreji. Novaković poleg prejšnje dualnosti v ekonomskih praksah med območji, tudi domneva, da se je v času neolitika in kasneje eneolitika spremenil odnos do prostora v katerem biva človek. S kolikor toliko stalno naselitvijo se je verjetno do neke mere začelo uvajanje lastnine, ki je temeljila na investiciji in vloženi energiji v spremembo prostora – pokrajine. Tukaj izpostavlja predvsem na Krasu možnost graditve kamnitih ograj, z namenom varovanja pridelka pred divjimi živalmi in bolj učinkovito gospodarjenje z drobnico (Novaković 2001, 184).

6.2. Kovinska obdobja

Z nastopom bronaste dobe in vse do mlajše železne dobe se aktivnost človeške poselitve in kultivacija pokrajine, vsaj po ohranjenem arheološkem zapisu znotraj nje izrazito poveča. Tako nastopi t.i. čas kaštelirske kulturne krajine Krasa (Novaković 2001, 185). Te ne smemo zamenjevati s kaštelirsko kulturo, ki je materialna kultura Kasa in Istre v srednji bronasti dobi. Če samo pogledamo karto najdišč iz kovinskih obdobij (glej karto arheoloških najdišč

kovinskih dob priloga 4) vidimo, v primerjavi z vsemi drugim, tudi mlajšimi obdobji, da gre za zelo gosto mrežo naselbin – gradišč in grobišč. To je privedlo do večjih sprememb v pokrajini, njene same fizične podobe in vsebine. Kot je razvidno iz karte, je največja koncentracija v območju Škocjanskih jam, druga na območju vasi Lokev in tretja na robnih grebenih Brkinov na meji z Matarskim podoljem. So še malce večje koncentracije najdišč v okolici Barke, Vremskem polju in okolici Kačič. Tako so gradišča v tem prostoru Škocjan, Ajdovščina nad Rodikom, Tabor nad Povirjem, Klemenka na Lokvami, Graček, Debela Griža in še vseh ostalih 19, ki so bolj ali manj vidna in ohranjena. Poleg utrjenih gradišč, se domneva še dve plani naselbini Breg pri Barki in V Snožetih pri vasi Goriče pri Famljah, kjer so mogoče na podlagi vidnih površinskih oblik tudi gomile. Z nastopom bronaste dobe v 2.tisočletju pr. n.št. in gradišč, se začnejo pojavljati v prostoru tudi kamnite gomile (Ajdovski gradec nad Zavrhkom, mogoče kamnita groblja na ledini Nadguč), katerih točen namen še ni bil odkrit, verjetno pa gre za točke na mejah med teritoriji gradišč. Z izkopavanji in ustno informacijo, ki jo navaja Novaković, ni bila potrjena grobna namembnost, mogoče gre za funkcijo opazovalnih stolpov (Novakovič 2001, 228). Ker je takšna koncentracija že na prvi pogled nasproti starejšim obdobjem zelo velika se postavlja vprašanje sočasnosti in dolžine trajanja poselitve posameznih gradišč. Ker večina gradišč ni bila nikoli deležna vsaj v neki meri arheoloških izkopavanj lahko samo domnevamo, da niso vsa živela sočasno, hkrati pa, da njihov pomen in namembnost niso bili enaki. Zanimivo je, da jedo začetka kulture žarnih grobišč, najdenih zelo zelo malo ostankov grobišč na celotnem ozemlju Krasa, pa tudi potem do konca prazgodovine je število nasproti odkritim gradiščem in naselbinam zelo majhno. Izjema je v tem pogledu okolica Škocjanskih jam, kjer je bilo v 19.stoletju izkopanih kar nekaj dobro ohranjenih grobišč, ki datirajo od 12. st. pr. n. št do 1. st. pr. n. št. (Novakovič 2001, 204). Razlog odsotnosti grobišč (starejša in srednja bronasta doba) nam ni znan. V primerih odkritih planih žarnih grobišč (obdobje KŽG, starejše in mlajše železne dobe) je močna poškodovanost, ki je zelo verjetno povezana z kasnejšo intenzivno poljedelsko uporabo prostorov in posledično večjo erozijska dejavnost. Še vedno je potrjena kontinuiteta poselitve jam in spodmolov, uporabi jam pa se pridruži še grobišče v jami (Jama na Prevali I) in svetišče oz. obredni prostor (Jama na Prevali II – Mušja jama). Tukaj moram opozoriti, da gre za arheološko potrjene aktivnosti, ki pa ne izključujejo, da se nekatere jame na tem območju niso uporabljale za obredne namene že od paleolitika naprej.

Gradišča so, gledano kot osnovni način ureditve pokrajine, živela nepretrgoma okoli 1500 let in preko tega sta družbeni red in ekonomija spremenila pokrajino, ki je še danes vidna v veliki meri v obliki kamnitih sestojev (obzidja, nasipi, gomile, ograje) v pokrajini, ki so delovali kot meje in posebni kraji vse do danes. Spremembe družbenega reda, ki so prinesle tudi koncept utrjenih gradišč, so predvsem večja vloga metalurgije in kovinskih predmetov v družbi. Preko tega se vzpostavlja tekma med skupnostmi za nadzor ne samo prostora namenjenega pridelovanju in živinoreji ampak tudi nad rudišči. S povečanjem vojaških aktivnostih se potreba po varnosti poveča in od tod utrjevanje naselbin, katere so gradili na izpostavljenih mestih, zaradi nadzora prostora in komunikacije znotraj meja. Skupaj s procesom nastajanja gradišč potekajo spremembe v družbi (družbeno razslojevanje in nastajanje novih družbenih oblik) in pri ekonomskih pristopih (specializacije, trgovanje na dolge in kratke razdalje) (Novaković 2001, 185-186). Novaković razdeli kulturno pokrajino v dve časovno in kulturno ločeni kaštelirski pokrajini. Prva starejša zajema obdobje do začetka KŽG, druga mlajša pa od KŽG do romanizacije v antiki. V starejši kaštelirski pokrajini tako pride do vzpostavitve novega modela razdelitve zemlje, ki temelji na teritorijih, in domnevamo, da prostor znotraj njih lastninsko pripada skupnosti, ki živi v gradišču. V mlajši se ta model samo še bolj utrdi. Nastanejo nova gradišča, ki so zelo verjetno potrebna zaradi večanja populacije, da sta razporeditev poselitve in obdelovalnih površin optimalna. Tako nastajajo v času mlajše kaštelirske krajine večje poselitvene aglomeracije, kjer so v teritorij glavnega gradišča vključena druga gradišča (Novaković 2001, 221-222).

6.3. Antika

Za čas antike se število arheoloških najdišč zopet zmanjša (glej karta antičnih arheoloških najdišč priloga 5), opazen pa je prenos poselitve iz višinskih gradišč v nižje ležeče dele. Tako so znane naselbine na Vremskem polju, gradišče Škocjan, naselbine v okolici Povirja in Gorenjega pri Divači, poselitev Rodika in okolice z gradiščem Ajdovščina, okolica Lokev, okolica vasi Rožice Veliko Gradišče nad Lokvami. Prav tako iz tega obdobja poznamo zelo malo grobišč, tako je znano zagotovo le antično grobišče v Škocjanu, Njivice na Ajdovščini in zelo verjetno grobišče pri vasi Rožice. V Materiji je bil tudi najden zgodnje antični napis na kamnu CIL V 698 iz časa cesarja Klavdija, ki govori o razsodbi v zvezi z cesto in mejo med

posestvom senatorja C. Lekanija Basa in ozemljem skupnosti Rundiktov, ki je takrat živela na Ajdovščini (Slapšak 1995, 69). Še vedno so v uporabi nekatere jame in spodmoli, ki so bili že v prazgodovini (Trhlovca, Mala Triglavca in jame v Škocjanu). Škocjan s Škocjanskimi jamami je tudi v antiki ohranil kultno vlogo, o tem pričajo zgodnjeantične kovinske najdbe v Mušji jami in posvetili napis Avgustu vzidan v cerkev sv. Kancijana. Zanimivo je tudi najdišče sv. Mavricij pri Naklem, kjer se domneva antično postojanko, ki nadzoruje prehod po „rimski cesti“ v Vremsko dolino.

Kulturna pokrajina je v času antike, če jo primerjamo s prazgodovinsko kaštelirsko pokrajino, doživela nekaj sprememb, a kot bomo videli vseeno ohranja in živi do neke mere starejše prostorske strukture v pokrajini. Te se predvsem kažejo v kontinuiteti poselitve nekaterih gradišč, poti in osnovnih kmetijskih dejavnostih. Kljub preselitvi naselbin v nižje dele, prenehanje utrjevanja naselbin in delanja monumentalnih gradenj, domnevamo, da so meje posameznih teritorijev gradišč ostale iste, ker na njih sloni pobiranje davkov od peregrinskih skupnosti. (Novaković 2001, 284-285).

Na Krasu sta se izoblikovali dve vrsti poselitve antične kulturne pokrajine. Prva je ravniška poselitev in druga grebenska poselitev. Pri ravniški poselitvi gre predvsem samo za spremembo lokacije naselbine in tipa naselbine, medtem ko obdelovalne in ostale kmetijsko zanimive površine ostajajo iste. Z lokacijo se, kot že samo ime pove. prestavijo v bolj ravninski del pod sama prazgodovinska gradišča, kot tip pa se pojavi vas, bolj ali manj avtonomna naselbinska in ekonomska enota, ki tvori glavni tip poselitve antičnega podeželja s strani peregrinskega prebivalstva. Edina izjema je možna hierarhična zasnova različnih vasi ravniške poselitve znotraj območja Povir-Merišče (Novaković 2001, 287; Slapšak 1995, 37). Pri tipu grebenske poselitve gre skoraj v celoti za ohranitev kaštelirskega poselitvenega vzorca, ki vsebuje hierarhično razporeditev naselbin s centralnim gradiščem in manjše naselbine znotraj njegovega teritorija. Tako znotraj prostora našega raziskovanja obstajajo štiri zaključene skupine antične poselitve. Prva je naselbinsko območje Povir, ki je tipični predstavnik ravniškega modela, drugo poselitveno območje je Škocjan z Vremsko dolino, ki je pripadel z Avgustovo priključitvijo Karnov in Katalov h koloniji v Trstu. Verjetno gre to priključitev pripisati tudi dobrim kmetijskim površinam in nadregionalnemu svetišču. V tem

primeru gre za ravniško poselitveno shemo, na Vremskem polju pa je obstajala rimska vila, datirana v 1.st. Naselbinsko območje Ajdovščine nad Rodikom je tipičnen predstavnik grebenske poselitve. V primeru naselitvenega območja Lokev gre verjetno za ravniški model poselitve (Novaković 2001, 287, 292-293).

Z vsemi temi procesi, ki so posledica vključitve v rimsko državo, se spremeni tudi kulturna pokrajina, ki delno ohrani prazgodovinske elemente, delno pa se spremenijo in dobijo novo podobo, ki se ohrani vse do danes. Prvo je, da Kras postane zaledje mesta Trst, ta proces se začne z kolonijo Tergeste in je vplivala na ekonomskem, družbenem in socialnem področju vse do 20. stoletja. Druga pomembna sprememba v poselitvenem vzorcu je premik vasi v ravnike oziroma bližje obdelovalnim površinam. S tem se vzpostavi v antiki vzorec, kateremu sledi ustanavljanje vasi na podobnih oziroma istih lokacijah v srednjem veku in dalje (Novaković 2001, 301-302).

Iz časa pozne antike, ki traja na nekaterih območjih kraškega platoja poselitve ravniških vasi največ do 8. stoletja, sta na območju raziskovanja znani gradišči Stari tabor na Povirjem in kontinuiteta znotraj gradišča Ajdovščina. Takrat pride do naselitve Slovanov v okviru frankovske kolonizacije prostora. Primer kontinuitete gradišča na Ajdovščini, ki je izpričana v arheološkem gradivu in ljudskem izročilu, je produkt razkroja rimske države in s tem premestitev naselij znova na bolj odmaknjene grebene, predvsem Brkinov. Tako se je tukaj obdržala poselitev romaniziranih staroselcev vse do prihoda Slovanov (Novaković 2001, 306).

6.4. Zgodnji srednji vek in srednji vek

Zgodnjesrednjeveška poselitev je arheološko izpričana zelo skopo. Iz območja raziskovanja je potencialen samo en grob na najdišču sv. Mavricij pri Naklem (glej karta srednjeveških arheoloških najdišč – priloga 6). Naselbinskih zgodnjesrednjeveških ostalin ni bilo še najdenih, k temu botruje tudi to, da verjetno veliko sedanjih vasi stoji na mestih zgodnjesrednjeveških naselji. Pravtako ni bilo do sedaj locirano nobeno zgodnjesrednjeveško grobišče, razen pri sv. Mavriciju, ki pa po izpričanem podatku o pridanem uhanu v grobu zelo

verjetno pripada staroselskemu prebivalstvu.. S priselitvijo Slovanov ne nastopi še fevdalni red, saj so priseljenci večinoma svobodnjaki, niso bili vezani na nobenega fevdalnega gospoda, ampak so plačevali davek za zemljo kralju oziroma državi. Ta proces naseljevanja je trajal vse do okoli 11.stoletja, ko se tudi izoblikuje fevdalni red na tem območju in se kolonizira večino območja z vasmi in hubami kot ekonomske enote. S tem se spremenijo tudi družbeno ekonomski odnosi na sami lokalni ravni. Hube, ki so pripadale različnim zemljiškim gospodom glede na njihovo posest zemlje, niso upoštevale vasi kot geografske celote, tako da je prihajalo do tega, da je več kmetov, ki so živeli v isti vasi obdelovalo zemljo različnih zemljiških gospodov. Vendar to ni imelo skupno gledano preveč negativnih učinkov, saj so znotraj in na lokalni ravni delovali procesi, ki so povezovali vasi v celoto. To so predvsem skupni gozdovi in pašniki, cerkvena in lokalna sodna organizacija in aktivnosti, ki so potekale znotraj vasi in vključevale vse vaščane. Tako je bilo območje posamezne vasi sestavljeno iz dveh enot. Ena enota je bila obdelovalna zemlja, ki je bila v lasti zemljiških gospodov indruga je bila skupna vaška gmajna. Tretjo enoto ponekod predstavljajo planinski pašniki, ki so bolj oddaljeni in namenjeni predvsem sezonski paši, za uporabo katerih so morali kmetje plačevati dajatve (Novaković 2001, 309-310).

V času poznega srednjega veka je prišlo v Brkinih in na Krasu zaradi ekonomske krize, vojn, črne kuge in turških vpadov do opustitve kmetij, nekje celih vasi. Zaradi tega so v 16. stoletju začeli naseljevati v Brkine prebivalstvo iz hrvaškega Primorja – Uskoke. Z njimi je povezanih mnogo ljudskih pripovedi o ustanovitvi vasi – pastirjih. Treba je poudariti, da to po večini niso bile nove vasi ampak ponovno naseljene lokacije opustelih starejših vasi (Novaković 2001, 310-311). Z njimi se zopet razmahne pastirstvo z premikanjem čred glede na letni čas v različne sosednje pokrajine okoli Brkinov, česar začetki segajo že v 9. st., ko je omenjena pravica za pašo v Furlaniji. Takšno vrsto pašne imenujemo transhumanca, ki je v Sloveniji bila najbolj razširjena v zahodni Sloveniji. Predvsem je šlo za pastirje, ki so skrbeli za več sto ovac, niso pa imeli kmetije in lastne zemlje, lastnik ovac pa je bil kakšen večji kmet. Pašni cikel je bil, da so se čez zimske mesece premaknili v Istro ali pa v Furlanijo, kjer so pasli po gmajnah, pašnikih, poljih in strniščih. Ko je nastopila pomlad in začetki obdelovanja polj, so črede odgnali preko dežele in jih pasli preko poletnih mesecev na višje ležečih pašnikih in gozdovih Snežnika in Javornikov. Takrat so zbrali več tropov skupaj, da so šteli tudi po 1000

ovac, ter najeli še nekaj pastirjev iz Čičarije ali Istre. Ti so potem pasli trope ovac skozi celotno poletje, si postavili koče (imenovane kozare) in ograde za ovce, ter delali sir, katerega del je bil tudi njihovo plačilo za delo. Jeseni v septembru so odgnali ovce na nižje pašnike in vrnili kmetom ovce, ki so jih dali na pašo. Nato so se vrnili na pašnike pod Snežnik (vendar na nižji nadmorski višini) in okoliške pašnike vasi, z decembrom pa so jih odgnali zopet v Istro ali pa Furlanijo. Taka oblika paše se je obdržala do konca 19. stoletja, nato pa je zaradi razdelitve vaške gmajne, ukinitve privilegija paše v Snežniških gozdovih, pogozdovanja Krasa in bolj intenzivnega poljedelstva in vinogradništva v Istri počasi izginilo, oziroma se je omejilo na Vremščico in zimsko pašo v zaledju Trsta ter Furlanijo in izginilo v 20. stoletju (Klemenčič 1959; Novaković 2001, 310-311).

Posebnost srednjeveške kulturne pokrajine so gradovi, ki so poleg upravnega središča (lokalni ali pa regionalni) tudi simbol fevdalnega družbenega reda. Ti so na območju, ki ga raziskujem, predvsem skoncentrirani ob reki Reki, nad Vremsko dolino. Tako poznamo gradove Tukelče, Strane in Školj, na robovih Vremske doline pa so še utrdbe Gradišče pri Divači, Grad nad Kozjanami, taborsko naselje Škocjan in na Taboru nad Škofljami. Nad Povirjem je stal grad Tabor, v severozahodnih Brkinih grad Završnik – Švarcenek v Podgradu in na severni strani v Odolini grad Rotenek. Na grebenih nad Matarskim podoljem sta znani dve utrdbi in sicer domnevno na Križnem drevu in Tabor nad Rodikom in tabori sv. Križ, Bač nad Materijo in Tabor v vasi Lokev. Čas nastanka predvsem utrdb – stolpov in nekaterih gradov je v obdobju med 11. in 13. stoletjem, preostali kasneje, nekateri (Odolina) tudi v novem veku. Tabori so bili grajeni v času največjih turških nevarnosti od 15. do 17. stoletja, ko so prevzemali glavno obrambno vlogo v regiji. Verjetno so bila uporabljena v času nevarnosti tudi kakšna višinska gradišča na odmaknjenih legah. Tabori po prenehanju turških nevarnosti na samem Krasu niso prenehala delovati in so prevzela vlogo gospodarskega lokalnega sedeža, skladišča in centra lokalnih straž (Novaković 2001, 313-315). Element znotraj pokrajine, ki je v srednjeveški kulturni pokrajini pomemben, so cerkve, katere so zbrane za območje raziskovanja v katalog cerkva. V sami poselitveni sliki so pomembne cerkve, okoli katerih so nastale gručaste vasi (Novaković 2001, 316). Znotraj območja raziskovanja so takšne cerkve v Divači, Povirju, Lokvah, Dolnjih Ležečah, Famljah, Rodiku, Markovščini in v Gabrčah.

Preko vseh teh procesov, ki so dejavni v oblikovanju kulturne pokrajine in poselitvenega vzorca smo prišli do pokrajine, ki je danes. Kulturna krajina je v svojem bistvu komulativna in vedno nastaja v povezavi s naravnim okoljem, aktivnim družbenim in ekonomskim redom in pod vplivom starejših kulturnih krajin, ki so bile prej formirane v prostoru (Novaković 2001, 321). Preko tega lahko danes opazujemo in raziskujemo mnogokatero lastnost preteklih kulturnih pokrajin, ki še živijo znotraj današnje.

7. Katalog ljudskega izročila in umestitve ljudskega izročila v prostor

Pri izdelavi diplomske naloge sem uporabil že objavljeno in novo, še neobjavljeno ljudsko izročilo, katerega sem zapisal pri delu na terenu in sodelovanju z domačini. Ker je prostorska informacija kot del izročila za samo raziskovanje struktur znotraj pokrajine ključnega pomena, sem se v izdelavi same diplomske naloge predvsem osredotočil na kartiranje že do sedaj znanega ljudskega izročila. Ta del je tudi vključen v digitalno bazo ljudskega izročila, ki je priloženo k diplomi. Nekatere številke v zaporedju kataloga manjkajo, razlog temu je, da sem med delom določene kraje združil ali pa sem jih podvojil in nato pri pregledu zbrisal. Izseki iz kart so narejene v različnih merilih, ki so prilagojeni glede na velikost prostorske točke in čim boljše predstave o legi znotraj pokrajine. Tako sem ustvaril 3 različne kategorije izsekov iz kart. Največji v merilu 1:25000 je namenjen predvsem večjim odsekom cest in vasem, 1:15000, ki sem jih uporabil predvsem za prostorske točke, ki pokrivajo malo večje območje pokrajine in 1:6000, za točke, katerih umestitev v pokrajino je točkovna in težje najdljiva v pokrajini[5]. Samemu zapisu prostorske informacije sledi zapis ljudskega izročila, ki se nanaša na to prostorsko točko, z navedenimi viri.

Katalog ljudskega izročila in prostorske informacije ljudskega izročila je urejen po sledečem pravilu:

- št. (številka, ki jo prostorska informacija nosi znotraj baze in se tudi uporablja na kartah)
- ime kraja (ime samega kraja, oziroma bližnjega kraja, če gre za točneje določeno ledinsko ime)
- ledinsko ime
- koordinate (v obliki D48[6], merjene za sredino prostora. V primeru, da gre ozko

5 Uporabljene karte v merilih 1:25000 in 1:15000 so DTN25 in 1:6000 TTN5. Do kart sem dostopal preko internetne strani internetni strani PISO portal http://www.geoprostor.net/PisoPortal/Default.aspx?

6 Vse koordinate so bile pobrane s pomočjo kart (TTN5) in aeroposnetkov (DOF 5), ter orodja za določanje koordinat na internetni strani PISO portal http://www.geoprostor.net/PisoPortal/Default.aspx?

določeno točko (skala, drevo, jama...) čimbolj točno pobrane koordinate

- vrsta prostora (določen tip prostora, na katerega se nanaša izročilo, oziroma sedanje stanje prostora)
- datacija (če je možna datacija, je podana vsaj okvirno)
- opis lokacije
- vir iz katerega sem črpal podatke opisov prostorske točke ljudskega izročila (v nekaterih primerih so bili kraji že opisani in kartirani)
- ljudsko izročilo (pred vsakim ljudskim izročilom je izpisana številka, ki je identična z številko pripovedi znotraj Access baze, pod vsakim izročilom je zapisan vir iz kje sem črpal izročilo. V primeru novega izročila je zapisan datum in kraj zapisa izročila, informacije o informatorju s terena in v primeru, če je prišlo do posredovanja informacije preko tretje osebe, še naveden vir le tega.)

1.

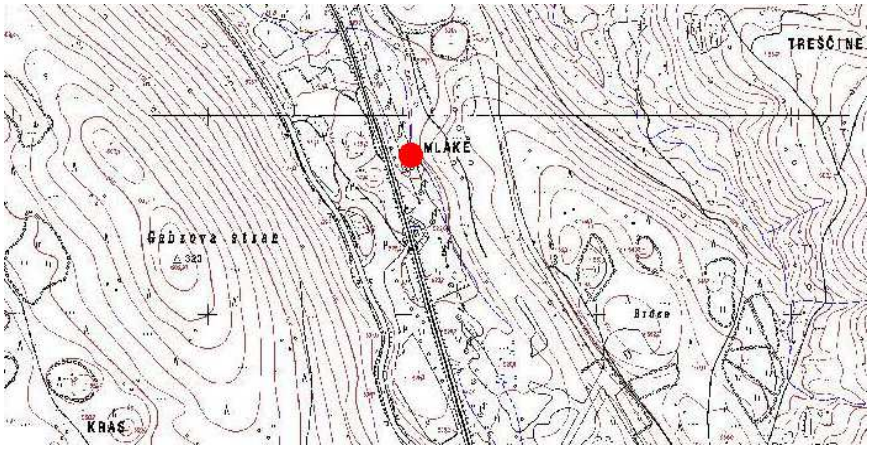

Slika 1: Ledina Mlake pri Rodiku na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Podjezero, Mlake, Jezero

Koordinate: X: 54673 Y: 420600; z: ~530 m

Vrsta prostora: nekdaj močvirnat svet, sedaj travniki

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Območje se nahaja se ob železnici iz Kačič v Rodik, med grebenom Gabrova stran in nad drugi strani Robido in Podlisičino. Na franciscejskem katastru napisane vsa tri ledinska imena Na Mlaka, Pod Jezerom in Jezero.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0001) Rimska pot je bila speljana mimo Lisičine, torej ob robu doline, saj je bil tam edini možen prehod. Drugod namreč niso mogli, ker je bilo nekoč vse to jezero. Danes se to področje imenuje Mlake. Zdaj ni več toliko močvirnato, ker je bilo zasipano. Tu so imeli kale za ledenice. Dokaz, da je bilo tu močvirje, sta dva mostička, danes na suhem, ki sta bila narejena za železnico. Na Mlakah so nekoč kopali. Našli so pokončne stebre. Rekli so, da so to privezi za čolne, ali da je bilo mostišče. Župnik je to takrat videl. Zraven te najdbe je neka čudna groblja. Mogoče narejena za to, da ne gre voda čez. Še jaz se spominjam, da je bilo vse tu pod vodo.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 47.

(0002) Rodičani vedo, da je bilo v Rodiku nekoč jezero. Hudič se je oprl z nogami ob Bilendu in na Gabrovo stran, da je jezero odteklo. Od jezera je ostal le močvirnat svet in kaluže v Podjezeru. Kapunovi so enkrat kopali kale za led in luknjo za ledenico na Mlakah. En meter globoko so naleteli na zabite debele kole in na nekaj sezidanega iz belega kamna. Župnik je pogledal in jim razložil, da so koli ostanki mola, kjer so včasih privezovali ribiške barke. Od takrat naprej vsi Rodičani verjamejo zgodbi, da je bilo nekoč v Rodiku jezero.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 47.

2.

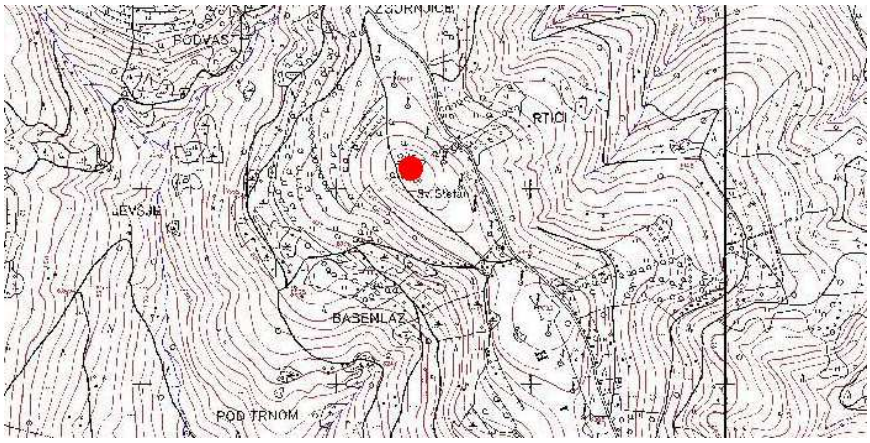

Slika 2: Cerkev sv. Štefana pri Orehku pri Materiji na karti TTN5

Kraj: Orehek pri Materiji

Ledinsko ime: Sv. Štefan

Koordinate: X: 48777 Y: 427584; z: ~ 711m

Vrsta prostora: cerkev

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji na samem, na vrhu hriba med vasema Orehek pri Materiji in Kovačice. Tipična poznorenesančna arhitektura iz 17. stol.. Iz severne, zahodne in jugozahodne strani je zelo težko dostopen, saj so pobočja hriba zelo strme. Tako je najlažji dostop iz jugovzhodne strani, kjer tudi pelje kolovoz do glavne ceste do cerkve. Cerkev stoji na ravnem platoju, ki je iz vseh strani razen vzhodne dvignjen nad spodnjo teraso. Obdan je z grobljo peščenjakovega kamenja, ostanki zidu. Na jugo zahodni strani, desno od kolovoza se na ta zid pripenja v obliki črke U večja groblja (širine 4m, višine dober 1m), v sredini pa je prazen prostor. Ob pregledu robov spodnje terase sem na severozahodni in severni strani opazil, da je rob nasut iz kamenja, ta pa se pravokotno naprej nadaljuje na vzhodni strani, z večjo grobljo. Na vsakem koncu terase (severna stran) je v to grobljo narejena luknja premera okoli 1 meter. Še ena taka struktura je na čistem robu pobočja proti zahodu, samo da je malce bolj elipsaste oblike in je vkopana v teraso. Iz same lokacije se vidi greben proti Tatram, hkrati pa je odličen razgled v dolino proti Materiji in Gradišču pri Materiji. Vidi se tudi Orehek in delno hiše v Kovačicah.

Viri: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4008 (Citirano 26.3.2013).

Ljudsko izročilo:

(0275) *Iz Mrš se pokopava v Slivju. Imamo pa skupno cerkev s Hotično, svetega Pantaleona. Sedaj je tam maša enkrat na leto za opasilo, ki je na Maršah prvo nedeljo v avgustu. V Orehku imajo opasilo za sv. Jerneja konec avgusta. Imajo skupno cerkev s Kovačicam, sv. Šefana, ki je na pol med Orehkom in Kovačicami.* Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

3.

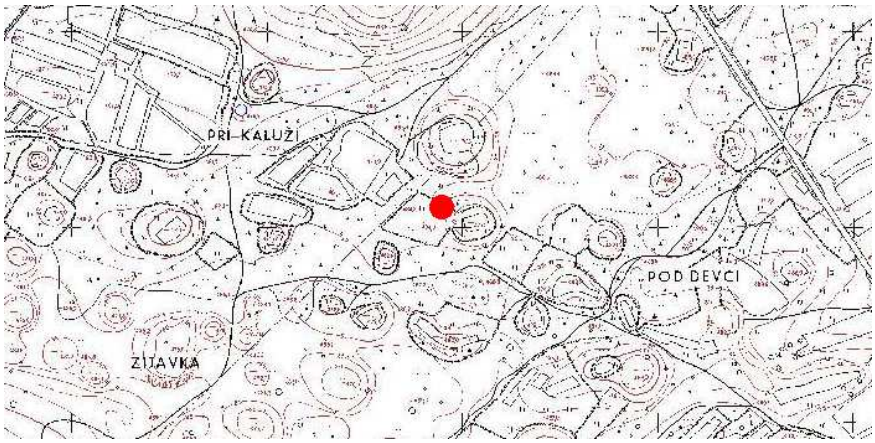

Slika 3: Območje Obešenca pri Rožicah na karti TTN5

Kraj: Rožice

Ledinsko ime: Obešenca

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: pašniki, arheološko najdišče

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Lokacija leži na zahodni strani ceste Kozina – Podgrad. Najbližja vas je vas Rožice. Na območju je večji kal Kaluža. Tukaj čez naj bi tekla stara rimska vicialna cesta.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0003) Na ledini Obešenca je bila rimska poštna postaja, kjer so menjali konje in se odpočili. Tako se imenuje, ker so tam obešali ljudi – razbojnike.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 47.

4.

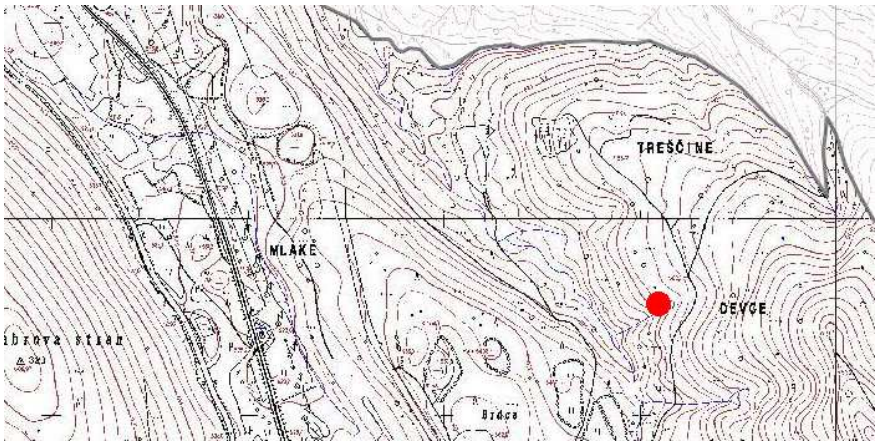

Slika 4: Kraj Pod Lisičino pri Rodiku na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Pod Lisičino

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: pot, cesta

Datacija:

Opis: in lega v prostoru:

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0004) Nekoč je prišel v Rodik zelo učen župnik. Trdil je, da so žlebovi v steni v Pod lisičini, ki so si jih Rodičani razlagali kot ostanek hudičevega drvenja s šembiljo, ostanek pomembne stare poti, po kateri naj bi Argonavti vlekli svojo ladjo od Vrhnike do morja. Žlebove je župnik razložil kot kolesnice voza, na katerem je bila barka. Kaplan je poklical učenjake iz Trsta, Ljubljane in Dunaja. Vsi so njegovi teoriji o Argonavtih pritrdili. Rodičani v Argonavte niso verjeli. Vedeli so, da so raze v steni nastale takrat, ko se je hudič vozil s šembiljo.

Peršolja, J.M. 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 124.

(0119) Odtisi konjskih kopit od Šembije v skali Pod lisičino.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 96.

(0121) Hudič s šembiljo je dirkal Pod Lisičino pri Rodiku in naprej po potoku Zdrava voda.

Tu se vidijo kolesnice zdrsane v skalo. Tu je stik med apnencem in flišem. Na stiku potokov Pod lisičino in Zdrava voda je hudičev stol z luknjo za rep. V skali se pozna še več drugih stolčkov z luknjami za rep za male hudičke. Tu so se »zamotli« in »točali« noge v potok. Šembilja je dirkala z Ajdovščine na Prelovc in potem dol, na Lisičino, mimo Zdrave vode in čez Barede proti Škocjanu.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 98.

(0122) Šembilja je drvela po potoku Pod Lisičino; tam se poznajo še kolesnice in hudičevi stoli z luknjami za rep; zanj in za male hudičke. Dirkala je čez Prelovec navzdol do potoka Pod lisičino, mimo Zdrave vode čez Barede proti Škocjanu.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 98.

(0123) V steni Pod lisičino so vrezani žlebovi. Rodičani pravijo, da je črte naredil hudič, ko je s svojo šembiljo dirkal po steni navzdol. Hudič je dirkal s Čuka navzdol, po Greščini na Prelovc. Od tam se je pognal v potok Pod koriti in dol k Malnom. Od Malnov se je zagnal na Zaloge in potlej dol po potoku v Pod lisičino. Ko je enkrat z vso brzino s šembiljo prišel na pot od Brc navzdol, se mu je pokvaril »žlajf«. Šembilja je drvela navzdol v Pod lisičino s truščem in ropotom. Tam mu je en »žlajf« prijel. Šembilja je zavirala po gladki steni, da se še sedaj pozna. Prevrnila se je in rila dol, da je poglobila potok. Šembilja je varila in rila dol do Dan, kjer je prebila zemljo in se s hudičem vred pogreznila v pekel. Še danes je tam požiralnik.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 98-99.

(0124) V skali se vidijo odtisi Šembiljinih konjskih kopit, kot da bi šla po blatu. Se vidi, kje je sela, kako je dala roki. Visoko v skali je kot ena prižnica, kjer je sedela.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 99.

(0145) Nova cesta na Ajdovščino zgrajena l. 1923. Rimska cesta je pod Čukom proti Ajdovščini; Pod Lisičino - Nogradi (Pod Tabrom); v steni se poznajo sledi tirnic (pravijo, da od vode) - tu se je peljala šembilja in je sedel hudič.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0146) V bližini Lisičine pri Rodiku (Pod Lisičino) je bil še pred leti kamen s sledmi kolesnic, vendar ga je bager uničil.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 107.

5.

Slika 5: Vas Markovščina na karti TK25

Kraj: Markovščina

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 46728 Y: 425030; z: ~ 563m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Vas leži v Matarskem podolju na severni strani ceste Kozina – Podgrad. Je bolj tip obcestne vasi, ker se hiše predvsem držijo cest, ki vodijo iz vasi Slivje proti glavni cesti. Na glavno cesto se sedaj premika težišče vasi. Nima izrazitega vaškega trga.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0005) Markovščina je dobila ime po prvem priseljencu, ovčarju, po imenu Marko. Na tem mestu si je naredil barako.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 50.

6.

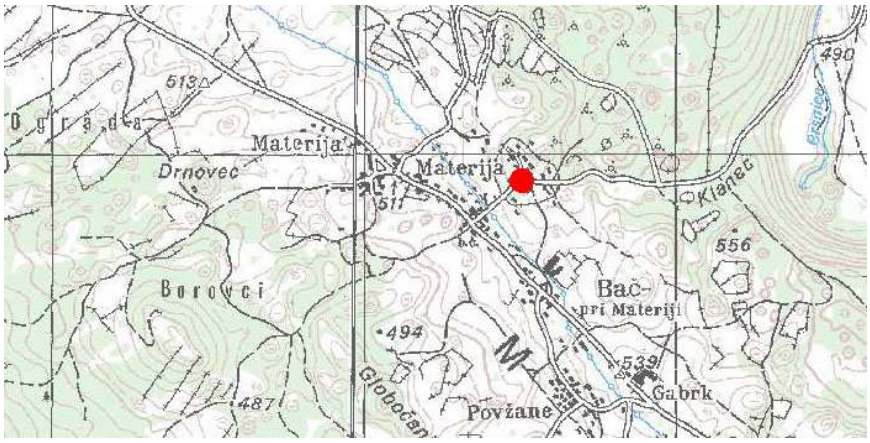

Slika 6: Vas Materija na karti TK25

Kraj: Materija

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 48955 Y: 422092; z: ~511 m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vas, katero na severu zamejuje glavna cesta Kozina Podgrad. Gručasta vas, ki leži v ravninskem delu Matarskega podolja. Okoli nje veliko vrtač, J in JZ se teren že začenja vzdigovati proti grebenu Reber z Matarskim vrhom (803 mnv).

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0006)Za ime Materija so ljudje pravili, da je vzeto po imenih prvih ovčarjev, ki so prišli na to področje. To sta bila Mate in njegova žena Rija.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 50.

(0019) Prva družina v Materiji so bili Sviletovi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 53.

8.

Slika 7: Naselje Kozina na karti TK25

Kraj: Kozina

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 52229 Y: 417565; z: ~494 m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Sedaj se je vas razvila v enotno naselje Hrpelje-Kozina. Največja ločnica med naseljema je železnica in pa Hrpeljski (Cerkveni) dol - velika vrtača. Iz franciscejskega katastra je razvidno, da je bila to majhna vas, ki je dobila veljavo šele z železnico. Leži na izpostavljenem predelu nad Hrpeljskim Dolom.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0008) Stari Hrpeljci so pravili, da je Kozina nastala tako, da so pastirji koz hodili za Napoleonom po njegovi želji. Če je Napoleon izgubil, so se morali pastirji na hitro umakniti. Ker se nekoč niso utegnili umakniti, so se tam ustalili in tako je nastala Kozina.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 51.

(0018) Prvi prebivalci Kozine so bili Vidačevi, nato Drdrinovi, nato Blaževi, za njimi Petrovi

in Miškotovi. Kozina naj bi dobila ime po enem človeku, ki naj bi imel kozjo brado.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 53.

9.

Slika 8: Vas Barka na karti TK25

Kraj: Barka

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 55530 Y: 426448; z: ~612 m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vas leži v dokaj zavetrni legi med hriboma Breg in Balkan. Po pričevanju prebivalcev se vas loči na Gornjo in Spodnjo. Gornja je od trga proti hribu Breg, spodnja pa od trga pod hrib Balkan. Vas stoji na ločnici med apnečasto in peščenjakovo geološko podlago, tako, da so imeli vedno zadosti vode. Eden takih dokaj stalnih izvirov je Globinek, po cesti severno pod Balkanom proti Suhorjam in pod njim izvir Šturk. Njivske površine so urjene po okolici vasi po terasah, večji ravninski del pa je južno pod vasjo.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0009) Barka je dobila ime po tem, ker so hodili čez Reko z barko na tlako.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 51.

(0227) Vas Barka pravijo, da je nastala tako. Pred bog vedi koliko časa so sem prišli Kezači s konji. S sabo so pripeljali svoje družine. Naselili so se blizu Vode nad Gučem. Ko je ta vas pogorela, so začeli zidati na tem mestu, ki je danes. Te ljudje so bili v glavnem trgovci in pastirji. Imeli so konje za na pot in ovce. Konje so kovali v svojih kovačijah, od ovc pa so delali sir in predli volno. Od tistih časov so Barčanam ostali priimki Kovač in Prelc.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 118.

(0228) Barska vas je bila zidana nad Čuom, na tistem hribu nad Kojnikom, ki gleda proti Vremam in Suhorjam. Tam, kjer je Vitčeva hiša številka ena, ot tam naprej je bila stara vas. Tam je bilo sedem hiš. Ko su se podrle, ko so zgorele, so naredili vas tukaj, kjer je še sedaj.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 118.

10.

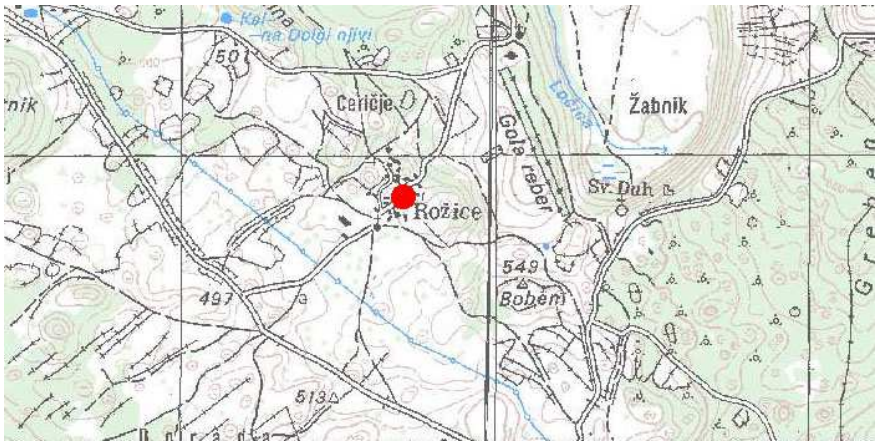

Slika 9: Vas Rožice na karti TK25

Kraj: Rožice

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 49876 Y: 421693; z: ~ 511m

Vrsta prostora: vas

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas v ravnini Matarskega podolja, odmaknjena od glavne ceste Kozina - Podgrad proti severu med Materijo in Tubljami pri Hrpeljah. Iz vasi dobro

viden hrib sv. Križa s kapelico na njem.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0010) Rožice se imenujejo zato, ker so tu gojili rože in jih prodajali v Trst. Tu je imel parcele grof iz Odulne.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 51.

11.

Slika 10: Vas Gradišče pri Divači na karti TK25

Kraj: Gradišče pri Divači

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 59365 Y: 421918; z: ~ 475m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Gradišče pri Divači leži nad kanjonom reke Reke v Škocjanskih jamah. Vas je zgrajena znotraj prazgodovinskega gradišča, malce pod vrhom v zavetrni legi. Nad vasjo na vrhu stoji cerkev svete Katarine. Vas leži na lokaciji iz katere se izredno dobro vidi celoten okoliš z Vremščico, Nanosom, Snežnikom in Brkini.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0011) V Gradišču pri Divači je bil prvotno grad, in sicer za današnjo cerkvijo.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 51.

(0232) Ti kraji so bili med prvimi naselbinami. Tu se govori. da že za cajt pred Kristusom. Tukaj okoli je več strašno starih žegnov (pokopališč). V Zagriči nad Lisičino je ajdovski žegen. Tud tam pri Brežci je ne star žegen. Gradišče naj bi bila kot ena utrdba, od tod njeno ime.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 124.

(0254).../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve, kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel, zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila, se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, kot se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

12.

Slika 11: Vas Tublje pri Hrpeljah na karti TK25

Kraj: Tublje pri Hrpeljah

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 50697 Y: 420351; z: ~ 502m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis. in lega v prostoru. V osnovi gručasta vas, ki se je delno preoblikovala v obcestno naselje z novo koncentracijo ob cesti Kozina - Podgrad. Starejši del vasi leži severno od ceste.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0012) V bližini Kala so ovčarji imeli lesene barake. Opoldne so šli v staje. Ko so se vrnili, so videli, da jim je burja odnesla barake. Zato so se preselili bolj gor, v zavetje in rekli »Tu ble« (barake), od koder izvira ime Tublje.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 52.

13.

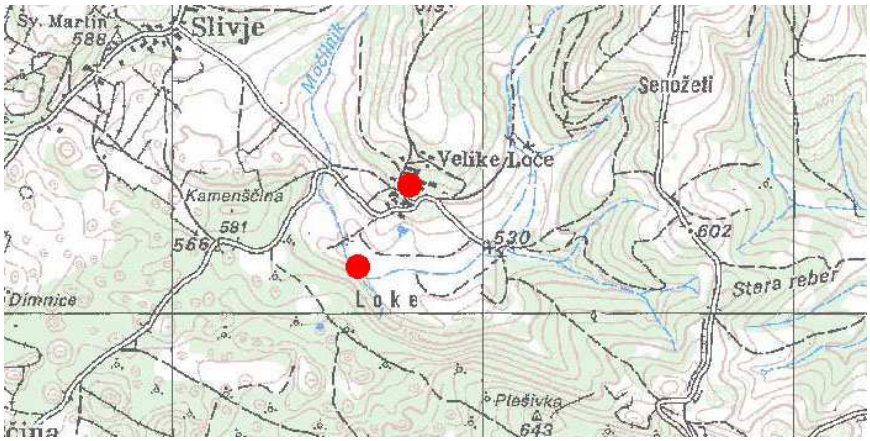

Slika 12: Vas Velike Loče in požiralnik pr Malni na karti TK25

Kraj: Velike Loče

Ledinsko ime: Pr Malni

Koordinate: X: 47114 Y: 426622; z: ~ 537m

Vrsta prostora: vas, požiralnik

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas, ki leži ob vznožju Brkinov, nad Velikološko slepo dolino. Do vasi se lahko pride po cesti iz Markovščine ali pa iz Slivja. Pr Malni se imenuje požiralnik, kjer se potoka, ki tečeta po dolini združita in ponikneta pod prepadno steno, kjer je požiralnik (koordinate so za to točko). Okolica vasi, še posebej greben, na katerega pobočju leži vas, je urejen s terasami, večinoma so njive in travniki.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0013) Ime Velike Loče izvira iz besede loke, ki pomeni mlake oz. močvirnat svet, ki je bil značilen za to dolino. »Pr' Malni« se še lahko prepozna izsušeno strugo.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 52.

14.

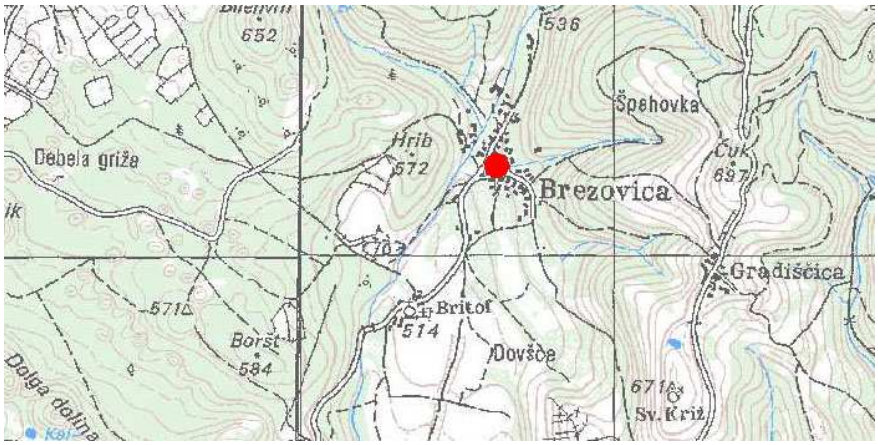

Slika 13: Vas Brezovica na karti TK25

Kraj: Brezovica

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 51321 Y: 422612; z: ~ 531m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vas leži severno od ceste Kozina – Materija, dostop iz Tubelj ali pa preko Rožic. Gručasta vas, ki leži na Matarskem podolju pod Brkini, na samem stiku flišnatega in apnenčastega sveta. Pod vasjo se razteza brezoviška slepa dolina. Pred vasjo je župnijska cerkev z pokopališčem in nekaj hišami okoli, imenuje se Britof.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0014) Brezovica naj bi dobila ime brezah, ki jih je bilo veliko na tem področju. Prvi naj bi sem prišli družine Stančič, Škerjanc in Cergol.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 52.

(0030) Brezovica je bila od vedno okrog njenega gradu, in sicer na rahli vzpetinici, da je ne doseže voda. Prvi so se tam priselili graščaki, danes hiša št.51. Brezovica je dobila ime po brezah, ki so tam rasle.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 57.

(0230) Brezovica je menda dobila ime po hribi, kjer so bile samo breze.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 119.

16.

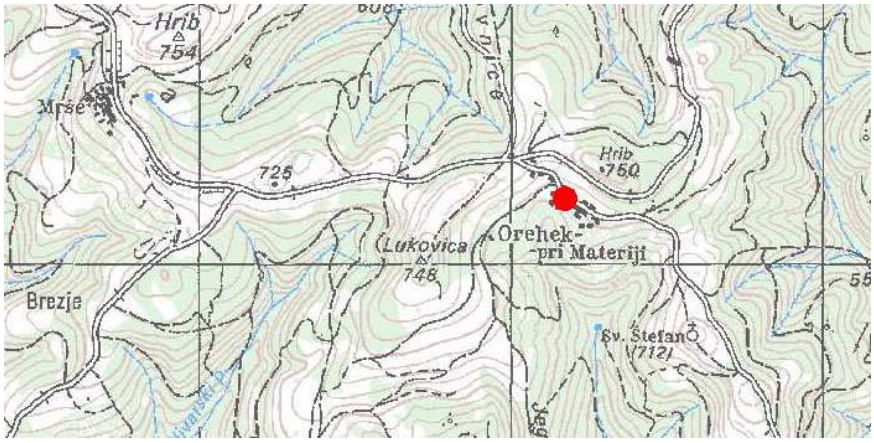

Slika 14: Vas Orehek pri Materiji na karti TK25

Kraj: Orehek pri Materiji

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 49212 Y: 427168; z: ~ 693m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vas se nahaja ob cesti iz Mrš do Kovačic in leži v zavetju hriba Hrib (750mnv). Leži v dokaj strem pobočju, ki so ga za gradnjo hiš sterasirali. Omenjena je bila že leta 1412.

Viri: RNKD 2013 - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=16056 (Citirano 25.5.2013)

Ljudsko izročilo:

(0016) Orehek je dobil ime po dobri letini orehov. Prvi se je sem priselil Žnebelj, ki je kasneje prodal Franku iz Gabrka. Kasneje je Straus prišel iz Padeža. Za Lukača ne vem, od kje je prišel. Vas je bila vedno na tem mestu.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 52.

(0275) Iz Mrš se pokopava v Slivju. Imamo pa skupno cerkev s Hotično, svetega Pantaleona.

Sedaj je tam maša enkrat na leto za opasilo, ki je na Mršah prvo nedeljo v avgustu. V Orehku imajo opasilo za sv. Jerneja konec avgusta. Imajo skupno cerkev s Kovačicam, sv. Šefana, ki je na pol med Orehkom in Kovačicami. Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013

17.

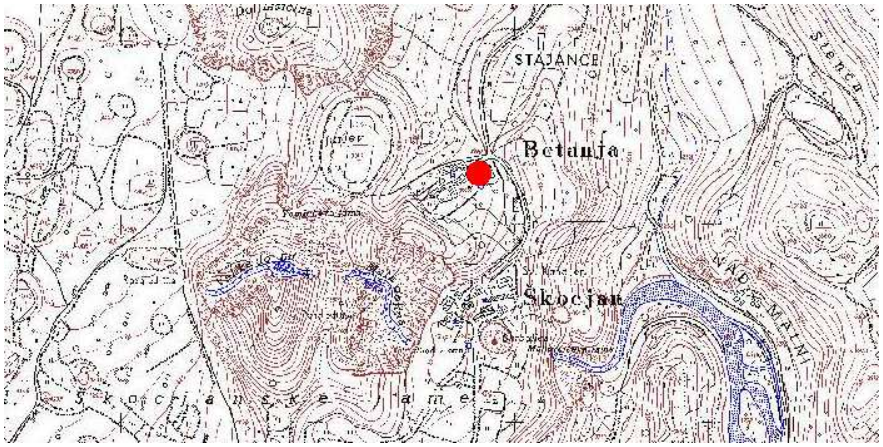

Slika 15: Vas Betanja in del vasi Na Solinah na karti TTN5

Kraj: Betanja

Ledinsko ime: Na Solinah

Koordinate: X: 58575 Y: 421964 ; z: ~ 397m

Vrsta prostora: del vasi

Datacija: pozni srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Del gručaste vasi, ki se nahaja pod vasjo Škocjan, nad Škocjanskimi jamami. Sedaj domačija Betanja 2.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0017) V Betanji je bila prvotno samo ena hiša, in sicer Cerkvenikova hiša »na Solinah«. Stara je približno petsto let in je bila od vedno krita s škrlami. Zraven je bil nekoč kal. Potem so se priselili še družine Gombač, Žnidaršič. Družina Šuman je prišla bolj pozno, iz Rodika.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 52.

(0254).../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je

bilo menda Ančka. Noben ne ve, kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel, zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila, se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, kot se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

18.

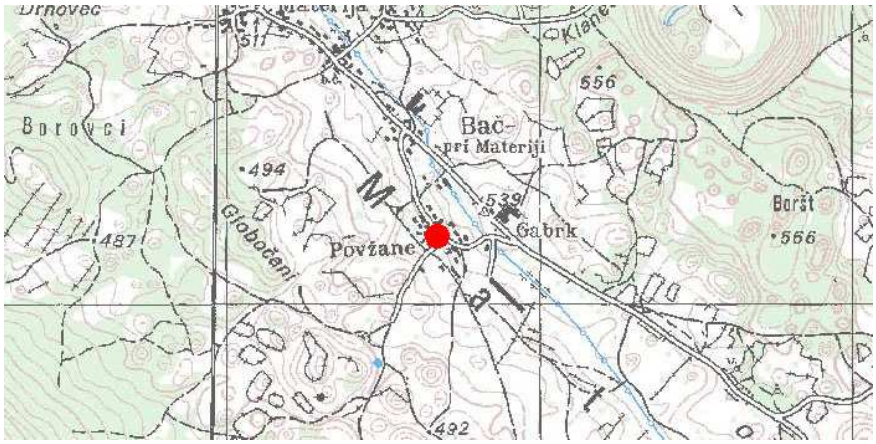

Slika 16: Vas Povžane pri Materiji na karti TK25

Kraj: Povžane pri Materiji

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 48215 Y: 422686; z: ~ 521m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Vas leži jugozahodno od ceste Materija – Markovščina. Gručasta vas sredi Matarskega podolja.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0020) V Povžanah pri Materiji je bilo najprej sedem hiš.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 53.

(294) Povžane so dobile ime po tem, ker naj bi bilo veliko polžev okoli. Nedoh Branko, Povžane, 13.6. 2013.

(295) Vas (Povžane) naj bi ustanovili, tako so včasih pravili, Vlahi. Nedoh Branko, Povžane, 13.6. 2013.

19.

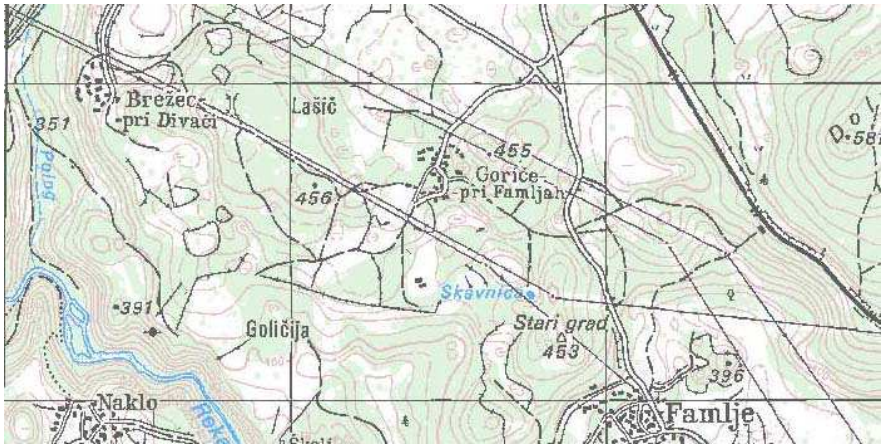

Slika 17: Vas Goriče pri Famljah na karti TK25

Kraj: Goriče pri Famljah

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 57954 Y: 424120; z: ~ 442m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas zahodno od Famelj po cesti proti Divači. Leži na neizraziti legi sredi kraške valovite pokrajine.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0021) V Goričah so živeli služabniki, ki so delali na gradu Školj. Zato so v vasi značilni priimki, ki izvirajo iz njihovega dela, kot so Žnidar, Poštar, Kovač, itd.. Ime vasi izvira iz besede grič ali ledine Griža pred Famljami.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 53.

(0254).../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve, kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel, zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila, se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, kot se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

20.

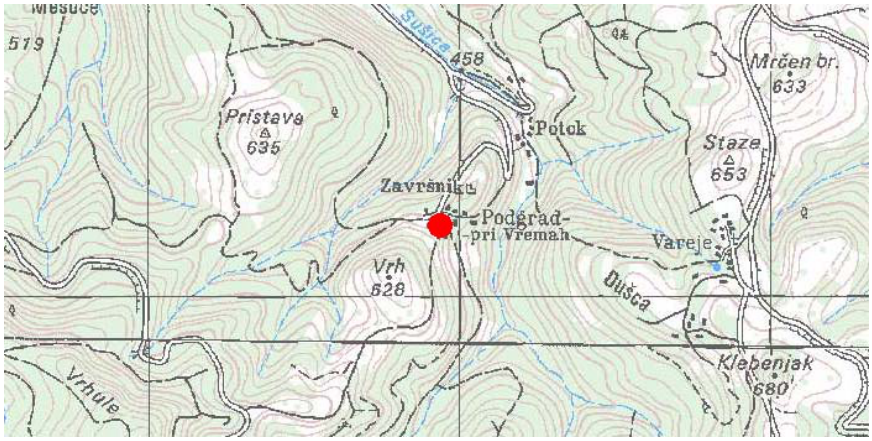

Slika 18: Vas Podgrad pri Vremah na karti TK25

Kraj: Podgrad

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 54275 Y: 423927; z: ~ 545m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Dostop po cesti iz Zavrhka proti Brkinom (Barka). Gručasta vas leži severno od te ceste na sedlu med dvema hriboma (Završnik in Vrh) nad dolino potoka Sušica. Odlična vidljivost bližnje pokrajine in Krasa proti Divači. Naravno je najlažje dostopna iz jugozahodne strani, cesta, ki sedaj vodi v vas, prihaja iz severovzhodne strani po strmini hriba Završnik. Nad vasjo so ostaline gradu Završnik oziroma Švarcenek. Kljub sedaj odmaknjeni legi je bila vas z gradom včasih na glavni povezavi iz Brkinov proti Trstu in obali, kjer je cesta mimo gradu vodila čez prelaz Prelovc (med Ajdovščino in Taborjem) proti Kozini in naprej.

Viri:

Ljudsko izročilo:

21.

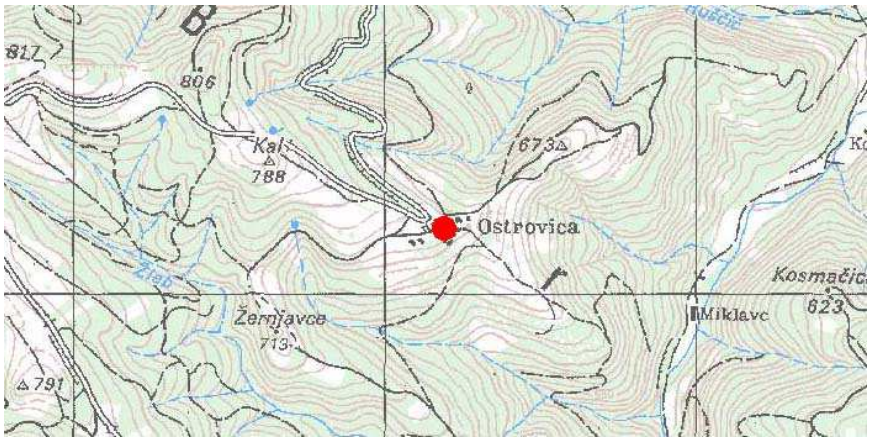

Slika 19: Vas Ostrovica na karti TK25

Kraj: Ostrovica

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 52219 Y: 426202; z: ~708 m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Manjša gručasta vas, ki leži na malce bolj uravnanem delu izpostavljenega grebena nad dolino potoka Padež. Na poti med Misličami in Artvižami.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0023) Na Ostrovici se naselili ljudje iz Padeža.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 54.

(0239) .../da so na Ojstrco pred bok ve koliko leti prišli eni pastirji z družinami in so si iz drevesnih skorij/../naredili barake, vestruge. Te vestruge so bile tako hudo ostre in zato se vas imenuje Ojstrica.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 130.

22.

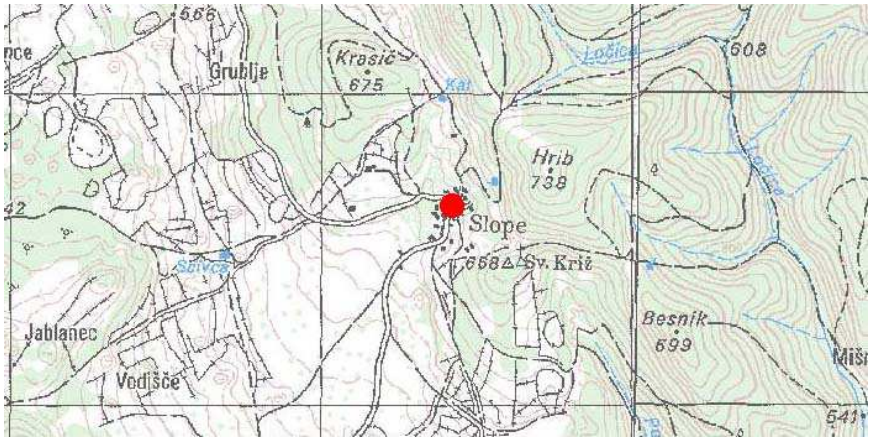

Slika 20: Vas Slope na karti TK25

Kraj: Slope

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 52643 Y: 421429; z: ~ 625m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas leži ob cesti iz Rodika v Tublje pri Hrpeljah pod Brkini, nas samem stiku flišnatega in apnečastega sveta. Pod njo (proti jugu) se raztezajo polja in travniki. Na ledini Pod lipe naj bi bila stara vas.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0025) Po pripovedih starejših naj bi Slope ustanovili Čehi. To naj bi dokazovali tudi priimki, kot so Počkaj ter Godina in nagnjenost Sloparcev do glasbe in praktičnih poklicev .

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 54.

(0038) Vas je bila prej drugje, vendar so kače pregnale takratne prebivalce na zdajšnje mesto. Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 62.

23.

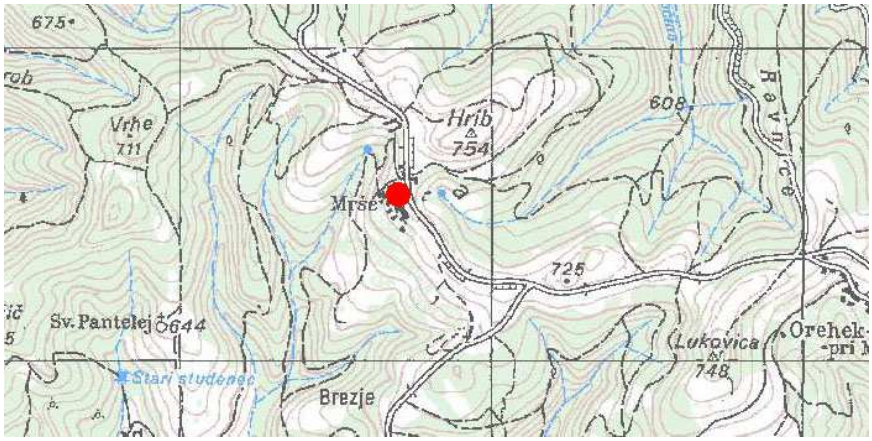

Slika 21: Vas Mrše na karti TK25

Kraj: Mrše

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 49527 Y: 425661; z: ~ 709m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Vas leži ob cesti in južno od ceste Artviže – Markovščina. Lokacija vasi je malce pod glavni greben, kjer poteka cesta, ki nudi manjše zavetje. Iz robov vasi je dobro vidna Hotična s slepo dolino in cerkev sv. Panteleona.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0026) Prvi priseljenci na Mršah so bile družine Vatovec, Cetin in Mezgec. Za njimi je prišla moja družina. In kasneje je prišel še Mezgec. Prve hiše so bile okrog Vatovca, danes Mrše 6. Včasih so bile hiše naslonjene ena ob drugo, tako da so si »prišparali« zidanje enega zidu. Prvi pastirji so imeli ovce na »Voučini«. Večina brkinskih vasi je nastala zaradi priselitve

ovčarjev. Vedno so se hecali, da so bili ljudje iz Mrš mršavi, suhi, zato tudi tako ime vasi. Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

(0273) Ovčine ali Vovčine so gor ob cesti proti Artvižam na desni strani. Tako naj bi se imenovale, ker so imeli tam pastirji zaprte ovce. Te ovce so volkovi napadali. Pastirji so imeli velike pse in so za volkovi vpili MRŠ, MRŠ, zato se imenuje sedanja vas Mrše. Ti pastirji naj bi prišli iz Bosne, iz tam je priimek Cetin. Iz Bosne naj bi prišli tudi na Artviže. Tako imajo tam na primer priimke Dujmovič,... Tam pod Ovčini se reče Sela, tam naj bi bila stara vas. Od Sel naprej prideš na pobočje, ki se imenuje Medvedje Čelo, to pa za to, ker naj bi bile skale in pobočje podobne medvedjemu čelu. Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

(0274) Mrše so imeli tri kale. Eden je še sedaj viden pred vasjo. Druga dva pa so ko so, gradili sedanjo cesto, zasuli. Prvi je bil še naprej iz vasi od sedanjega, drugi pa na sedanjem mestu vstopa v vas iz smeri Artviž. Ta je bil največji. Pod Mršami pri Koritih so imeli izvir, kjer so pozimi napajali krave. Tam je sedaj zajetje. Kamnita korita so pripeljali v vas. Ta so iz Mislič, temu kamnu se reče brdski kamen (peščenjak) in v Misličah so bili znani kamnoseki. V Mršah so ljudje uporabljali dva izvira. Enega za pranje oblek, tam se še sedaj reče Perila in je tam še vedno ena škrla, kjer so prale. Drugi je bil višje, bližje vasi, kjer so imeli vodo za jesti (kuhati). Tistega na Perilih so prej opustili, nehali uporabljati. Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

(0275) Iz Mrš se pokopava v Slivju. Imamo pa skupno cerkev s Hotično, svetega Pantaleona. Sedaj je tam maša enkrat na leto za opasilo, ki je na Maršah prvo nedeljo v avgustu. V Orehku imajo opasilo za sv. Jerneja konec avgusta. Imajo skupno cerkev s Kovačicam, sv. Šefana, ki je na pol med Orehkom in Kovačicami. Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

24.

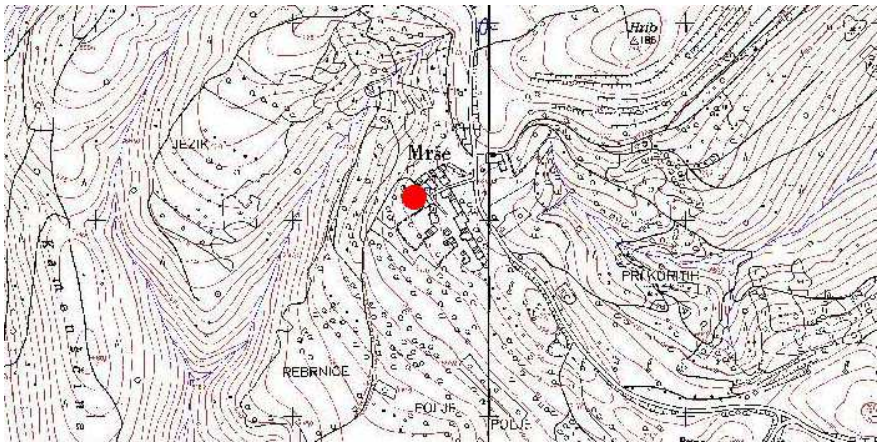

Slika 22: Del vasi Mrše na karti TTN5

Kraj: Mrše

Ledinsko ime: Zidine

Koordinate: X: 49530 Y: 425660; z: ~ 701m

Vrsta prostora: vas, stari del vasi

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Sedaj pri hiši Mrše 6, na JZ robu vasi.

Viri:

Ljudsko izročilo:

Vas je bila v začetku okrog moje hiše. Ta prostor vaščani imenujemo Zidine. Prvi se je sem naselil ovčar. Še danes se ena ledina imenuje Ovčini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

25.

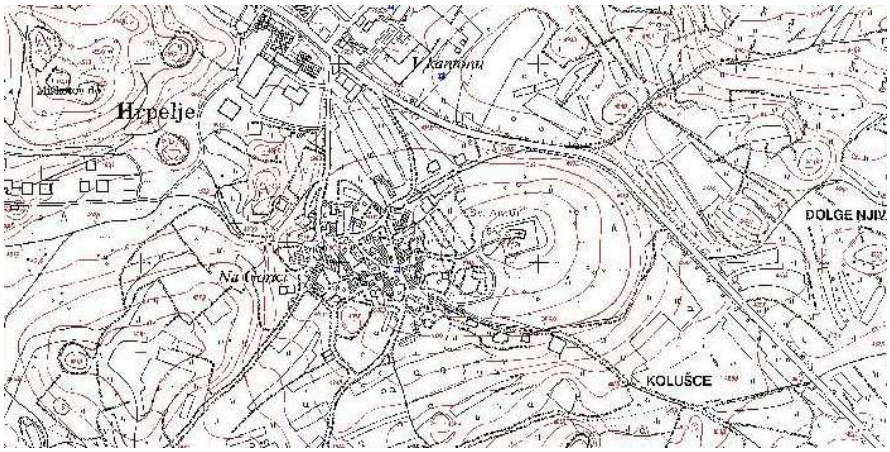

Slika 23: Naselje Hrpelje na karti TTN5

Kraj: Hrpelje

Ledinsko ime: Zidine

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: /

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Točne lokacije nisem našel.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0028) Na ledini imenovani Zidine, v sredini vasi, so bile hiše prvih naseljencev v Hrpeljah. Danes so tam vrtovi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

26.

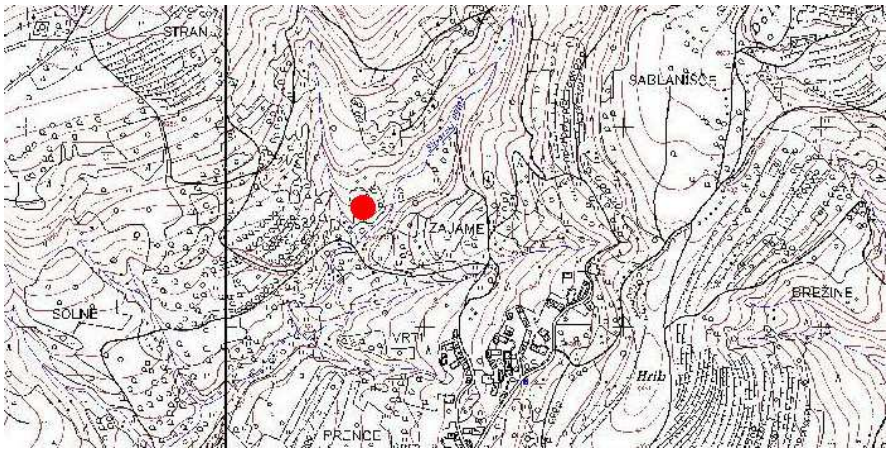

Slika 24: Ledina Merišče pri vasi Slivje na karti TTN5

Kraj: Slivje

Ledinsko ime: Merišče

Koordinate: X: 48471 Y: 425944; z: ~ 576m

Vrsta prostora: stara vas, sadovnjak, gozd

Datacija: srednji vek?

Opis. in lega v prostoru. Območje med dvema potokoma oziroma njunima dolinicama. Večinoma je že zaraščeno pobočje z mladim gozdom in grmovjem. Na tem mestu se vidi delno uravnan teren, ki se nato nadaljuje v strmo pobočje proti severni strani. Na drugi strani Slivarskega potoka, kjer naj bi odkrili večje kamne je teren bil preoblikovan pri urejanju sadovnjaka.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0029) Prvi prebivalci Slivja so bili Vancajevi (nekoč Slivje 3) in Šubrovi (nekoč Slivje 2). Njihove hiše niso bile na istem mestu kot danes, ampak pri potoku. Verjetno so bili pred njimi samo eni posestniki, potem pa so razdelili na dve hiši. Tam je parcela z imenom Merišče, kjer smo z Nado Osmuk našli en kamen, ki je izgledal kot vogal hiše. Ko so z buldožerjem pred kratkim delali terase za sadovnjak, so večkrat naleteli na kamne pravilnih oblik, take, ki se uporabljajo za gradnjo hiš.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

27.

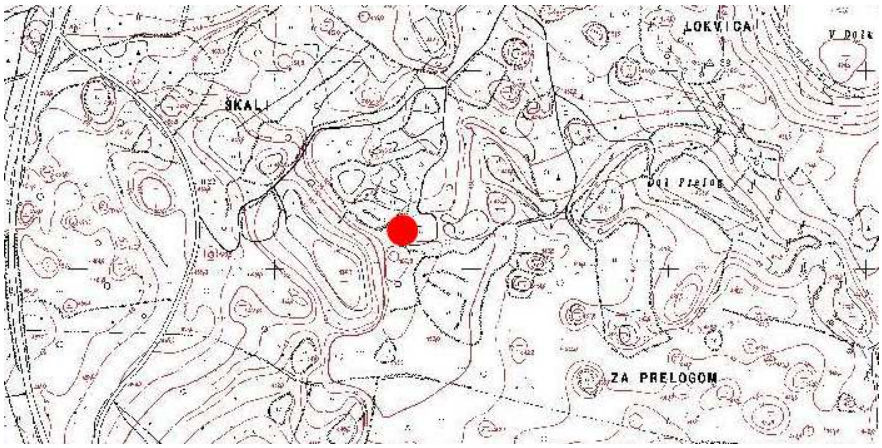

Slika 25: Ledina Vrzišče pri vasi Doljne Ležeče na karti TTN5

Kraj: Doljne Ležeče

Ledinsko ime: Vrzišče, nad Bukovce

Koordinate: X: 59297 Y: 420412; z: ~ 448m

Vrsta prostora: vrtača

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Južno od vasi Dolnje Ležeče. Pri vstopu v vas (iz smeri Divača), zavijemo desno na pot, ki vodi mimo dveh novih hiš kot kolovoz naprej proti pašnikom in zaraščenimi površinami. Tej poti sledimo vedno tako, da smo vzporedno z samo avtocesto. Vrtača je na koncu te poti.- Vrtača je ovalne oblike in okoli delno ograjena z kamnito ograjo. V bližnji preteklosti so jo še poglobili s pridobivanjem peska za vlivanje v kalupe. Sredi vrtače sedaj iz zemlje moli velik kamen, ki je del kamninske osnove. K vrtači me je vodil gospod Drožina iz Dolnje Ležeče 3.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0134) ... V ogradi Vržišče (nad Bukovce) pri Dolnjih Ležečah sled, kjer je Šembilja »pasala«.... povezava Lokev - cesta pod Vremščico čez Dolnje Ležeče?

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

28.

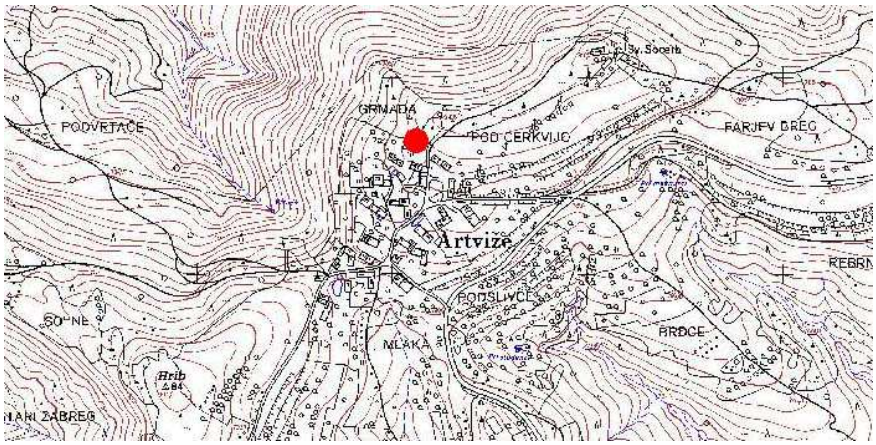

Slika 26: Ledina Pod Grmado pri vasi Artviže na karti TTN5

Kraj: Artviže

Ledinsko ime: Pod Grmado

Koordinate: X: 52698 Y: 424581; z: ~ 804m

Vrsta prostora: vas, stari del vasi

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Po napotku domačina je ledina Pod grmado severno nad sedanjo vasjo pri vodnem zajetju. Sam točno ni vedel, imenujejo pa cel vrh sv. Socerba Grmada.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0031) Prvi prebivalci Artviž so bili Škerjančevi, Železnikovi, Kolmanovi in še eni, ki jih ni več. Prve hiše so bile Pod grmado, na drugem mestu kot danes. Ime Artviže je verjetno izpeljanka iz nemške besede »alt«, kar pomeni visoko.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 57.

(0272) Hrib na katerem stoji cerkev (sv.Socerb) se imenuje Grmada, pri cerkvi pa Britof. Tam je bilo okoli cerkve pokopališče, ki ga ne uporabljajo že več kot 300 let in sedaj ni več vidno. / Po vprašanju kje imenujejo prostor pod Grmado je nakazal pri današnjem vodnem rezervoarju. Artviže, 24.5.2013 (neimenovani prebivalec Artviž).

29.

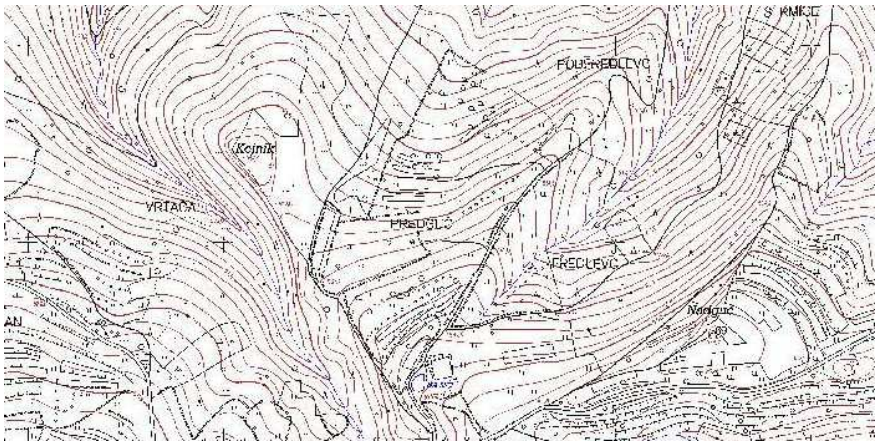

Slika 27: Ledina Nadguč pri vasi Barka na karti TTN5

Kraj: Barka

Ledinsko ime: Nadguč

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora:

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0032) Pri Barki na Nadguču je po ljudskem izročilu lokacija stare vasi. Tedaj naj bi tam živelo šest kmetov. Bili so podložniki grofa v Tukelčah v Vremski dolini (pri cerkvi Sv. Marije na desnem bregu Reke) in so se preko reke vozili z barkami. Od tod naj bi izviralo ime vasi. Na današnjo lokacijo naj bi se preselili pred tristo in več leti. »Sledov nekdanje vasi ni več, saj tudi hiš takrat niso gradili z malto«.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 57-58.

(0033) Prvi prebivalci Barke so se naselili blizu Vode nad Gučem. Tam je bilo sedem hiš. Ko je vas pogorela so se preselili na današnje mesto vasi. Vas je dobila ime po barki, s katero so Barčani hodili čez reko Reko v Vreme, ko še ni bilo mostov.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 118-119.

(0227) Vas Barka pravijo, da je nastala tako. Pred bog vedi koliko časa so sem prišli Kezači s konji. S sabo so pripeljali svoje družine. Naselili so se blizu Vode nad Gučem. Ko je ta vas pogorela, so začeli zidati na tem mestu, ki je danes. Te ljudje so bili v glavnem trgovci in pastirji. Imeli so konje za na pot in ovce. Konje so kovali v svojih kovačijah, od ovc pa so delali sirr in predli volno. Od tistih časov so Barčanam ostali priimki Kovač in Prelc.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 118.

30.

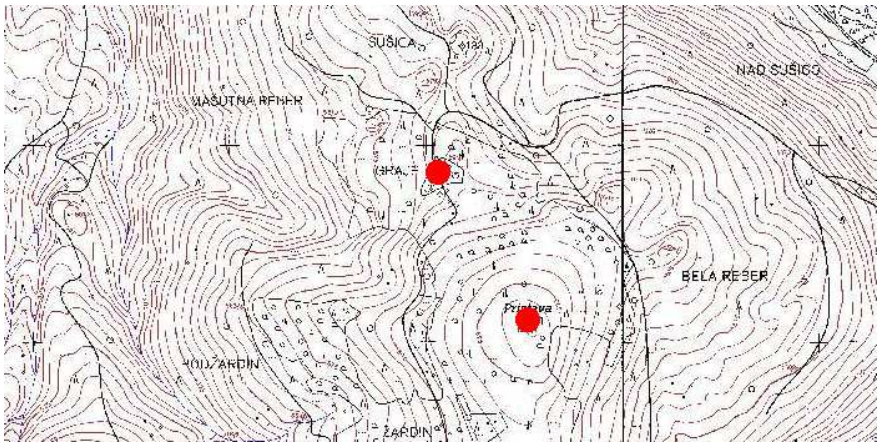

Slika 28: Vrh pristava in območje kamnitih grobelj pod njo pri vasi Podgrad pri Vremah na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Pristava

Koordinate: X: 54721 Y: 423258; z: ~ 584m

Vrsta prostora: vrh hriba, stara vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Hrib leži zahodno od vasi Podgrad pri Vremah. Najlažji dostop je iz vasi po gozdni cesti, ki gre po pobočju hriba Vrh in nato prečka grapo potoka, ki loči vas od Pristave. Vidljivost iz samega vrha je odlična, saj se vidi daleč naokoli z glavnimi točkami Ajdovščina, sv Socerb, Snežnik, Škocjan, Nanos, Vremščica, Kras od Divače naprej proti Povirju in Veliko Gradišče nad Lokvami. Severozahodno malce stran pod vrhom, ob gozdni cesti, ki pelje naprej po grebenu Pristave so še ohranjene (preštel sem jih 5) večje kamnite groblje (premer do 5 metrov), ki so ostanki vasi, ki je bila na Pristavi. Sama lega vasi je bila

manj izpostavljena in na ravnem delu grebena.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0034) Podgrad pri Vremah je bil najprej na Pristavi, kakor imenujejo domačini grič nad Podgradom (proti zahodu). Tam so namreč živeli majerji, to so grofovi hlapci. Še danes so ohranjena imena, kot so vrtovi, žardin... Na vrhu Pristave, na zahodnem delu, so še danes vidne groblje.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 58.

(0240) .../Na hribih okoli so bili še trije majhni gradovi - ajdovščine (ajdušne). Eden je bil na Verhulah nad Rodikom, drugi je bil na Selnicah na Pristavi in tretji v Borštu nad Potokom. S tistih gradičev se je videlo proti Istri, Trstu, Krasu in Pivki./.../Če je bila kakšna nevarnost so hitro zanetili ogenj in posvarili grofa in Grajane./.../Kamne za grad so kopali v kamnolomu v Beli rebri nad Sušico in Pod kotličem./.../Več je ostalo od staj na Pristavi, kjer je imel grof ovc. Tam se še lepo vidijo obzidani prostori za staje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 119.

31.

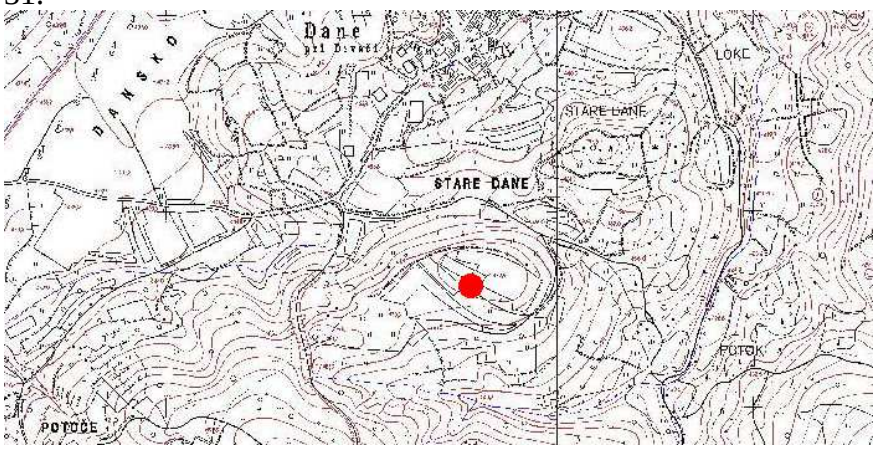

Slika 29: Greben Stare Dane nad vasjo Dane na karti TTN5

Kraj: Dane pri Divači

Ledinsko ime: Stare Dane

Koordinate: X: 56409 Y: 421151; z: ~ 482m

Vrsta prostora: stara vas, travniki

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vzhodno od Dan na višjem večjem uravnanem platoju, ki se dviguje med Danskim poljem na eni strani in globoko grapo potoka Potok na drugi strani. Na samem terenu nisem našel nobenih ostankov grobelj, ki bi nakazovale na morebitne objekte. V bližini vodni izvir, kjer je sedaj zgrajen stari vodni zbiralnik za samo vas. Iz vseh strani še posebej vzhodne in zahodne je težji dostop.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0035) Stare Dane so bile na izravnanem hribčku pred Danami. Vidna je ena grubla. Prebivalci naj bi se preselili na današnjo lokacijo zaradi slabe poti.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 60.

(0036) Prvi prebivalci Dan so bili Svetinovi, Bavcinovi in Krni. Živeli so še v »Starih Danah«.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 60.

(0037) Stare Dane so bile tam gor. Takrat je bilo polje en sam požiralnik. Ko so obdelali polje, so si hiše naredili bližje, nad poljem. In to so nove Dane.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 60.

32.

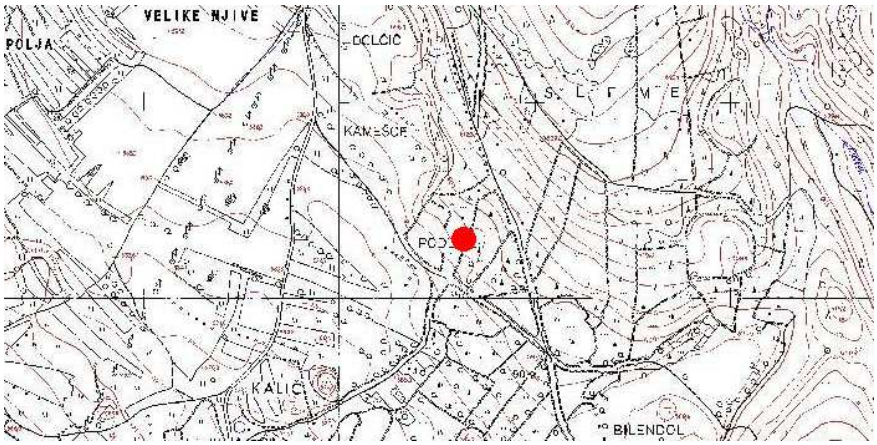

Slika 30: Ledina Pod lipami pri vasi Slope na karti TTN5

Kraj: Slope

Ledinsko ime: Pod Lipami

Koordinate: X: 51927 Y: 421518; z: ~595 m

Vrsta prostora: stara vas, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina, antika

Opis in lega v prostoru. Dokaj uravnan svet med hribom svetega Križa in Bilenvrhom. Dve ledinski imeni Pod lipe na TTN5 karti na levi strani od ceste, ki vodi od Slop proti Tubljam. Evidentirano kot arheološko najdišče iz antične dobe. V bližini travniki pod Bilenvrhom se imenujejo Bilendol, ta pa se na franciscejskem katastru imenuje Beli Dol. V bližini tudi stari kal Kalič.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0039) Najprej je bila vas na drugem mestu, in sicer na ledini Pod lipami. Imenovala se je Lupe. Pred kačami so se umaknili Sloparci na današnje mesto vasi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 62.

33.

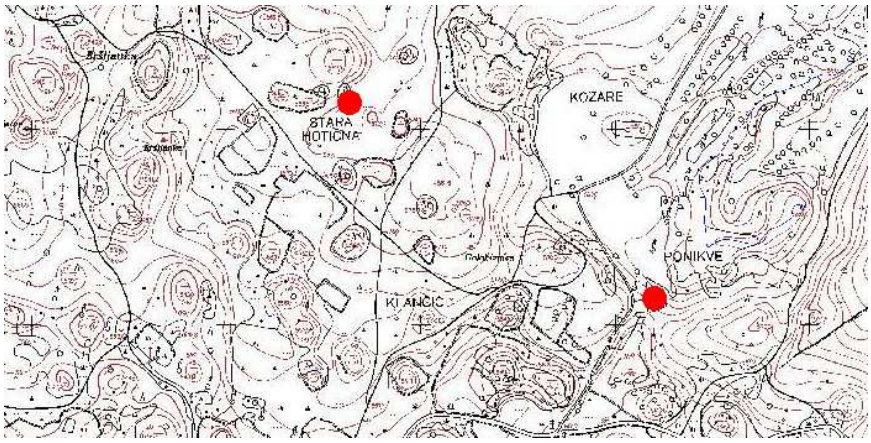

Slika 31: Lokaciji kamnitih grobelj na Stari Hotični in na Klančičih pri vasi Hotična na karti TTN5

Kraj: Hotična

Ledinsko ime: Stara Hotična, Gauda

Koordinate: X: 48320 Y: 424168; z: ~ 575m

Vrsta prostora: stara vas, pašniki v zaraščanju

Datacija: /

Opis: in lega v prostoru: Na travnikih, ki mu domačini rečejo »Na klančiču«, je Hrobatova odkrila kamnite groblje. Ta lokacija se nahaja ob cesti, ki vodi čez manjšo slepo dolino v Hotično, in sicer na klancu pri spustu v dolino. Pod in nad cesto je na klancu mogoče razločiti približno šest grobelj, ki spominjajo na ruševine manjših stavb. Ta lokacija je pod pašniki, ki mu domačini pravijo Stara Hotična (Koordinate za to so X: Y: Z:). Stara Hotična je označena tudi na TTN5 karti. Na to lokacijo me je tudi usmeril mlajši domačin, ki sem ga srečal na polju ob cesti iz Hotične. Gre za zelo zaraščen delno uravnan teren, z nekaj manjšimi udornimi vrtačami, v katerih so spodmoli. Teh sem našel tri. Na območju, za katero so podane tudi koordinate, sem našel v grmovju ostanke nižjih zidov pravokotne oblike, ki ocenjeno ne presegajo več kot 3 metre dolžine ali širine. Visoki so okoli 30-40 cm. Takšnih struktur sem odkril 3. Se nahajajo na robu večje vrtače, znotraj katere je vidna ena večja pravokotna groblja (sicer v delni strmini) in je na dnu ograjena z kamnitim zidom.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 63.

Ljudsko izročilo:

(0040) Vas se je premaknila iz starega mesta približno pred dvesto leti. Prej je bila bolj južno od današnje Hotične, na klancu pred spustom v dolino Hotične. Bila je na nekoliko dvignjeni legi, ker je bilo nekoč jezero na mestu današnjega polja. Na današnje mesto so se preselili, ker je bilo na prvotnem mestu dosti gadov. Ledina se je imenovala »Gadua«. Leta 1915 so prišli eni znanstveniki, ki so našli zidovje v »Stari Hotični«.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 62.

(0041) Stara Hotična je bila na drugem mestu kot danes. Bila je desno od polja, ko prihajaš v Hotično. Iz tistega kraja so prebivalce stare Hotične pregnale kače.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 63.

(0042) Še danes se reče, da si kosil v »Stari Hotični«. Nekoč je bilo v dolini jezero. Verjetno je nastalo, ko so se požiralniki zamašili.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 63.

(0285) Nekoč je na hribu proti Materiji bila vas, kjer so živeli Hotišci. Štiri velike družine so živele tam na hribu. Bili si Skočaji, Mezgeci, Segulini in Mihaliči. Vsi so bili pridni in delavni. Tam na hribu ni bilo vode in ženske so vsak dan nosile škafe vode na visok hrib. Na vrhu so si zgradili kale, trpeli lakoto in žejo in vztrajali. Čeprav je bilo življenje težko, se ljudje niso pritoževali. Obdelovali so svoje njive, pasli svoje ovce in krave, ob nedeljah hodili v cerkev in si med seboj pomagali.
Potem so se na njihov hrib naselile kače. Prihajale so od vsepovsod in bile so bele, sive in črne, šaraste in pikaste, strupene in brez strupa. Zlezle so v hiše, zasedle kleti, sobe in podstrešja, naselile v skednje, hleve, svinjake in senike. Kravam in ovcam so iz vimen popile mleko, lezle na kuhinjske mize in iz skled srebale močnik ali mineštro. Ljudje so jih nekaj časa pobijali in podili. Bolj ko so jih podili, več zalege je bilo. Strupenjače so pikale živino na paši, ljudi na njivah in celo v posteljah. Hotišci niso vedeli, kako bi jih odgnali. Vse mogoče so poskusili. So okrog hiš zažigali stare čevlje, delali kresove iz starih krp, zažigali ognje z

žegnanimi oljkami, požegnali so vrata in okna z žegnano vodo, molili in kleli. Kače se niso umaknile. Zato so se umaknili Hotišci. Sezidali so si hiše na robu Hotiškega polja. Kraj, kjer je bila prej vas, so zapustili kačam in se imenuje Stara Hotična. V novo vas Hotično so se naselili še Novaki, Mahneti, Ivančiči, Babudri, Polesi, Močani, Plešingerji in Spasovići.
Peršolja, J.M 2012, Teta liza para, pravce čara, Ljubljana, 44.

34.

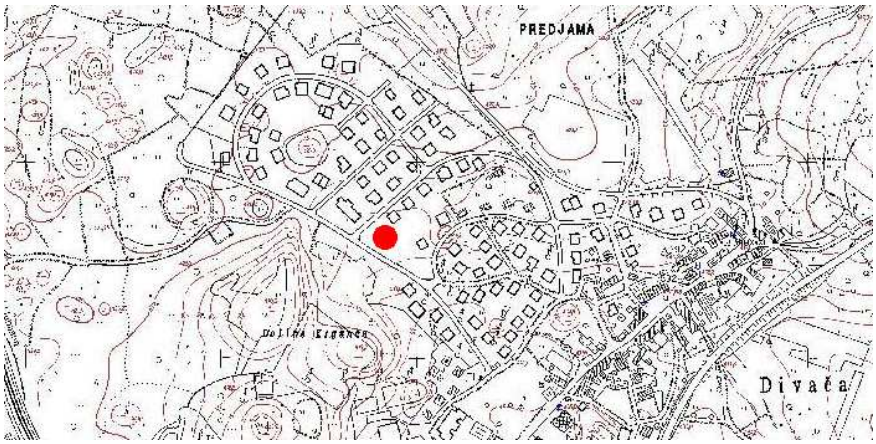

Slika 32: Ledina Krgundca v naselju Divača na karti TTN5

Kraj: Divača

Ledinsko ime: Krgundca

Koordinate: X: 60829 Y: 419885; z: ~ 428m

Vrsta prostora: star del naselja (vasi)

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Na območju novejšega dela Divače severno od dola Krgunca in severozahodno od današnje transformatorske postaje. Pozidano z novimi hišami in ulično ureditvijo. Ulica imenovana Stara Divača.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0043) Stara Divača je zgorela, ker so vozili smodnik. Bila je naprej od današnje Divače, na ledini Krgundce.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 64.

35.

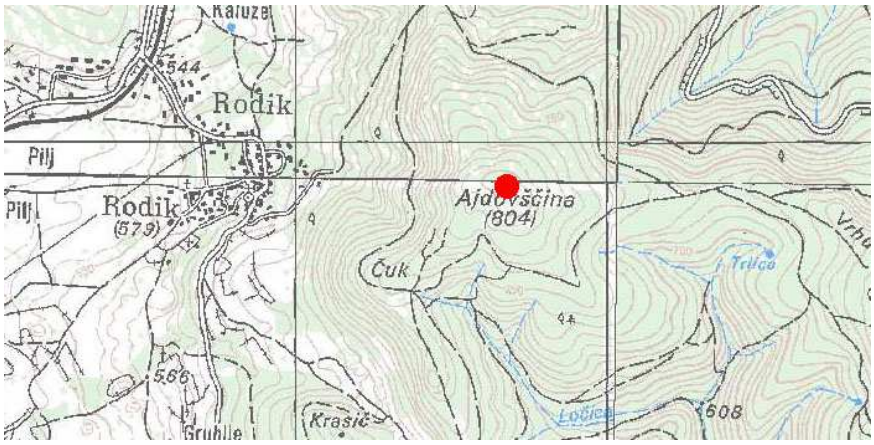

Slika 33: Vrh hriba Ajdovščina nad Rodikom na karti TK25

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Ajdovščina

Koordinate: X: 53860 Y: 421690; z: ~803 m

Vrsta prostora: gradišče, vrh hriba, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina, antika in pozna antika

Opis: in lega v prostoru: Vrh hriba, ki dominira pokrajini s izpostavljenostjo na robu JZ Brkinov. Na vrhu ohranjen del velikega nasipa okoli prazgodovinskega gradišča, znotraj njega se nahajajo posamezne kamnite groblje, ki še kažejo nekatere stoječe zidove. Velik del vrha hriba uravnan. Najlažji dostop je po slemenu iz vzhodne strani, preko Križandreva in Vrhulj. Na zahodni strani tudi najnižji prelaz v tem delu Brkinov, preko katerega potekajo poti iz Vremske doline. Vidljivost s samega vrha je odlična, vidi se celotna bližnja okolica, z Matarskim podoljem, Snežnikom, Vipavsko dolino, Nanos, Vremščico, Slavnik in morje v Tržaškem zalivu.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0044) Ustno izročilo prebivalcev Rodika in Slop, vasi, ki ležita ob vznožju Ajdovščine, pravi, da so se njihovi prebivalci preselili z Ajdovščine nad Rodikom.

Slapšak, B. 1997, Starejša zgodovina Rodika – v: Rodik med Brkini in Krasom: zbornik ob 350. letnici cerkve, 21.

(0045) Ajdovci z Ajdovščine nad Rodikom so se razselili v Slope, Brezovico in Rodik. Na

Ajdovščini je bilo šestintrideset do štirideset hiš. Ajdovci so se v Rodiku najprej naselili v Podluzo, kjer je dosti vode. Vsaka hiša je imela svoj vodnjak. Tu je bila tudi prva cerkvica, in sicer v Buoštnerjevem vrtu. Pri kopanju za hišo je lastnik tu naletel na steber, ki je danes vzidan v zid. Prvotno jedro vasi je bilo območje nad križnim znamenjem, v Podluzi.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 64-65.

(0174) Na Ajdovščini je pod najdebelejšim hrastom zakopan zaklad. Varuje ga debela zelena strupena kača z rdečo rožo na glavi.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 42.

(0193) Velikani, ki so živeli na Ajdovščini, so bili bolj zategle kože in imeli so črne lase. Imeli so veliko mesto, okrog katerega je bilo velikansko obzidje s tremi velikimi vrati (zlata, srebrna in bronasta). Bili so dobri kovači. Ajdi so imeli majhne njivce Na guri, Pod štihterco in na Njivcah, vendar jim to ni bilo zadosti. Zato so Na čelevu kradli pridelke Rodičanom. Iz teh njiv so se pred velikani Rodičani raje umaknili in si uredili v obdelovalno površino Rodiško polje.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 42.

(0194) Ajdi, ki so živeli na Ajdovščini, so bili veliki ljudje. Naših ljudi so se bali. Nikoli niso storili nič žalega, niso bili hudobni. Bili so druge barve in govorili so svoj jezik. Sloparci so od njih kupili prt zemlje, ki so jo potem hoteli vzet Rodičani. V grobljah, kjer so ajdi živeli, naj bi bil zakopan zaklad.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 155.

(0195) Pripovedovali so, da so bili ajdi zategle kože oziroma temnejše polti. To so bili »črni ricasti ljudje«.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 64.

(0196) Ajdje z Ajdovščine so bili majhni in čokati, prihajali so v dolino in so kradli na njivah Maganka in Čelevo.
Slapšak, B. 1995, Možnosti študija poselitve v arheologiji, *Arheo 17*, Ljubljana, 18.

(0197) Velikani z Ajdovščine so se držali bolj zase in so pustili navadne ljudi iz Rodika pri miru.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 45.

(0211) Ej, ta Porčinelov človek bi moral znati, da se v Jajdešni ne sme kopati in dražiti mir tistim duhovom tam gor. Tam je prekletstvo. Vsak, ki duhovom na hribu ne da miru in jim dela dešpeti, bo kmalu umrl."…Čez kratko je porčinelov fant zbolel in umrl. (...)«.

(0212) Samo duše Ajdov so živele tam. Duše so bile mirne, saj ni nihče Jajdešne oropal in okradel.(...)«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 55.

(0216) »Enkrat je bilo na Jajdešni mesto. Še danes vidiš nasip in gomile, kjer so nekoč bile hiše. So prišli enkrat tja sovražniki - so mesto zažgali. Mestni zaklad pa je ostal v pepelu in v ruševinah. Samo duše Ajdov so živele tam. Duše so bile mirne, saj ni nihče Jajdešne oropal in okradel. Potlej so prišli od daleč eni učeni možje. Mesto so izmerili in poslikali. Čez čas so prinesli od kralja potrdilo, da lahko kopljejo. S seboj so prinesli tudi tako pripravo, ki je začela šumeti, če je bila pod zemljo kovina. S tisto pripravo so učenjaki hodili po ruševinah in iskali zaklad. Marsikaj so našli. Pokazali so brčolet, renkine, karavde in betonke in dva srebrna souda. Vse so lepo očistili in poslikali in popisali in odpeljali. So rekli, da je vse, kar je v zemlji, last kralja. In tako je šel zaklad iz Jajdešne v tujino. Nikdar več ga ne bo nazaj. Ljudje so rekli: Oblast je oblast. Že ve, kako se dela. Bo že tako prav. Pa kakor kaže, kralj ni pokazal ljudem vsega, kar je našel, in ni obdržal celega zaklada. En učenjak, ki kupuje starine, je kupoval na Nemškem. Tam je videl nekaj kosov rodiškega zlata. Par kosov je odkupil in prinesel nazaj v naše kraljestvo. Drugo je šlo po svetu«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 55.

36.

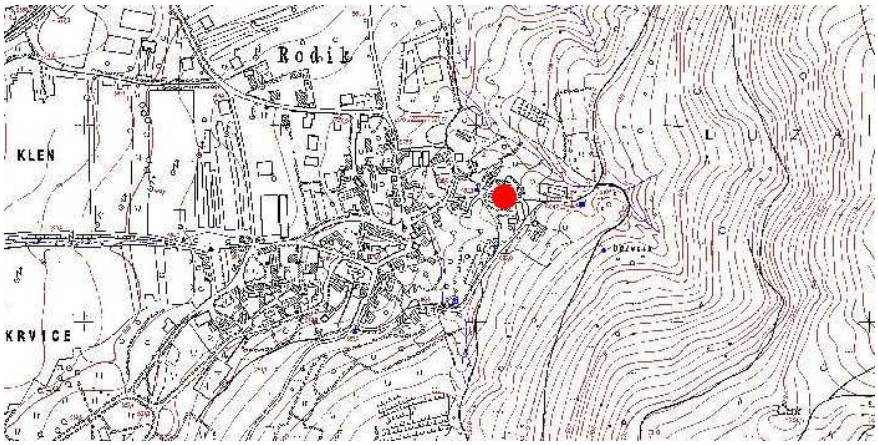

Slika 34: Podluza – del vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Podluzo

Koordinate: X: 53918 Y: 421008; z: ~ 591m

Vrsta prostora: vas, del vasi

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Del vasi Rodik, ki leži tik pod Ajdovščino. Sedaj okoli kužnega znamenja. Nasproti čez cesto naj bi tudi stal prva cerkev v Rodiku, svetega Petra. Tukaj imajo vse hiše izvirsko vodo.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0045) Ajdovci z Ajdovščine nad Rodikom so se razselili v Slope, Brezovico in Rodik. Na Ajdovščini je bilo šestintrideset do štirideset hiš. Ajdovci so se v Rodiku najprej naselili v Podluzo, kjer je dosti vode. Vsaka hiša je imela svoj vodnjak. Tu je bila tudi prva cerkvica, in sicer v Buoštnerjevem vrtu. Pri kopanju za hišo je lastnik tu naletel na steber, ki je danes vzidan v zid. Prvotno jedro vasi je bilo območje nad križnim znamenjem, v Podluzi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 64-65.

38.

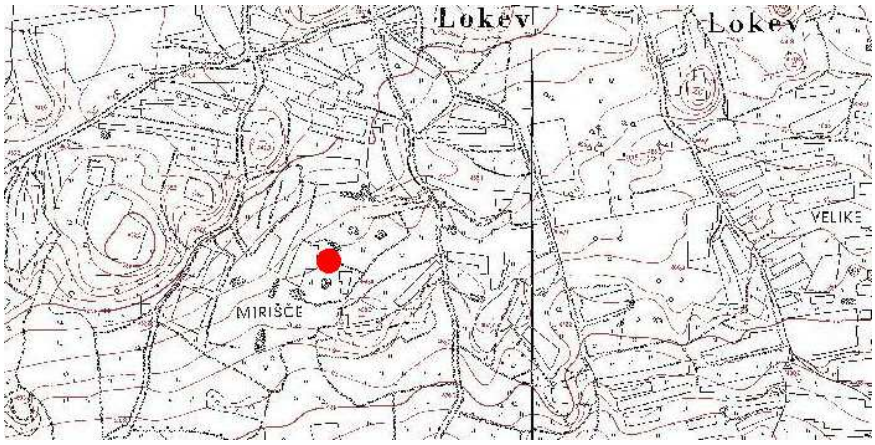

Slika 35: Ledina Merišče pri vasi Lokev na karti TTN5

Kraj: Lokev

Ledinsko ime: Merišče

Koordinate: X: 57489 Y: 416603; z: ~ 468m

Vrsta prostora: stara vas, arheološko najdišče

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Ledina Merišče leži južno od vasi Lokev. Rahlo je dvignjena nad Lokavsko polje in je že od daleč vidno območje nad Meriščem, kjer so tudi malo manjše kamnite groblje, saj je bilo pobočje očiščeno in je sedaj pašnik. Največje groblje se nahajajo pod bregom v dokaj ravninskem delu, z posameznimi terasami na delih, kjer je teren razgiban. Ti naj bi nakazovali na ostanke antične vile rustice, preseneča pa me, da območje višje od Merišča ni vključeno v zavarovano območje. Nekatere groblje namreč kažejo ostanke zidov.

Viri: RNKD 2013 - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7294 (Citirano 20.6.2013)

Ljudsko izročilo:

(0038) Po izročilu je bila stara vas na ledini Merišče. Od tod so se ljudje preselili na Prelože (ime!) in v Lokev. V stari vasi so prebivali pogani. Ponoči so tu videvali strašno velikega moža, kar se gotovo navezuje na izročilo o ajdih. Staro pokopališče ljudi, ki so živeli na Merišču, naj bi bilo v neizraziti kraški dolini - ledina Javovce (baje najdena dve okostji).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 62.

(0206) V Merišču pri Lokvi naj bi kmetje pri izkopavanju našli železno sulico, leščerbo, dva sesterca, dva bakrena novca – baje iz Kristusovih časov, lončenino, človeške kosti.

Ščck, V 1941-42, Lokavske starine II – v: Župnijska kronika iz Lokve, 6.

Ščck, V. 1937, Lokavske starine I – v: Župnijska kronika iz Lokve 57, 60.

39.

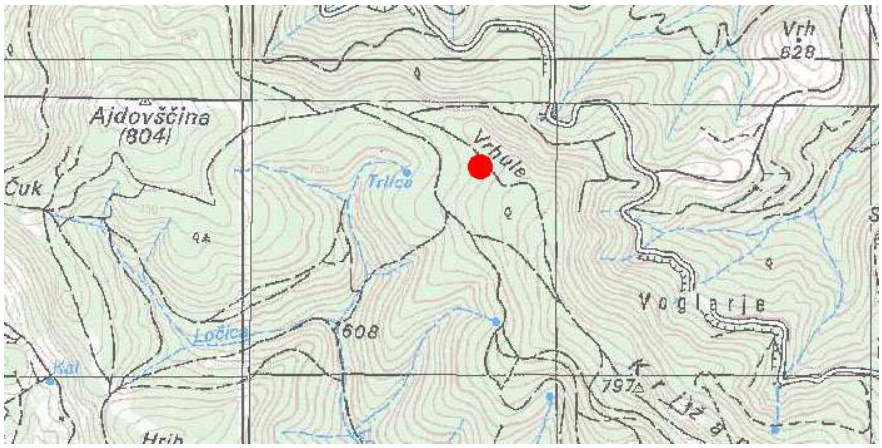

Slika 36: Greben Vrhule na karti TK25

Kraj: Brezovica

Ledinsko ime: Vrhule

Koordinate: X: 53713 Y: 422799; z: ~ 747m

Vrsta prostora: greben

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Del glavnega grebena, ki od hriba Ajdovščina poteka do Artviž. Po njem gre tudi pot iz Ajdovščine do Artviž. Sam greben se na mestu Vrhul razširi v dokaj uravnan teren z stmimi pobočji na vsako stran. Vrhule se začnejo pri križišču (iz smeri Ajdovščine), kjer gre pot levo za Pograd. Tam se greben malce vzdigne. Konec Vrhul je pri Križendrevu. Sedaj je celoten greben porasel z gozdom, tako, da je razgled, še posebej v vegetacijskem času zelo onemogočen.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0049) Starejši so pripovedovali, da so se Brezovčani priselili iz Vrhulj, to je sleme med Artvižami in Ajdovščino.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0050) Brezovčani so nekoč živeli na Vrhulah. Kjer je danes Brezovica in Brezoviško polje je bilo takrat jezero. Lintvar z Ajdovščine je nadnje pošiljal naravne nesreče. Ko je jezero odteklo, so se Brezovčani iz Vrhul preselili na rob Brezoviškega polja.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 43-44.

(0051) Ajdi so bili pogani. Ljudje so nekoč pravili, da so živeli na Vrhulah.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0240) .../Na hribih okoli so bili še trije majhni gradovi - ajdovščine (ajdušne). Eden je bil na Verhulah nad Rodikom, drugi je bil na Selnicah na Pristavi in tretji v Borštu nad Potokom. S tistih gradičev se je videlo proti Istri, Trstu, Krasu in Pivki./.../Če je bila kakšna nevarnost so hitro zanetili ogenj in posvarili grofa in Grajane./.../Kamne za grad so kopali v kamnolomu v Beli rebri nad Sušico in Pod kotličem./.../Več je ostalo od staj na Pristavi, kjer je imel grof ovc. Tam se še lepo vidijo obzidani prostori za staje.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 138-139.

40.

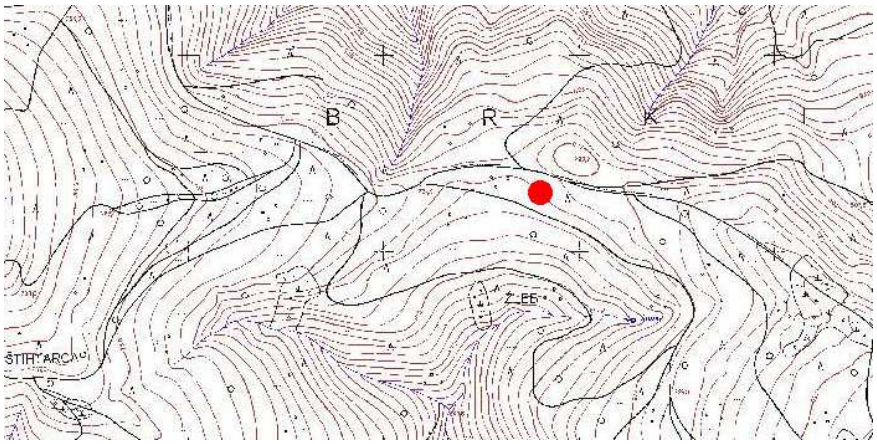

Slika 37: Ledina Njivice na grebenu pri hribu Ajdovščina na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Njivice

Koordinate: X: 53843 Y: 422409; z: ~ 717m

Vrsta prostora: stara vas, stare njivske površine

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Na desni strani ob poti iz Ajdovščine do Artviž. Nahaja se pred manjšim vzponom na Vrhule pred samim križiščem, kjer se cesta odcepi za Podgrad pri Vremah. Uravnan teren s dolgimi terasami, ki se vijejo vzdolž pobočja.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0052) Na ledini »Njivce«, ob »stari poti« iz Rodika na Artviže, naj bi bilo pokopališče ajdov.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0053) Ajdi z Ajdovščine nad Rodikom so imeli polja na Njivicah. Še danes se pozna, da so tam bile njivice.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0054) Rodik je bil prej na Njivicah. Danes so vidne ruševine.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0055) Ajdi so živeli na Njivcah na Ajdovščini nad Rodikom. Še vedno so tam kamni.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 66.

(0056) Na Njivicah je bila enkrat vas. V vasi je bila kovačija, kjer so se dogajale čudne stvari in so ljudje izginjali. Ljudje so se kraja ponoči izogibali, ker so rekli, da tam rado straši in se duše vicajo.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 86.

41.

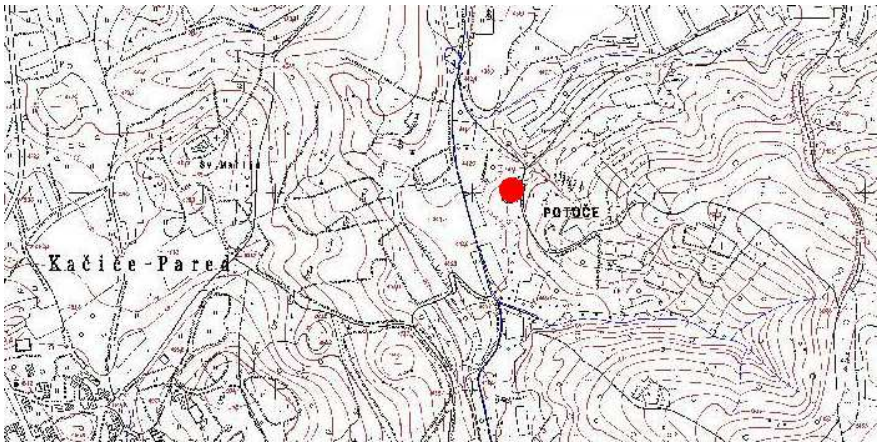

Slika 38: Lokacija stare vasi Potoče na karti TTN5

Kraj: Pared

Ledinsko ime: Potoče

Koordinate: X: 56252 Y: 420535; z: ~ 444m

Vrsta prostora: stara vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Lokacija leži južno od vasi Pared. Iz smeri Dane se pri prečkanju mostu Globokega potoka zavije levo na kolovoz, kateremu sledimo in na prvem (pravzaprav ni, je struga) križišču zavijemo levo. Ko po kolovozu pridemo do lokacije, kjer prebija manjši greben gremo desno in pridemo na lokacijo. Sedaj najbolj vidni večji zid ob poti za teraso, ki je vodila med hišami. Tu pa tam kakšna manjša groblja kamenja. Območje je dvignjeno nad strugo Globokega (Danski) potoka.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0057) V prvi svetovni vojni je bilo v Potočah porušenih šest hiš. Leta 1911 so šli skoraj vsi prebivalci Potoč v Dane. Leta 1921 so odšli še zadnji za njimi, moja družina. Družine Dujc in Polh so se odselili v Pared. Prvi v Potočah so bili Polhovi, ki so prišli iz Barke, Svetinovi in Dujčevi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 68.

(0058) Kamne hiš iz Potoč so uporabili za zidavo novih hiš v Paredu, zato se grobelj oziroma

ostankov hiš sploh ne vidi. Moja družina se je zadnja preselila iz Potoč v Pared. Za staro vasjo so bile terase za vinograde in sadovnjake, ki jih je imel bogataš iz Matavuna (ledina Nogradi).
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 68.

(0059) Pared je bil prej pred Nogradi. Vas se je takrat imenovala Potoče.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 69.

(0060) Potoče je bila stara vas Dane ali Pared. Ljudje se še spomnijo, da je še nedavno obstajala.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 69.

(0061) Potoče pri Paredu je izginila. Leta 1909, ko sem bila še majhna, se še spominjam, da je obstajala. Prebivalci Potoka so se preselili v bližnji Pared.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 69.

42.

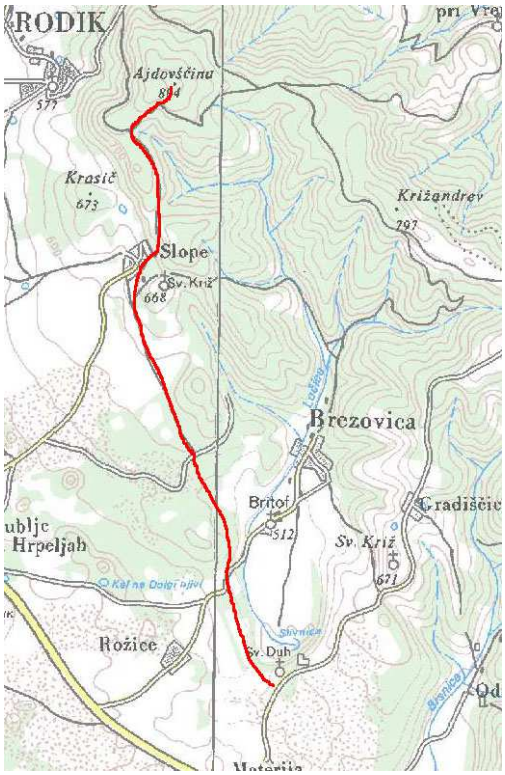

Slika 39: Rimska cesta od Rodika, preko Slop do Brezovice na karti TTN50

Kraj: Rodik, Slope, Brezovica

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Izročilo se ujema s Slapšakovimi rezultati rekognosciranja rimske ceste (Lokev?) – Rodik – Materija (Slapšak 1978a, 4). Rimska cesta je vodila od sedla med Vlako, grebenom, ki se od Čuka spušča proti jugovzhodu, in Krasičem, vzpetino med Rodikom in Slopami. Na sedlu se je cesta priključila »rimski cesti«, katere sledovi so vidni v smeri SZ- JV od prevala proti Kačičam pod Gabrovo stranjo, pa nad Mlakami, severno od Rodika in skozi vas do ravnice Maganka, kjer teče tik pod strmim bregom Čuka, proti Krasiču oziroma parcelam Na krasu v območje sedla, in naprej čez Slope, mimo antičnega najdišča Pod Lipe - Sleme, naprej čez Borovec, mimo Tabra na Bač. Njeno ravno nadaljevanje proti SZ je stara cesta v Kačiče. Naprej v tej smeri gre v Lokev ali proti Divači (Slapšak 1997, 25-26; Slapšak 1978a, 4). Del poti proti Ajdovščini je ohranjen kot široka terasa, zasekana v

ponekod zelo strm breg Vlake. Je odlično inženirsko delo, ki izkorišča JZ breg, po katerem se enakomerno vzpenja od sedla do Čuka, tam pa poteka v močni terasi zahodno pod Jezerom do sedla proti Ajdovščini in se pod južnim obzidjem priključi današnji poti, ki vstopi v nekdanje naselje. Taka cestna trasa je bila zlahka uporabna vse leto, saj je na najboljši način izrabila prisojne lege (Slapšak 1997, 26). Od Slop proti Brezovci je danes pot ohranjena kot kolovoz, še do nedavnega uporabljen za kmečka opravila. Nada Osmuk (elaborat ZVNKD Nova Gorica) piše o v skalo vsekani pet do šest metrov široki ravnici, na dveh mestih prekinjeni s skalnimi kupi v smeri SZ- JV v zahodnem delu Berinščice (dolina med Rožicami in Taborom in Sv. Duhom na severovzhodu). Pot je mogoče izslediti; proti izhodu iz doline na JV, preko pobočja na današnjo pot iz Materije v Gradišico, ki jo prečka tako, da nadaljuje proti vzhodu naravnost v Bač nad Materijo. Tu jo imenujejo »stara pot«. Slapšak (1995, 57) domneva, da se naslanja rimskodobna cestna mreža na tem področju še na prazgodovinsko, kar nakazuje primerjava ceste z lego gradišč ob njej.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 81-82.

Ljudsko izročilo:

(0081) »Rimska pot« je bila speljana od Ajdovščine navzdol pod Jezerom na Čuku (na drugi strani od današnjega kolovoza) in mimo vodnega izvira Mrzlika. Blizu Mrzlika sem še jaz videl en del ceste, ki je bila lepo tlakovana. Buldožer je pred leti to uničil. Naprej je bila pot speljana mimo Lisičine, torej ob robu doline, saj je bil tam edini možen prehod (informator zna pokazati pot). Drugod namreč niso mogli, ker je bilo nekoč vse to jezero. V bližini Lisičine pri Rodiku (Pod Lisičino) je bil še pred leti kamen s sledmi kolesnic, vendar ga je bager uničil.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 80.

(0082) Nova cesta na Ajdovščino je bila zgrajena l.1923. Rimska cesta je pod Čukom proti Ajdovščini; Pod Lisičino - Nogradi (Pod Tabrom); v steni se poznajo sledi tirnic (pravijo, da od vode) - tu se je peljala šembilja in je sedel hudič.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0083) Rimska cesta so pravili poti iz Rodika v Kačiče, ki so jo uporabljali pred izgradnjo nove ceste (približno leta 1805).
Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0084) Od Podlip čez Sloparsko polje, čez pot v Rodik, pri Lipah se strmo dvigne, levo od kala, še približno 100 metrov, potem desno čez preval, se dvigne na Jezero.
Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0085) »Stara cesta«: Rodik - Slope - Brezovica (takrat tam ni bilo mostu; pot pride ven pri žagi oziroma šoli) - Bač pri Materiji.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 80.

(0086) Na Berinščici pod Tabrom je »udrta rimska cesta«, ki je vodila iz Rodika v Obrov.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 80.

(0087) Starejši so govorili, da je rimska cesta potekala cel čas po meji med kraškim terenom in brdi (brkinskim flišnim terenom). Še posebej so govorili za področje Rodika in Kačič.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 80.

(0088) Spominjam se, da so starejši pripovedovali o stari rimski cesti, ki je šla od Slop mimo jame Brinščice. Iz otroštva se spominjam skale s sledovi kolesnic ob Brinščici, ki je pa danes ne najdem več. Mogoče se je vdrla v Brinščico.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 80.

(0089) Sloparci so pravili, da je šla »rimska cesta« od Povžan pri Materiji do Ajdovščine nad Rodikom. Potekala je od Tabra pri Baču pri Materiji čez brezovske Ponikve v Brezovico, mimo Križendreva, »vmes ograd« in čez Pod lipe (čez Sleme na Frteco) v Slope (preko Jernačeve žlebine h Grapi, potem gre za Jernjetovim vrtom na Hrib) in na Vlako. Spominjajo se, da so bili v tem delu tlakovani samo klanci. Naprej od Vlake je bilo križpotje, po poti na desno se je šlo na Štihterce, Vrhule, Njivice in na Artviže, medtem ko je pot na levo vodila na vrh Čuka oziroma na Ajdovščino.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 82.

43.

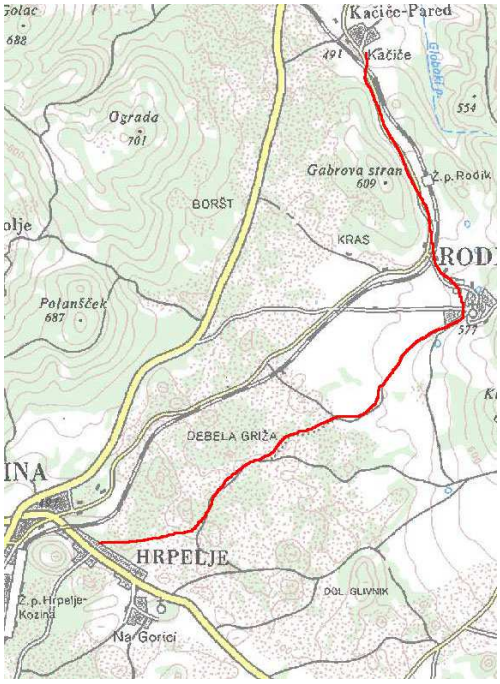

Slika 40: Brška pot od Kačič do Rodika in naprej v Kozino na karti TTN50

Kraj: Kačiče, Rodik, Kozina

Ledinsko ime: Brška pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Od Kačič preko Rodika, mimo Rodiške pečine, na Mali vrh (za današnjim skladiščem Inaplin na Kozini) na Klanec in naprej proti Črnem Kalu.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 72.

Ljudsko izročilo:

(0064) Brška pot se imenuje tako, ker so po tej poti hodile Brščice. Po tej poti so prej »švercali« sol. Gre od Kačič preko Rodika, mimo Rodiške pečine, na Mali vrh (za današnjim skladiščem Inaplin na Kozini) na Klanec in naprej proti Črnem kalu; tod so hodile ženske iz Istre natovorjene z zelenjavo in sadjem, da bi zamenjale s krompirjem in fižolom.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

44.

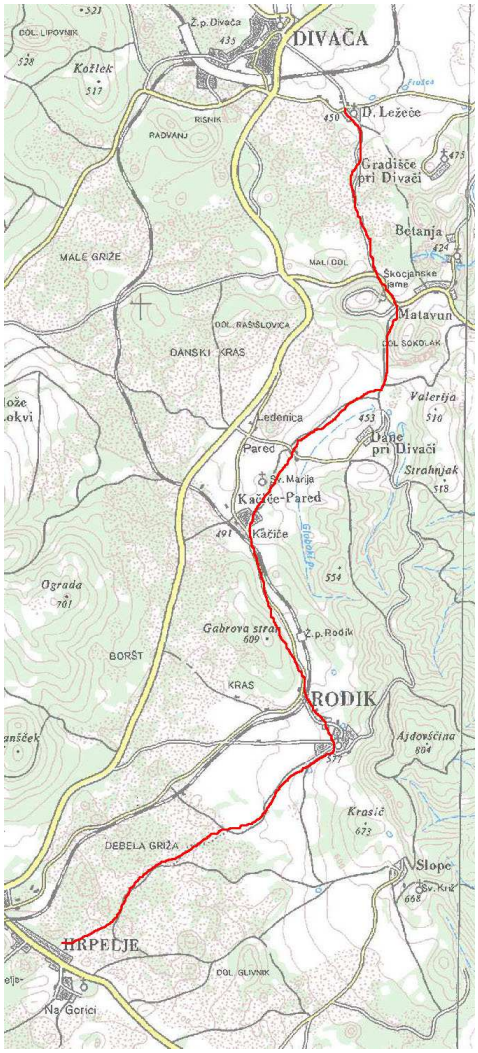

Slika 41: Kranjska cesta od Doljnih Ležeč, preko Matavuna, Pareda, Kačič in Rodika do

Kozine na karti TTN50

Kraj: Dolnje Ležeče, Matavun, Pared, Kačiče, Kozina

Ledinsko ime: Kranjska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Najpomembnejša smer, ki je vodila s Kranjske v Koper, je bila tako imenovana Kranjska pot ali Kranjska cesta. Od glavne ceste, ki je peljala iz Kranjske v Trst, se je odcepila v bližini Divače ter vodila skozi Matavun, Kačiče, Kozino, Klanec v Koper in naprej v Istro (Tomišić 1968, 315; Titl 1998, 110).

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 72.

Ljudsko izročilo:

(0065) Kranjska cesta je ohranjena v določenih traktih pri Kačičah.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0066) Kranjska cesta: Matavun - Pared - Kačiče – Kozina.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0067) Kranjska cesta; mimo Ledenice pri Paredu - Kal pri Kačičah -mimo novega naselja na Kozini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 73.

(0068) Stara cesta je šla od Kačič v Matavun, na Gradišče in naprej v Senožeče. Po tej cesti se je s kočijo peljal cesar iz Dunaja v Pulo.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 73.

(0069) »Stara cesta« je šla z Dunaja v Koper čez Dolnje Ležeče, Matavun, Preval, Pared, Kačiče na Kozino (na desni strani železnice).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 73.

45.

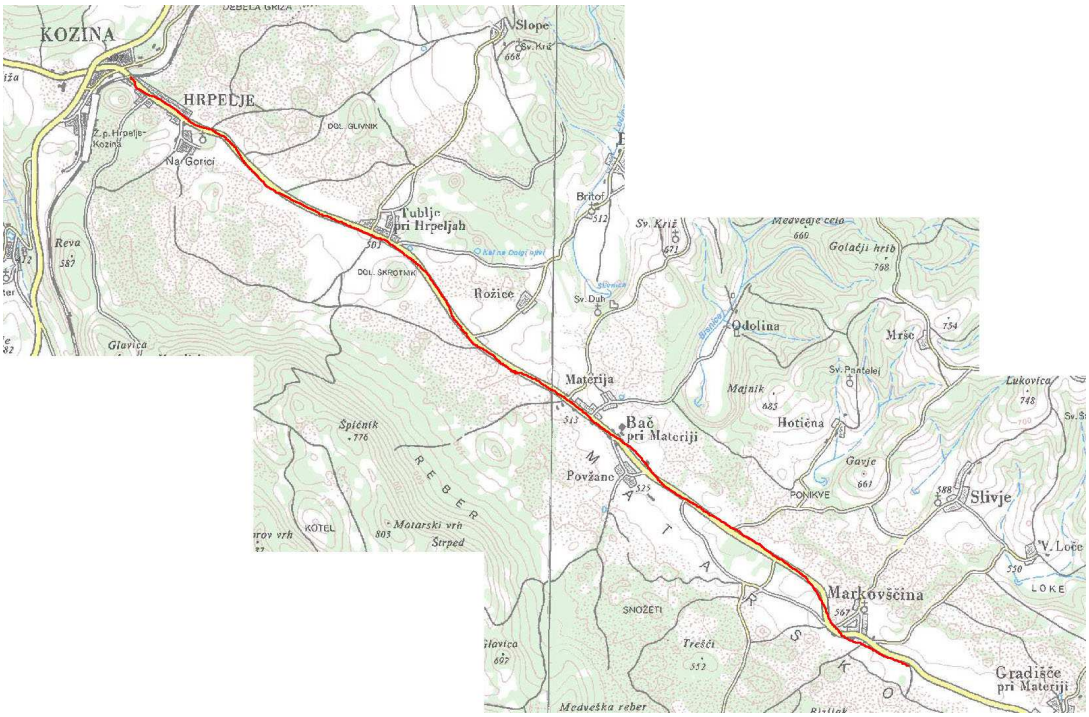

Slika 42: Napoleonova cesta po Matarskem podolju od Kozine proti Podgradu na karti TTN50

Kraj: Matarsko podolje

Ledinsko ime: Napoleonova cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Več ali manj sedanja cesta skozi Matarsko podolje, Trst - Reka.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

Ljudsko izročilo:

(0071) Današnjo glavno cesto so naredili Francozi, Avstrijci so jo popravili, potem so jo

dokončno popravili (skrajšali ovinke) in položili katran nanjo leta 1935 Italijani. Še danes je ohranjen mejnik v Markovščini.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

(0072) Napoleonova cesta je bolj ali manj današnja glavna cesta proti Obrovu. Naredili so jo Francozi. Francozi so ravbarje obesili pri cerkvi Sv. Primoža v Gradišču pri Materiji. Pustili so jih viseti dlje časa v opozorilo. Tod je vozila mimo pošta.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

(0073) Cesto Trst - Reka so naredili Francozi. Prej se je iz Markovščine šlo po kolovozu, ki je ohranjen še danes.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

46.

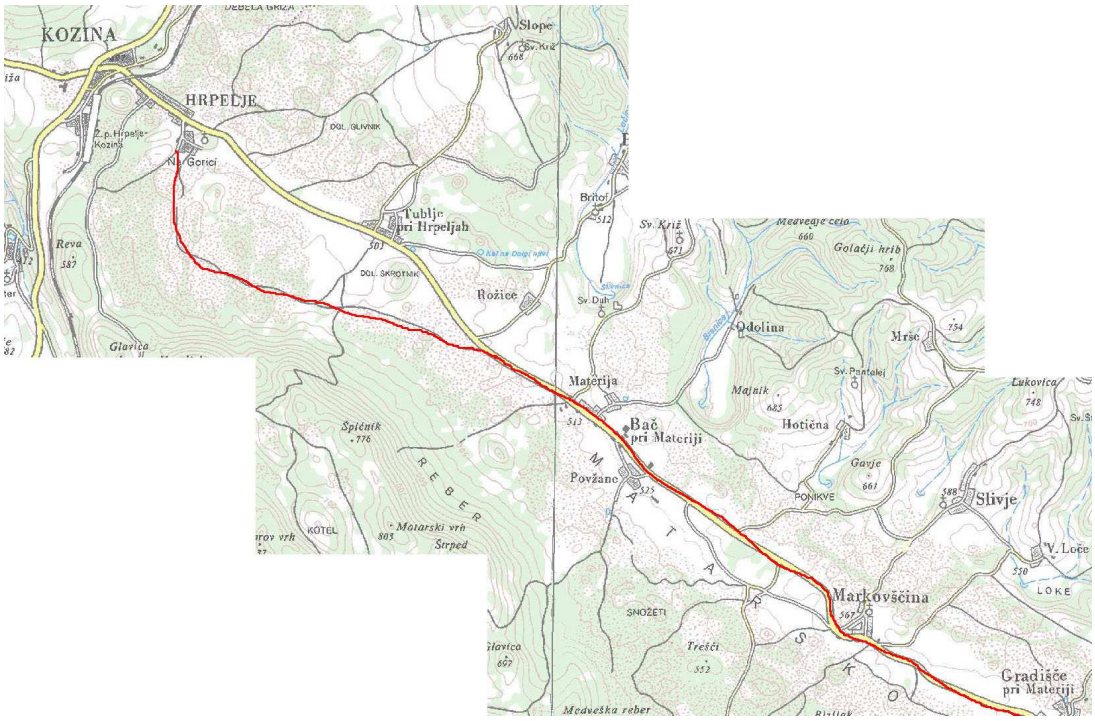

Slika 43: Stara cesta po Matarskem podolju od Kozine proti Podgradu na karti TTN50

Kraj: Matarsko podolje

Ledinsko ime: Stara cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Cesta, ki je v glavnem potekala pod današnjo cesto Reka – Trst, torej po najnižjem delu Matarskega podolja, poznana v izročilu kot »stara cesta«, je po dosedanjih raziskavah interpretirana kot najverjetnejša osnova rimske državne ceste Aquileia – Tharsatica. Antična cesta proti Reki, ki se je pri Devinu ločila od ceste za Trst, je peljala v notranjost in čez Šempolaj (S. Pelaggio di Preprotto) dosegla vas Zolla (vas Col v Italiji), kjer Luciano Bosio domneva lokacijo itinerarske postaje Avesica, dvanajst milj (osemnajst kilometrov) oddaljeno od Timava (Fonte Timavi). Cesta je vodila naprej čez Nasirec, kjer je ohranjeno rimsko utrjeno najdišče, do Materije, osemnajst milj (sedemindvajset kilometrov) oddaljene od Avesice, kamor bi bilo mogoče glede na Itinerarium Antonini postaviti postajo Ad malum. Cesta, ki je omenjena v napisu, bi se morala namreč na tej točki odcepiti od ceste Aquileia – Tharsatica (Bosio 1991, 220-21). Drugačnega mnenja je Simon Rutar (2000, 144-

45), ki misli, da bi glede na označeno razdaljo morala itinerarska postaja ležati nekoliko dalj, blizu Gradišča (Avesico postavlja nekam med Prosek in Opčine). Kljub problemom z navezavo v okolici Kozine ostaja »stara cesta« variantna možnost trase vie publice (Slapšak 1995, 73).

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 78-79.

Ljudsko izročilo:

(0074) »Stara cesta« so pravili cesti, ki je šla mimo Obrova in je pri cestarski hiši zavila na desno, mimo tovarne Plama pod Podgradom (pod današnjo cesto). Od Obrova proti Gradišču je potekala pod današnjo cesto. V Gradišču je šla pod cerkvijo in se spet priključila na današnjo cesto. Na Kozini poteka »stara cesta« od železniške postaje proti Šiškoviču in v Tublje. V Nasircu se »stara cesta« loči od nove ceste pri cestarski hiši, kjer naredi ovinek po nasprotni strani današnje ceste (z druge strani Gradca). To pot sem še sam uporabljal. Nova cesta je bila zgrajena leta 1908 ali 1909. Današnjo cesto Gradišče - Obrov so naredili Italijani leta 1931- 32.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 76.

(0075) »Staro cesto« so na novo usekli pri »kaščevi kaluži« pri Gradišču, šla je mimo Gradiške cerkve in prišla ven pri Šepiču. Ljudje so pravili, da so tu videvali mrtve. Asfaltirali so jo Italijani, ki so jo na nekaterih mestih tudi skrajšali.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 77.

(0076) »Stara cesta« gre v Gradišču nad cerkvijo (odcepi se pri »kaščevi kaluži«) in poteka južno od današnje ceste Reka-Trst. V Obrovu pride ven pri cerkvi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 77.

(0077) ... železniška postaja na Kozini - za Hrpeljami - cca. 1 km za gostilno v Tubljah - Obešenca - Rožice. Cesta se je pri odcepu za Rožice priključila na današnjo cesto (pri

spomeniku padlim). Še danes je ohranjen kolovoz. Ponekod je močno uničen, ker so jo uničili tanki, ki so uporabili to pot v vojni leta 1991. Frane Fuštarjev se je v mladih letih peljal po »stari cesti« z motorjem na Kozino.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 77.

(0078) Slišal sem, da je »rimska cesta« bila v ovinku na Krvavi potok.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 77.

(0079) Ljudsko izročilo pravi, da je po sedlu za Gradcem vodila »stara pot« ali »rimska cesta« iz Bazovice preko Kozine, mimo Grubel pri Nasircu.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 77.

(0080) Vedno so pravili, da je potekala rimska cesta za Gradcem, ki je šla iz Bazovice v Reko. Šla je izza cestarske hiše in se za Gradcem nazaj priključila na današnjo cesto.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 78.

47.

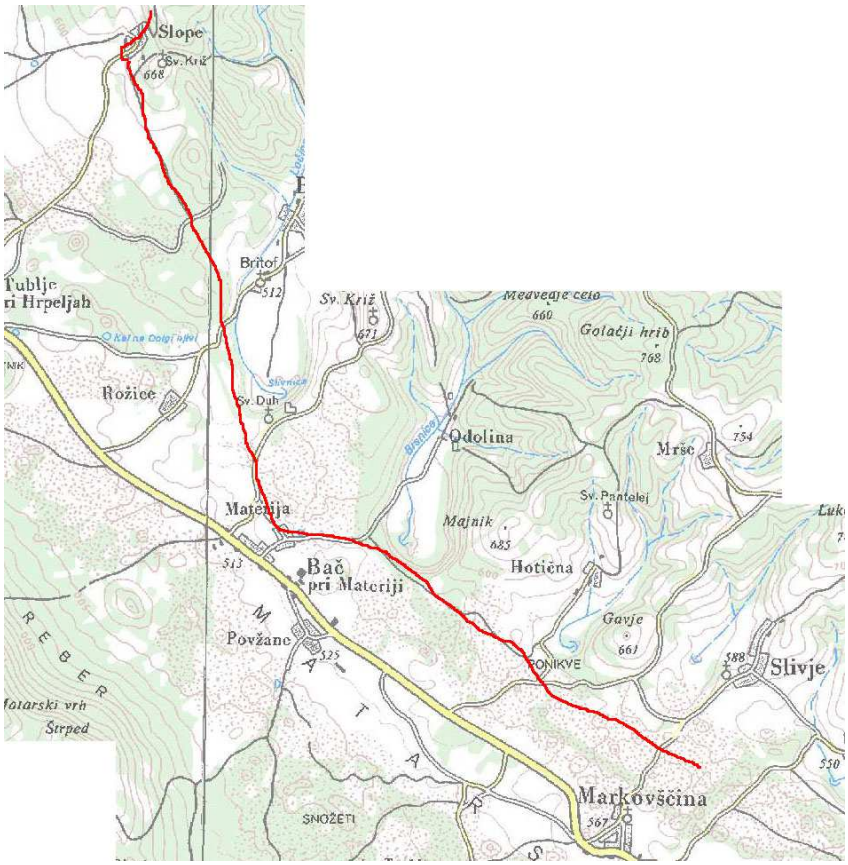

Slika 44: Rimska pot po robu Matarskega podolja od Slop do Markovščine na karti TTN50

Kraj: Matarsko podolje

Ledinsko ime: rimska pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Nadaljevanje vicinalne rimske ceste v smeri proti Reki. Za razliko od zgoraj omenjene »stare ceste« se ne drži lege po sredini podolja, temveč poteka po slemenu med Matarskim podoljem na jugozahodni strani in slepimi dolinami na severovzhodni strani (Brezoviška, Odolina pri Materiji, Hotična).

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 83.

Ljudsko izročilo:

(0090) Nono mi je pripovedoval, kje je potekala rimska pot: Ajdovščina nad Rodikom - mimo

Brezovice (domneva, da je trasa potekala med Slopami in Vilinvrhom, in sicer po robu hriba Boršt, kjer danes ni kolovoza) - mimo jame Brinščica - proti Rožicam - med Bačem in Odolino pri Materiji (približno 200 m nad zadnjimi hišami v Baču). Od Odoline pri Materiji proti vzhodu je rimska cesta prišla ven iz gozda nekje nad potjo za v Hotično (v bližini odcepa za v Hotično iz ceste, ki pelje na Mrše), kjer je prečkala današnjo cesto za Mrše, od tam je šla proti severovzhodu in šla nekje pri lipi (na drugi strani današnje ceste) proti jami Dimnice (med Slivjem in Markovščino), kjer je potekala nad jamo. Nikoli ni bilo nikakršnega kolovoza ali poti, samo ljudje so vedno govorili o poteku rimske ceste na tem področju. Rimska cesta naj bi se tako izogibala dolini in nevarnosti povezani z njo, burji in snegu (prisojna stran). Da je bila nekoč tu cesta so ugotavljali pri popravljanju ceste med Brezovico in Rožicami (Ivan Stančič, Bač pri Materiji 26; roj. v Brezovici).
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 83.

(0091) Oče od moje žene, Tone Kusov je pravil, da je potekala rimska cesta nekje po Slivarskem, vendar se ne spomnem kje.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 83.

48.

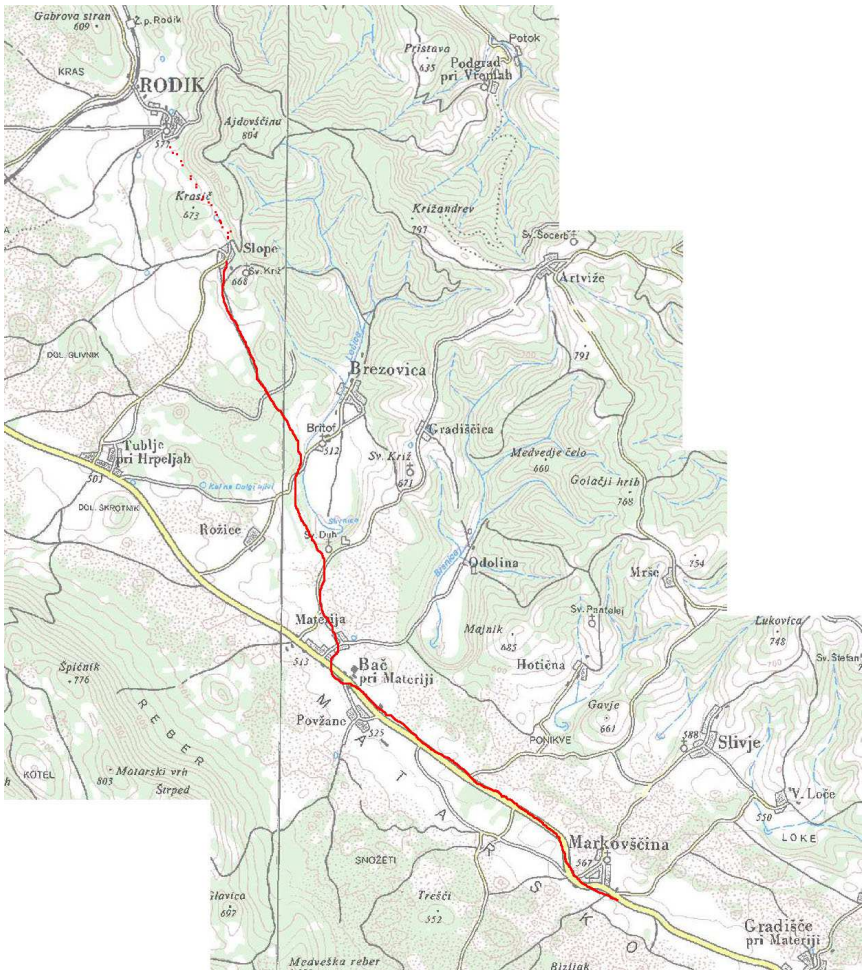

Slika 45: Čička cesta po Matarskem podolju od Kozine proti Podgradu na karti TTN50

Kraj: Rodik, Slope, Materija

Ledinsko ime: Čička pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: star pot

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Od Rodika naprej proti Slopam, naprej do Materije in v Čičarijo.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 72.

Ljudsko izročilo:

(0062) Čička pot je potekala pod Slopami čez Grublje naprej v Čičarijo. Po njej so tihotapili razne stvari.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 72.

(0063) Čička steza je potekala od Rodika do Materije. Šla je pod pokopališčem v Rodiku in naprej po grobljah.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 72.

49.

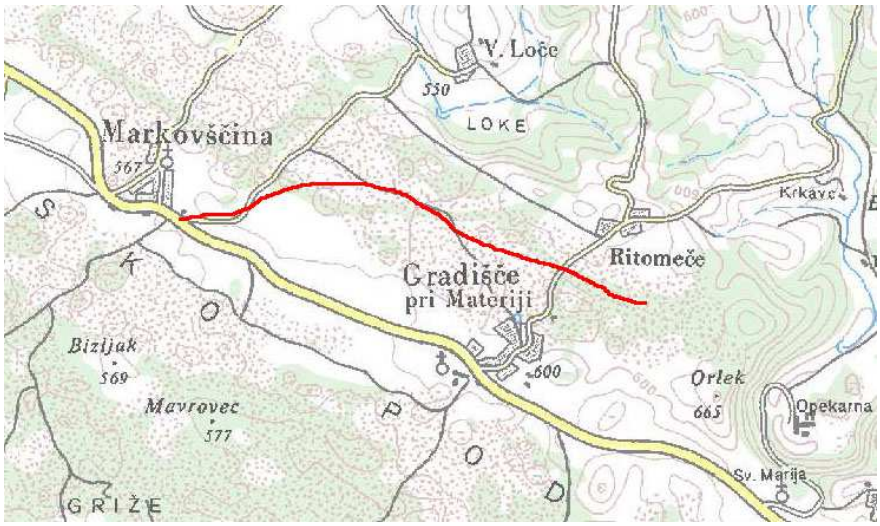

Slika 46: Stara pot iz Markovščine po grebenu proti vasi Ritomeče na karti TTN50

Kraj: Velike Loče, Ritomeče

Ledinsko ime: stara pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Poznano je izročilo o neki drugi »stari cesti«, ki bi se lahko ujemalo z linijo zgoraj omenjene »rimske ceste« (prostor številka 47). Ta varianta »stare ceste« poteka po Loškem grebenu čez Ritomeče, nakar se izogne slepi dolini Jezerini pri Obrovu in se na tem mestu priključi prvotni varianti »stare ceste.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 84-85.

Ljudsko izročilo:

(0092) »Stara cesta« je kolovozna pot pred glavnim ovinkom za v Markovščino (v smeri Obrova; kjer je vrtača s hišo) - pred cerkvijo v Markovščini - za cerkvijo - na cesto za Velike Loče - po Loškemu grebenu - čez Ritomeče - pod Orlek pri Obrovu. To je najstarejša cesta na tem področju. Še danes je ohranjen kolovoz. Iz Obrova gre stara cesta mimo cestarske hiše - ravno naprej (ne na Finido, kot danes) - v tovarno Plama pri Podgradu - v Podgrad (torej poteka pod današnjo cesto).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 84.

(0093) »Stara pot« gre od Ritomeč do cerkve v Markovščini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 84.

50.

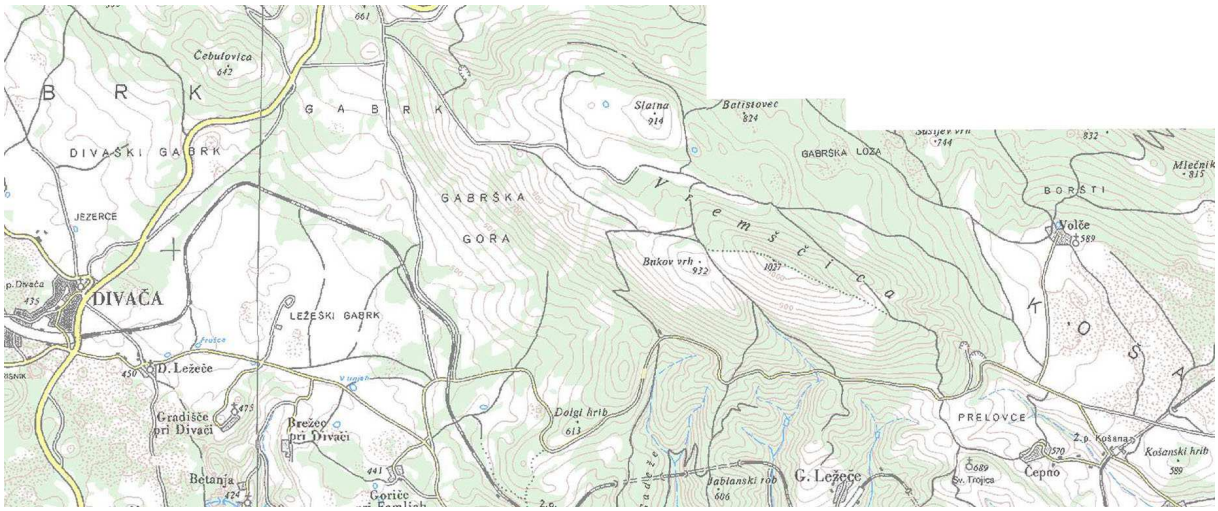

Slika 47: Območje poteka Pivške ceste med Divačo in Vremščico na karti TTN50

Kraj: Divača

Ledinsko ime: Pivška cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Gre čez Divaški Gabrk proti Pivki. V prostoru ni točno določena,

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

Ljudsko izročilo:

(0070) Pivška cesta gre čez Gabrk. Še danes je vidna bankina. Bila je na meji med Primorsko in Kranjsko, kar je bilo označeno s kamnom.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 74.

51.

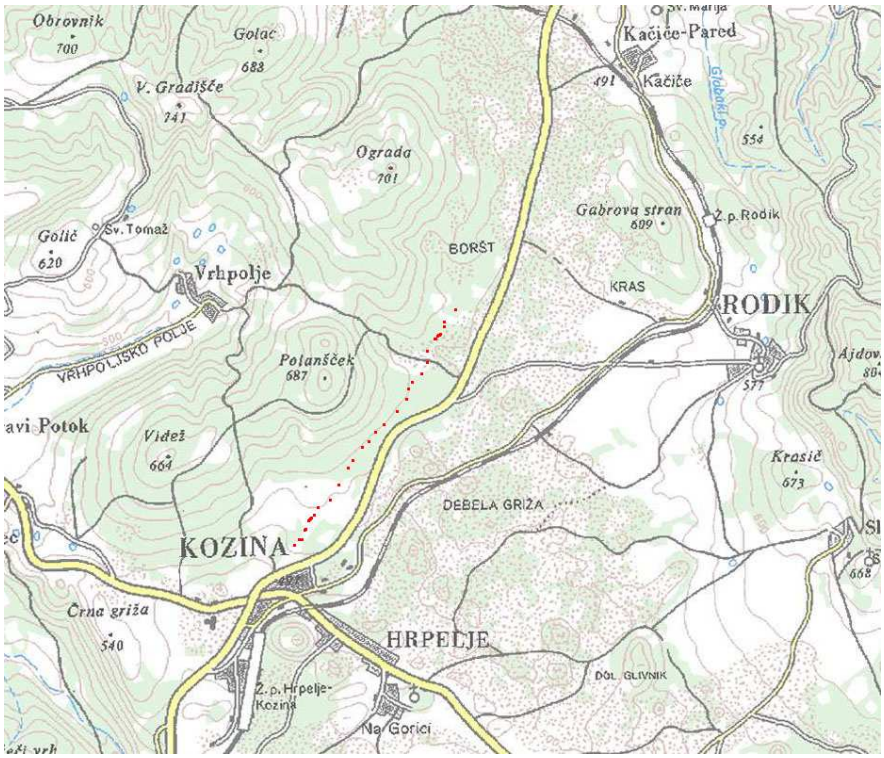

Slika 48: Območje poteka rimske ceste med Divačo in Kozino na karti TTN50

Kraj: Divača, Kozina

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: antika?

Opis in lega v prostoru. Med Kozino (za vodnim rezervoarjem, mimo Počkajeve hiše navzgor in naprej pod Videž, mimo „Drdrinovega kala“ in naprej mimo „Bukovic“) in Divačo. O

sledovih stare ceste (s kolesnicami) med Divačo in Kozino (Sl.11, št.6) v izročilu piše tudi Slapšak, v poročilu o terenskem delu (Slapšak 1978a, 4). Na Puschijevem zemljevidu (Puschi 1902, glej zemljevid) lahko cesti sledimo mimo Kačič.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 85-86.

Ljudsko izročilo:

(0094) Slišal sem, da je rimska cesta šla za vodnim rezervoarjem na Kozini, med današnjo in staro cesto. Češ da se jo vidi, so govorili.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 86.

(0095) Starejši so govorili, da je šla rimska cesta po Kozini, mimo Počkajeve hiše navzgor in naprej pod Videž, mimo »Drdrinovega kala« in naprej mimo »Bukovic« in proti Divači. Sam ceste nisem nikoli videl.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 86.

52.

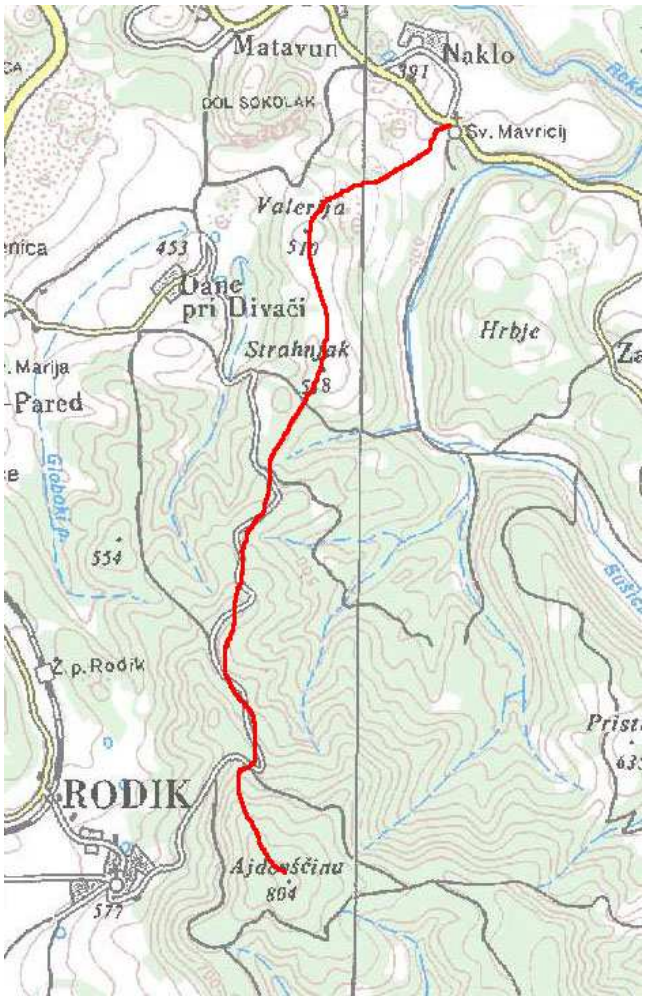

Slika 49: Stara pot iz Ajdovščine do vasi Naklo na karti TTN50

Kraj: Naklo, Rodik

Ledinsko ime: stara pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?

Opis in lega v prostoru. Pot, ki pelje iz rodiške Ajdovščine čez »B'tendrago« na Učji vrh, čez »Brdu Štulčevu« na Volarijo (kaštelir) in od tu v Naklo, kjer pride ven pri cerkvi Sv. Mavricija.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 86.

Ljudsko izročilo:

(0096) »Stara pot« so imenovali pot, ki je šla iz rodiške Ajdovščine čez »B'tendrago« na Učji vrh, čez »Brdu Štulčevu« na Volarijo (kaštelir) in od tu v Naklo, kjer pride ven pri cerkvi Sv. Mavricija.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 86.

53.

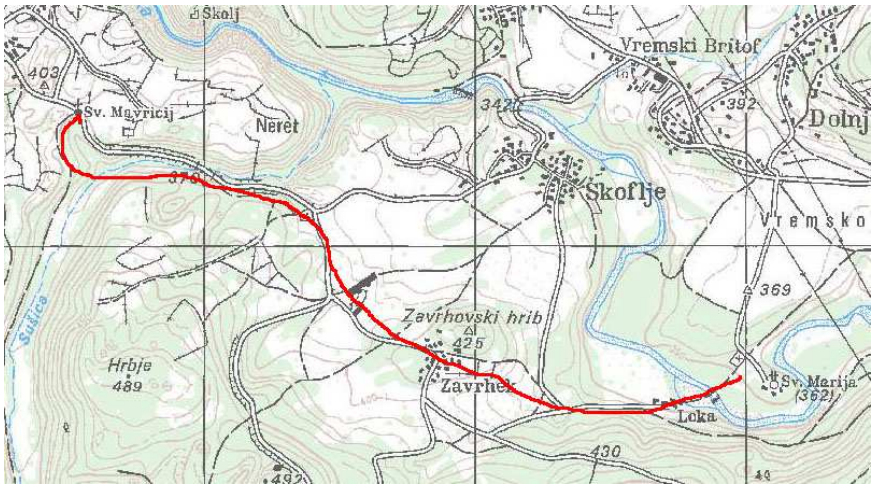

Slika 50: Rimska cesta od Naklega do Vremskega polja na karti TK25

Kraj: Naklo, Vremski Britof

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Za del ceste, od cerkve Sv. Brica pri Naklem do pokopališča pred Škofljami, je izročilo zelo razširjeno. Naprej se najverjetneje nadaljuje po južnem robu Vremskega polja s prečkanjem Reke pri Dujčevem mlinu oziroma pri Marijini cerkvi (zraven porušena cerkev Sv. Jurija in rimski naselbinski sledovi) (Slapšak 1978a, 4). Drugo je izročilo o prečkanju reke v Škofljah, ki se zdi manj verjetno. Po zemljevidu sodeč Rutar in Premerstein (1899, glej zemljevid) zagovarjata to varianto, ki gre čez Škoflje in Vremski Britof naprej proti Cerkniškemu jezeru.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

Ljudsko izročilo:

(0097) ... kolesnice so se poznale pri Sušici, nad pokopališčem v Škofljah. Gre za cerkvijo Sv. Brica (Mavricij) pri Naklem.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

(0098) ... gre nad Škofljami - nad cesto Naklo- Škoflje; pozna se sledi v skali, zdrsan kolovoz; gre proti Lokvi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

(0099) ... kolovoz od križišča med Kozino, Divačo in Škocjanom preko Staj (ne greš ne levo, ne desno, ampak naravnost) proti Lokvi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

(0100) Mati se je spominjala še dobro ohranjenih ostankov »rimska ceste«. Peljala je od Bazovice preko Naklega naprej. V Naklem je bila speljana ob cerkvi Sv. Brica pod robom Sušice proti Škofljam, kjer se je spojila s sedanjo potjo pri Škofeljskem pokopališču. Ob poti, posebno pod cerkvijo je bila še dobro ohranjena, posebno kamni.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0101) Še danes vidna trasa ceste: preko Sušice skozi Zavrhek, nad Dujčevo domačijo proti staromašniku, pod Vremskim poljem (Tukeljče - Rimljani izdelovali tabule - opeke). Pri staromašniku je plitva reka, tu čez (razvaline starega mlina) naprej po polju do Sv. Trojice skozi Gornje Vreme.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0102) Z Brkinov do Dujčevega mlina ob Reki, čez gmajno, gor proti Zavrhku, za vasjo čez

hrib na Škoflje, od tu na Sušico, za pokopališčem čez Veliko steno, čez Sušico naprej do Naklega. Na Veliki steni (ali tam v bližini) se pozna kolovoz v skali.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0103) ... v Škofljah; mimo Žvana - mimo Šuštarja - za pokopališče in na Sv. Mavricij v Naklem.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

54.

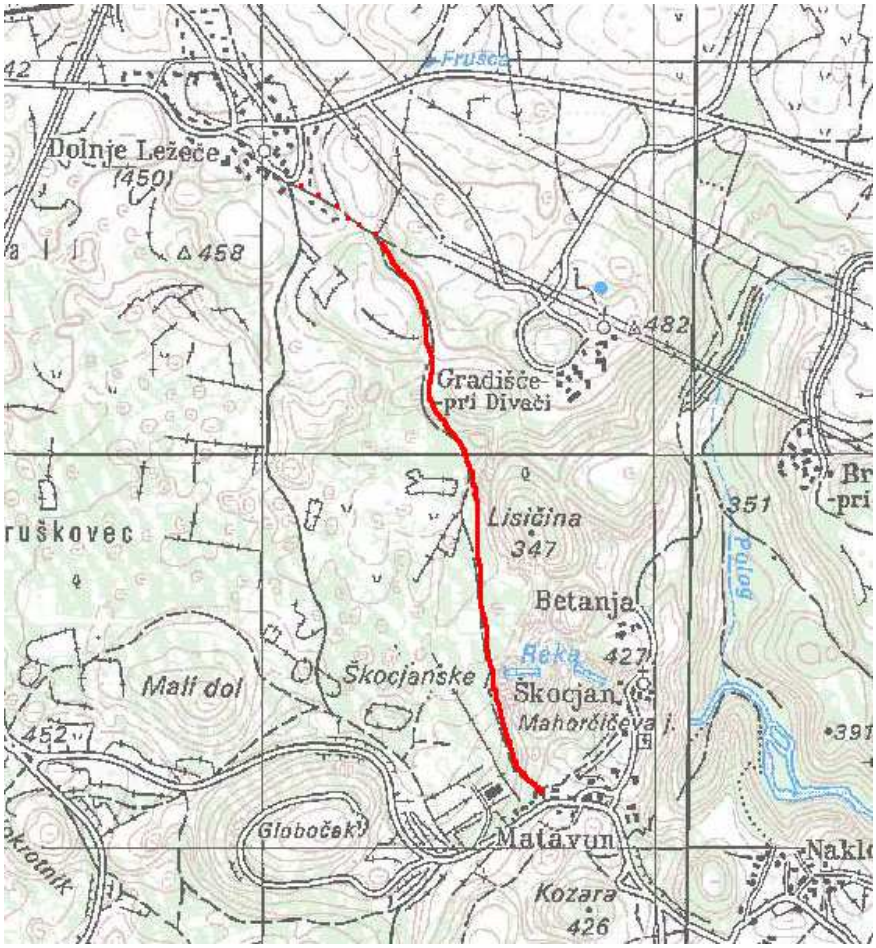

Slika 51: Rimska cesta med vasjo Dolnje Ležeče in Matavunom na karti TK25

Kraj: Matavun – Dolnje Ležeče

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Cesta Matavun – Dolnje Ležeče Močno je izročilo o »rimski cesti« med Matavunom in Dolnjimi Ležečami, ki bi povezovala »rimsko cesto« od Lokve čez Vremsko dolino z »rimsko cesto« vzporedno s »Pivško potjo«.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 87.

Ljudsko izročilo:

(0104) ...makadamska pot pred cesto za v jamarski center (če greš proti Matavunu); gre proti Ležečam; na tej poti bila stara kovačija, ob cesti napisni kamen.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 89.

(0105) ... Ležeče (gre mimo cerkve) - Matavun. Pri Matavunu se razcepi, ena pot gre proti Lokvi, druga proti gostilni v Matavunu. Ob poti je kamen z napisom »Kornial«, kar po italijansko pomeni Lokev (danes gozdna pot) (Rijavec Zdravko, Peter Rijavec, Divača, Kraška cesta 15).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 89.

(0106) ... od Ležeč do Matavuna. Kamen na križišču je iz rimskih časov.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 89.

(0107) … Od Dan pri Divači pelje zelo stara pot ob robu Sakalaka in Globočaka proti Matavunu, nekaj sto metrov pred vasjo pa ta pot prečka nekdanjo cesto proti Matavunu in se nadaljuje proti Dolnjim Ležečam. Še najstarejši prebivalci imenujejo to pot«stara cesta«. To ime so tudi sami slišali od že umrlih prednikov. Po gradnji oziroma speljavi te ceste, ki je kot bi bila tlakovana s kamenjem, posebno ob Prelogu, domnevamo, da je že zelo stara, verjetno je povezovala tiste kraje s cesto v Dolnjih Ležečah proti Pivki… Imenovala sem »Griže«,

»Prelog«, »Kras«, vse ob tej poti.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0153) Moj oče je ponoči šel po poti-kolovozu skozi gozd (imenovana tudi »rimska pot«). Naenkrat je videl luč in se prestrašil. Mimo je pridrvel voz, ki se je spustil iz Ležeč proti Gradišču. Videl je Šembijo. »Je ropotalu ku hudič«. Izkazalo se je, da je bila božja pot, na kateri so molili rožni venec.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 111.

55.

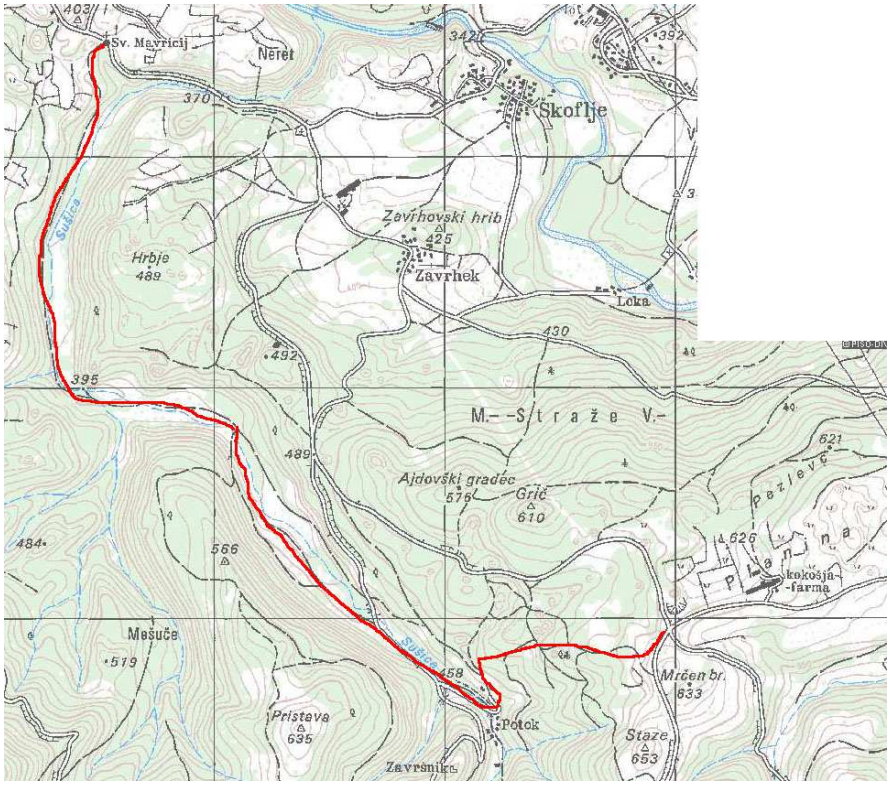

Slika 52: Rimska cesta iz Naklega do Barke po dolini potoka Sušica na karti TK25

Kraj: Naklo, Podgrad pri Vremah, Barka

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara cesta

Datacija: antika?, srednji vek

Opis in lega v prostoru. V izročilu velja za rimsko cesto odcep od glavne ceste pri Sv. Bricu (cerkev Sv. Mavricija) pri Naklem, od koder sledi cesta strugi potoka Sušice do Planine pred Barko, z vmesnim odcepom do Ajdovskega gradca.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 89-91.

Ljudsko izročilo:

(0108) Rimska cesta gre: Matavun - cerkev Sv. Brica pri Naklem – ob potoku Sušica - Planine (grič v križišču pred Barko). V dolini Sušice poteka cesta cel čas ob potoku. V dolini pod Podgradom, po križišču z današnjo cesto, se »rimska cesta« loči od struge potoka in se vzpenja navzgor. Ven pride malo naprej od križišča za Barko, na Planinah, kjer se pri tako imenovani »rimski lipi« priključi na današnjo cesto. Iz Planine potem obstaja tudi neka povezava do vremske doline, vendar ne vem natančno. V dolini pod Podgradom je vidna še ena zapuščena stara cesta, ki gre verjetno direktno na Zavrhek. Del ceste pod Podgradom do mojega sadovnjaka smo po dogovoru z vaščani razširili, na novo je razširjen tudi del ceste pri pri križišču pred Barko in pri Sv. Bricu v Naklem, kjer so jo na novo označili z markacijami (Jože Prelc - Rolhov, Podgrad pri Vremah).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 90.

(0236) Nad Matavunom je križišče, kjer rečejo Per kamni. Tam je šla rimska cesta. Še danes je tam kamen, ki na njemu piše Korniale Ležeče. Ena cesta je prišla od Lokev in ena iz Ležeč in ta je šla, kot gre še danes skozi Matavun in naprej skozi Naklo po Vresmki dolini do Bisterce Ena pa je šla pri setmu Urici noter po Šišici do Beršlanca. Tam je ena šla levo čes Planine in Barko proti Bisterci in Snežniku, druga pa pri Potoku do Ježanca, čez Verhule v Rodik, Kozino in naprej v Trst.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 128.

56.

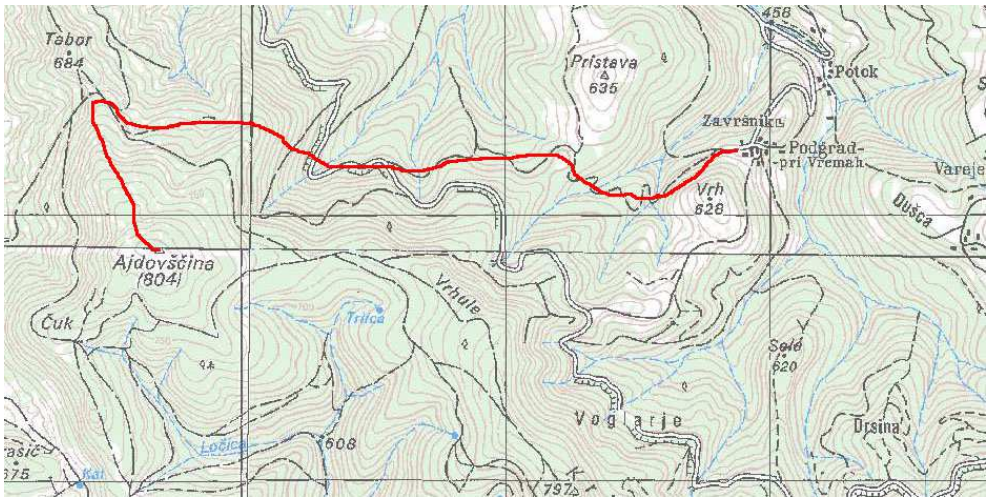

Slika 53: Rimska pot iz Ajdovščine do Podgrada pri Vremah na karti TK25

Kraj: Podgrad pri Vremah, Rodik (Ajdovščina)

Ledinsko ime: Rimska pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?, srednji vek

Opis in lega v prostoru. Od poti od sv. Brica in naprej po Sušici se pri Podgradu pri Vremah, ob strugi Sušice, odcepi pot proti Ajdovščini nad Rodikom, ki gre čez prelaz Prelovc nad Rodikom. Pot naj bi bila iz rimskih časov. Gre za najkrajšo možno povezavo med Rodikom in grajsko posestjo v Podgradu. Po pripovedovanjih je bila to v fevdalnih časih glavna pot od Rodika do graščine Završnik v Podgradu

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 91-92.

Ljudsko izročilo:

(0109) Rimska pot je šla od Podgrada pri Vremah - mimo grada (grad Schwarzenegg ali Završnik) v Rodik in proti Kozini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 91.

(0110) Rodik - čez Prelovc - Sušica - Zavrhek: Tu je hodila Šembilja s Fläito.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 91.

(0111) Ob vodi, mimo župnijske cerkve v Vremah, čez Podgrad je šla rimska vojaška cesta v Rodik in dalje... Ta rimska cesta je spremnila v pravi klanec in je izven prometa
A. Gulič, Župnija Vreme, Zgodovinski podatki, 1954; v Slapšak 1978a.

(0136) ... Šembilja s Fläjto: od Rodika čez Prelovc na Sušico (med Danami in Vrhulami; po žlebu) - naprej do Zavrhka).
Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0137) … Šembilja se je vozila po »rimski poti« ob Sušici pod Podgradom in tu zavila na rodiško Ajdovščino.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 102.

(0138) ... Šembilja naj bi šla iz Rodika čez prelaz Prelovec in naprej, na Podgrad pri Vremah in Artviže.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 102.

(0236) Nad Matavunom je križišče, kjer rečejo Per kamni. Tam je šla rimska cesta. Še danes je tam kamen, ki na njemu piše Korniale Ležeče. Ena cesta je prišla od Lokev in ena iz Ležeč in ta je šla, kot gre še danes skozi Matavun in naprej skozi Naklo po Vremski dolini do Bisterce. Ena pa je šla pri setmu Urici noter po Šišici do Beršlanca. Tam je ena šla levo čes Planine in Barko proti Bisterci in Snežniku, druga pa pri Potoku do Ježanca, čez Verhule v Rodik, Kozino in naprej v Trst.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 128.

57.

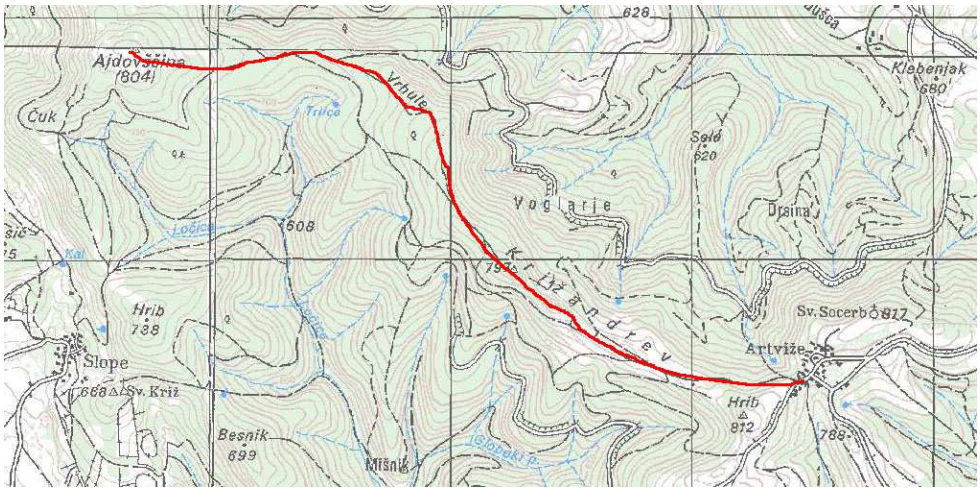

Slika 54: Stara pot iz Ajdovščine do Artviž na karti TK25

Kraj: Rodik (Ajdovščina), Artviže

Ledinsko ime: stara pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: prazgodovina?, antika?, srednji vek

Opis in lega v prostoru. Pot poteka iz Ajdovščine nad Rodikom po glavnem slemenu (oziroma v rahli zavetrni legi po južni strani slemena) do Artviž. Pelje mimo Njivi, kala Binka in Križendreva. Pred Vrhulami (iz smeri Ajdovščine) se odcepi na levo pot, po kateri prideš v Podgrad pri Vremah.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0112) »Stara pot« so rekli poti, ki je šla iz Artviž proti Križen drevu. Pot je vsekana v hrib.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

(0113) Mimo groblje pri Križen drevu je vodila »stara cesta« iz Rodika proti Artvižam (slemenska pot).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

(0114) »Stara pot« iz Artviž na Brezovico je šla čez Vrhul.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

58.

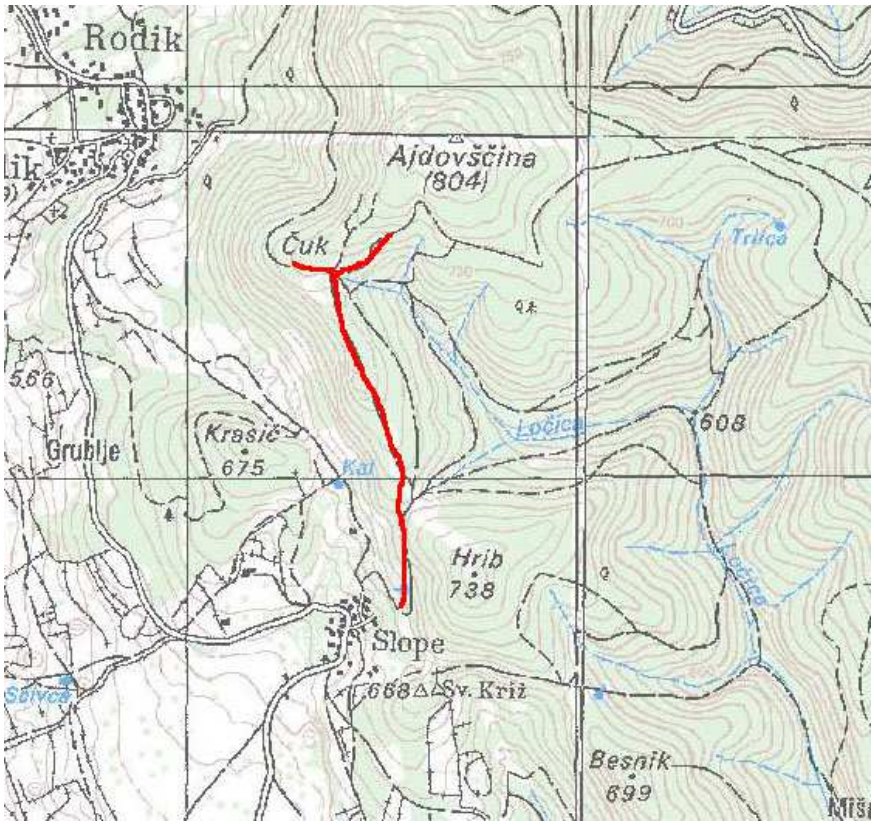

Slika 55: Stara pot iz Ajdovščine do vasi Slope na karti TK25

Kraj: Rodik, Slope

Ledinsko ime: stara pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: ?

Opis in lega v prostoru. Domnevna vicinalna cesta, imenovana »rimska«, ki poteka od Ajdovščine do Materije in se navezuje na staro pot iz Ajdovščine na Artviže.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

Ljudsko izročilo:

(0115) Naprej od Vlake je bilo križpotje, po poti na desno se je šlo na Štihterce, Vrhule, Njivice in na Artviže, medtem ko je pot na levo vodila na vrh Čuka oziroma na Ajdovščino (Jolanda Pibernik, Kranj, roj. v Slopah).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana.

59.

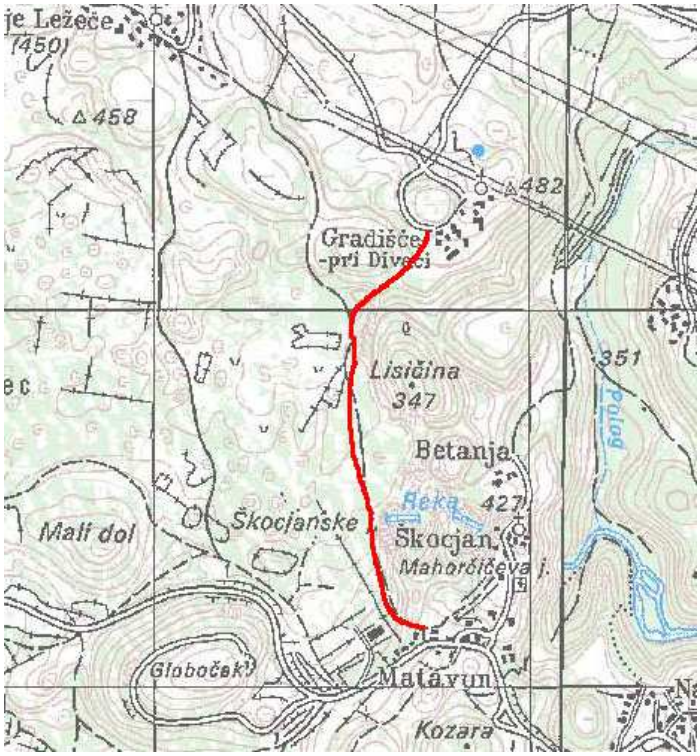

Slika 56: Rimska pot iz vasi Gradišče pri Divači do vasi Škocjan na karti TK25

Kraj: Gradišče pri Divači

Ledinsko ime: rimska pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?, prazgodovina?

Opis in lega v prostoru. Rimska pot so nekoč pravili opuščeni poti, širine enega voza, ki se ji lahko sledi ob današnji stezi, od Gradišča pri Divači (kaštelir) mimo »ajdovskega pokopališča« Za Griči, proti Škocjanu.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

Ljudsko izročilo:

(0116) Moja nona je govorila, da je šla tu rimska pot. Spominja se sledi kolesnic v kamnu. Drugače se tu ni nikoli vozilo, ker ni bilo prehodno in tudi ni bilo potrebno, saj ni bilo parcel. Pot danes ni več dobro vidna. Ponekod se vidijo useki, ki niso naravni. Poteka nad »Jablancem« (nad zahodnim delom) in »Krasom«, na severnem delu »za griča« seka današnjo pešpot in gre navzgor proti jugozahodu mimo kala v Zagriču. Naravnost gre verjetno h kamnu z napisom »Cornial«. Tu nekje poteka meja med Gradiško in Matavunsko gmajno.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

60.

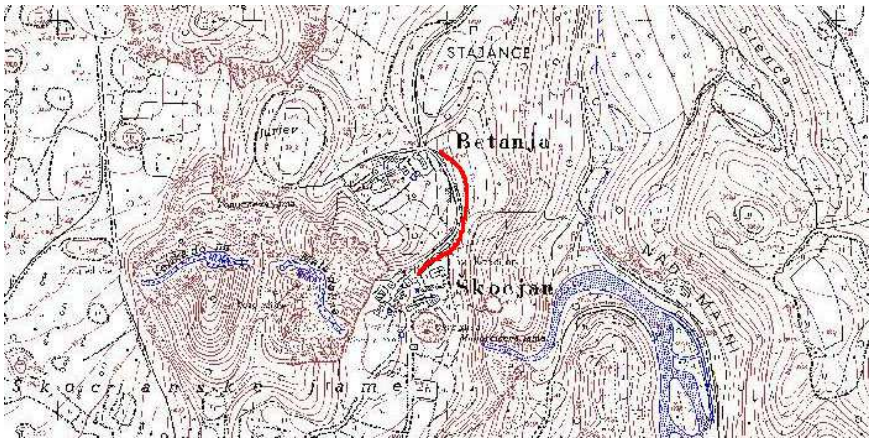

Slika 57: Rimska pot iz vasi Betanja do vasi Škocjan na karti TTN5

Kraj: Betanja

Ledinsko ime: stara pot, rimska pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?

Opis in lega v prostoru. »Rimski« naj bi bil tudi košček ceste od Škocjana v Betanjo, vzhodno od današnje ceste, kjer gre za jasno prepoznaven usek širše ceste v hrib, ki se enakomerno, v ravni liniji spušča v dolino.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

Ljudsko izročilo:

(0117) ... »rimsko cesto« iz Škocjana v Betanjo so uporabljali še v času mojega otroštva. Bila je za širino enega voza, saj so še oni tod vozili z vozom. Spominja se, da je bila takrat kamnita. Drejotovo ograjo so kasneje razširili in so zmetali kamenje za njo. Poteka nad Veliko njivo in nad potokom, ki je tekel iz Brežca, pride do makadamskega kolovoza, ki gre iz Betanje v Brežec, gre navzgor ob vzhodnem robu »Drejotove ograde« (parcelna meja) in čez »Mali hribec« navzgor do stika z današnjo cesto iz Škocjana v Brežec, na ovinku pod Škocjanom. Včasih ni bilo današnje ceste za v Betanjo. Pot se je namreč takrat priključila iz današnje ceste na drugo cesto, imenovano»staro pot«, ki se je danes sploh ne spozna več, saj so danes na tem mestu hiše. Opazna je le izravnava pred prvo hišo v Betanji.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 93.

61.

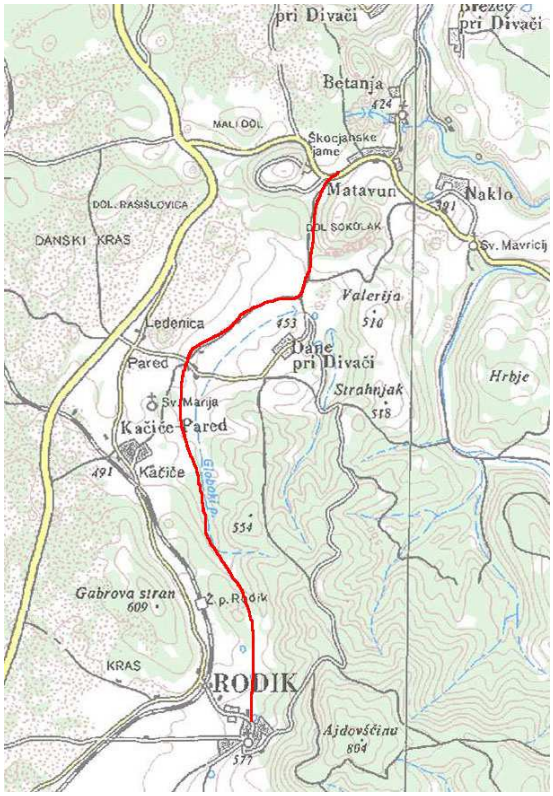

Slika 58: Cesta iz vasi Rodik, preko Pareda do vasi Matavun na karti TK25

Kraj: Matavun, Pared, Rodik

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?

Opis in lega v prostoru. Pot, ki povezuje vasi Matavun-Pared-Rodik, del domnevne antične vicialne poti CIL 5, 698 (Slapšak 1997).

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 98-100.

Ljudsko izročilo:

(0125) ... Šembilja je šla od Matavuna kraj polja do Pareda (po sredi Pareda, mimo kapelice) in od tam v Rodik.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 100.

62.

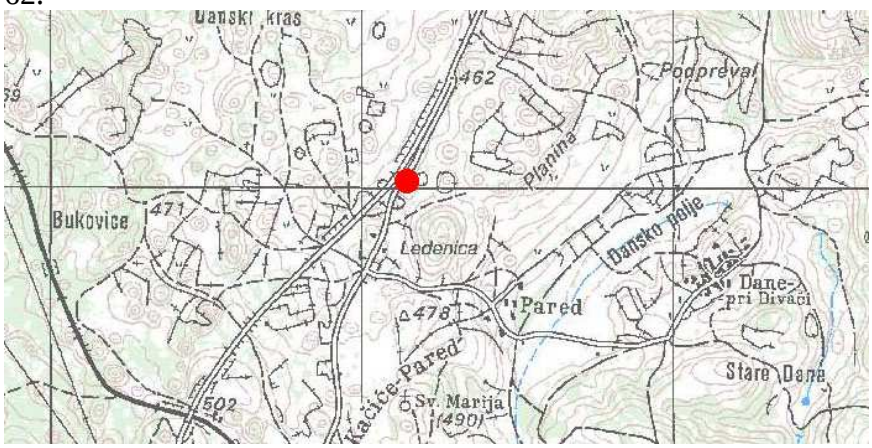

Slika 59: Ožja okolica sledov kolovoza pri vasi Pared na karti TK25

Kraj: Pared

Ledinsko ime:naprej od Ledenice

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot?

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Po ljudskem izročilu naj bi bili sledovi v skalah nekje v okolici Ledenice, velike vrtače pri Paredu. Kljub večim pregledom terena nisem uspel najti teh sledov, prav tako poizvedovanja pri domačinih niso prinesla nobenih pozitivnih rezultatov. Hrobatova domneva, da bi te sledovi lahko potrjevali Slapšakovo domnevo o poteku antične vicialne ceste iz Rodika proti Lokvi (Hrobat 2003, 100)

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 100.

Ljudsko izročilo:

(0126) ... Šembilja naj bi šla hitro mimo kot strela. V skalovju naj bi se poznalo njene kolesnice, ne spomnem se dobro kje, ampak le to, da je nekje od Ledenice naprej.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 100.

63.

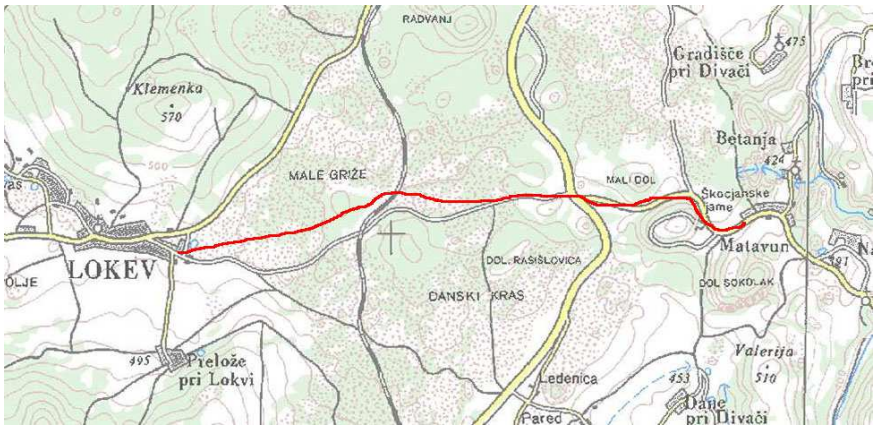

Slika 60: Stara pot iz vasi Matavun v vas Lokev na karti TK50

Kraj: Matavun

Ledinsko ime:stara pot

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Stara cesta Matavun - Lokev, ki je označena še na franciscejskem katastru in je v večini še ohranjena znotraj zemljiškega katastra, ter sama trasa od Matavuna

do sedanjega križišča s cesto Divača Kozina in še naprej do konca asfaltirane ceste, ki gre še pod avtocesto. Od tam naprej zelo slabo ohranjena, na samem mestu nekdanjega križišča (glej prostor pod številko 123) ni več ohranjena.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0127) ... konji vpreženi v kočijo: tekli so po Matavunu, proti Lokvi; stara pot, slabo ohranjena.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 101.

64.

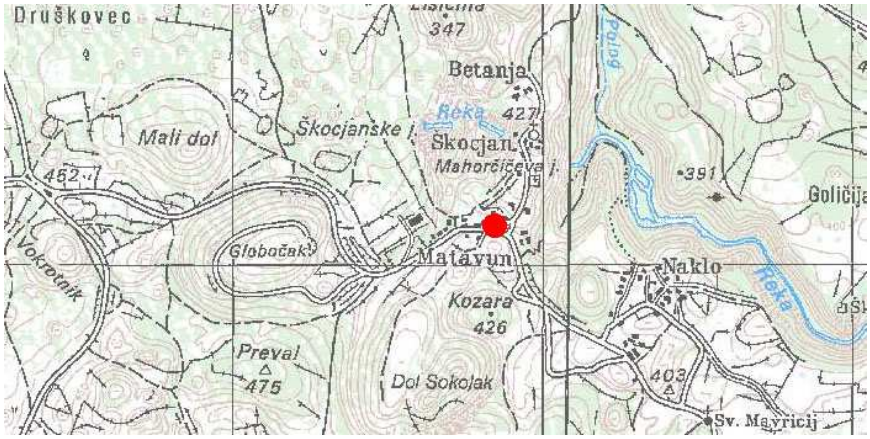

Slika 61: Vas Matavun na karti TK25

Kraj: Matavun

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 58129 Y: 421820; z: ~ 403m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Ob cesti iz Divače preko Matavuna do Vremske doline. Manjše gručasto naselje, ki leži na pobočju pod vasjo Škocjan. V okolici veliko kraških udornih dolin, na vzhodnem robu stoji nad kanjonom reke Reke. Sedaj predvsem znan kot središče parka Škocjanske jame.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0254) .../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kaminov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

65.

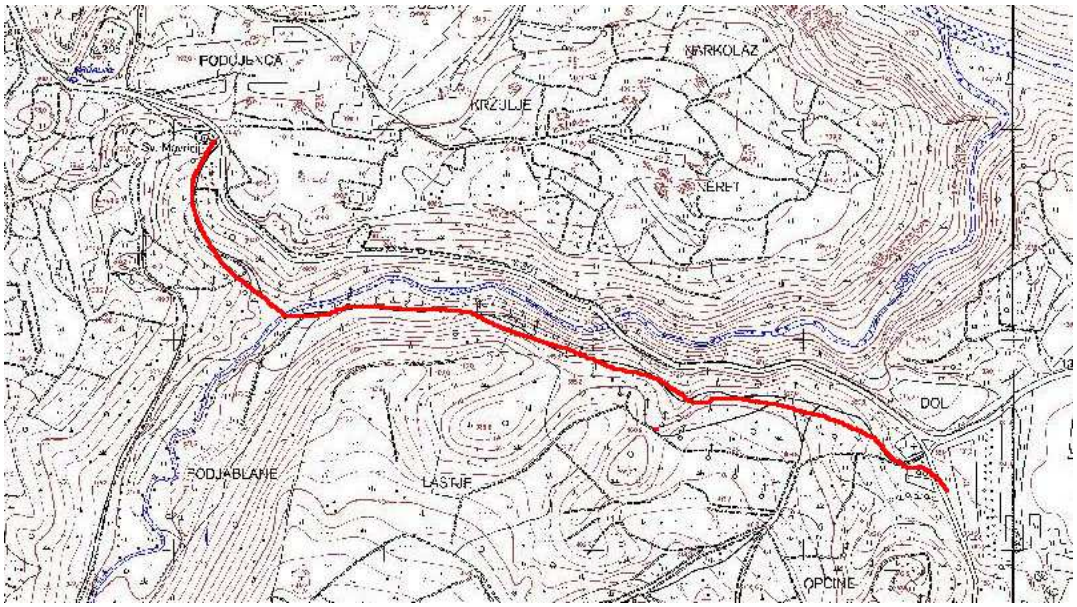

Slika 62: Cesta od sv. Mavricija do križišča v Zavrhku na karti TTN5

Kraj: Zavrhek

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 57153 Y: 423319; z: ~ 388m

Vrsta prostora: stara pot, pokopališče

Datacija: antika, srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Cesta za pokopališčem pri Zavrhku, ki pelje v dolino Sušice in od tam v Podgrad ali pa k cerkvi svetega Mavricija pri Naklem. Na nekaterih delih se poznajo zlizani kamni in ostanki možnih kolesnic v kamnu. Pri pregledu terena sem na delu poti, kjer se že spušča proti dolini Sušice, na ovinku malce večje razširitve, ki je pod zelo strmo kamnito steno na njenem vrhu odkril zanimiv, kot stražnico oblikovan prostor, s stojiščem in manjšim na kamnito osnovo suho zidano postavljeno kamenje v polkrogu. Po preraslem mahu sklepam, da ni recento narejena struktura. Iz nje je pregled na cesto in razširitev pod njo.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0128) ... Šembilja se peljala pri Sušici, za pokopališčem v Škofljah, kjer se poznajo kolesnice.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 101.

(0129) … ob »stari poti« od Škofelj na Naklo… Nad pokopališčem v Škofljah ob poti sta dva sedeža v steni. Tu sta sedela Šembilja in hudič.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 101.

(0152) Po poti skozi Naklo so ponoči večkrat videvali in čuli šembilje. To so bile strahotne kočije tudi brez vprege. Ko so se pojavile, jih je spremljal strašen piš. Tega so se vsi furmani bali, saj so vedeli, da so to duše, ki se vicajo. Pravijo, da se še danes vidijo pri Zavrhkovemu pokopališču kolesnice od šembilj.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 69-70.

66.

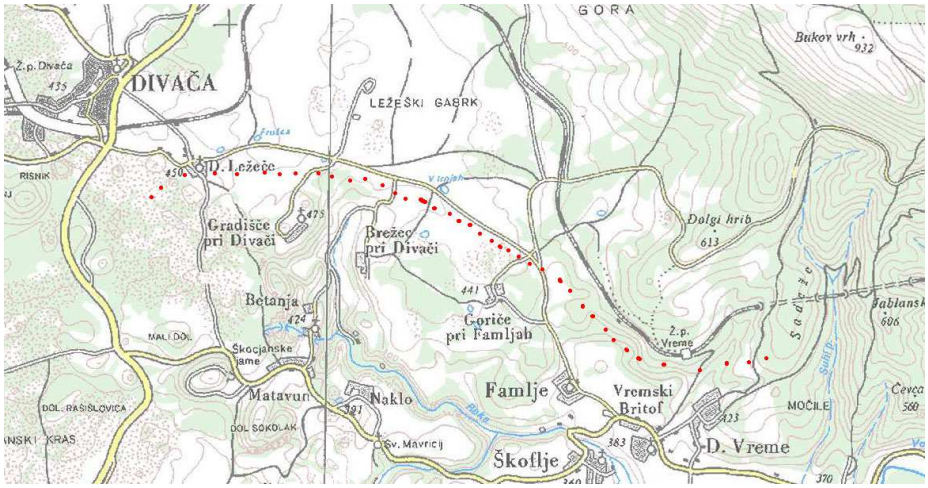

Slika 63: Območje trase rimske ceste iz Divače v Pivko na karti TK25

Kraj: Vremščica

Ledinsko ime: rimska cesta

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: antika?

Opis in lega v prostoru. Izročilo govori o cesti iz Divače do Pivke, ki poteka pod Vremščico. Navezovala naj bi se na prostor Verzišče pri Doljnih Ležečah (27), kjer nisem našel nobenih ostankov poti, razen sedanje, ki vodi do vrtače. Na kartah TTN5 je severno od Divače cesta (parcelna številka 1036/1, k.o.Divača) poimenovan kot stara rimska cesta. Možno, da gre za ostanke te ceste?

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0132) ... kraljica Šembilja s kočijo (po cesti pod Vremščico).

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0133) ... rimska cesta pod Vremščico na Pivko; trasa ceste; tu je hodila Šembilja; pri rimski kovačiji v Tominčevi loki je naučila kovače variti obroče za kolesa.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

(0134) ... V ogradi Vržišče (nad Bukovce) pri Dolnjih Ležečah sled, kjer je Šembilja »pasala«.... povezava Lokev - cesta pod Vremščico čez Dolnje Ležeče?.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

67.

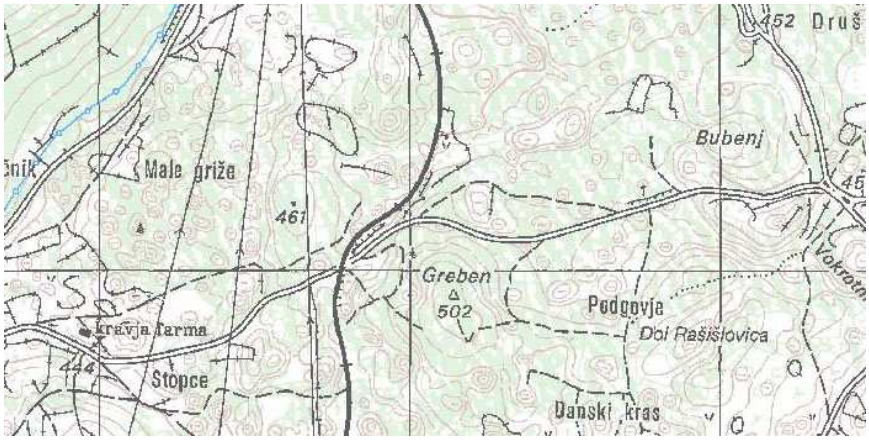

Slika 64: Območje ostankov kolovoza ceste vzhodno od Matavunskega križišča na karti TK25

Kraj: Divača

Ledinsko ime: Griže

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: stara pot

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Zahodno od križišča Vremska dolina - Lokev, Koper - Divača (123), nisem našel nobenih sledov kolovoza z vrezanimi kolesnicami v skalno podlago.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0135) ... Griže zahodno od križišča Vremska dolina - Lokev, Divača - Koper; tam vrezan kolovoz v skalo, kjer naj bi vozila Šembilja.

Slapšak, B 1978, Poročilo o rekognosciranju rimskih cest na Krasu, Poročilo o terenskem delu, FF Ljubljana.

68.

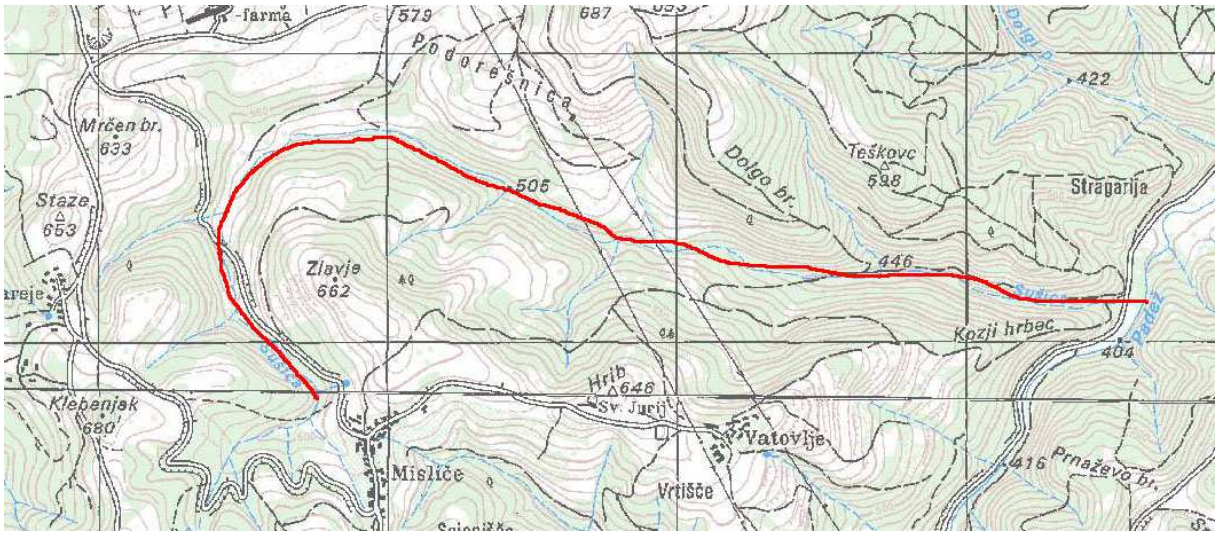

Slika 65: Dolina potoka Sušica na karti TK25

Kraj: Barka

Ledinsko ime: Sušica

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: dolina potoka

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Globoka dolina potoka Sušica, ki teče pod vasema Misliče in Vatovlje na južni strani in na severni strani pod kmetijskimi površinami vasi Barka. Potok je eden večjih pritokov potoka Padež. V dolini naj bi pridobivali domačini okoliških vasi zelo dober brdski kamen za gradnjo hiš.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0139) Enkrat so šli iz Mislič na Barko. Ob potoku Sušica po travniku naenkrat prihrumi Šembilja s konji na goreči »kareti« (tako so imenovali majhen pokrit voziček - kočijo s štirimi kolesi). Šla je hitro kot po zraku.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 103.

(0140) Šembilja z gorečo »karoco« se je vozila po Loki Močnikovi (to je ravnina pod nagrobnikom na dnu doline - tu ni bilo nikoli poti; dolino je prečkala cesta, ki je preko križišča za v Barko vodila proti Divači; »stara pot« do Barke je druga; in sicer pred mostom zaviješ na desno (s smeri Mislič), ob potoku).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 103.

69.

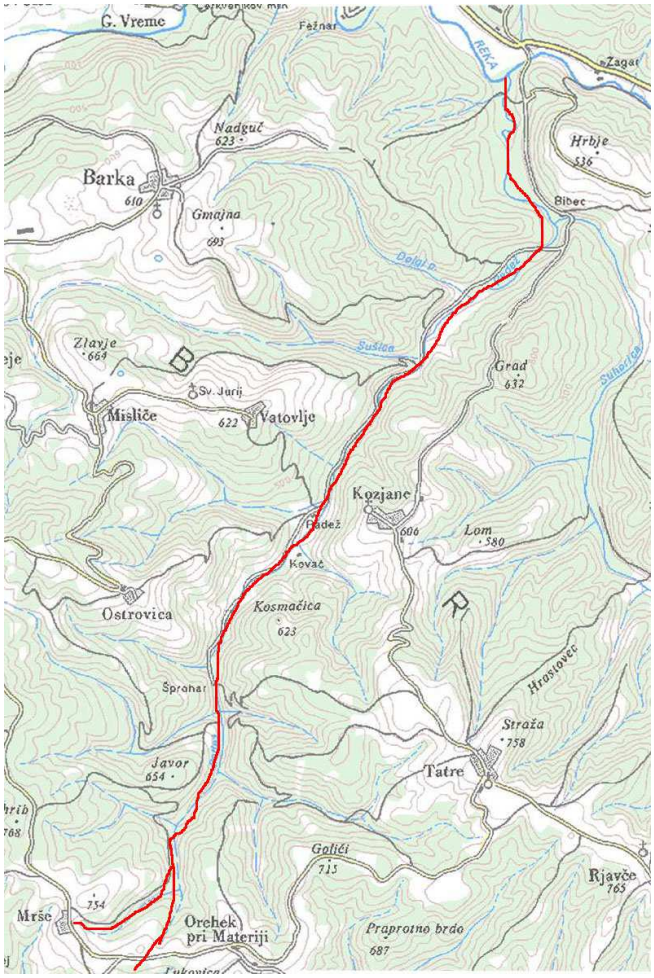

Slika 66: Dolina potoka Padež na karti TK50

Kraj: Padež

Ledinsko ime:

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: dolina

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Dolina potoka Padež, ki je eden glavnih in najbolj stalnih v delu jugozahodnih Brkinov zbira večino vode iz severne strani glavnega grebena in se izliva v reko Reko. Včasih je bila to po pripovedovanju domačinov zelo bogata dolina z nekaj mlini. Na dnu so večji ravni deli primerni za poljedelstvo, ki pa jih ob večjih padavinah rado poplavi. Drugače so pobočja iz večine strani zelo strma.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0141) V Padežu se pozna v kamnu odtis podkve od konja, ki je vlekel gorečo kočijo.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 103.

(0142) Odtis konjske podkve v kamnu je med Mršami in Orehkom, v bližini Lukovice. Tu se je vozil hudič z gorečo »karoco«: od Slivja - čez Lukovico - čez dolino med Orehkom in Mršami (bliže Orehku) - proti Padežu.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 103.

(0143) Hudič je divjal s »karoco« do Mrš, od koder se je spustil v grapo, in sicer v Sat (dolina proti Padežu, tik pod Mršami). Vse se je blesketalo za »karoco«, bila je vsa v ognju, tudi prevrnila se je, vendar je prišla do Padeža. Ob večerih, ko se je v mlinih v Padežu zbralo veliko ljudi, so vedno pripovedovali to zgodbo. Takrat je bilo v Padežu šest hiš, vsaka s svojim mlinom. Danes jih ni več. Ta kočija s hudičem naj bi šla po »stari poti« v Padež, ki je bila nekoč vozna, danes pa je precej zaraščena.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 103.

(0144) Nek vaščan je pešačil iz Orehka. Mimo je šel en gospod s »karoco« in vprašal vaščana, če se pelje z njim. Vaščan je pristopil. »Karoca« se je spustila v grapo pod Mršami, v dolino Sat Skočajev. Ko je vaščan prišel domov, so se vrata sama odprla. Čez osem dni je

umrl. To »karoco« so videli na križišču iz Slivja proti Mršam.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 104.

(0229) Padešci smo spadali pod Brezoviško faro, pokopavati pa smo nosili v Kozje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 119.

70.

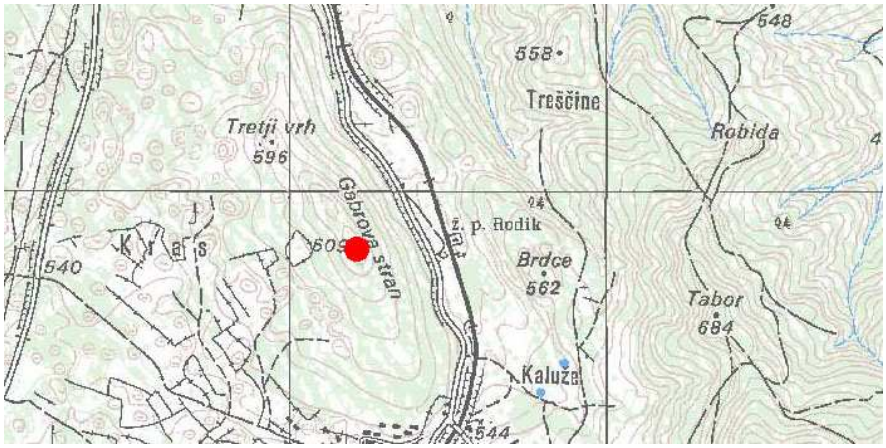

Slika 67: Hrib Gabrova stran pri vasi Rodik na karti TK25

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Gabrova stran

Koordinate: X: 54970 Y: 420268; z: ~ 580m

Vrsta prostora: hrib, pobočje hriba

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Hrib zahodno od ceste iz Rodika v Kačiče. Vzhodna stran celotnega hriba je strma in pada v zelo enakomernem padcu, tako da je bila zelo verjetno včasih, ko je bil cel hrib poraščen samo s travo (inf. Rada Lukovca) je res bila podobna kot eni lepo odrezani steni.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0154) Hudič je skoraj vsak dan dirkal po Rodiškem. Naredil si je posebno vozilo, ki so mu rekli šembilja. Šembilja je drvela, rohnela in ropotala, za njo se je kadilo in smrdelo po žveplu. Ko se je hudič s šembiljo približal hišam v vasi, se je vsa zemlja tresla. Vsi so se

poskrili, da jih ne bi zadeli bliski, ki so švigali izpod koles šembilje. Enkrat je hudiča zaneslo pri Gabrovi strani in je s šembiljo posnel en kos hriba in sten. Tista stena, ki je ostala, je bila gladka kot ogledalo.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 98.

71.

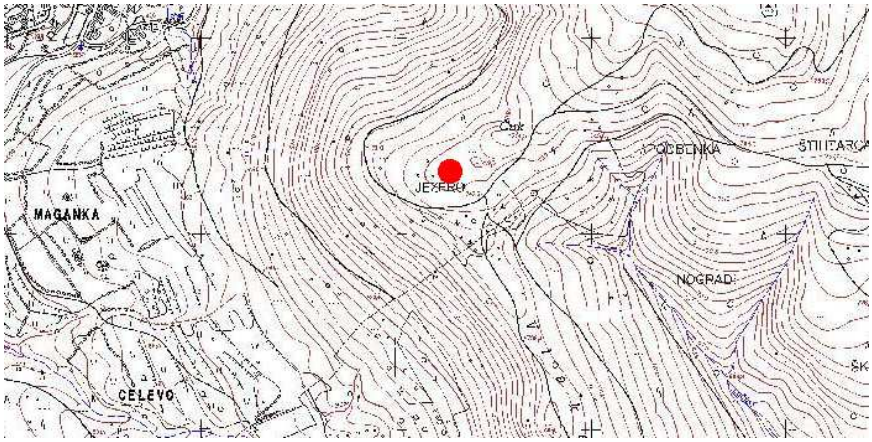

Slika 68: Hrib Čuk pri vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Čuk, Jezero

Koordinate: X: 53567 Y: 421323; z: ~ 750m

Vrsta prostora: vrh hriba, kal, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina

Opis in lega v prostoru. Hrib, ki se kot del grebena razteza iz hriba Ajdovščina proti jugozahodu nad vasjo Rodik. Malo pod vrhom je na delno umetno uravnanem delu izvir, ki redko presahne. Tam so z nasipom in kamnitim zidom (apnenec) zajezili vodo in je nastal velik kal. Po letu 1928 naj bi zaradi potresa sam izvir postal manj močan (prej naj bi voda ven prav bruhala). Iz samega prostora je odlično vidno celotno območje Matarskega podolja, proti Slavniku in Tržaškem zalivu, ter proti Vipavski dolini in hribom nad Sočo.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0170) »A velika kača varuje ondašnje zaklade in ni varno, da kdo sam na tako delo gre. Tudi tam je »jezero« (mala luža) na »Čuku«, kamor so v starih časih s procesijo hodili (bilo je neki do dvajset križnikov), da so hudobo zarotili: »Gospodine! Zateri ga in ubi ga, onega vraga, ki

tu prebiva!«, kajti od ondi je prihajala večkrat nevihta.«
Sila, M. 1887, Trst in okolica: zgdovinska slika, 42.

(0171) Da bi Brezovčani ukrotili lintvarja, ki je nadnje pošiljal naravne nesreče, so vsak mesec prirejali procesije, ki so hodile molit na Čuk. Na pot so postavili štirinajst križev, ob katerih se je procesija z molitvijo rožnega venca ustavljala. Največji križ je bil pri Jezeru na Čuku. Pri Jezeru je duhovnik opravil mašo in ljudje so prosili: »Gospodine, ubi ga in uniči ga, onega vraga, ki tukaj prebiva«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 43-44.

(0172) Brezovčani in Rodičani so vsak mesec skupaj hodili na Čuk k Jezeru in prosili Boga, naj jih varuje pred kačjim vragom. Rodičani so prosili »Bog daj, da ne bi lintvar razklal hriba in da ne bi Rodik odnesla voda.« Brezovčani pa so molili: »Bog daj, da ne bi lintvar zamašil lukenj in bi voda poplavila vas.« Zaradi spora med njimi je vsaka vas ustvarila svojo faro in prirejala svoje procesije na Čuk. To Bogu ni bilo všeč. Zato je ukazal škofu, da je procesije prepovedal.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 47.

(0173) Od pamtiveka živi v Čuku, ki je poln vode, ena velikanska kača. Ona je gospodar vode, dežja, slane, toče in strele. Ko čuje Rodičane klet in rotit: »Da bi te strela udarila!« jih za kletvine štrafa in vsaketoliko koga udari. Pej tudi če kačo kaj razjezi, pošilja bliske in strele. Prav vsakokrat ko udari, ne zadene človeka. Strelo pošlje nad drevo. Zato v Jajdešni ni niti enega drevesa, da vanj ne bi udarila strela«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 51.

(0175) Starejši so govorili, da je zakopan zaklad Pri jezeru pod Ajdovščino. Tam naj bi ga čuvala ajdovska deklica.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 127.

(0186) Lintvar »vsak dan zamaši vse luknje v hribu in skrbi, da voda ne odteče. Če bi

Rodičani kačona razjezili, bi udaril z repom. Čuk bi počil in voda bi odnesla Rodik. Vsi ljudje vedo, da je za vas koristen, zato nobeden ne ubije nobene kače. Če bi ubili kačona, ne bi bilo več nikogar, ki bi mašil luknje in špranje v hribu«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 56.

(289) V procesijah na Čuk, k jezeru so mlade ženske prosile za plodnost in dekleta za može. Rado Lukovec, Rodik, 5.6.2013.

72.

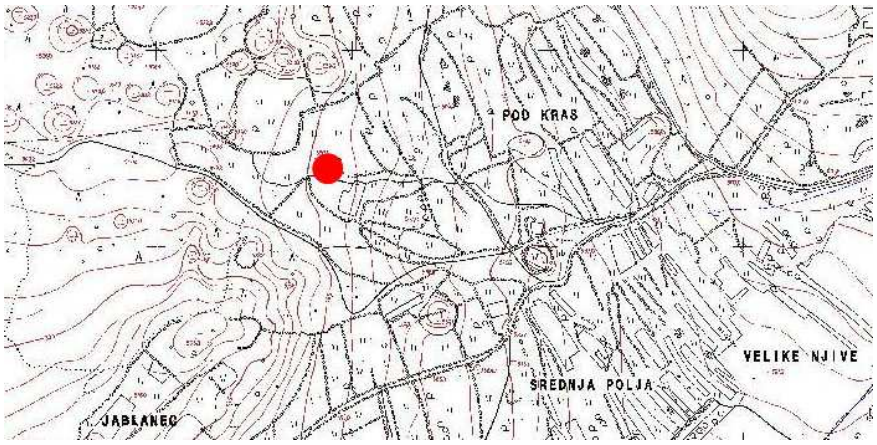

Slika 69: Pezdirjeva jama pri vasi Slope na karti TTN5

Kraj: Slope

Ledinsko ime: Pezdirjeva jama

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: jama

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0179) Lintvar je veljal za veliko grdo pošast s tacami, ki so se jo ljudje bali. Živel naj bi v Pezdirjevi jami pod Krasom na Sloparskem.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 128.

73.

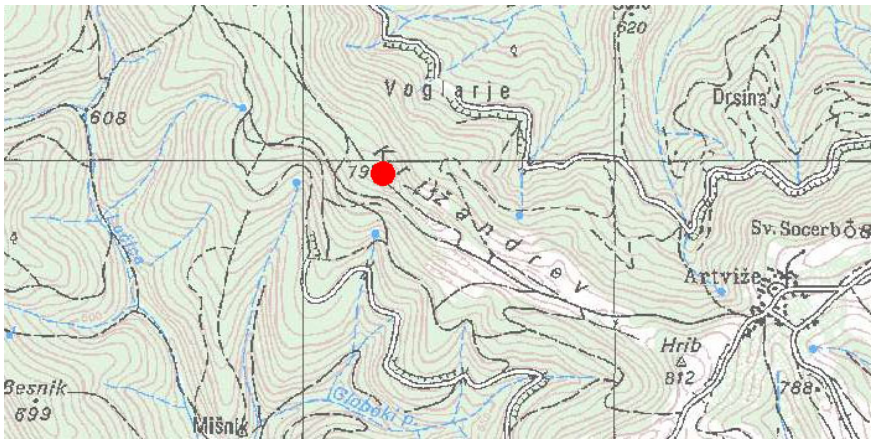

Slika 70: Greben Križandrev na karti TK25

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Križendrev, Križemdrev

Koordinate: X: 52956 Y: 423257; z: ~ 795m

Vrsta prostora: meja, pot, arheološko najdišče

Datacija: antika, srednji vek

Opis in lega v prostoru. Na poti iz Ajdovščine do Artvиž. Leži na najvišji točki slemena med Ajdovščino in sv. Socerbom nad Artvižami. Dostop je najlažji po poti slemena, pobočja samega slemena na južno in severno stran so zelo strma. Mesto ob sedanji poti označuje star mejnik, kjer se stikajo meje katastrskih občin Rodik, Artviže in Podgrad pri Vremah. Severno od poti je na vrhu slemena velika kamnita groblja, ostanki antične ali pa srednjeveške utrdbe. Vidljivost je sedaj zaradi gozda sedaj slabša, se pa vidi proti Podgradu in naprej Škocjan, Vareje, na južno stran pa proti slepi dolini Brezovice in Matarsko podolje.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0183) Pri Križen drevu, imenovanem tudi »konfin« (stara meja med Rodikom in Artvižami), se spominja mogočne groblje, v kateri naj bi bil zaklad. Nekoč so šli Artvižani kopat, vendar jih je pri delu preplašila kača, zato so pobegnili.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 131.

(0283) .../Tine iz Artviž je vsako leto za pust prišel v Rodik./.../Bilo je že kmalu polnoč, ko se je odpravil domov na Artviže./.../Ko je prišel iz Vrhul na Križemdrev, je zagledal enega velikanskega moža, ki je kar z neba visel na konopu. Kar naenkrat je z obešenca padla ena noga. Potem je padla še druga noga. Nato je cepnila desna roka. Čez čas je padla še leva roka. Potlej je zgrmel dol trup. Samo glava je še visela z neba na konopu. Na tleh se je obešenec spet sestavil in brez glave začel marširati proti Tinetu. Bil je vedno bližje in ko je prišel prav blizu je tine videl, da je ta pošast brez glave kosmata in da ima krvava stegna./...
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 33.

(291) Pri Križendrevu med Artvižami in Ajdovščino se je vedno počivalo, ko si šel iz Brkinov v Rodik. Tam je bil en hrast, v katerega se je zabijalo žeblje, ko si se ustavil pri njem. Rado Lukovec, Rodik, 5.6.2013.

74.

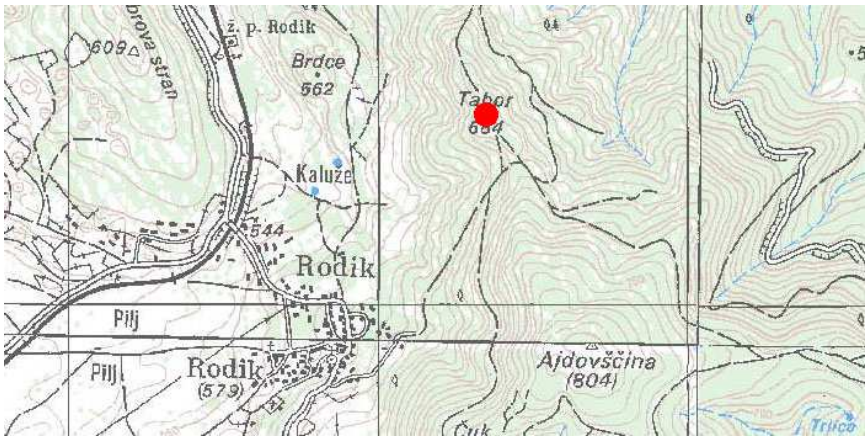

Slika 71: Hrib Tabor pri vasi Rodik na karti TK25

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Tabor

Koordinate: X: 54613 Y: 421352; z: ~ 678m

Vrsta prostora: vrh hriba, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina, srednji vek

Opis in lega v prostoru. Vrh hriba Tabor je severno tik nad prelazom Prelovc, kjer vodi pot iz Rodika v Podgrad pri Vremah. Do vrha je najlažje priti iz samega prelaza. Na samem vrhu je zelo malo uravnanega prostora, okoli 4X3metre. Po pripovedovanju domačina Rada Lukavca,

so vse kamenje z vrha po drugi svetovni vojni prenesli nižje, k prelazu, kjer so naredili stražarnico za mejo. Glede na strateško lego ob najnižjem prelazu v tem delu Brkinov, gre domnevati nekakšno stražarnico že od prazgodovine naprej.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0184) Na Robidi nad Rodikom je bil enkrat velik mogočen grad. Strela je udarila vanj in potlej se je zrušil. Za njim je ostalo merišče. V tistem merišču je bila velika lepa bela kača. Eni ljudje so rekli, da je kača črna in da je tisto zakleta grofica. Vsi so se kače bali in svarili otroke, ko so šli na Robido: »Varte se kače. V merišču je nevarno.«.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 160.

(0203) Zraven prelaza Prelovec, ob »stari poti« je vzpetinica imenovana Tabor. Pravijo, da je bila tu stražarnica.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 163.

75.

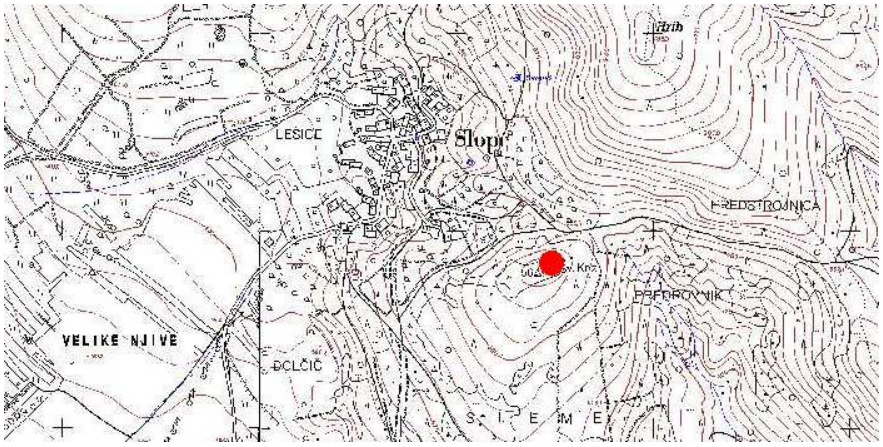

Slika 72: Hrib s. Križ pri vasi Slope na karti TTN5

Kraj: Slope

Ledinsko ime: Sv. Križ

Koordinate: X: 52454 Y: 421619; z: ~662 m

Vrsta prostora: vrh hriba, cerkev

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Hrib se nahaja JV od vasi Slope, na njega pa vodi kolovoz. Vrh hriba je izravnan v plato, na katerem stoji cerkev. Zaradi poraslosti samega hriba in vrha z gozdom (razen platoja) ni dobro vidna okolica. Iz južne in jugozahodne strani je plato obdan z na prvi pogled utrjeno cesto, vendar glede na najdbe zidu iz klesanega kamna, datirane v srednji vek, domnevam potek ostanka obzidja (glej katalog arheoloških najdišč – Slope sv. Križ). Iz teh strani je tudi sam vrh najlažje dostopen.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0200) Ljudsko izročilo pravi, da je cerkev Sv. Križa zgrajena na ruševinah gradu. V klanici (cerkvena lopa, preddverje) je zakopan zaklad.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 45.

76.

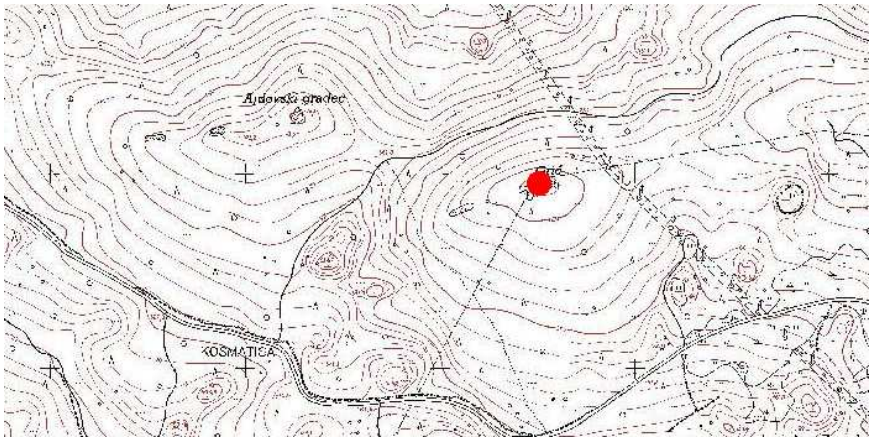

Slika 73: Hrib Ajdovski gradec nad vasjo Zavrhek na karti TTN5

Kraj: Zavrhek

Ledinsko ime:Ajdovski Gradec, Grič

Koordinate: X: 55485 Y: 424377; z: ~610 m

Vrsta prostora: kamnita gomila, groblja, vrh hriba, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina

Opis in lega v prostoru. Hrib je del grebena Straže, ki se dviguje južno nad vasjo Zavrhek Na vrhu hriba velika kamnita groblja v obliki gomile, krožne oblike s premerom približno 20,5 m. Na sami gomili nekaj lukenj od zelo verjetnih "iskalcev zakladov". In novodobni betonski stebriček z geodetsko točko. Dostop je najlažji z južne strani ali pa po grebenu, ki poteka

vzhod - zahod. Severna stran se strmo spušča proti dolini. Z vrha se odlično vidi celotno Vremsko polje, Škocjan, v ozadju Kras in Vremščica proti severu in severozahodu. Zaradi večje poraščenosti gozda se proti zahodu, jugu in vzhodu slabše vidi, je pa med drevesi opaziti Podgrad pri Vremah. Verjetno se vidi tudi sveti Socerb nad Artvižami. Glede na poraščenost z borom lahko domnevam, da je bilo v preteklosti to področje golo oziroma poraslo s travo.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0187) Ajdi so živeli na Ajdovskem gradcu pri Zavrhku. Pri Sv. Mariji v Vremah je še danes videti skale, ki jih je ajd odvalil, da je odprl Reki pot. Prej je bilo jezero v Vremski dolini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 148.

(0190) Na Ajdovskem gradcu med Zavrhkom in Barko so živeli ajdi. To so bili velikani. En velikan je kosil na Vremščici, drugi pa v Brkinih. Imela sta samo enega »uosla«, tako da sta si ga podajala, kar preko Vremske doline. Tako so bili veliki.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 148.

77.

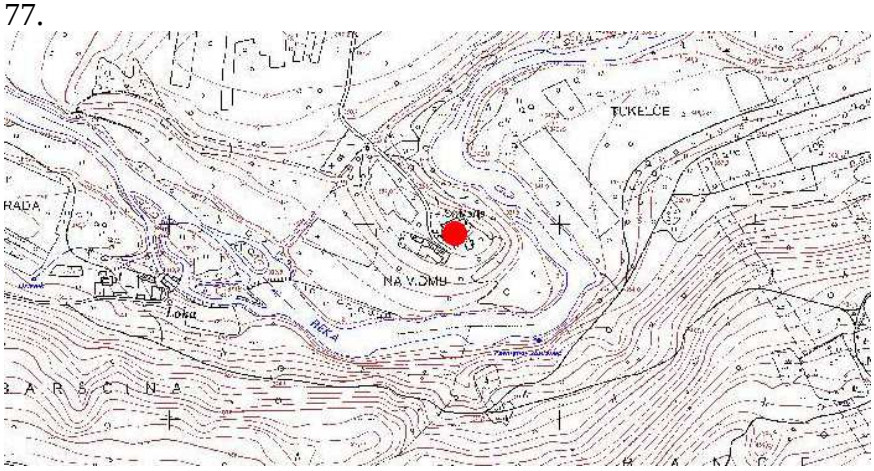

Slika 74: Cerkev Marijinega Vnebovzetja pri Vremskem Britofu na karti TTN5

Kraj: Vremski Britof

Ledinsko ime: Cerkev Marije Vnebovzete

Koordinate: X: 56502 Y: 425087; z: ~ 352m

Vrsta prostora: okolica cerkve

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji privzdignjenem platoju na okljuku reke Reke, južno čez Vremsko polje od Vremskega Britofa, iz katerega je možen dostop na plato iz S-SZ strani. Tam se teren spusti z Vremskega polja v globel, iz katere se nato postopoma dvigne na vrh platoja. Prav tako so vse strani platoja, ki so zamejene z reko zelo strme. Vidna povezava z Vremščico, ki dominira nad Vremskim Poljem.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0187) Ajdi so živeli na Ajdovskem gradcu pri Zavrhku. Pri Sv. Mariji v Vremah je še danes videti skale, ki jih je ajd odvalil, da je odprl Reki pot. Prej je bilo jezero v Vremski dolini.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 148

(0270) Enkrat nazaj, pred veliko leti je bila ta dolina (Vremska dolina) vsa zaraščena. Je pa v dolini bil en ovčar, je pasu ovce. In nekega dne se ena ovca zgubi in je ni in ni bilo. Kam je ovca šla? Vse so preiskali, te ovce pa nikjer. In pol so jo našli noter pri fari v Vremah, kjer je sedaj cerkev, tam je bil kip Matere božje. In tam je tista ovca lizala tisti kip. No in pol je pastir vzel to ovco in jo odgnal nazaj v trop. No drugi dan se zopet, ko jih pase ta ista ovca zgubi. Nikjer je ni bilo. Spet gre tja in spet je bila tam pri tistem kipu in ga lizala. To se zgodi isto tretji fddan. To pove doma in se zmenijo, da bodo odnesli kip domov. A kaj ko se ista ovca zgubi četrti dan in grejo gledat in sta ovca in tisti kip bila oba tam. Isto se je ponovilo peti dan. Pol je tisti kip reku, da vendar mora zrasti cerkev, cerkev Matere božje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 72-73

78.

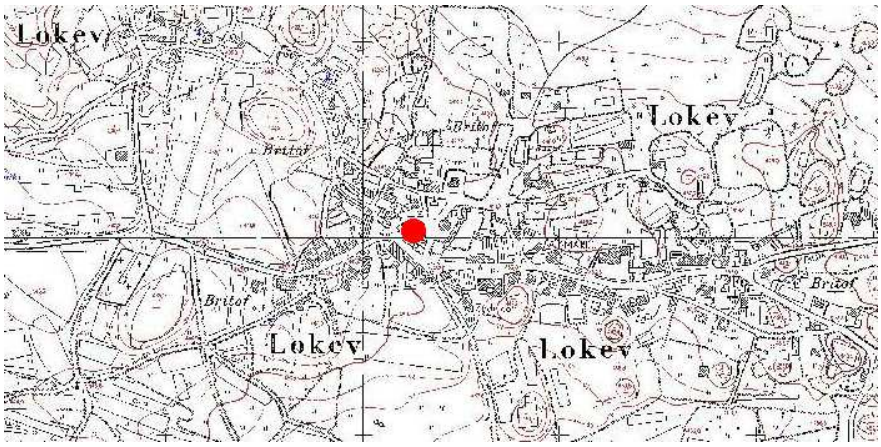

Slika 75: Kapela Matere božje v vasi Lokev na karti TTN5

Kraj: Lokev

Ledinsko ime: kapelica Matere Božje

Koordinate: X: 58018 Y: 416813; z: ~ 450m

Vrsta prostora: sakralna stavba

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Manjša cerkvica, ki stoji zraven cerkve sv. Mihaela v središču vasi Lokve.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0188) Kapelo Matere božje škapulirske v Lokvi so po prvi varianti izročila zidali ajdi. Bili naj bi tako veliki, da naj bi streho klečeč pokrivali. Po drugi varianti izročila pa stoji cerkev na mestu, kjer so ajdi imeli svoj tempelj.

Ščck, V. 1943, Lokavske starine III – v: Župnijska kronika iz Lokve 60, 65.

79.

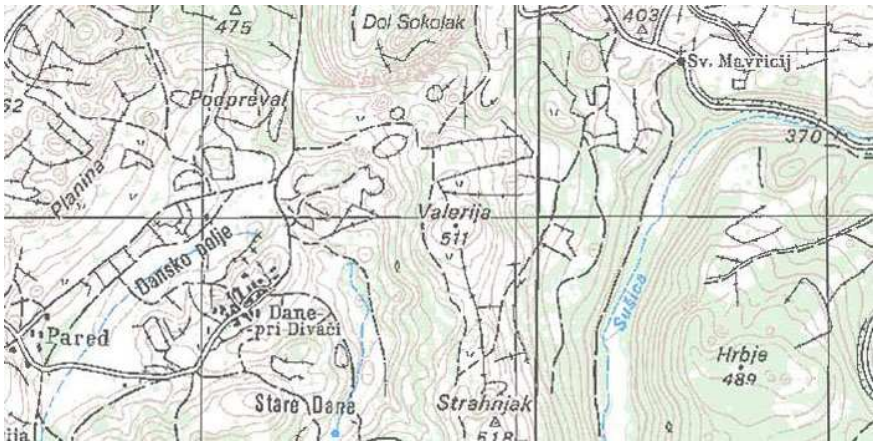

Slika 76: Okolica hriba Valerija nad vasjo Dane na karti TK25

Kraj: Dane

Ledinsko ime: Varda

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: vrtača

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Toponim ni označen na nobeni karti ali zemljevidu. Prav tako poizvedovanje pri domačinih ni prineslo nobenih uspehov pri lociranju te prostorske točke.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0189) V starih časih so se ljudje bali ajdov. Včasih so stražili v Vardi (vrtača pod Volarijo). Ko so stražili vas, so kričali »varda!«.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 148.

80.

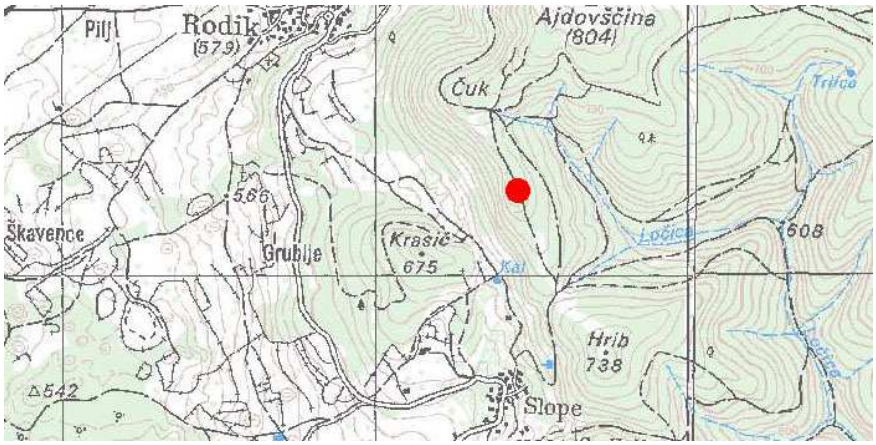

Slika 77: Greben Vlaka med vasema Rodik in Slope na karti TK25

Kraj: Slope

Ledinsko ime: Vlaka

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora:

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0192) Starejši so pripovedovali, da je na Vlaki sedela ajdovska deklica in močila noge v kalu pod Vlako.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 149.

81.

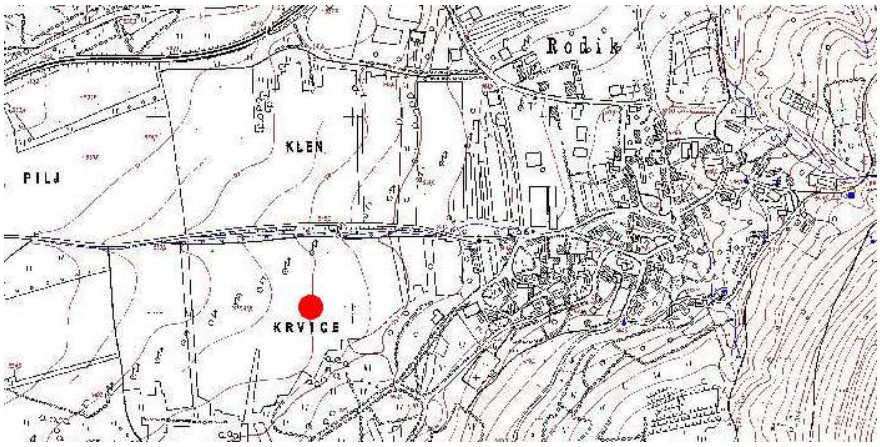

Slika 78: Polja Krvice pri vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Krvice

Koordinate: X: 53733 Y: 420443; z: ~ 542m

Vrsta prostora: njive, arheološko najdišče

Datacija: antika

Opis in lega v prostoru. Poljedelske površine na začetku Rodiškega polja zahodno od vasi Rodik. Je na južni strani potoka Šturek, ki deli Rodiško polje na polovico. Gre za uravnan svet, ki je nastal na flišnatih naplavinah potoka in apnenčasti osnovi. Po pripovedovanju domačina Rada Lukovca, se kar pogosto zgodi, da se kje kakšen del polja udre in nastane jama.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0198) Stari ljudje so govorili, da je Atila pokopan na Krvicah. Na tem mestu naj bi bila bitka s Turki (tu naj bi Turke pričakali). Bilo naj bi dosti krvi, od tod tudi ime Krvice. Atila naj bi bil pokopan tu v treh »trugah«. In res je moj pranono šel s prijateljem kopat tam. Odkrila sta železje in kosti. Poklicali so župnika, da si pride ogledat. Moja mati je govorila, da so hranili najden kos«pleha« (pločevine) doma in da se je vedno svetil. Nikoli ga ni bilo potrebno čistiti kot ostalo železje, ki zarjavi. Mogoče je bil del skrinje. Predmet so čuvali kot posebno dragocenost. Večkrat so si ga prihajali ogledovat celo Tržačani. Žal je predmet izginil, verjetno so ga ukradli.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 158-159.

(0199) Po izropanju Rima se je Atila vračal domov čez Rodik. Pri kalu Bukovec ga je pičil gad in je umrl. Njegovi vojaki so ga položili v tri truge, zlato, srebrno in bronasto. Naredili so mu veliko gomilo na Krvicah. Markel in Čopar sta hotela gomilo uničiti, saj jih je ovirala pri obdelovanju zemlje. Na dnu gomile sta naletela na človeško lobanjo, kosti in malo zarjavelega železja. Poklicala sta župnika, ki je kostem prisodil veliko starost. Odkopali so kosti treh ljudi. Niso ležali kot kristjani, saj so bile glave obrnjene proti Bukovcu. »Atila ni bil. Morda pa so bili kakšni njegovi vojaki.«.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 173-174.

82.

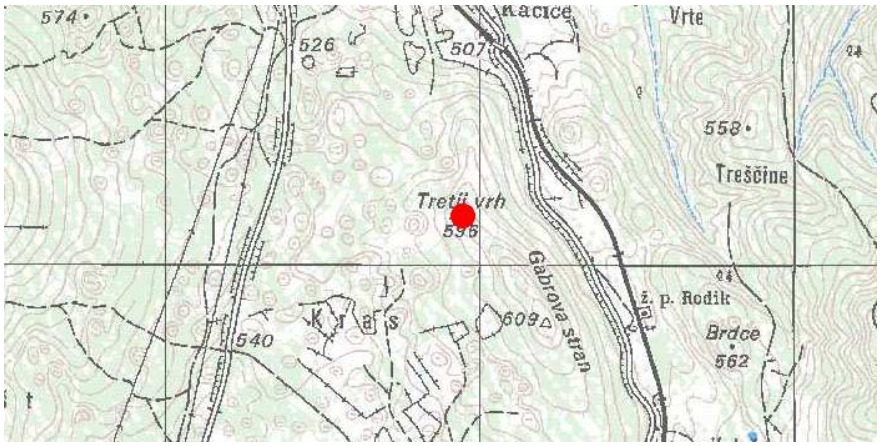

Slika 79: Hrib Tretji vrh nad vasjo Kačiče na karti TK25

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Tretji vrh

Koordinate: X: 55159 Y: 419951; z: ~ 594m

Vrsta prostora: vrh, hrib, gradišče, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina

Opis in lega v prostoru. Vrh hriba Tretji vrh je del grebena, z vrhom Gabrova stran. Dviguje se južno, nad vasjo Kačiče. Dostop je otežen iz vseh strani, najlažje je priti na vrh po grebenu iz Gabrove strani ali pa iz smeri Kačiče, kjer je pobočje najmanj strmo. Pod vrhom, se vidijo v gosti podrasti ostanki kamnitih grobelj, katerih pa nisem mogel ravno povezati v ostanke nasipa, takšnega, ki je viden na Gabrovi strani. Vrh in pobočje sta porasla z gozdom in gosto

podrastjo. Vrh hriba je uravnan in širok.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0201) Na Tretjem vrhu je bil enkrat velik grad.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 45.

84.

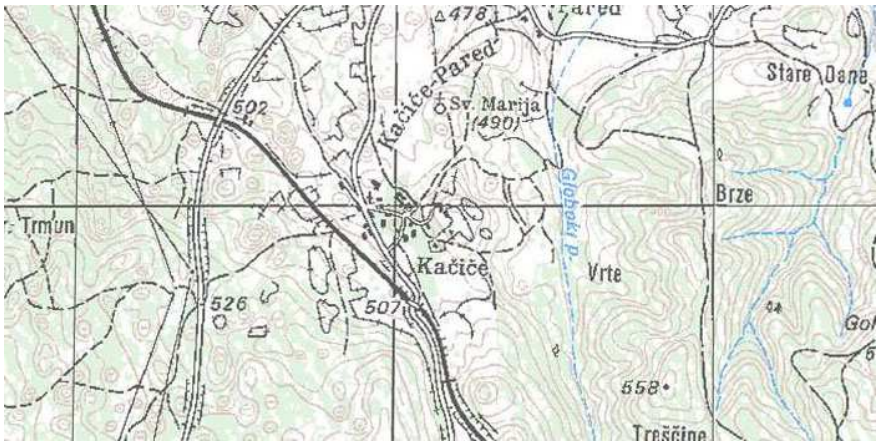

Slika 80: Hrib Turn nad vasjo Kačiče na karti TK25

Kraj: Kačiče

Ledinsko ime: Turn

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora:

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0204) Grad je bil na hribčku za hišo Potokarja v Kačičah. Enkrat so tam kopali in našli zelo stare patrone. Tam je imel rezidenco grof Petač.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 164.

(0205) Ajdi so imeli grad na griču, ki so mu rekli »Turn«. Tu je živel grof.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 164.

85.

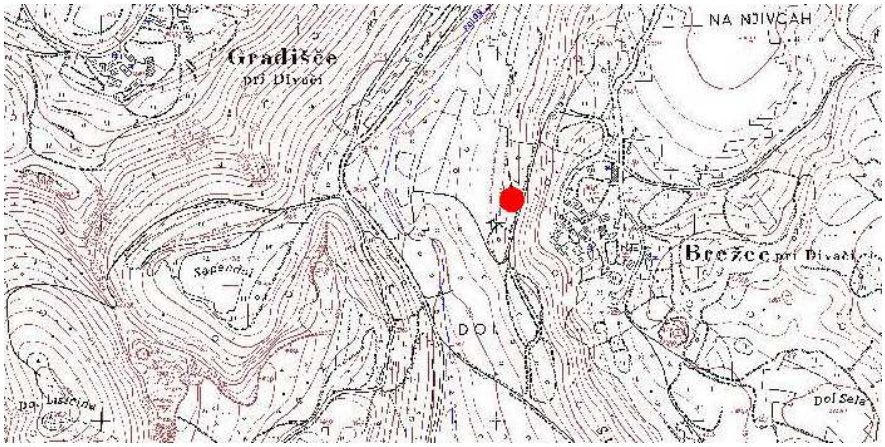

Slika 81: Dolina Dol pod vasjo Brežec pri Divači na karti TTN5

Kraj: Brežec pri Divači

Ledinsko ime: Dol pod Brežcem

Koordinate: X: 422251 Y: 59048; z: ~ 368m

Vrsta prostora: prazgodovinsko grobišče

Datacija: starejša železna doba

Opis in lega v prostoru. Grobišče iz starejše železne dobe se razprostira pod vasjo Brežec na terasah, ki so nad samim Dolom. Sedaj v večini zaraščeno pobočje, razen spodnje terase.

Viri: RNKD 2013 - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5005 (Citirano 19.6.2013)

Ljudsko izročilo:

(0207) Cerkvenik Franc iz Brežca se je spominjal, da so domačini in ljudje iz Trsta (vsega skupaj do 15 mož) kopali v Dolu pod Brežcem (še leta po Marchessettijevih izkopavanjih). Spominjal se je najdbe bronastega vrča in menda stare puške.

Žiberna, J. 1981, Divaški prag, Ljubljana , 98.

(0232) Ti kraji so bili med prvimi naselbinami. Tu se govori da že za cajt pred Kristusom. Tukaj okoli je več strašno starih žegnov(pokopališč). V Zagriči nad Lisičino je ajdovski žegen. Tud tam pri Brežci je ne star žegen. Gradišče naj bi bila kot ena utrdba, od tod njeno ime.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke

in okolice,Ljubljana, 124.

(0254).../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla izraja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode.Anča ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enegavelikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

86.

Slika 82: Hrib Lukovica pri Orehku pri Materiji na karti TK25

Kraj: Orehek pri Materiji

Ledinsko ime: Lukovica

Koordinate: X: 49157 Y: 426751; z: ~ 735m

Vrsta prostora: hrib, greben, travniki, prazgodovinsko gradišče

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Severno od ceste Mrše – Orehek na začetku vasi. Se dviguje zahodno

nad vasjo. Gre za nekakšen greben, ki v rahlem loku poteka proti severu od glavnega grebena pod katerim leži vas Orehek. Bregovi na vsako stran so dokaj strmi, sam vrh grebena pa je uravnan (širina tudi 100 metrov) z manjšimi terasami. Sedaj so tam travniki. Pri ogledu terena nisem opazil nobenih iztopajočih struktur, ki bi nakazovale na možnost gradišča, vendar je sama lega zelo primerna. Pogledati bi bilo potrebno natančneje robove izravnanega dela grebena in tam najti ostanke možnega nasipa.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0142) Odtis konjske podkve v kamnu je med Mršami in Orehkom, v bližini Lukovice. Tu se je vozil hudič z gorečo »karoco«: od Slivja - čez Lukovico - čez dolino med Orehkom in Mršami (bliže Orehku) - proti Padežu.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 158-159.

(0143) Hudič je divjal s »karoco« do Mrš, od koder se je spustil v grapo, in sicer v Sat (dolina proti Padežu, tik pod Mršami). Vse se je blesketalo za »karoco«, bila je vsa v ognju, tudi prevrnila se je, vendar je prišla do Padeža. Ob večerih, ko se je v mlinih v Padežu zbralo veliko ljudi, so vedno pripovedovali to zgodbo. Takrat je bilo v Padežu šest hiš, vsaka s svojim mlinom. Danes jih ni več. Ta kočija s hudičem naj bi šla po »stari poti« v Padež, ki je bila nekoč vozna, danes pa je precej zaraščena.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 158-159.

87.

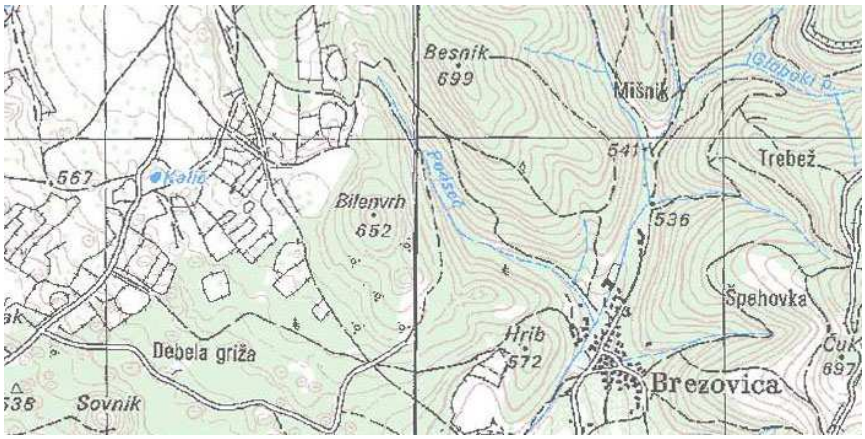

Slika 83: Hrib Tuta nad Brezovico na karti TK25

Kraj: Brezovica

Ledinsko ime: Tute

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: vrh hriba

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Hrib, ki ga Brezovčani imenujejo Tuta, se nahaja S od Križen dreva, med prelazom med Slopami in Brezovico, v neposredni bližini Bilenvrha (proti JV). Vrh griča je posut z grobljami kamenja. Gre za kraško grižo, ki se sicer zdi naravnega izvora.

Viri: Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 165.

Ljudsko izročilo:

(0209) Zaklade so vedno kopali na hribčku ob Brezovici, imenovanem Tuta.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 165.

88.

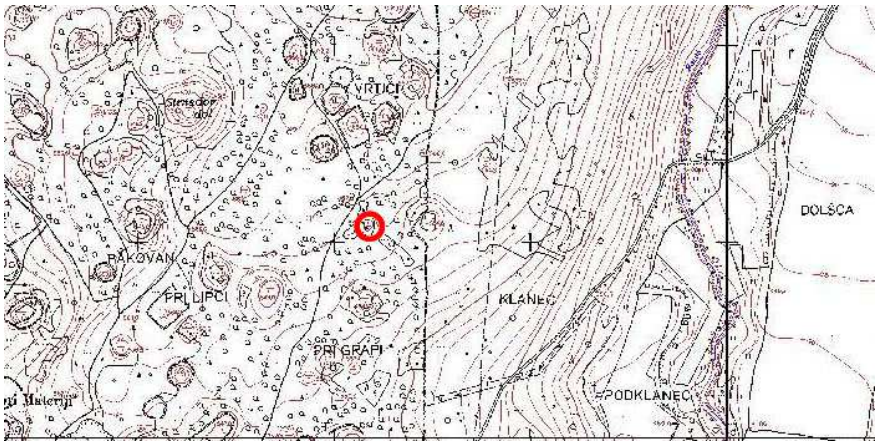

Slika 84: Jama pti Štefakovi pečini pri vasi Bač pri Materiji na karti TTN5

Kraj: Bač pri Materiji

Ledinsko ime: Martin'ova jama pri Štefakovi pečini

Koordinate: X: 49270 Y: 423045; z: ~ 565m

Vrsta prostora: jama, spodmol

Datacija: /

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0210) V »Martin'ni jami« pri Štefakovi pečini pri Baču pri Materiji je moj oče pravil, da so našli rimsko čelado. Jama se imenuje po profesorju, ki je to našel. Zdaj je čelada v Trstu.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 166.

89.

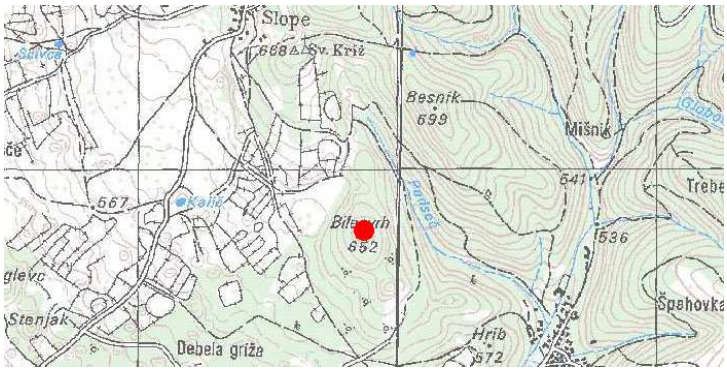

Slika 85: Hrib Bilenvrh nad Slopami na karti TK25

Kraj: Slope

Ledinsko ime:Bilenvrh, Griža

Koordinate: X: 51749 Y: 421869; z: ~648 m

Vrsta prostora: vrh hriba, gradišče, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina

Opis in lega v prostoru. Hrib se nahaja jugovzhodno od vasi Slope proti Brezovci. Majhno gradišče na vrhu hriba, samo obzidje je dobro vidno okoli celotnega vrha. Poraščeno z borovim gozdom. Predvsem na J in JZ strani je ohranjen kot nekaj več kot dva metra razpotegnjen kamnit nasip, kar kaže na večji zid, saj je iz te strani najlažje dostopno, drugod je strmina mnogo večja. Iz teh strani je še sedaj vidno delno stoječi zid, ki ima na nekaterih delih pravokotno izstopajoč prostor, ki bi lahko bil namenjen za obrambne stolpe (kamnitih ostankov, groblje ni videti, lahko leseni?). Sama notranjost gradišča ni uravnana ali pa terasirana in je skalovita, ter se teren vzpenja v vrh. Na njemu je manjša uravnana platforma 3x3m, na kateri so vidni ostanki kopanja (jame). Najdišče je ogroženo zaradi sečnje s stroji. J in JZ stran sta do samega gradišča čisto razriti.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0185) V Slopah je bil nekoč velik grad. Zaradi prevzetnosti je grofična ostala sama v gradu in se spremenila v kačo. Razvaline gradu še danes čuva kača.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana, 136-137.

(0208) Ded je govoril, da so enkrat kopali zemljo ob poti iz Brezovice v Slope in našli »v

loncih denar«. Tu so iskali zaklade pa nič niso našli.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 165.

(0213) Včasih so verjeli, da na Vilen vrhu vojak straži zaklad. Sabljo ima tako dolgo, da tolče z njo po tleh. Še nikoli nisem bila na Vilenvrhu zaradi strahu. Na ta kraj Sloparci niso nikoli šli, ker so se ga bali.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 167.

(0214) Na Bilen vrhu, ki mu Brezovčani rečejo Vilin vrh, so govorili, da je zakopan zaklad. Na Bilen vrh ljudje niso nikoli hodili, ker so se bali, saj so pravili, da gor straši.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 167.

(0215) Na Vilinem vrhu pri Brezovici vrhu so pravili, da se prikazujejo vile. Ljudje so tam kopali, saj naj bi bil zakopan zaklad.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 168.

90.

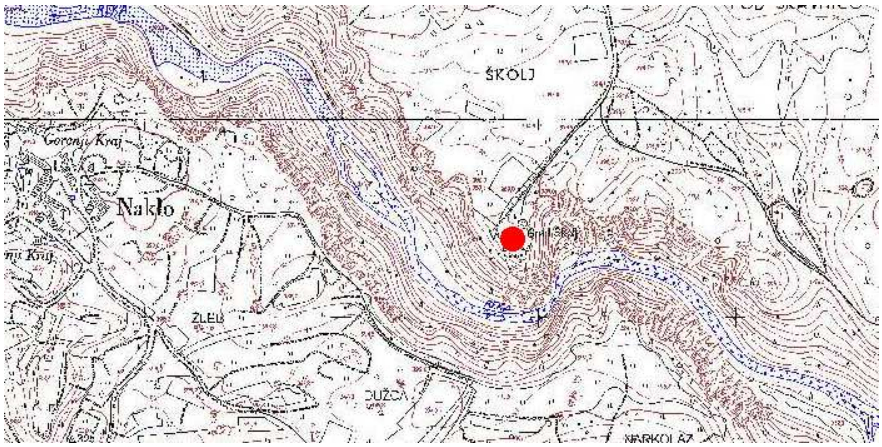

Slika 86: Grad Školj pri Gradišču pri Divači na karti TTN5

Kraj: Gradišče pri Divači

Ledinsko ime: grad Školj

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: grad, pečina

Datacija: pozni srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0217) Stari ljudje so govorili, da je na Školju zlati zaklad. In kaj ne drugega, vsak bi rad imel zato. Možje iz Brežca so se namenili, da morajo priti do tega zaklada. Kopati so šli ponoči, ne čez dan, da jih ne bi kakšen vidu in pa tudi zato, ker so morali biti tiho. Ko so tako kopali, je prišel naokoli en velik mož in se jim je smeju, oni pa so tiho kopali naprej. Čez en čas je prišel drugi mož, ki je šepal in jih je vprašal, če bo kmalu dohitev tistega prvega moža. Ti so se vsi naenkrat začeli smejati. Bila je glih ura od mrtvih, med enajsto in polnočjo. Kar naenkrat je prišel močan, čuden piš in je nekaj strašno zaropotalo, da so se ustrašli in ušli. Takrat se je zaklad še bolj pogreznil in ga do danes ni nihče našel.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 62.

(0269) Na visoki steni nad škocjansko Reko je stal nekoč lep in mogočen grad. V gradu je živel plemeniti Ravnikar./../Ravnikar in njegova družinaje imela v gradu lepo grajsko kapelo. V oltarju je bil kip opata Antona in pri nogah je bil kip enega majhnega prašička. Pod nogami svetega Antona opata je bil majhen tabernakelj in v tabernaklju je bil spravljen zlat kelih in lepa monštranca./.../Pozimi, ob prazniku svetega Antona, so odprli vrata in dekleta iz okolice so lahko hodila v tisto kapelo in prosile svetega Anotna, da bi jim podaril može. So molile: "Na Školu stoji cerkvica, v njej svet Anton domuje. K njemu bom poromala, da mi moža daruje. Če svet Anton me uslišal bo, dal mi bo možička. Za lon mu vsako leto bom, spital prašička." Pa se je po molitvi zgodilo, da je svetnik vsaki deklici poskrbel dobrega možička. Le grajski hčeri je poskrbel pravega hudobca. Ljudje so vedeli, da dobro kmalu mine in da za dobrim pride slabo in hudo. Dobri grof je umrl. Pred njim je umrl tudi njegov sin. In so dobili na Školj zeta, ki je imel v sebi hudiča./.../Tudi nad grajsko kapelo se je streha udrla. Pokonci je stal le oltar in kip svetega Antona.

Ljudje so rekli, da je čudež. So šli k duhovniku in mu rekli, kaj se je zgodilo. Kaplan je rekel:"Rešiti moramo svetega Antona." Cerkvene starešine in duhovnik so modrovali. Nazadnje so se odločili, da bodo v škocjansko cerkev prenesli Antonov kip in ga postavili na levi stranski oltar namesto kipa svete Uršule./...

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 108.

91.

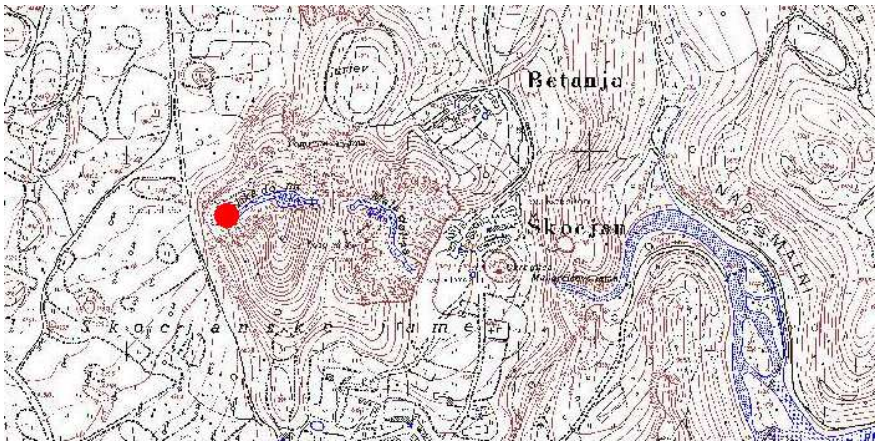

Slika 87: Škocjanske jame na karti TTN5

Kraj: Škocjan

Ledinsko ime: Škocjanske jame

Koordinate: X: 58459 Y: 421654; z: ~ 326m

Vrsta prostora: jame, kanjon, reka, arheološka najdišča

Datacija: od prazgodovine do danes

Opis in lega v prostoru. Jamski kompleks in celoten kanjon reke Reke se nahaja pri vasi Škocjan, južno od Divače. Jame in kanjon, ki se začne v Škofljah, so nastali pri ponikanju reke Reke in njenem kontaktu z apnečasto geološko osnovo. Z okoliškimi udornimi dolinami tvori pokrajino, ki je zelo nenavadna in posebna. Občutek onostranstva je prisoten na vsakem koraku, ko sem hodil po samem kanjonu, okoli jam in udornih dolin. To je od nekdaj privlačilo človeka, kar nam potrjujejo tudi številna arheološka najdišča iz vseh obdobij.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0218) Betanja leži na robu Male doline. Tem robu rečejo Dolinka. Okoli Betanje je več prepadov in previsov, zato je nevarno hoditi tam okoli, še posebej otroci : Ma vseeno se tam

okoli ni zgodila še nobena nesreča. Starši so imeli posebno vzgojo za otroke in jo imajo še danes. V času deževja in južnega vremena se iz Škocjanske jame dvihne megla in se premika kot dim v smeri Reke proti Vremski dolini. Kadar je tako, pomeni, da bo dež. Da bi otroke obvarovali pred stikanjem po jamah so jim rekli, da takrat ko se kadi iz jame, da Ančka kuha bob. In kdo je ta Ančka? To je grozn, stara, razkuštrana, debela, umazana in žleht v široki nabrani kikli, ki rada išče otroke, da jih pelje dol v jame. Otroci ji morajo nositi suhljad za na ogenj, da je lahko kuhala. Sigurno je, da otrok ne spusti nikoli več domov. Še danes Betanjci rečejo, ko se vali megla iz jam. Ejga danes pa Ančka kuha. Sej vejo, kaj mislimo. Bob, ne.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 67-68.

(0254) ../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla izraja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode.Anča ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enegavelikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

(0255) Jamska Ančka je sama živela v jami. Njeni otroci so šli na ta svet, kjer so delali in se preživljali. Ona pa je živela tam v mrzli jami že od vekomaj in ji je bilo mnogokrat dolgčas. Če se je kakšen škocjanski otrok preveč približal jamskim prepadom in jamam, ga je pograbila in odnesla v jamo. Tam je skuhala bob, otroku dala jesti in piti in ga ni več spustila na svetlo. Ponavadi je Ančka ulovila fantiče. Kaplanski fantiči so bili zelo predrzni in so staro revo prav izzivali. Ko je v vasi izginil kakšen otrok ali če se je utopil v reki ali če je padel v jamo so rekli ljudje:"Tega otroka ne bomo več videli, ga je vzela Ančka!"

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 27.

(0256) .../V tistih časih je po naših krajih vozila čudežna šembilja. Mogočna, železna šembilja je dirkala vsak dan po Vremski dolini. Vlekli so jo lepi črni ognjeni konji. Mimo vasi je šembilja letela ko blisk. Konji so hrzali in njihova griva je bila ognjena. Tudi sapa, ki jim je uhajala iz gobca, je bila živ ogenj. Dan za dnem, letom za letom stoletje za stoletjem je po isti poti švigala šembilja s konji. Iskre so letele izpod koles in izpod konjskih kopit. Ljudje so se umikali s poti in se tresli, dokler ni odletela mimo njih. Ko je šla mimo vasi, so si ljudje komaj upali na cesto. Ma šembilja ni nikdar nič naredila nobenemu človeku. Če je slučajno srečala koga na cesti so, konji kar poleteli in ga po zraku preleteli. Nekoč pa se je zgodilo, da je prišel v naše kraje hudič iz pekla. Gledal je šembiljo in mu je kanilo v glavo, da bi dirkal z njo. Pričakal jo je enkrat pri Bitniji. Najprej je tekel vzporedno s konji. Potlej se je zavihtel , skočil na šembiljo vzel dolg bič in začel bičati ognjene konje. Konji so podivjali, šembilja je drla dol po dolini. Naredila je globok kanal in po tistem kanalu je začela teči Reka. Dobila je novo strugo. Kanal, ki ga je rila šembilja, je bil globok. Od Škofelj dol je bil globok več kot sto metrov. Pod Škocjanom so konji vzleteli v zrak. Hudič jih je mlatil po hrbtu, zato so se zapodili spet dol proti reki. Kar zavrtinčili so se in naredili veliko okroglo jamo Okroglico. Šembilja se je hotela znebiti hudiča, zato je prevrtala v skale velik tunel. Ma hudič, se je držal za šembiljo in ni padel dol. Tako je šembilja prerila skale in prišla ven tam pri morju. Za njeno sledjo je drla reka. Hudič je pri dirki neznansko užival. Zato je vedno, ko je šla šembilja na pot po opravkih sedel nanjo in dirkal. Tam pri Škocjanu jo je hudič usmeril noter v jamo in dirkal vse do peklenskih vrat.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 38-39.

92.

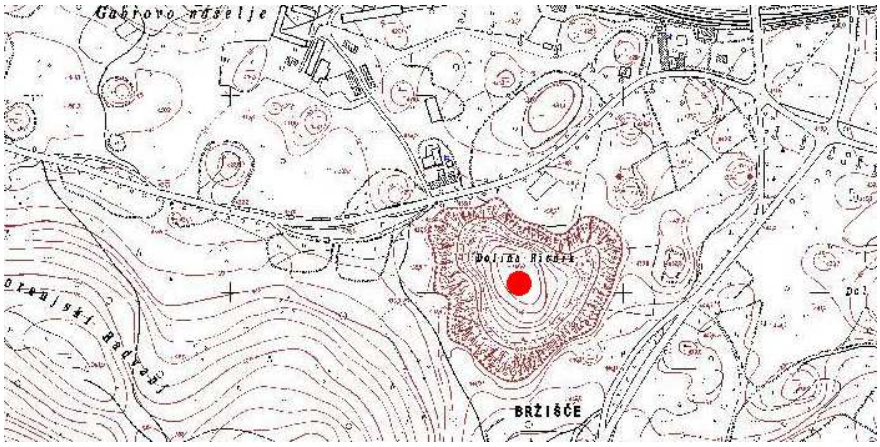

Slika 88: Udorna dolina Risnik pri Divači na karti TTN5

Kraj: Divača

Ledinsko ime: Risnik

Koordinate: X: 59792 Y: 419863; z: ~ 414m

Vrsta prostora: udorna dolina

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Velika udorna dolina, tik ob Divači. Stene so skoraj povsod prepadne. Večinoma doline z dnom poraščena z gozdom. Ko stojiš ob robu prepadnih sten je občutek, kot da kraj ne pripada temu svetu.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0219) Enkrat je šel en mož iz Gorič peljal drva v Trst z vozom in voli. Ko je šel domov z praznim vozom, ga je ustavil en velik mož in ga je vpršal, če gre lahko gor in se pelje. Zakaj pa ne, je odgovoril Goričan, boljše se je slabo peljat kot dobro hodit. In sta se tako en cajt oba peljala z vozom. Ma čudno! Od tukaj naprej so voli začeli zmeraj težje vleči in se potiti. Komaj so vlekli prazen voz, ko so ga prej vlekli brez truda. Voznik je ustavil, da bi odpočil živali in je vpraša moža. Ma Bog pomagaj in sveti križ, kdo ste vi pravzaprav. In ko je to izgovoril, je mož skočil iz voza in skočil v Risnik, da je kamenje pokalo za njim. Od tu naprej so voli vlekli naprej kot nič. Ta velik mož je bil sam hudič.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 68-69.

93.

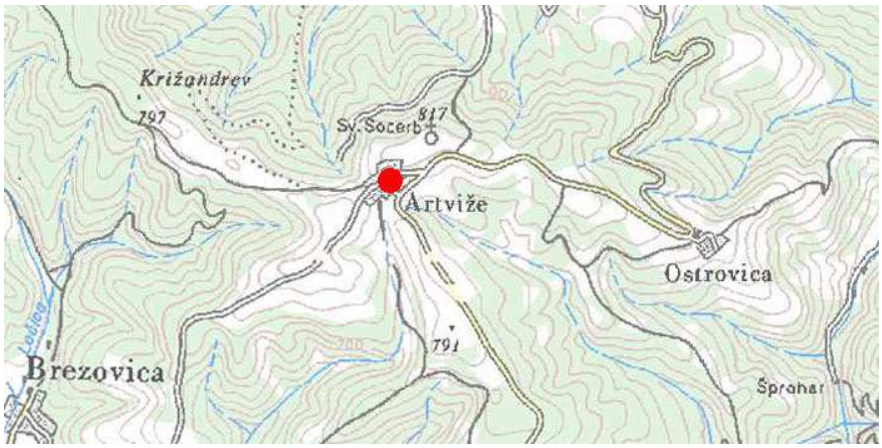

Slika 89: Vas Artviže na karti TK25

Kraj: Artviže

Ledinsko ime:

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: okolica vasi

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Je najvišje ležeča vas v Brkinih. Vas gručaste oblike leži v manjšem sedlu glavnega razvodnega slemena SZ Brkinov, pod hribom sv. Socerba. Okolica vasi je v večini preoblikovan s terasami.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0221) .../S Trsta sva šla peš. Noč naju je pri Brezovici zajela. Malo pred Artvižami sem zagledala eno luč, ki je prav hitro šla. Oče, sem rekla, eden nam gre nasproti. Oče je rekel Tiho in se ne ozirej. Ustrašla sem se in ga primla za roko.../In res je povedu, da tam dostikrat videvajo luči in da tu straši. Jst in nona Katarina nisva šli ponoči več ven iz hiše.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 70.

94.

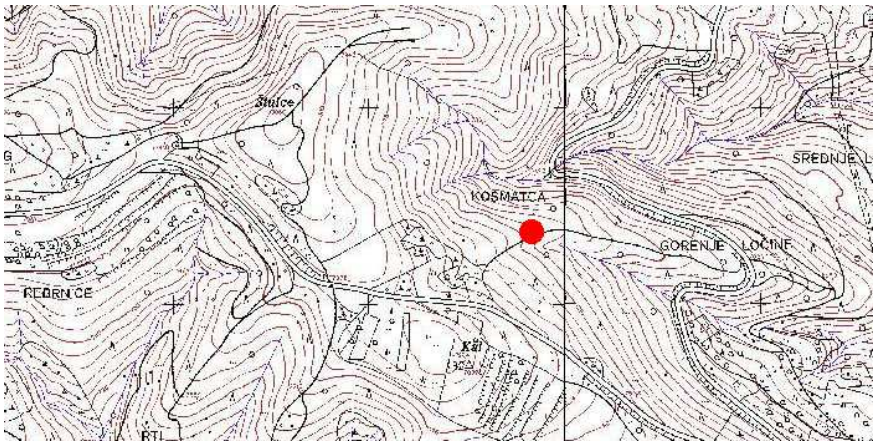

Slika 90: Greben Kosmatica pri vasi Ostrovica na karti TTN5

Kraj: Ostrovica

Ledinsko ime: Kosmatica, Kosmačica

Koordinate: X: 52582 Y: 425801; z: ~730 m

Vrsta prostora: greben

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Med Artvižami in Ostrovico na severni strani. Na franciscejskem katastru označeno območje kot gozd Kosmatica, na TTN5 pa nad cesto iz Mislič proti Ostrovici. Glede na pripoved (proti Misličam nad Ostrovico) gre za greben, na TTN5 označen kot Gornje Ločine. Ta se od hriba Kal spušča proti zahodu vse v grapo imenovano Mlake. Po grebenu je speljana opuščena pot, ki se začne nekaj metrov pod današnjo vasjo in sledi grebenu vse do useka sedanje ceste. Na južni strani je grapa od potoka, na drugi strani pa zelo strm klanec, ki sega v drugo grapo proti hribu Štulce.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0222) .../Tudi enkrat po vojski je bilo tako. Mama, oče in brat so šli iz Trsta domov. Nad Osjtrco so proti Misličam videli lučko. Mama je reka, ah tam se pa Italjani vicajo. Takrat pa se je vzdignilo več luči proti njim. Mama se je ustrašla in padla na tla. Oče in brat sta jo komaj prinesla v vas. Tam so jo komaj spravili k sebi in ni mogla domov. Spala je na Ojstrci. Vaščani, moški, so šli gledat in res so vidli več teh luči na hribu Kosmatca./...

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 70.

95.

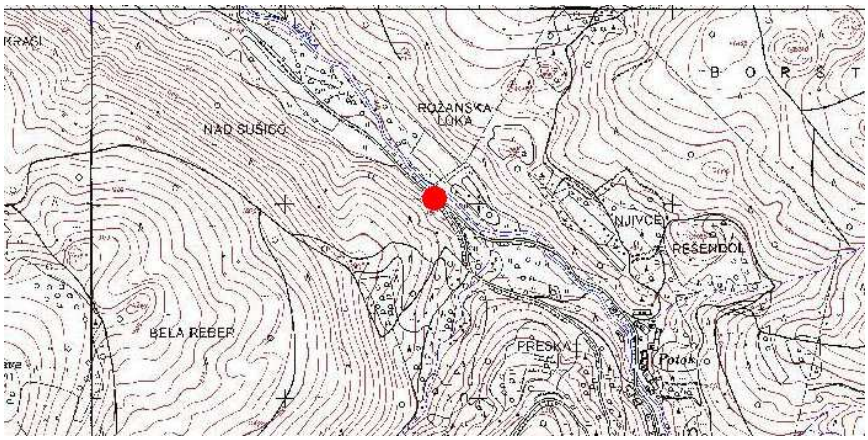

Slika 91: Križišče v dolini potoka Sušica pri Podgradu pri Vremah na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Sušica

Koordinate: X: 54739 Y: 423962; z: ~ 474m

Vrsta prostora: križišče ,ob potoku

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Križišče ob potoku Sušica, kjer se razcepi cesta, ki vodi ob potoku na levo za vas Potok in desno v klanec za vas Podgrad pri Vremah. Sedaj je na križišču postavljen kamniti križ.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0223) Se spomnem pokojenga Franca Ježančuga, ki je pravil, da ko je šel enkrat po noči domov skozi Sušico, da ga je celo pot spremljala ena luč, ki je hodila skupaj z njemu v štric. Tako, da je hodil, pravzaprav sta hodila do mesta, kjer se gre za v Potok. Tam je izginila. On je rekel, da je to sigurno bila duša.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 71

96.

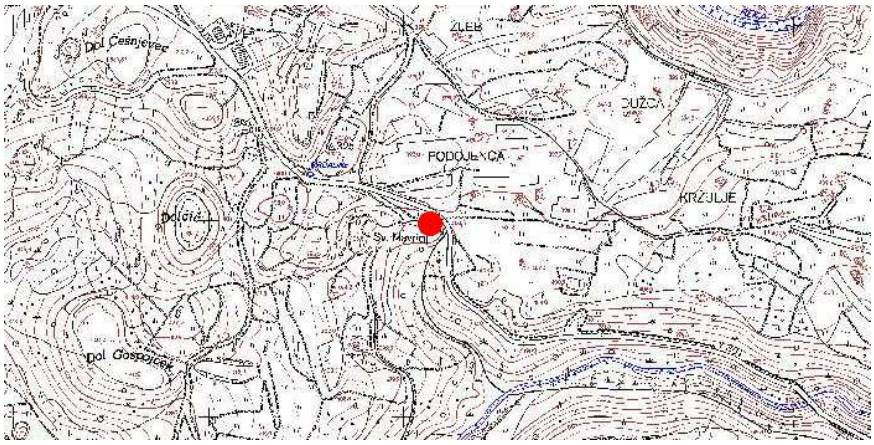

Slika 92: Cerkev sv. Brikicija pri vasi Naklo na karti TTN5

Kraj: Naklo

Ledinsko ime: Sv. Brikicij

Koordinate: X: 57495 Y: 422531; z: ~ 393m

Vrsta prostora: cerkev, cesta, arheološko najdišče

Datacija: antika, zgodnji srednji vek, srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji na robu doline potoka Sušice, 400 metrov zunaj vasi Naklo proti vzhodu, sama lokacija deluje zelo odmaknjeno od vasi. Na južni stani je večja vrtača, katero so delno zasuli v zadnjih letih. Je ob robu sedanje ceste, ki vodi iz Naklega proti Vremski dolini in v Brkine. Še danes se od nje navzdol proti potoku Sušica spušča pot, ki pelje v Podgrad pri Vremah. Iz te strani je najlažji spust v dolino, saj je samo na začetku malce strmine, nato pa pobočje na tem delu postane bolj položno in se polagoma spušča v dno doline. Iz te točke je dobro vidna Vremščica in cerkev svetega Kancijana v Škocjanu.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0224) Enkrat, ko je bila nevihta, sta šla dva moža iz Naklega domov. Pred Naklim je cerkvica svetega Brica. Onadva sta se zatekla k cerkvici pod strehco. Ko sta se hotela usesti na en kamen, sta slišala en glas, da se ne smesta usesti. Onadva sta glas ubogala in se nista usedla. Drugi dan jima ni dal Bog mira in sta šla pogledat, zakaj se nista smela usesti na kamnem. Šla sta k tistem kamnu in kaj sta videla. Pod kamnom je bila ena velika strupena kača. Sveti Bric ju je obvaroval pred kačo.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke

in okolice,Ljubljana, 73-74

(0249) Mežnarca je enkrat šla iz Naklega peš domov. Bilo je pozno ponoči. Ko je šla pri svetem Brivci na desno, da bi šla po bližnjici po Beskavih Luekah, je slišala v cerkvi takšno godbo in petje, da se je ustavla in poslušala. Bilo je preveč pozno za mašo in tudi tista cerkvica je zapuščena že dolgo let in v njej ni bilo maše. Mežnarca se je prekrižala in šla naprej. Vedla je, da te maše ne držijo živi, še lep čas, ko je hodila naprej je slišala orglje in petje. Tisto noč je tako hitro šla domov, kot nikoli poem, ko je šla po Baskave Luče in Sušici.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 102

(0265) Stari Nakelci so pripovedovali, da je pri cerkvi svetega Vrica-Brica zakopan zaklad. So rekli, da je zaklad v velikem železnem zaboju in da je zaboj poln srebra in zlata. Marsikateri Nakelc je zaklad iskal in iskal, a ga ni našel.V Naklo je prišel živeti en reven mož./.../Vsakokrat, ko je šel mimo cerkve svetega Vrica, je pomislil na zaklad. Potem se je domislil, da bi šel v Trst k ščejonom in bi jih vprašal, kje naj koplje, da bi našel zaklad. Ščejoni so bili štrigoni. Vse so znali. So znali ozdraviti vse bolezni in vse so videli. So videli, kaj se je zgodilo v preteklosti in kaj bo v prihodnosti./.../So rekli ščejoni:"Hodi ti Bezek, do cerkve svetega Vrica-Brica v Naklem. Ob cerkvi rastejo tri lipe. Ena je debelejša in starejša. Drugi dve lipi sta enako debeli in enako visoki. Točno med tista dvema lipama, ki sta enako debeli in enako visoki začni kopati danes zvečer opolnoči. Začni kopat točno opolnoči ne minute prej ne pozneje. In tam boš izkopal zaboj srebra in zlata. Pa pazi! Med potjo v Naklo ne smeš spregovoriti niti besedice. Niti besedice! Si razumel?"/...Bezek je nato našel zaklad.
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 86

(0268) Nakelci imajo lepo cerkvico. Včasih so imeli v njej mašo. Maj je bilo nakelsko opasilo. V mesecu maju so se vsak večer Nakelci zbirali in molili rožni venec. /../Tako daleč je prišlo, da eni pravijo, da je cerkvica posvečena svetmu Mavriciju (Vricu) (goduje 22.septembra), drugi pa trdijo, da je posvečena svetemu Brkiciju (Bricu) (goduje 13. novembra).
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 107

97.

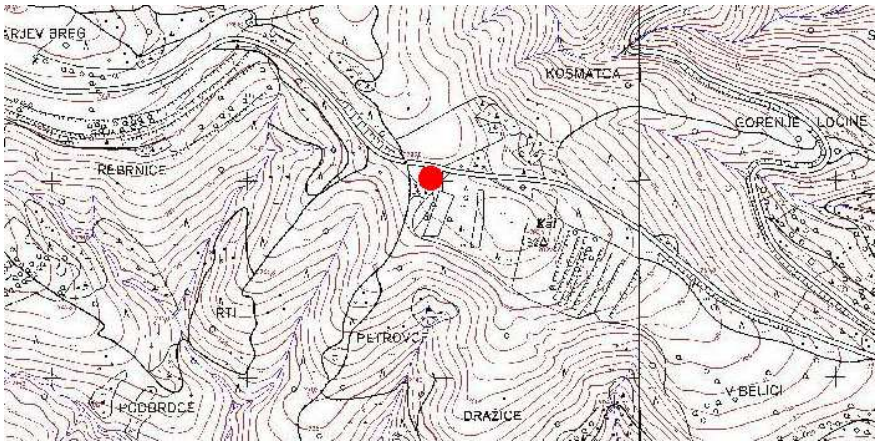

Slika 93: Lokacija kala Kal pri vasi Artviže na karti TTN5

Kraj: Artviže

Ledinsko ime: Kal

Koordinate: X: 52494 Y: 425506; z: ~ 786m

Vrsta prostora: kal, ob cesti

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Vzdignjen del nad potokom Žleb. Na franciscejskem katastru na obeh straneh poti iz Artviž proti Ostrovici. Proti Ostrovici je na desni strani toponim v Belici - Belice. Kala na sami lokaciji kljub pregledu obeh strani ob cesti nisem našel. Naslednji dan sem povprašal domačina, na katerega sem naletel ob vožnji mimo. Ta mi je pokazal lokacijo kala, ki se vidi še danes na aeroposnetkih. Je na vrhu klanca,kjer se spusti cesta k Ostrovici. Tam je ob cesti bil velik kal, katerega so ob gradnji današnje ceste zasuli.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0225) Na Artvižah je od cerkve proti Kali en čuden kraj, Doli proti jugu se reče pri Špici. Tam so rekli stari ljudje, da zmerej straši. Eni ljudje, ko so šli iz Artviž na Ojstrico, so zmerej kaj videlii ali pa slišali. Dol v Špici izvira ena voda in od tiste vode gor do poti je vedno kaj žvenketalo, grmelo in lomilo drevje, drugi dan pa niso nič opazili. Kašenkrat so se prikazale lepe pupe, belo oblečene in so spremljale kakšnega človeka, ki je šel na Ojstrico do Šuštercje. Pri Šušterci pa so kar naenkrat izginile. To se je dogajalo ponoči. Te reči so se največ pojavljale od cerkve svetega Socerba pa do skoraj Osterških belic, tam do Šuštercje.

Dol v Špici, kjer se stikajo tri rebri je en lep žleb (potok)..../se mi je zdelo, da žleb

govori./Zdej po tolkih letih pa so mi povedali, da je gor nad žlebom na Kali na Mucetevi ledini v travi pojavil en znak. Ta znak je bila lepo, vse na en konc položena trava v obliki osmice. Ta znak naj bi pomenil večnost in se pojavlja tam, kjer so posebne moči.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 113-114.

(0250) .../Ko je šel v mraku iz Materije skozi Artviže domov proti Ostrvici, je tam na poti med Artvižami in Ostrovico, ki mu rečemo Doline, začel sen šum. Se je ustrašil in ustavil. Čez pot, dol po tistih Dolinah je šla ena procesija ljudi, ki so molili. On ni nobenega poznal. Rekel je, da so bili mrtvi. On se je ustavil na ledini ustavil, dokler niso šli vsi čez pot. Ko je to videl, je bil siguern, da se gredo mrtvi vicat.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 104.

(0252) Tam na Kali je bila enkrat voda za napajanja krav./...../Tam na Kali so ljudje videli dosti čudnega. Zmerej so rekli, da je ta kraj hudo močan./.../Ja, ta krej, še posebno pri cerkvi ima res posebno moč. Nad tistimi kraji še Nemci niso imeli moči, ko je bila vojska.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 111.

98.

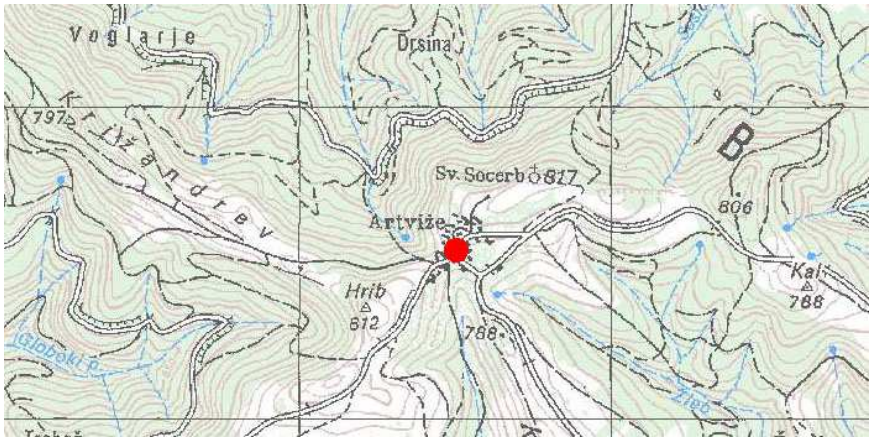

Slika 94: Vas Artviže na karti TK25

Kraj: Artviže

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 52590 Y: 424543; z: ~ 791m

Vrsta prostora: vas

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Je najvišje ležeča vas v Brkinih. Vas gručaste oblike leži v manjšem sedlu glavnega razvodnega slemena SZ Brkinov, pod hribom sv. Socerba. Okolica vasi je v večini preoblikovan s terasami.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0226) Pravijo, da so na Artviže pred mnogo leti prijahali štirje s konji. S sabo so pripeljali svoje družine. Tam, kje je še danes vas, so si naredili dom in razdelili zemljo. Še danes rečejo, da so nekdaj bile na Artvižah štiri zemlje. Naša mama je zmerej pravila, da so Artviže ratale iz štirih družin. Vartviže pa menda zato, kej so bili njihovi vrti najvišje, saj so Artviže najvišja vas v Brkinih.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 118.

99.

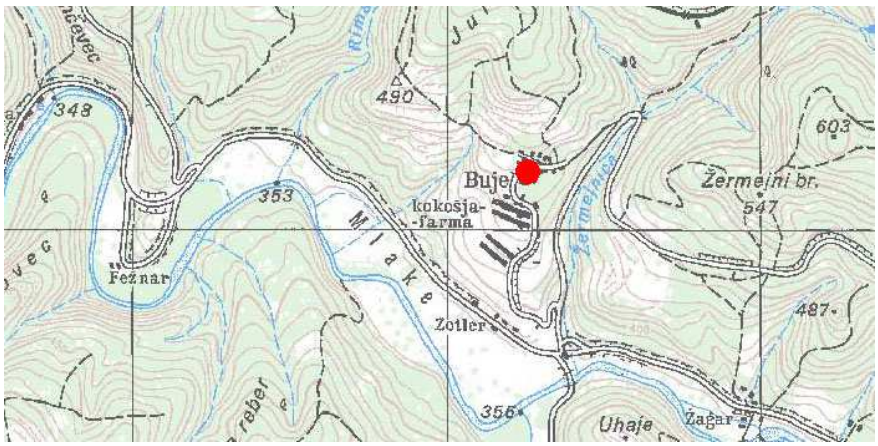

Slika 95: Vas Buje na karti TK25

Kraj: Buje

Ledinsko ime:

Koordinate: X: 57202 Y: 429263; z: ~ 454m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Manjša gručasta vas, ki leži na samem koncu kanjona reke Reke, preden priteče na Vremsko polje. Po cesti je dostopna iz glavne ceste Vremski britof – Ilirska Bistrica. Lega vasi je višje nad reko, kjer strma pobočja postanejo malce bolj ravna. Kljub temu, je večina okolice zaradi strmin terasirana. Prve omembe vasi 1460, 1498.

Viri: RNKD 2013 - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=16021 (Citirano 19.6.2013)

Ljudsko izročilo:

(0231) Buje so nastale nekje od petnajstega stoletja. To so bile štiri vdove, ker so zgubile može v Petelinjskem jezeru. In tisti postojnski glavar jim je dal za odškodnino prav ta predel, ta prijazni grič, kjer sedaj živimo. Odškodnina je bila namenjena za poročit in so se te vdove poročile z ovčarji iz Buj iz Istre. In tako so ostali še naprej Bujani tisti štirje ovčarji in tako je nastala vas Buje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 120.

100.

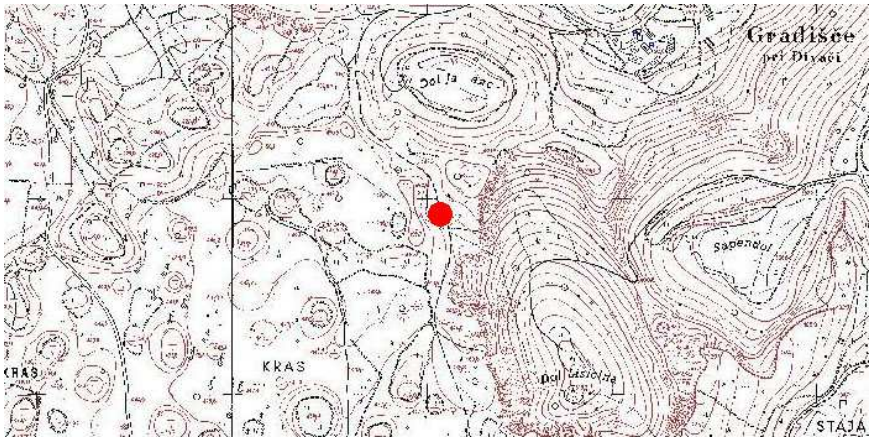

Slika 96: Grobišče Zagriči pri Lisičini v bližini vasi Gradišče pri Divači na karti TTN5

Kraj: Gradišče pri Divači

Ledinsko ime: Zagriči nad Lisičino

Koordinate: X: 58992 Y: 421498; z: ~ 450m

Vrsta prostora: prazgodovinsko grobišče

Datacija: starejša železna doba

Opis in lega v prostoru

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0232) Ti kraji so bili med prvimi naselbinami. Tu se govori da že za cajt pred Kristusom. Tukaj okoli je več strašno starih žegnov (pokopališč). V Zagriči nad Lisičino je ajdovski žegen. Tud tam pri Brežci je ne star žegen. Gradišče naj bi bila kot ena utrdba, od tod njeno ime.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 124.

101.

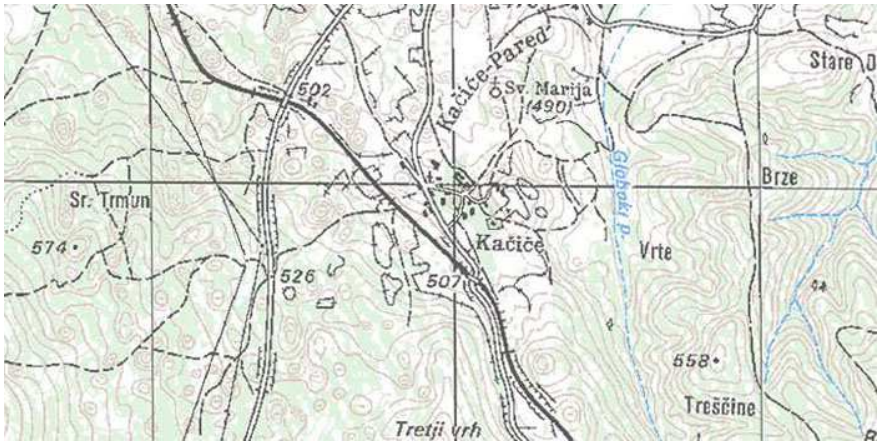

Slika 97: Okolica vasi Kačiče na karti TK25

Kraj: Kačiče

Ledinsko ime: Kačenca

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: dolina

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Toponim ni označen na nobeni karti ali zemljevidu. Prav tako poizvedovanje pri domačinih ni prineslo nobenih uspehov pri lociranju te prostorske točke.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0233) Blizu Kačič je ena dolina, ki se kliče Kačenca. Tam je bilo polno kač in je blizu te doline, zato se imenuje Kačiče.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 126.

102.

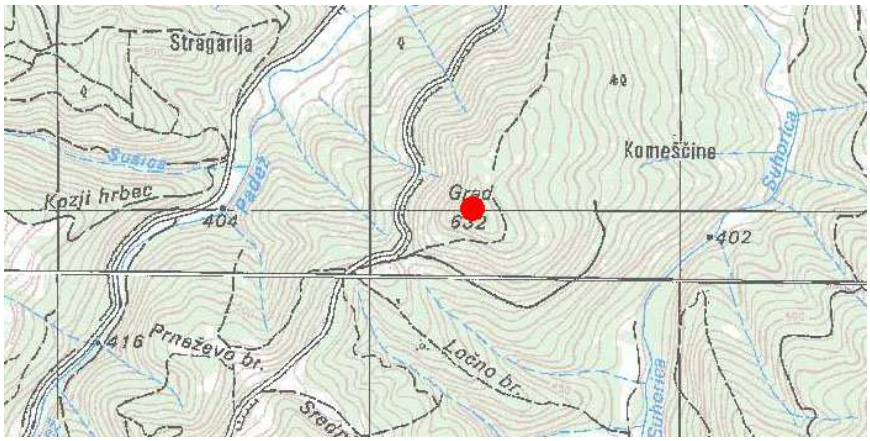

Slika 98: Hrib Grad nad vasjo Kozjane na karti TK25

Kraj: Kozjane

Ledinsko ime: Grad

Koordinate: X: 54010 Y: 429329; z: ~ 631m

Vrsta prostora: Vrh hriba, arheološko najdišče

Datacija: srednji vek, prazgodovina?

Opis in lega v prostoru. Hrib Grad se dviguje med Kozjanami in Suhorjami nad dolino potoka Padež. Po cesti iz doline Padež do Kozjan je najlažje pridi do vznožja hriba. Vrh hriba je razgiban iz vzhodne strani se proti vrhu vlečeta dva manjša naravna grebena, med njima pa je depresija, ki kot cesta teče ravno proti vrhu. Tam se desni (če gledamo proti severu), ki je večji združi z vrhom, na katerem in okoli njega so vidni ostanki razvlečene groblje in večji peščenjakovi kamni, ki niso del geološke podlage. Proti zahodu (10m) se po rahlem spustu zopet dvigne manjši vrh, kjer so tudi vidni ostanki kamnite groblje. Po severozahodni strani večjega naravnega grebena je dobro vidna kamnita groblja obzidja, ki se vije v smeri severozahod – jugozahod. Največji nasip je na severni strani hriba, kjer se zopet dvigne manjši vrh, od katerega teče greben v smeri severozahoda, ki je najbolj položen od vseh pobočij naokoli. Na njem je tudi vidna večja kamnita groblja. Prav ta del, kjer so vidni ostanki obzidja je najbolj položen, druga pobočja so zelo strma in praktično neprehodna. Iz te strani domnevam dostop. Je pa bil ta nasip tudi na enem delu prebit in uničen z gozdno potjo. V

samem profilu nisem našel nobenega arheološkega materiala. Na njem se domneva prazgodovinsko gradišče in srednjeveško utrdbo.

Viri: RNKD 2013 - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7289 (Citirano 19.6.2013)

Ljudsko izročilo:

(0234) Nekoč je bilo polno gradov. Tle blizu Kozij je bil kozlevski grad. Ni več veliko ostankov od njega. Pravijo, da so ga Turki uničili, požgali. Tam kjer je bil grad so še ene stene in nekaj zidu se pozna. Tisti grof je imel svojo žago in zdej se reče tam Pri žagi.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 127.

103.

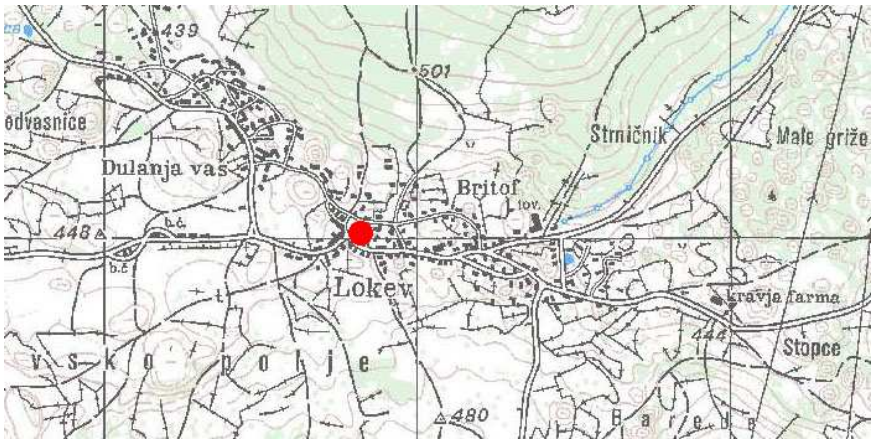

Slika 99: Vas Lokev na karti TK25

Kraj: Lokev

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 58007 Y: 416890; z: ~ 452m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Velika vas obcestnega tipa leži na robu Lokavskega polja na cesti Divača – Sežana. Sestavljena je iz dveh delov Dulanje vasi in Britofa. V Britofu je tudi cerkev in obrambni stolp, ki mu pravijo Tabor. Vas leži pod višjim kraškim grebenom, z vrhoma Stari Tabor in Klemenka.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0235) Pred dost, dosti leti so bile na Lokavškem same luknje in kaluže. Tam so pastirji pasli krave in krave so pile iz tistih kalúž. Tu so bile luknje, lokvice, in zato so tudi vasi, ki je ratal tukej rekli Lokve.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 128.

104.

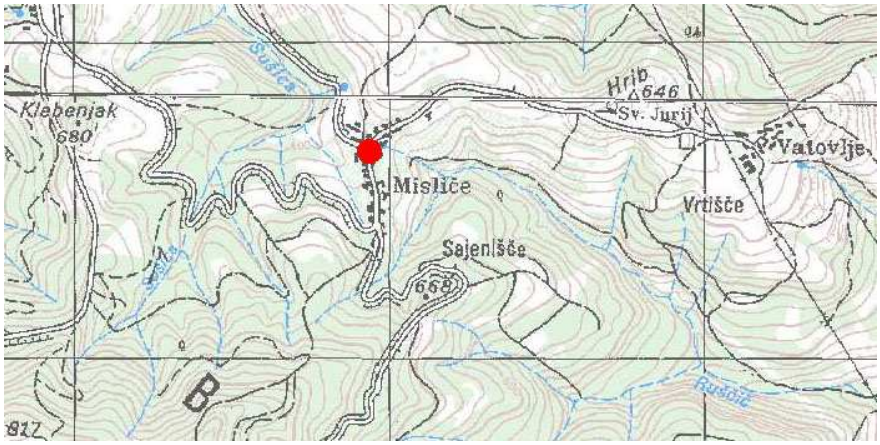

Slika 100: Vas Misliče na karti TK25

Kraj: Misliče

Ledinsko ime:/

Koordinate: X: 53681 Y: 425929; z: ~ 619m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Obcestna vas, ki leži severno od ceste Vremska dolina – Artviže, skozi njo pa se pride v Vatovlje. Vas leži v zavetrni legi pod grebenom, ki se dviguje nad potokom Sušica (Barka) in se od vrha hriba Zlavje preko sv. Jurija razteza do Vatovelj. Vas je omenjena že leta 1345.

Viri: RNKD 2013 – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=23217 (Citirano 25.5.2013)

Ljudsko izročilo:

(0237) Misliče so bolj nova vas. Nastale so iz vasi Vatovlje, ime Misliče pa so dobile zato, ker so rekli, da so dobro premislili, kje bodo naredili vas. Vatovlje pa so hudo stara vas, še iz

dobe Rimljanov. Na Vatovljah naj bi bil tudi samostan, pravijo da od kapucinov.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 128-129.

105.

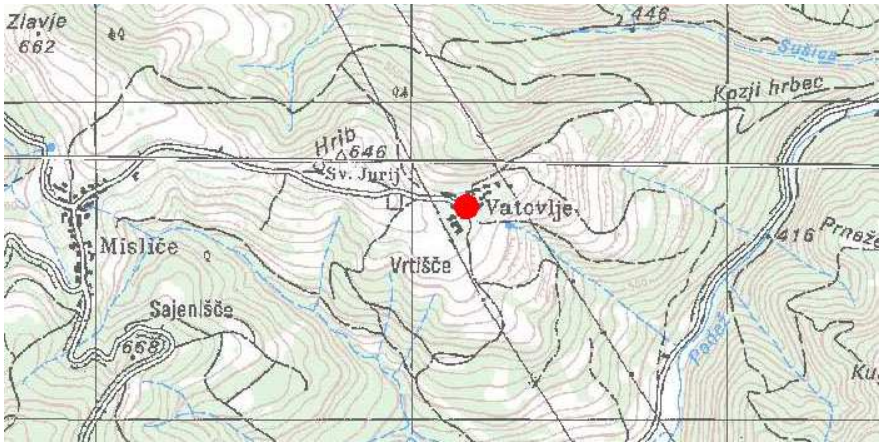

Slika 101: Vas Vatovlje na karti TK25

Kraj: Vatovlje

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 53678 Y: 427157; z: ~625 m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas, ki leži na koncu grebena nad dolino potoka Padež. Do vasi se pride skozi vas Misliče. Sama lega je izpostavljena in ima dober razgled na okolico proti dolini Padež. Nima izrazitega vaškega jedra. Vas je prvič omenjena leta 1460.

Vir: RNKD 2013 – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=23224 (Citirano 25.5.2013)

Ljudsko izročilo:

(0237) Misliče so bolj nova vas. Nastale so izvasi Vatovlje, ime Misliče pa so dbile zato, ker so rekli, da so dobro premislili, kje bodo naredili vas. Vatovlje pa so hudo stara vas, še iz dobe Rimljanov. Na Vatovljah naj bi bil tudi samostan, pravijo da od kapucinov.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 128-129.

106.

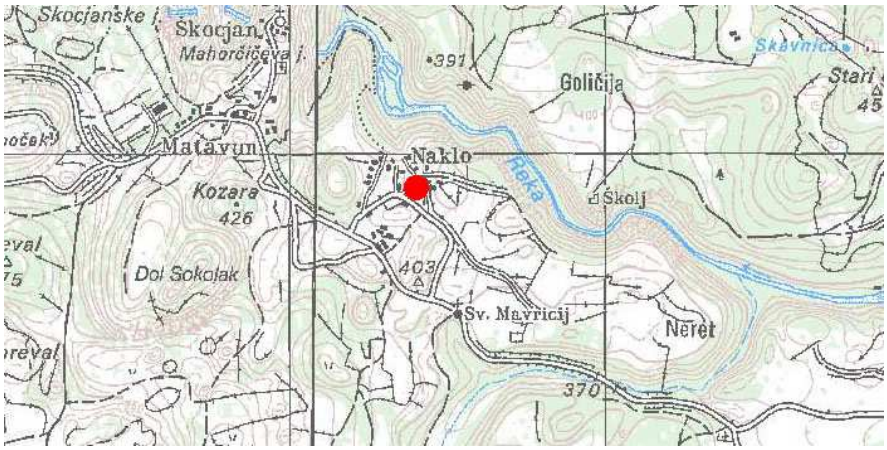

Slika 102: Vas Naklo na karti TK25

Kraj: Naklo

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 57903 Y: 422377; z: ~ 388m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Severno od ceste Matavun Vremska dolina, preden se spustimo v kanjon Sušice. Gručasta vas, ki leži pod vzdignjenim grebenom, ki tvori rob kanjona reke Reke. Stal naj bi na domnevnem prazgodovinskem gradišču, pri obhodu terena sem na njivi vzhodno od vasi našel zelo verjetno prazgodovinski odlomek lončenine.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0238) Pred bog ve koliko leti so bili tukaj eni ljudje, ki so imeli kovačije in tudi nakla. Tegaje bilo dosti in zato je dobila ime vas Naklo.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 129.

(0254) ../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla izraja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode.Anča ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala

naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kamniov. Potlej je Ančka srečala v jami enegavelikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

107.

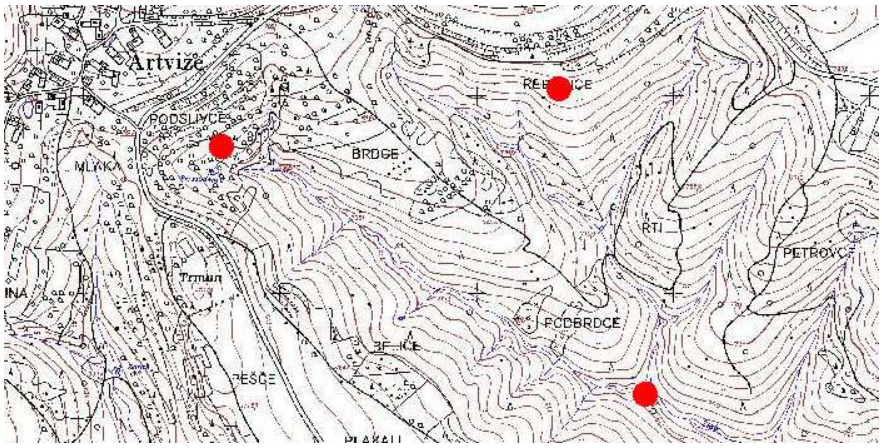

Slika 103: Lokacije izvir potoka Žleb v Špici, potok Žleb in terase Doline v okolici vasi Artviže na karti TTN5

Kraj: Artivže

Ledinsko ime: Žleb, Doline, Špica

Koordinate: X: 52122 Y: 425213; z: ~ 704m

Vrsta prostora: potok in njegov graben

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Pod cesto, ki povezuje Artviže z Ostovico je potok, ki mu domačini rečejo Žleb. Del nad žlebom mu rečejo Doline, na nekaterih kartah je označen s toponimom Rebernice. Kraj, kjer se stikajo trije grebeni (zg. koordinate), je območje sotočja potoka Žleb in še drugega potoka. Tam se tudi stikajo trije grebeni Brdce (Pod Brdce), Rti in Petrovce. Dolini obeh potokov imata zelo stma pobočja, na sotočju pa je malce bolj odprt del, z nanosi peska. Sedaj je do sotočja speljana vlaka. Doline oziroma Rebernice so večje terase in pašniki med grebenoma Brdce in Rti. Na drugi strani (proti JZ) potoka Žleb se terase nad njim

imenujejo Belice.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0225) Na Artvižah je od cerkve proti Kali en čuden kraj, Doli proti jugu se reče pri Špici. Tam so rekli stari ljudje, da zmerej straši. Eni ljudje, ko so šli iz Artviž na Ojstrico, so zmerej kaj videlii ali pa slišali. Dol v Špici izvira ena voda in od tiste vode gor do poti je vedno kaj žvenketalo, grmelo in lomilo drevje, drugi dan pa niso nič opazili. Kašenkrat so se prikazale lepe pupe, belo oblečene in so spremljale kakšnega človeka, ki je šel na Ojstrico do Šuštercje. Pri Šušterci pa so kar naenkrat izginile. To se je dogajalo ponoči. Te reči so se največ pojavljale od cerkve svetega Socerba pa do skoraj Osterških belic, tam do Šuštercje.

Dol v Špici, kjer se stikajo tri rebri je en lep žleb (potok)..../se mi je zdelo, da žleb govori./Zdej po tolkih letih pa so mi povedali, da je gor nad žlebom na Kali na Mucetevi ledini v travi pojavil en znak. Ta znak je bila lepo, vse na en konc položena trava v obliki osmice. Ta znak naj bi pomenil večnost in se pojavlja tam, kjer so posebne moči.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 113-114.

(0250) .../Ko je šel v mraku iz Materije skozi Artviže domov proti Ostrvici, je tam na poti med Artvižami in Ostrovico, ki mu rečemo Doline, začel en šum. Se je ustrašil in ustavil. Čez pot, dol po tistih Dolinah je šla ena procesija ljudi, ki so molili. On ni nobenega poznal. Rekel je, da so bili mrtvi. On se je ustavil na ledini ustavil, dokler niso šli vsi čez pot. Ko je to videl, je bil siguern, da se gredo mrtvi vicat.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 104.

108.

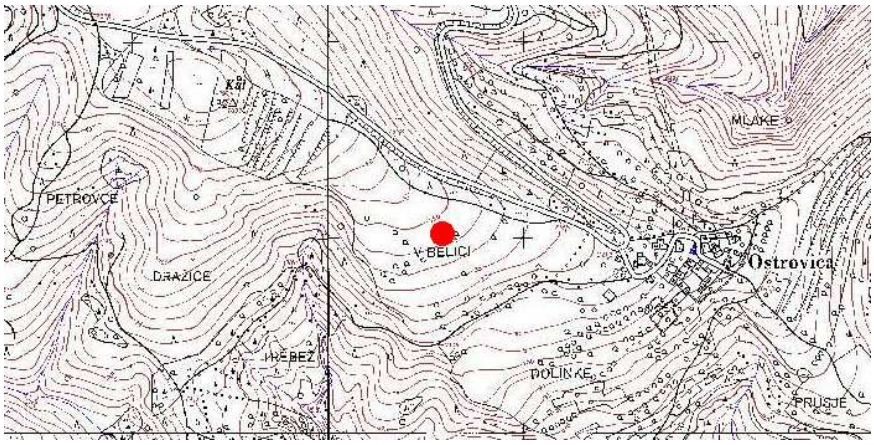

Slika 104: Ledina V belici nad vasjo Ostrovica na karti TTN5

Kraj: Ostrovica

Ledinsko ime: V belici

Koordinate: X: 52259 Y: 425883; z: ~ 741m

Vrsta prostora: terase in travniki

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Terase in travniki, ki se po bregu od vrha Kal spuščajo proti Ostrovici. Lep razgled na Tatre in Brkine naprej. Mimo vodi stara pot in sedanja cesta.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0225) Na Artvižah je od cerkve proti Kali en čuden kraj, Doli proti jugu se reče pri Špici. Tam so rekli stari ljudje, da zmerej straši. Eni ljudje, ko so šli iz Artviž na Ojstrico, so zmerej kaj videlii ali pa slišali. Dol v Špici izvira ena voda in od tiste vode gor do poti je vedno kaj žvenketalo, grmelo in lomilo drevje, drugi dan pa niso nič opazili. Kašenkrat so se prikazale lepe pupe, belo oblečene in so spremljale kakšnega človeka, ki je šel na Ojstrico do Šuštercje. Pri Šušterci pa so kar naenkrat izginile. To se je dogajalo ponoči. Te reči so se največ pojavljale od cerkve svetega Socerba pa do skoraj Osterških belic, tam do Šuštercje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 113-114.

109.

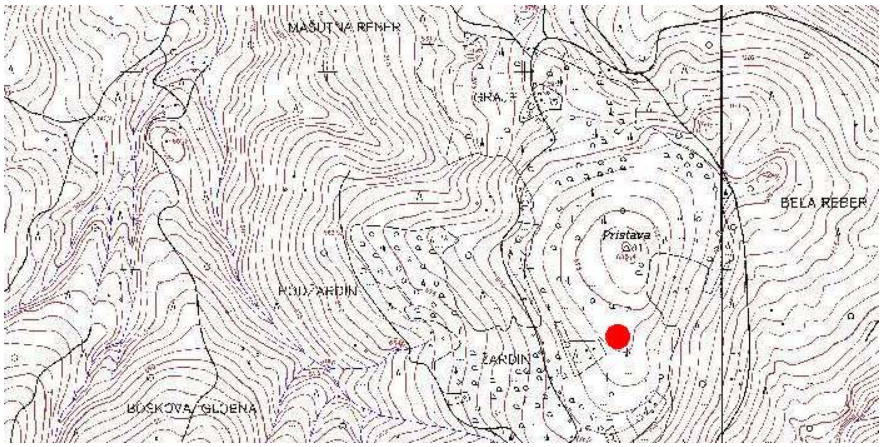

Slika 105: Ledina Selnice na hribu Pristava pri Podgradu pri Vremah na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Pristava, Selnice

Koordinate: X: 54404 Y: 423345; z: ~ 613m

Vrsta prostora: travniki

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Po informaciji vaščana Franca Mingota iz Podgrada naj bi se tako imenoval košenine/travniki pod Pristavo. Zelo verjetno gre za travnike na južni strani vrha Pristava. Na samem terenu nisem našel nič, kar bi nakazovalo na ostanke kamnite groblje, kakor tudi ne na samem vrhu in bližnji okolici (razen kamnitih grobelj pod Pristavo, ostanki hiš – glej št. 30).

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0240) .../Na hribih okoli so bili še trije majhni gradovi - ajdovščine (ajdušne). Eden je bil na Verhulah nad Rodikom, drugi je bil na Selnicah na Pristavi in tretji v Borštu nad Potokom. S tistih gradičev se je videlo proti Istri, Trstu, Krasu in Pivki./.../Če je bila kakšna nevarnost so hitro zanetili ogenj in posvarili grofa in Grajane./.../Kamne za grad so kopali v kamnolomu v Beli rebri nad Sušico in Pod kotličem./.../Več je ostalo od staj na Pristavi, kjer je imel grof ovce. Tam se še lepo vidijo obzidani prostori za staje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 138-139.

110.

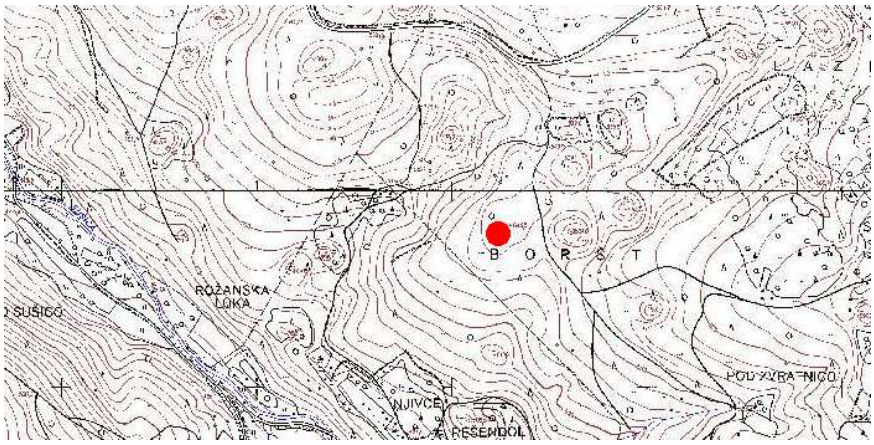

Slika 106: Greben Boršt nad vasjo Potok na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Boršt

Koordinate: X: 54938 Y: 424312; z: ~ 543m

Vrsta prostora: pogozdena pobočja - pašniki

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Po informaciji vaščana Franca Mingota iz Podgrada tako imenujejo pobočje med cesto, ki gre iz Vremske doline od križišča za Podgrad do križišča za Barko in navzdol do potoka Sušica. Je pa rekel, da so včasih temu rekli Srednji boršt, tako, da je verjetno bil Boršt tudi nad cesto. Sam sem si ogledal teren, ki je pod zgoraj omenjeno cesto, nad zaselkom Potok (od tega so tudi koordinate). Gre za bolj uravnan greben, ki se kot pomol zaključuje nad dolino potoka Sušice. Pobočja se strmo spuščajo proti dolini, mimo njega tudi vodi pot v samo dolino, ki je še vrisana v TTN5, v naravi pa je delno dobro vidna in sledljiva. Razen ostankov ograd nisem našel nobenih ostankov kamnitih grobelj, ki bi nakazovala na morebitno kamnito utrdbo na tem področju. Lahko, da se je v izročilu gomilo na Ajdovskem gradcu interpretiralo kot utrdbo v povezavi z gradom Završnik.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0240) .../Na hribih okoli so bili še trije majhni gradovi - ajdovščine (ajdušne). Eden je bil na Verhulah nad Rodikom, drugi je bil na Selnicah na Pristavi in tretji v Borštu nad Potokom. S tistih gradičev se je videlo proti Istri, Trstu, Krasu in Pivki./.../Če je bila kakšna nevarnost so hitro zanetili ogenj in posvarili grofa in Grajane./.../Kamne za grad so kopali v kamnolomu v

Beli rebri nad Sušico in Pod kotličem./.../Več je ostalo od staj na Pristavi, kjer je imel grof ovce. Tam se še lepo vidijo obzidani prostori za staje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 138-139.

111.

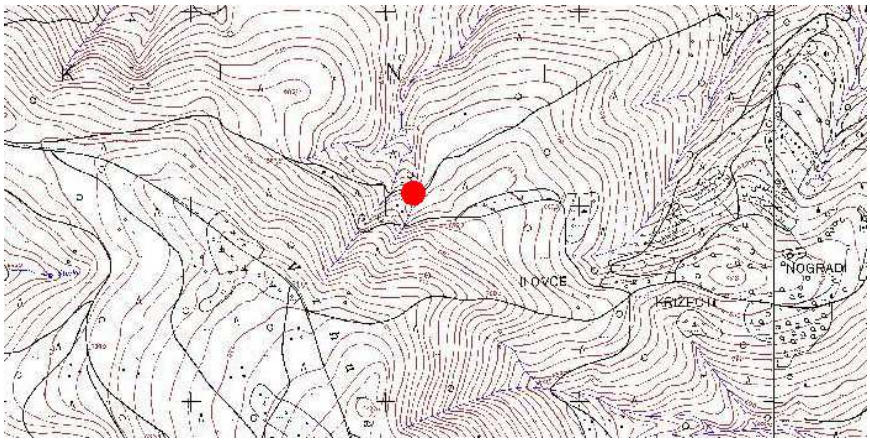

Slika 107: Dolina potoka Nevestin žleb na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Nevestin žleb

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora:

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0241) .../enkrat se je šla poročiti ena grajska gospodična. Tudi njej so izbrali ženina. Ona pa ga ni hotela in je bila zelo nesrečna. Ko je prišel dan poroke so naredili veliko ohcet. Nevesto so posedli v voz in so jo peljali poročiti v Rodik. V Rodiku je bila grajska fara, tako kot je še danes. Ko se je nevesta usedla v voz je prosila Boga, da bi umrla preden pride v Rodik. Bog jo je uslišal. Od Podgrada do Rodika je več večjih žlebov. Na ednim, najbolj globokim tam pod Verhulami so se konji preplašili in voz je z nevesto se zvrnil v žleb. Uboga nevesta si je zlomila vrat in res umrla prej, kot da bi prišla v Rodik. Potem so tistmu žlebu rekli Nevestin žleb in tako ga kličejo še danes.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 140.

112.

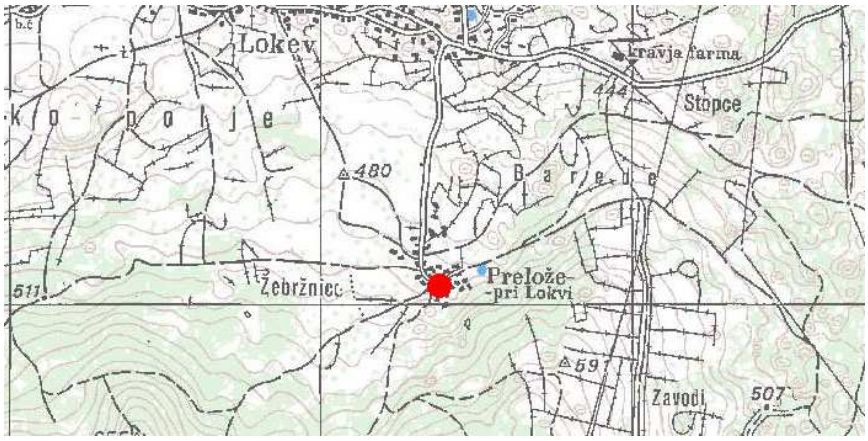

Slika 108: Vas Prelože pri Lokvi na karti TK25

Kraj: Prelože pri Lokvi

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 57077 Y: 417364; z: ~ 497m

Vrsta prostora: vas

Datacija: novi vek

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas, ki leži južno od vasi Lokev nad Lokavskim poljem. Do vasi se pride po cesti iz Lokev. Nad vasjo se dviguje hrib Golac. Okolica vasi je delno terasirana, proti Lokavskem polju se raztezajo poljedelske površine.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0242) Lokavci so nam pravili Bajtarji. To je pomenilo, da smo imeli kmetije bolj nazadnjaške. Lokavci in Prelošci smo živeli skupaj. Potem smo se, tako pravijo, skregali in so Prelošci preložili les in zato se vas kliče Prelože.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 143.

113.

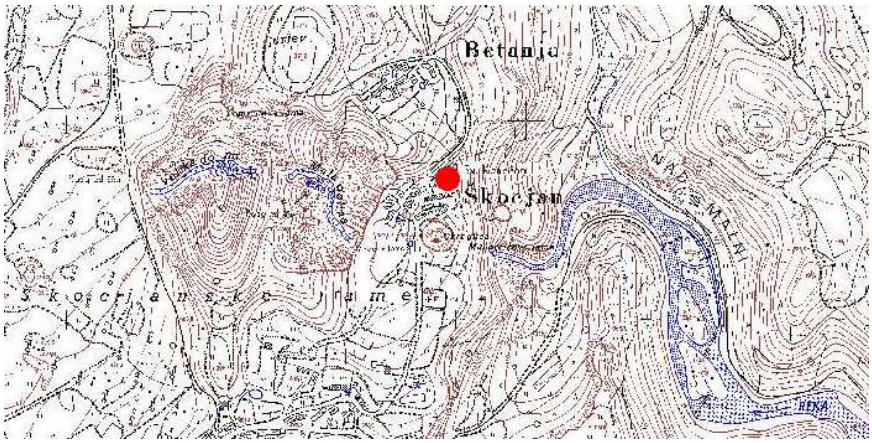

Slika 109: Cerkev sv. Kancijana v vasi Škocjan na karti TTN5

Kraj: Škocjan

Ledinsko ime: cerkev Sv. Kancijan

Koordinate: X: 58427 Y: 421986; z: ~ 419m

Vrsta prostora: vas, cerkev, arheološko najdišče

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji na robu platoja, ki se končuje z prepadnimi stenami, ki tvorijo kanjon reke Reke in Škocjanske jame. Cerkev je postavljena na rob vasi. Iz prostora vasi in cerkve se vidi Vremščica Brkini z Ajdovščino in svetim Socerbom, vas Naklo in Brežec. Cerkev z vasjo stoji znotraj prazgodovinskega gradišča, antične naselbine in srednjeveškega tabora (glej katalog arheoloških najdišč - Škocjan).

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0243) Škocjanska cerkev je posvečena svetmu Kancijanu, ampak opasilo je bilo zmerja na svetga Antona, sedemajstega januarja. San Antonio dei porchi. Tako smo mu rekli, ker so se tisti čas klale koline.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 143.

(0257) Škocjanski kaplanci so imeli svojega mežnarja. Stanoval je v Škocjanu v najmanjši hišici pod farovžem. Je zvonil jutranjico, opoldne ob dvanajstih in avemarijo zvečer. Je odklepal in zaklepal cerkev, čistil in pometal. Brisal je prah s klopi in oltarjem. Od starosti je

bil mežnar že malo upognjen in je podrsaval okoli oltarja. Prižgal je in ugašal sveče. Njegova žena je navadno nabrala cvetje in mežnar je z rožami okrasil vse tri cerkvene oltarje. Eno leto pred svetim Kocjanom je mežnar vse postoril v cerkvi. Je vso cerkev pometel in poribal, obrisal oltarje in postavil cvetje v vaze. Na stranskem oltarju je bil kipec hudička. Tudi z njega je pobrisal prah. Potlej ga je nekaj prijelo. Vsi svetniki imajo rože, hudiček pa nič. Bil bi lepši, če bi ga malo okrancljal. Mežnar je potlej spletel iz rož in bršljana en majhen venček in ga nataknil na hudičkove rožice. Ko je vse končal, je zaklenil cerkev, zazvonil avemarijo in šel domov spat./...(hudič sem mu v sanjah zahvali, im mu svetuje, da se poserje na zaklad, ki ga mu je dal in ga zakoplje pod vaško lipo...ta to naredi in se userje v posteljo...vsa ogorčena žena mu pove, da hudič ne sme biti v cerkvi...zjutraj kipec s kaplanom vžeta v Okroglico...
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 49-50.

(0258) Poleti, ko se je pripravljalo k nevihti je imel kaplanski mežnar dosti dela. Ko se je nebo stemnilo in je kazalo, da bo toča, je mežnar tekel pod zvonik in je zvonil proti toči. Mežnarica pa je tekla v hlav, vzela stolček iz štale ven, ga vrgla, da je imel noge v luft, čez stol je vrgla brezovo metlo, stekla k ognjišču, vrgla na ogenj žegnano oljčno vejico, se vnic prekrižala in začela moliti. Mežnar pa je pod zvonikom vlekel vrv in zvonil in zvonil. Toče pa ni pregnalo ne eno, ne drugo, ne tretje. Toča je začela padati in je klestila, klestila, klestila, da je vse potolkla. Mežnar je bil tako žalosten, da je šel v cerkev, zgrabil tistega železnega hudiča iz oltarja in ga vrgel v prepad, dol čez zid. Ko se je počasi potolažil in mu je sveta jeza minila, se je odpravil počasi po tisti strmini po hudiča. Komaj je prišel do njega na tisti strmini. Železnega hudiča je stlačil v žakelj in ga vlekel gor k cerkvi. Tam je ženi pokazal hudiča. Videl je, da se mu je pri padcu zlomil železen rog. Hudiča je nato spet spravil v žakelj in ga nesel h kovaču, da mu je popravil rožiček./....
Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 51-52.

(0269) Na visoki steni nad škocjansko Reko je stal nekoč lep in mogočen grad. V gradu je živel plemeniti Ravnikar./../Ravnikar in njegova družinaje imela v gradu lepo grajsko kapelo. V oltarju je bil kip opata Antona in pri nogah je bil kip enega majhnega prašička. Pod nogami svetega Antona opata je bil majhen tabernakelj in v tabernaklju je bil spravljen zlat kelih in lepa monštranca./.../Pozimi, ob prazniku svetega Antona, so odprli vrata in dekleta iz

okolice so lahko hodila v tisto kapelo in prosile svetega Anotna, da bi jim podaril može. So molile: "Na Školu stoji cerkvica, v njej svet Antton domuje. K njemu bom poromala, da mi moža daruje. Če svet Anton me uslišal bo, dal mi bo možička. Za lon mu vsako leto bom, spital prašička." Pa se je po molitvi zgodilo, da je svetnik vsaki deklici poskrbel dobrega možička. Le grajski hčeri je poskrbel pravega hudobca. Ljudje so vedeli, da dobro kmalu mine in da za dobrim pride slabo in hudo. Dobri grof je umrl. Pred njim je umrl tudi njegov sin. In so dobili na Školj zeta, ki je imel v sebi hudiča./.../Tudi nad grajsko kapelo se je streha udrla. Pokonci je stal le oltar in kip svetega Antona.

Ljudje so rekli, da je čudež. So šli k duhovniku in mu rekli, kaj se je zgodilo. Kaplan je rekel:"Rešiti moramo svetega Antona." Cerkvene starešine in duhovnik so modrovali. Nazadnje so se odločili, da bodo v škocjansko cerkev prenesli Antonov kip in ga postavili na levi stranski oltar namesto kipa svete Uršule./...

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 108.

114.

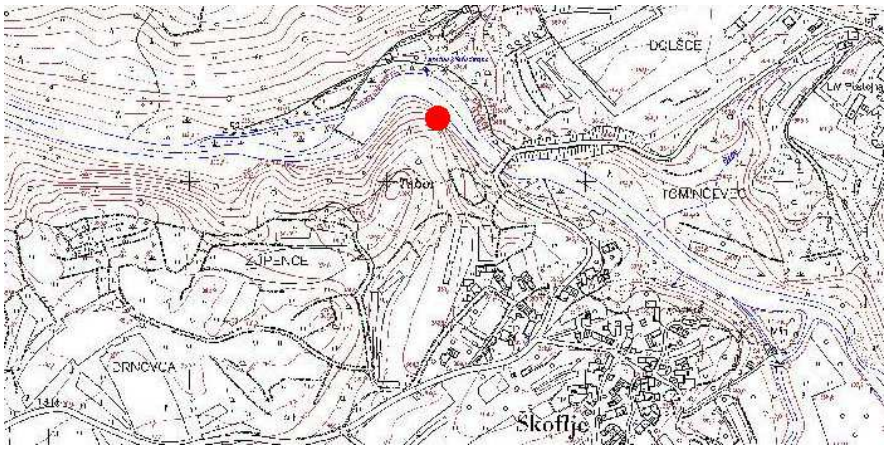

Slika 110: Pečina pri Krvavem možu nad reko Reko pri vasi Škoflje na karti TTN5

Kraj: Škoflje

Ledinsko ime: Pri krvavem možu

Koordinate: X: 57568 Y: 424066; z: ~ 353m

Vrsta prostora: prepadne stene

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Blizu škofeljskega mostu (na cesti Škoflje – Famlje), proti zahodu. Visoke, skoraj navpično prepadne stene na škofeljski strani nad reko Reko, na začetku

kanjona.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0244) Malo pred Škofelskim mostom, naprej od Fameljskega studenca je ena visoka stena. Tam se ji reče Pri krvavem možu. Tam se je utopil en otrok. Ko je hotel oče za njim s splavom preplavati reko iz Fameljske na Škofelsjko stran, ja padu z splava in se utopil. Reka Reka je vsako leto vzela kakšno življenje, kot da bi jemala davek.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 148.

(0288) V Škofljah so nam govorili starši, da če gremo ponoči k Reki, da nas bo pobralo Krvavo stegno. Škoflje, 3.6.2013 (Neimenovana prebivalka Škofelj).

115.

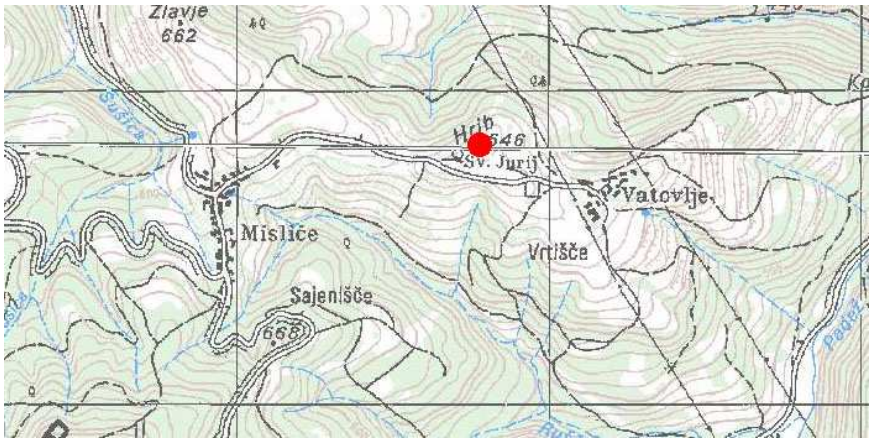

Slika 111: Cerkev sv. Jurija pri vasi Misliče na karti TK25

Kraj: Vatovlje

Ledinsko ime: Sv. Jurij

Koordinate: X: 53799 Y: 426721; z: ~ 644m

Vrsta prostora: cerkev

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji na samem med vasema Vatovlje in Misliče, na izpostavljenem delu grebena. Ima pregled na Barko (delno jo zakriva hrib Balkan), Misličami, Vatovljami, Kozjanami, Tatrami in svetim Socerbom nad Artvižami.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0245) Ko so zidali cerkev, so jo naredili za vse tri vasi:Vatovlje, Misliče in Vareje, kamne za zidat pa so vozili od svetega Urica, tam pri Naklem. Naš patron je sveti Jurij in imamo praznik štiriindvajsetega aprila.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 111-112.

(0253) Enkrat je šel en mož iz Mislič na Vatovlje. Ko je prišel pod vatovsko cerkev je vidu čez pot eno goreče drevo, kot hlod. Ko je prišel do njega se je ustavil in rekel:"Dober večer. Se boš umaknil s poti ali ne?". In res drevo se je umaknilo h kraju in on je šel naprej. Ko se je obrnil nazaj, je videl, da gre tista reč za njim. Potem ga je obšel strah in je začel teči. Ko je pritekel domov, se je zaletel v vrata, da je lesen zapah pado dol in so se vrata odprla. Tekel je naravnost v kamro k ženi, ki je že spala. Bil je ves prestrašen in se je zavil pod odeje k ženi in trepetal. Žena se je ustrašla, kaj je in on ji je povedal, kaj je videl. Od tistega dneva ni več vstal in je čez osem dni umrl.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 111-112.

116.

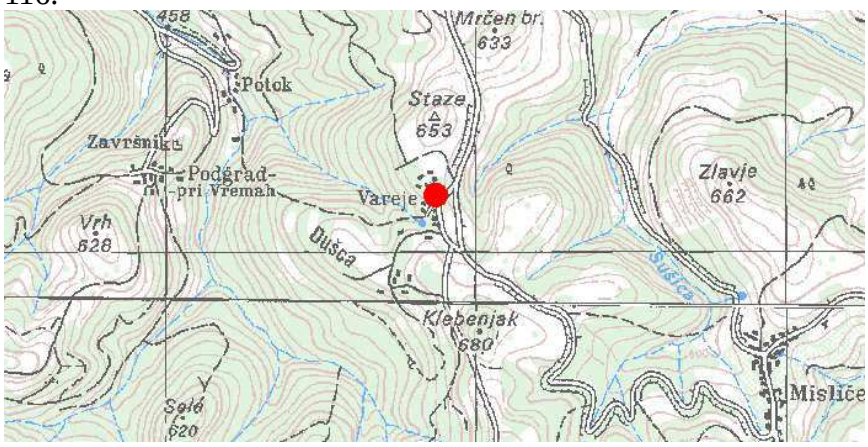

Slika 112: Vas Vareje na karti TK25

Kraj: Vareje

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 54221 Y: 424849; z: ~ 630m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek?

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas, ki leži zahodno od ceste Vremska dolina – Artviže nad vasjo Podgrad pri Vremskem Britofu. Postavljena je v zavetje okoliških hribov v sedlo med hriboma Klebenjak (680mnv) in Staze (653mnv). Vas ima vaški trg.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0246) Na Jornuga Laza je bil ajdovski grad. Grof je imel dosti pastirjev. Enemu pastirju je dovoli, da si naredi eno barako. No in is tiste barake je nastalo več barak in staj za ovce. Počasi je nastala cela vas. Tisti pastir se je pisal Varejc in tkao so dali ime vasi Vareje.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 150.

117.

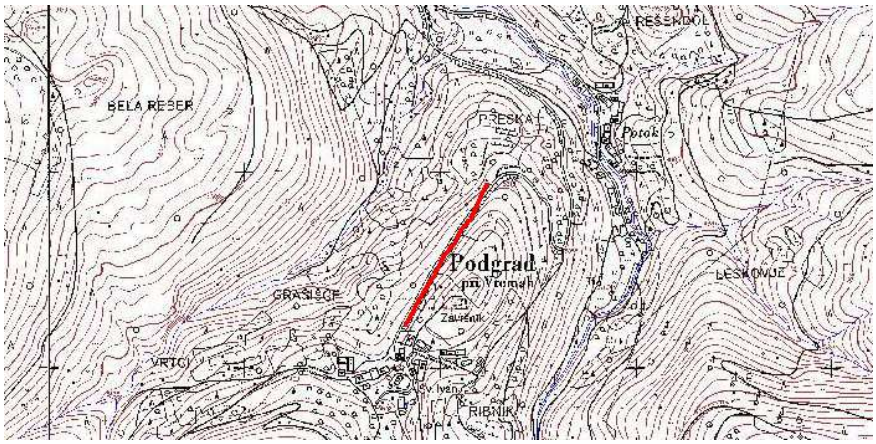

Slika 113: Del poti imenovan Tičenca pri Podgradu pri Vremah na karti TTN5

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: Tičenca

Koordinate: X: 54376 Y: 423990; z: ~ m

Vrsta prostora: ob cesti, mrtvo počivalo

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Informacijo sem izvedel od domačina Franca Mingota iz Podgrada, da je Tičenca ravni del ceste, ki se enakomerno vzpenja proti vasi Podgrad, na samem vstopu

v vas.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0247) .../Pri nas je bilo do žegna kar en kos poti. Kadar je bil pogreb iz Potoka se je zemraj počivalo v Tičenci./...

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 262.

118.

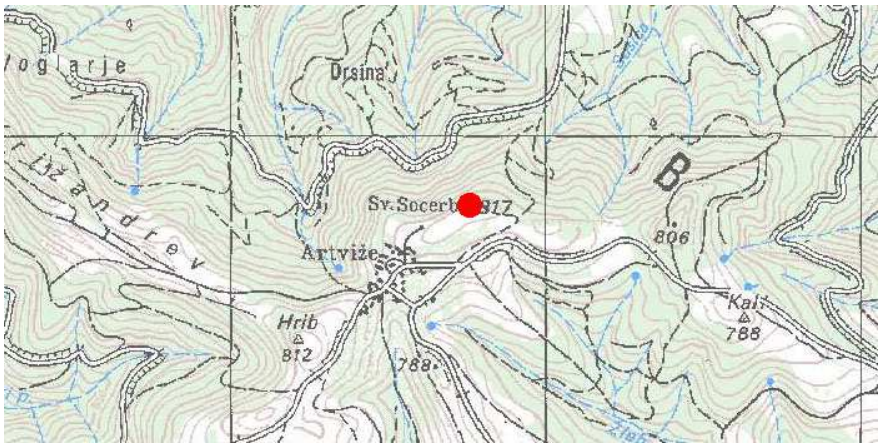

Slika 114: Hrib in cerkev sv. Socerba pri vasi Artviže na karti TK25

Kraj: Artviže

Ledinsko ime: Sv. Socerba, Grmada

Koordinate: X: 52773 Y: 424748; z: ~ 810m

Vrsta prostora: cerkev, vrh hriba, gradišče, arheološko najdišče

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev stoji znotraj območja prazgodovinskega gradišča, na uravnanem platoju, ki je malce večji od cerkve. Zaradi gozda na delu roba proti severu slabša vidljivost okolice. Najlažji dostop je po kolovozu iz Artviž po samem vrhu grebena. Cerkev stoji na najvišjem vrhu severozahodnih Brkinov. Iz te točke se vidijo vrhovi Snežnika, Vremščice in Ajdovščine nad Rodikom. Vasi in cerkve, ki so vidne, so sveti Kancijan na Barki, Vareje, Podgrad pri Vremskem Britofu s cerkvijo svetega Janeza Krstnika, sveti Kancijan v Škocjanu in sveti Jurij v Vatovljah. Poleg tega se razteza pogled na Divačo in Kras v ozadju.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0248) Tam okoli Artviške cerkve so se zmerej dogajale čudne stvari. Ljudje so vidli in slišali vse sort. Enkratje en šel tam okoli in je kar naenkrat stopila pred njega ena deklica in se je smejala. Amapk ta deklica ni bila pri miru, enkrat je bila blizu, enkrat daleč, enkrat na poti, enkrat v grmi, enkrat tukaj , enkrat tam in skozi se je smejala. Ko je to videl, ga je bilo strah. Vedu je, da deklica ni živa. Si je mislil To je sigurno ena od tistih duš, ki se tukaj okoli vicajo, in ušel domov.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 101.

(0252) Tam na Kali je bila enkrat voda za napajanja krav./...../Tam na Kali so ljudje videli dosti čudnega. Zmerej so rekli, da je ta kraj hudo močan./.../Ja, ta krej, še posebno pri cerkvi ima res posebno moč. Nad tistimi kraji še Nemci niso imeli moči, ko je bila vojska.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 111.

(0272) Hrib na katerem stoji cerkev (sv.Socerb) se imenuje Grmada, pri cerkvi pa Britof. Tam je bilo okoli cerkve pokopališče, ki ga ne uporabljajo že več kot 300 let in sedaj ni več vidno. / Po vprašanju, kje imenujejo prostor Pod Grmado, je nakazal pri današnjem vodnem rezervoarju. Artviže, 24.5.2013 (neimenovani prebivalec Artviž).

119.

Kraj: Artviže

Ledinsko ime: Dol

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: dolina

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Nisem našel na kartah in pri poizvedovanju pri domačinih. Verjetno gre za eno od dolinic potokov proti Mršam in Matarskemu podolju.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0251) Lina Mucetova iz Artviž je nabirala gobe v njihovem Doli, to je med Mršami in Artvižami. Ko je hodila po gozdu, je prišla na ena močviranta tla. Kar naenkrat se je znajdla v enem lepem kraju. Bila je sama ravnina z lepimi redkimi drevesi in mahom po tleh. Ona je hodila in hodila po tem lepem gozdu in ni vedla, koliko je čas. Potem se je utrudila, da ni mogla več naprej. Bližala se je noč in ona si je rekla, da bo mogla biti tam čez noč, ko ne najde več poti domov. Ustavila se je pod drevesom in se naslonila nanj./.../Kar naenkrat je zagledala pred sabo pot za domov. Lepega gozda ni bilo več. To je Lina Mucetova res doživela in pravi, da ji je drevo pomagalo.

Ljudje so govorili, da so se od nekdaj tam zgubljali. Zgubljali so se na Kobilji glavi, to je hrib med Rodikom in Slopami. Tisti, ki so hoteli iti iz Slop v Podgrad so pršli ven lih nad drugi strani v Brezovici. Čudno je to, da tam, kjer so se izgubljali, so bila povsod močviranta tla.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 110-111

120.

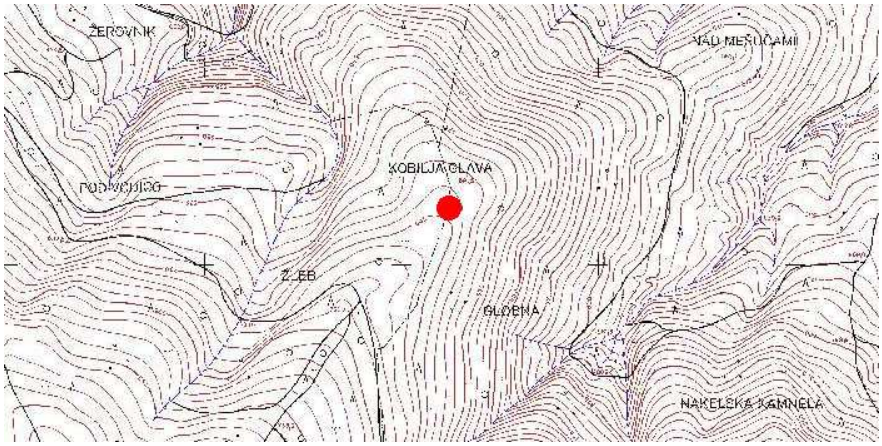

Slika 115: Greben Kobilja glava pod hribom Ajdovščina na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Kobilja glava

Koordinate: X: 54359 Y: 422070; z: ~ 694m

Vrsta prostora: greben

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Greben, ki iz hriba Ajdovščina sega proti severovzhodu. Širok vrh

grebena, ki se v zelo strmem pobočju spuščajo poti dolinicam potokov.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0251) Ljudje so govorili, da so se od nekdaj tam zgubljali. Zgubljali so se na Kobilji glavi, to je hrib med Rodikom in Slopami. Tisti, ki so hoteli iti iz Slop v Podgrad so pršli ven lih nad drugi strani v Brezovici. Čudno je to, da tam, kjer so se izgubljali, so bila povsod močviranta tla.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 110-111.

121.

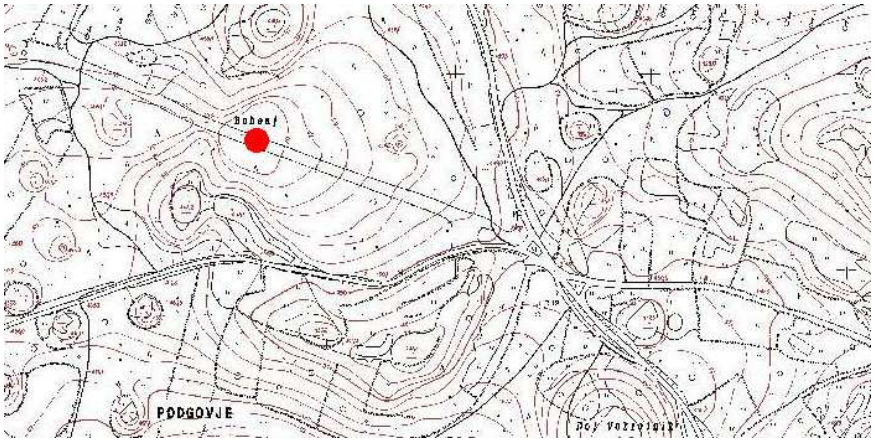

Slika 116: Hrib Bubn pri Matavunskem križišču na karti TTN5

Kraj: Matavun

Ledinsko ime: Bubn, Bubenj

Koordinate: X: 58422 Y: 419990; z: ~ 465m

Vrsta prostora: hrib, spodmol

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Vrh hriba, ki se sedaj dviga nad avtocesto pri izvozu za Divačo in je bil z gradnjo le te delno uničen. Na južnem pobočju je bolj skalnat, kjer so na goli skalnati bolj ravni podlagi vidni žlebovi naravnega nastanka. To so zelo verjetno ti sledovi šembilje iz ljudskega izročila. Spodmola iz ljudskega izročila nisem našel - možno da je bil na strani, kjer sedaj poteka avtocesta. Druga možnost pa je, da je omenjena depresija pod temi žlebovi, kjer se breg strmo spusti v iz vseh strani razen južne zaprto "dolinico", meri cca 25x13m. Večina

hriba poraščena z mladim gozdom, narejena poseka za dostop na vrh.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0259) Nekdaj je po Škocjanskem dirkala šembilja. Ta šembilja je bil en tak železen voz, Vanj so bili vpreženi lepo okranjcljani dirkalni, črni konji. Imeli so pasove iz rdečega usnja, jekleno uzdo in konji so na glavi imeli lepo rdečo perjanico. Ko je šembilja dirkala, je konjem šla iz gobca ognjena sapa. Perjanice so pokončno štrlele v zrak in ognjena griva je plapolala v zraku, da je bilo videti, da šembilja leti. Tam, kjer je dirkala, je za seboj pustila sldi. Še danes so vidni kolovozim ki so jih naredila šembiljina železna kolesa. Če greste tam do matavunskega, lokavsklega in divaškega križišča, boste videli še danes v stenah in kamnih vklesane sledi, široke kakšnmih petnajst centimetrov. Te vklesane sledi peljejo gor proti hribu Bubn. Sledi kolovoza, ki ga je vklesala šembiljaz železnimi ali jeklenimi kolesi, je širša od osne širine današnjega voza. Šembilja je bila bolj široka kot današnja vozila.

Ko je šembilja pridirkala v dolino je pustila sledi v Gombočevi ogradi. Tam v Gombočevi ogradi je bil od nekdaj en velik kal in v njem je bila voda. Tistemu kalu so se konji odžejali. Šembiljina pot je sekala današnjo pot med Divačo in Kozino.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 56.

(0260) Tam na poti, kjer je dirkala šembilja, na hribu, ki mu Matavunci in Škocjanci pravijo Bubn, je ena luknjam, je en tak spodmol. Ni ga človeka, ki se ne bi bal iti mimo tiste luknje. Vam bom povedal, zakaj je vse ljudi tam tako strah.

So pravili stari ljudje, da je v tisti luknji skrita šembilja. Šembilja s konjsko vprego je notri v tistem spodmolu. In kadarkoli gre šembilja na dirko, planejo konji in šembilja naenkrat iz luknje, iz tistega spodmola začne se tisto norenje. Takrat, ko šembilja dirka, se dviga v zrak in zapiha tak šejon, da se lomi drevje in vejevje in gorje človeku, če ga to doleti na prostem. Tam, na hribu Bubn, nastane taka huda ura, da le redko kateri človek preživi, če ga ujma zajame. Zgodilo se je mnogokrat, da so ljudje kar izginili, tako je pihalo in tako grozno je ropotalo in hrumelo.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 57.

122.

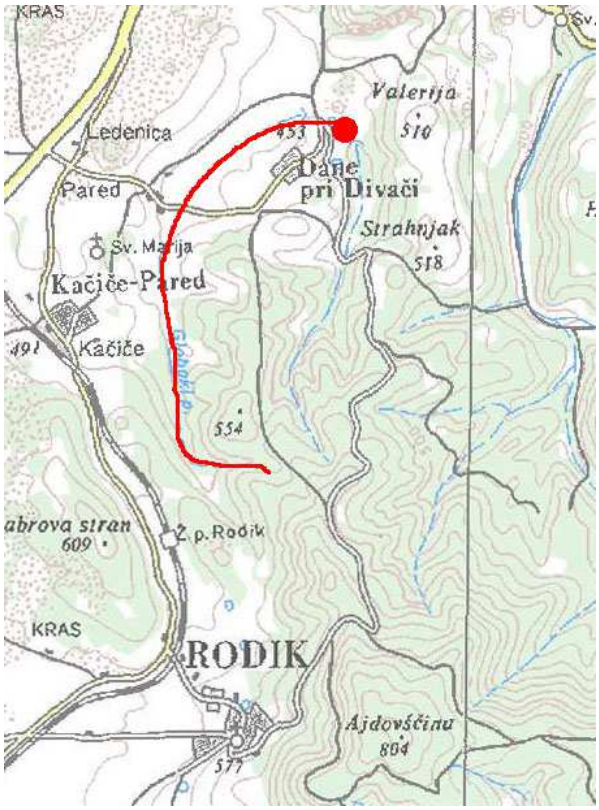

Slika 117: Potok Globoki potok med Rodikom in Danami na karti TK50

Kraj: Dane

Ledinsko ime: Globoki potok

Koordinate: X: 421409 Y: 57119; z: ~ 430m

Vrsta prostora: potok, požiralnik, jama

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Glede na opis geografske umestitve in lastnosti potoka, ki so zbrane v ljudskem izročilu gre zelo verjetno za Globoki potok. Tako ima izvir pod Lisičino na ledini Devce in teče naprej mimo Treščin (Stršinov vrh) proti vasi Dane in naprej po Danskem polju do požiralnika pod Valerijo (koordinate so dane za požiralnik). Imel sem srečo, da sem šel enkrat na teren po obilnem dežju in je potok imel veliko vode (ponavadi je suh). Tako sem lahko točno med grmovjem izsledil pravi požiralnik, ki je skoraj okrogle oblike premera okoli 3 metre. Ob njem rasteta dve starejši in veliki vrbi. Do požiralnika se pride, če gremo po poti iz Dan v Matavun. Pred križiščem, kjer gre ena pot na Dansko polje (levo) je na desno stran en kolovoz. Ta nekaj časa sledi strugi potoka in jo enkrat prečka. Ko pridemo na jaso, kjer je

odpaden gradbeni material, gremo v grmovje desno. Čez nekaj metrov se odpre požiralnik. Vse, kar ni združljivo, kar se tiče Globokega potoka in pripovedi je to, da se ne imenuje Sušica in da nima naprej nobene struge. Ali sta se tukaj združila dva potoka v enega? Sušica iz Podgrada namreč naj bi imela en požiralnik v strugi (ustna informacija domačina Franca Mingota iz Podgrada), tako da naprej voda teče v reko Reko samo ob obilnih padavinah.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0261) ../Rodiški hudič je dirkal s šembiljo. Se je zagnal z Rodika s šembiljo v Podlisičino, po tistem potoku je tekla zdrava voda, norel je dol vse do Škocjanske jame. Vsakokrat, ko je hudič dirkal po potoku tam mimo Devc in pod Stršinovim vrhom proti Danam, je poglobil strugo in voda je lepo tekla po kanjonu v Reko. Tam se je rodiška zdrava voda pomešala z navadno vodo in izginila v Škocjansko jamo. Enkrat pa se je hudiču na šembilji pkvaril žlajf. Šembilja je dirkalam, rohnela in rjovela dol po Podlisičini, mimo Stršinovega vrha dol proti Danam. Hudič se je ustrašil. Pritiskal je na žlajf, pa šembilje ni mogel ustaviti. Tako je šembilja orala po potoku, dirkala, rila in rohnela, dokler se ni tam pri Danah prevrnila, se zarila v zemljo in prerila do pekla. Tam se je ustavila. Za šembiljo je tekla v pekel zdrava voda. Vsa voda z rodiškega ozemlja je tekla po tistem požiralniku v pekel. Namesto, da bi po strugi tekla voda, kot se za vsako vodo spodobi, gre zdrava voda v pekel. Struga od danskega požiralnika naprej je suha, zato ji domačini pravijo Sešica.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 58.

123.

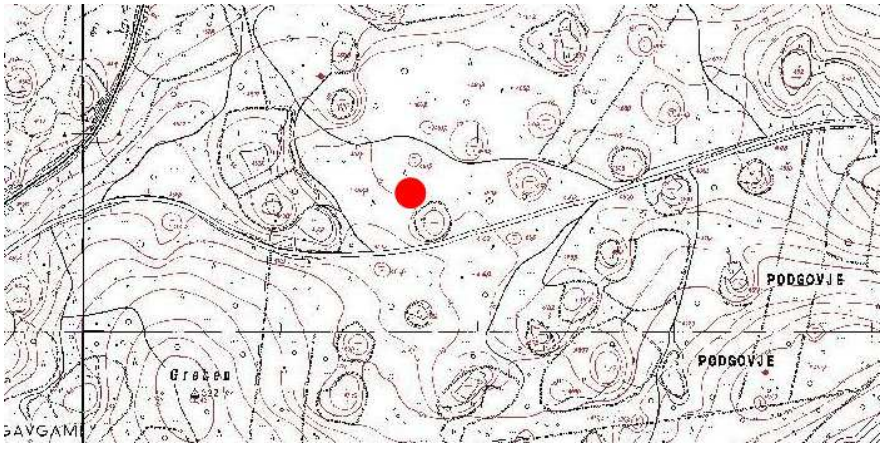

Slika 118: Matavunsko križišče na karti TTN5

Kraj: Matavun

Ledinsko ime: Matavunsko križpotje

Koordinate: X: 58175 Y: 419415; z: ~ m

Vrsta prostora: križišče, cesta

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Križišče starih cest iz Divače, Matavuna in Lokev. Do lokacije križišča se pride če se gre na sedanjem križišču Matavun - Divača- Kozina desno (iz smeri Divača) in se pelje vse po asfaltni cesti pod avtocesto do konca asfalta. Nadaljuje se pot do prve vrtače na desni strani, ki je ograjena s kamnitim zidom tik ob cesti. Na drugi strani te vrtače je križišče. Križišče ni več vidno. Sama cesta je vrisana v franciscejskem katastru in je ohranjena v večini znotraj sedanje katastrske razdelitve, a ni več v dejanski uporabi. Kljub večkratnim ogledom terena, nisem zaznal nobenih ostankov cest in samega križišča na kraju samem in bližnji okolici.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0262) Z Globočnaka, s Skalnaka, z Lisičine, z Male doline in z Okroglice se ob mraku dvigne strašnen mrak. Noben ga še ni videl, saj je neviden. A spaka mora biti grozno velika, saj takrat, ko stopi na zemljo, zapusti sled. Stopinja je velikanska. In gorje človeku, če stopi nanjo. Izgubi pamet. Rata ves zmotnjen. Prav zato ni varno hoditi ob mraku po cestah. V mraku človek ne vidi stopinje, stopi nanjo in potlej celo noč tava in kolovrati. Ko so škocjanske kaplanke nosile mleko v Prelože, da so ga tam oddale, ker so ga oni peljali v Trst, so se vedno bale, da bi stopile v Mrakovo stopinjo. Od doma so šle ob petkih in svetkih ob štirih zjutraj. /.../Od doma je šla bolj zgodaj kot druge mlekarice. Je bil gost mrak, da je komaj videla cesto./../Šla je po poti do križišča. Vse je bilo tiho in mirno. Na križpoti pa se je kar naenkrat znašla v gosti megli. Skozi meglo je hodila, ne da bi vedela kam stopa, ko je naredila še nekaj korakov se je izgubila. Ni vedela, kod se gre naprej in kod se gre nazaj. In je stopila s ceste in je ni več našla./.../Škocjanski mežnar je zvonil poldne. Komaj takrat se je zavedla, kdo je in kam je bila namenjena. Prisluhnila je zvonenju in prišla domov/...

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 68

(0263) .../Ponavadi se je Tentava približal mlekaricam tam na matavunskem križpotju. Bil je

*Tentava velik, suh starejši možakar. Približal se je ženskam, jih pozdravil in ogovoril. Tisto žensko, ki jo je ogovoril, je osvojil in jo tudi pogubil. Tentava je sladko in gosto govoril ženski na uho, ji pihal na dušo, ji osvajal srce. Tako jo je zmešal, da ni vedela več, kaj je hotela. Tentava je tental in tental in vsako pretental, da je šla z njim. Potlej se je izgubil in se ponavadi ni nikoli več prikazal ne pokazal./....*Takrat je pri cerkvi Matere božje (zelo verejtno cerkev Marijinega rojstva pri Kačičah) zazvonil poldan. Strina se je prekrižala. Tentava je izginil./...*

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 68

124.

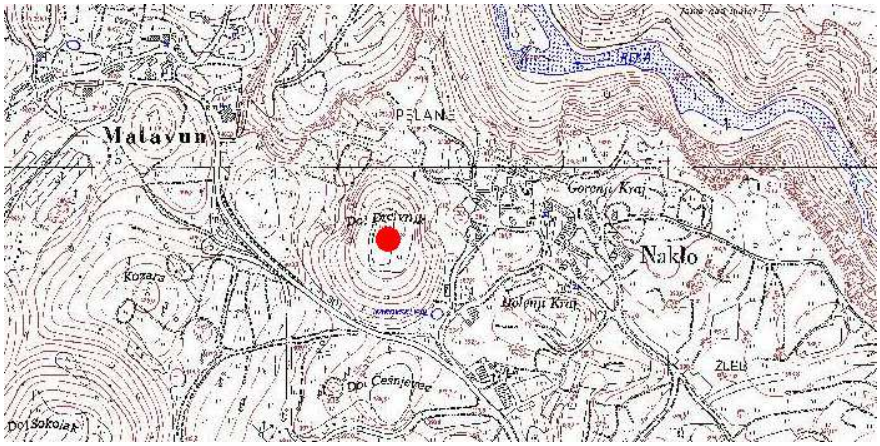

Slika 119: Dol Drčevnik pri vasi Naklo na karti TTN5

Kraj: Naklo

Ledinsko ime: Dol Drčevnik

Koordinate: X: 57910 Y: 422135; z: ~ 365m

Vrsta prostora: dol, udorna dolina

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Udorna dolina jugozahodno od vasi Naklo, v katero pelje pot, ki se od glavne ceste odcepi pri vaškem dolu. Iz te smeri je tudi edini lažji dostop, saj so vse ostale strani strme stene. Na dnu njiva, pobočja in robovi pa poraščeni z drevjem. Znotraj dola je zaradi njegove relativne majhnosti (nasproti drugim udornim dolinam v bližnji okolici) in pa prepadne stene na zahodni strani občutek dokaj utesnjujoč.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0264) Na Naklem je na Drčevnik vsak večer prišlo krvavo stegno. Se je postavilo tam in merkalo, če bo mimo prišlo kakšno nakelsko otroče. Če je kakšno otroče bilo po mraku zunaj na vasi, ga je krvavo stegno zgrabilo in požrlo. Tisti, ki so krvavo stegno že kdaj videli in ušli, so povedali, da je bilo stegno velikansko, je imelo kot pirh rdečo glavo, bilo je kosmato in iz stegen mu je špricala kri. Tako so otrocci v Naklem vedeli, da morajo biti zvečer doma. Še odrasli Nakelci so ob mraku hodili mimo Drčevnika s tesnobo v srcu. So čuli, da krvavo stegno rado pije in liže kri.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 70.

125.

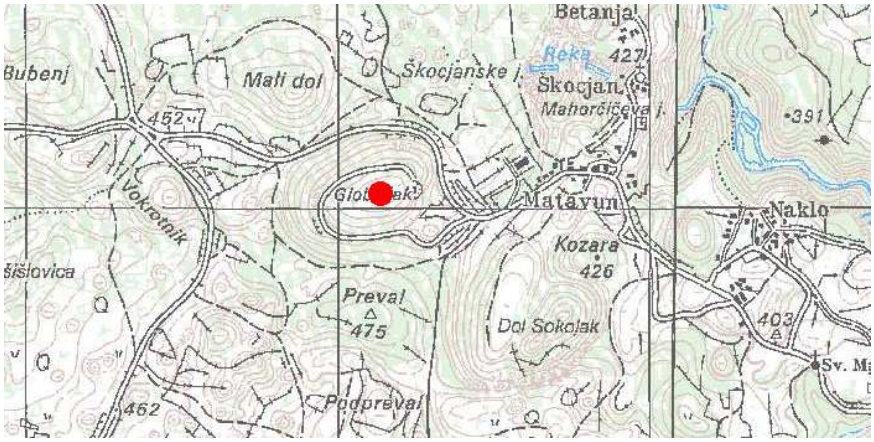

Slika 120: Dol Globočnak pri vasi Matavun na karti TK25

Kraj: Matavun

Ledinsko ime: Dol Globočnak

Koordinate: X: 58044 Y: 421161; z: ~ 353m

Vrsta prostora: dol, udorna dolina

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Velika udorna dolina, ki se nahaja vzhodno od vasi Matavun. Dno je dokaj uravnano, stene okoli doline pa enakomerno povsod dokaj strme. V dolino je speljana pešpot in pa cesta, ki se vije naokoli po pobočjih doline do dna. Dno doline se uporablja kot pašnik. Sam občutek, kot da si na kraju, ki ne pripada temu svetu je manjši kot pa v primerjavi s doli Risnik in Sokolnak. Odsotnost prepadnih golih sten ga naredi bolj domačega.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0266) .../Eno nedeljo popoldne se je od sestre vračala mimo Globočaka domov v Dane. Pride Jehana do tistih njiv tam pri Globočaku. Kar naenkrat zletijo iz njiv take svetle okrogle dušce. Letijo nekaj časa pred Jehano, nekaj časa za Jehano, nekaj časa nad njeno glavo. Jehana se je prekrižala in rekla:"Bejšte proč!Bejšte proč!" Lučke so letele vanjo in jo pikale po obrazu, po glavi, po ramah./.../In se je križala in molila vse do Dan. Lučke pa so letele nad njo in se zaletaval vanjo. /.../V njeno hišo lučke niso šle. So se ustavile tam pri kalonji./.../Potem so pogledali njen fečov. Ko je šla od domaje bil prav cel. Po tisti poti iz Škocjana do Dan pa je bil ves presegast, kot da ga bi pojedli molji./...

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 92.

126.

Slika 121: Pot med vasema Dane in Kačiče na karti TK50

Kraj: Dane - Kačiče

Ledinsko ime:

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: pot

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Na franciscejskem katastru je pot iz Dan v Kačiče mimo cerkve Marijinega rojstva peljala skozi vas Potoče. Sedaj je pot čez vas Pared in od križišča na koncu vasi po asfaltni poti mimo cerkve v Kačiče.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0267) ../Ena pobožna ženska iz Dan, se je odločila, da bo šla k jutrajni maši v Kačiče. Zbudila sej je, se malo umila, ogrnila fečov in šla v Kačiče. Cerkev Device Marije je bila priprta. Danka je počasi odprla vrata. Cerkev je bila prazna. Ko jo je smrtna zona popustila, se je še bolj zavila v fečov in stekla iz cerkve. Začela je teči proti Paredu. Tam je zapihal en tak strašen piš. Za njo je zašumelo in zahrumelo. Hotela se je obrniti, da bi videla, kaj je. Takrat je zaslišala en glas, ki ji je rekel:"Ne obračaj se." Danka se je držala tega. Še hitreje je tekla proti Danam. Med tekom ji je padel na tla fečov. /.../Drugo jutro je šla po fečov. Našla ga je ob poti. Bil je ves preluknjan.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 94.

127.

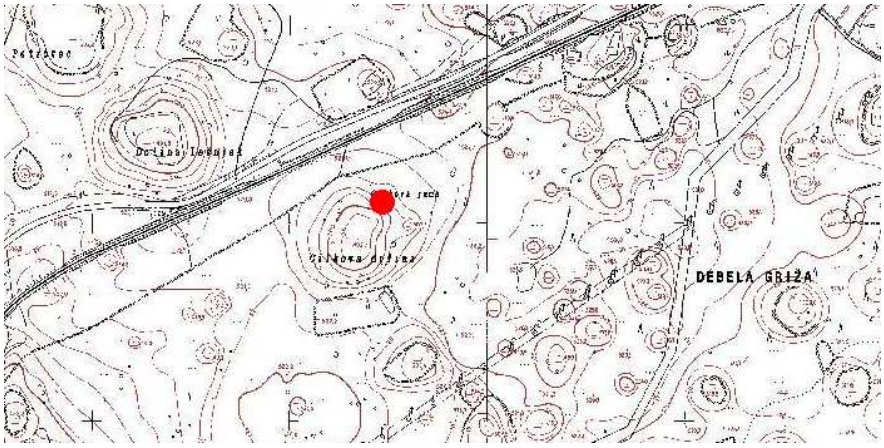

Slika 122: Cikova jama pri vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Cikova jama

Koordinate: X: 53030 Y: 418880; z: ~ 510m

Vrsta prostora: jama

Datacija: /

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0267) V Rodiku ni dosti škratov. Eden pa zagotovo je. Ta živi v Lesnjacu in Cikovi jami. Ko so enkrat pasli fantje tam v Drobni Griži, so šli v Lesnjac. Videli so enega majhnega možka v zelenih hlačah. Obraz je imel naguban in porasel z dolgo sivo brado. Ta možek se je prav

smejal in poskakoval in jim dal belega kruha. Ko so fantje še hoteli jesti, jih je zvabil k jami. Fantje so se ustavili. Le en pastir je bil tako predrzen, da je stopil na rob jame. Škrat ga je potegnil v jamo. Fant je padal in padal in potem je štrbunk padel v vodo. Pogledal je naokrog in je videl, da je na dnu jame lepo jezerce in so bile okrog njega krasne dvorne polne krasnih kipov. Škrat je fanta potegnil iz vode in mu dal jesti in piti. Mu je dal grozdja, opaši, sešja, pečenke in kruha kolikor je hotel. Fant je sedel pri mizi in jedel. Potlej ga je škrat peljal spat na mehko praprot. In tako je bilo iz dneva v dan. En dan pa je fant postal žalosten. "Jaz bi šel rad domov" je rekel škratu. "Kaj ti pa manjka pri meni ?" je vprašal škrat. "Nič! Manjkajo mi mama in oče in moji bratje in sestre!" In ker se je začel jokati, se ga je škrat usmilil in ga odnesel ven iz jame. Ko se je vrnil v vas, so ga vsi začudeno gledali. Nihče ga več ni poznal. Pa tudi on ni poznal več nobenega. Vprašal je, če je to vas Rodik in če poznajo tega pa tega, ki je bil njegov oče. Potem so mu povedali, da je njegov oče že dolgo časa mrtev in da tudi njegove hiše ni več v vasi. In še to so mu povedali, da so res pravili stari ljudje, da je enkrat padel v Cikovo jamo en pastir, a da je minilo že dosti časa. Fant se na tem svetu ni več znašel. Odšel je v Istro in tam pasel ovce.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 14-15.

(0277) Po Cikovi jami na oni svet (skrajšana oblika pripovedi)

Pastirček je padel v jamo in preživel. Videl je, da je na onem svetu, kjer je bil potoček in travniki polni cvetja. Drevesa so bila polna sadja in ptice so pele. Vendar mu je postalo dolgčas in si je želel vrniti domov. Nekega dne je videl, ko je sedel pod drevesom, da kača želi požreti kraguljevo jajce in jo je odgnal. To je videl kragulj in se mu je zahvalil, ter mu rekel, da mu izpolni vsakršnjo željo. Pastirček mu je rekel, da želi domov. Kragulj mu je rekel, da rabi meso, ker je pastirček težek in da ne bosta padal dol. Tako naj pripravi meso za tri dni. Pastirček je iz jagnjeta, ki je umrlo pri padcu naredil za tri dni meso. Ko sta letela gor je kragulj priv dan jedel sedemkrat, drugi dan devetkrat in tretji dan dvanajstkrat. Meso je pošlo onadva pa sta še vedno letela proti vrhu. Ko je kragulj zaklical meso, si je pastirček odtrgal roko in mu jo je dal. Prišla sta na vrh v Lesnjacu. Tam sta spala tri dni in tri noči. Ko sta se zbudila, ga je kragulj vprašal, kakšno meso mu je dal nazadnje. Ta je povedal, da svojo roko. Kragulj mu je pomagal. Šla sta k zdravi vodi in tam je kragul vse izbljuval, se potopil v zdravo vodo in poškropil gmoto mesa. Ta se je spremenila v roko. To si je pritrdil nazaj na

štrcelj in jo potopil v zdravo vodo. In spet je bila cela. Ko je prišel domov, so starši že umrli, njegov brat pa je bil stari nono in ga je komaj prepoznal. Od takrat vedo Rodičani, da je Zdrava voda zdravilna in so se v njej umivali, zato so bili vsi zdravi in so dolgo živeli.
Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 15-17.

128.

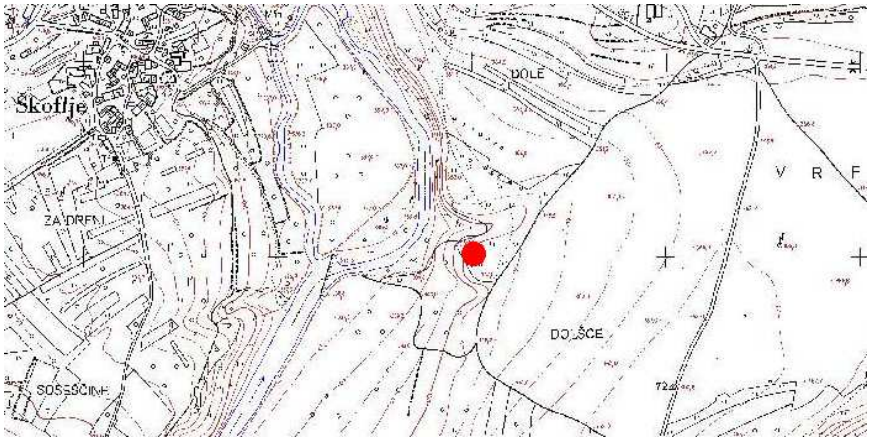

Slika 123: Ruševine cerkve sv. Jurija pri Vremskem britofu na karti TTN5

Kraj: Vremski Britof

Ledinsko ime: sv. Jurij

Koordinate: X: 57004 Y: 424749; z: ~ 354m

Vrsta prostora: cerkev, ruševina, arheološko najdišče

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Cerkev se nahaja na zahodnem robu Vremskega polja, na terasi nad reko Reko. Sama terasa je nekaj metrov nižje pod nivojem Vremskega polja, tako, da je cerkev Marijinega Vnebovzetja pogledu skrita. Sedaj je lokacija zaraščena z grmovjem. Mimo pelje pot, ki vodi naprej proti reki Reki.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0271) Prej, ko ni bilo še v Vremah te cerkve Marije Vnebovzete, je veljala za župnijo ali pa za duhovnijo majhna cerkev svetega Jurija na Ždjeki. To je bilo v štirinajstem stoletju. Ta cerkev je bila desno od pila svetega Jurija na vremskem polju in je gledala proti Škofljam. Tam je bila tudi vahtnca ob rimski cesti. H svetmu Juriju so hodili k maši tudi Škofeljci. Na Škofljah je bilo sedem zelo premožnih kmetov. Te kmeti so imeli bele konje, Gospod je zmerej,

ko je imel mašo na Ždejki počakal te gospodarje na belih konjih. Dokler niso prišli, ni začel maše.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 147-148.

129.

Slika 124: Vas Kovčice na karti TK50

Kraj: Kovčice

Ledinsko ime:

Koordinate: X: 48145 Y: 428010; z: ~ 663m

Vrsta prostora: vas

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Vas leži južno od vasi Orehek pri Materiji, na robu širšega grebena, ki se od vasi strmo spušča proti dolinicam potokov. Manjša gručasta vas, deli si cerkev sv. Štefana z vasjo Orehek. Iz vasi cerkev sv. Štefana ni vidna, samo iz najbolj zahodnega roba vasi pa je.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0022) Po ustnem izročilu naj bi se v dolino pod današnjo vasjo naselil ovčar iz Krkavč v Istri. Tu je kraj imenoval po svoji rojstni vasi - pri Krkovcu. Sledili so mu drugi ljudje, ki so se naselili na hrib nad njim. Cerkev Sv. Jerneja je iz tistih časov. Nosi namreč letnico 1669. Še danes se tej družini reče Krkovčevi (vaščani Kovčic).

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah,

diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 54.

130.

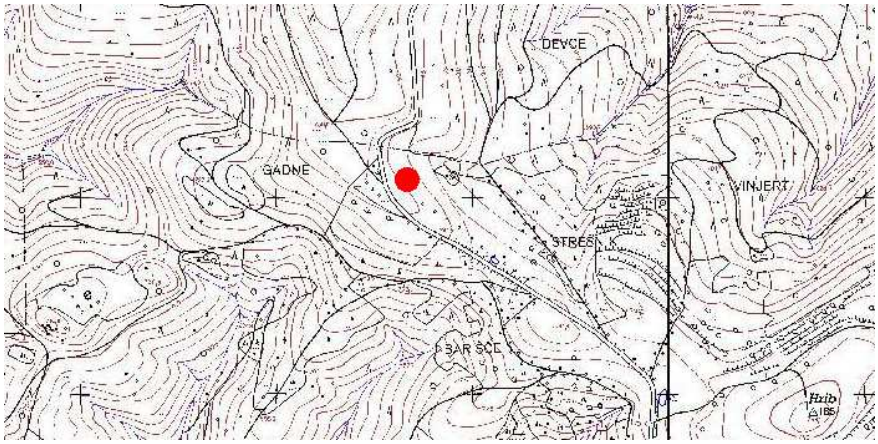

Slika 125: Ledina Ovčini pri vasi Mrše na karti TTN5

Kraj: Mrše

Ledinsko ime: Ovčini

Koordinate: X: 50041 Y: 425416; z: ~ 743m

Vrsta prostora: pašniki, gozd

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Ob cesti Artviže Mrše na levi strani večjega ovinka, pred večjim ravnim delom ceste. Sedaj je območje v zaraščanju, še vedno vidno delno terasirano pobočje. Na nasprotni strani ledina Devce. V bližini eden od treh kalov vasi Mrše, ki so ga zasuli z izgradnjo asfaltne ceste. Na lokacijo me je peljala domačinka Magda Grželj iz Mrš.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0026) Prvi priseljenci na Mršah so bile družine Vatovec, Cetin in Mezgec. Za njimi je prišla moja družina. In kasneje je prišel še Mezgec. Prve hiše so bile okrog Vatovca, danes Mrše 6. Včasih so bile hiše naslonjene ena ob drugo, tako da so si »prišparali« zidanje enega zidu. Prvi pastirji so imeli ovce na »Voučini«. Večina brkinskih vasi je nastala zaradi priselitve ovčarjev. Vedno so se hecali, da so bili ljudje iz Mrš mršavi, suhi, zato tudi tako ime vasi.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

(0027) Vas je bila v začetku okrog moje hiše. Ta prostor vaščani imenujemo Zidine. Prvi se je sem naselil ovčar. Še danes se ena ledina imenuje Ovčini.
Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana, 56.

(0273) Ovčine ali Vovčine so gor ob cesti proti Artvižam na desni strani. Tako naj bi se imenovale, ker so imeli tam pastirji zaprte ovce. Te ovce so volkovi napadali. Pastirji so imeli velike pse in so za volkovi vpili MRŠ, MRŠ, zato se imenuje sedanja vas Mrše. Te pastirji naj bi prišli iz Bosne, iz tam je priimek Cetin. Iz Bosne naj bi prišli tudi na Artviže. Tako imajo tam na primer priimke Dujmovič,... Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

131.

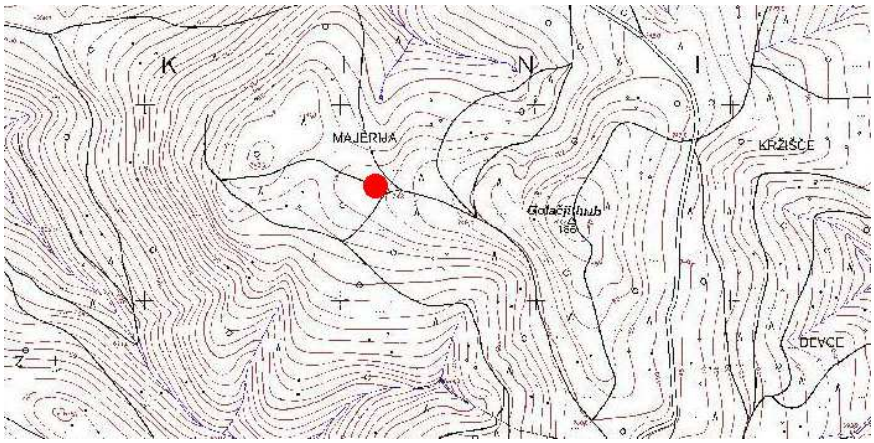

Slika 126: Ledina Sela pri vasi Mrše na karti TTN5

Kraj: Mrše
Ledinsko ime: Sela
Koordinate: X: 50400 Y: 425071; z: ~ 743m
Vrsta prostora: stara vas?
Datacija: srednji vek?
Opis: in lega v prostoru: Od ledine Ovčini je čez asfaltno cesto gozdna pot, po kateri se pride na lokacijo, ki jo imenujejo Sela. Gre za večji uravnan prostor na grebenu, ki se od glavnega grebena razteza v smeri SZ-JV proti Medvedjemu čelu, sedaj porasel z gozdom. Lokacija je tudi v delno zavetrni legi saj je nižje pod glavnim slemenom. Po občutku zelo primerna lokacija za naselbino. Domačinka Magda Grželj je povedal, da kljub temu, da naj bi bila tukaj

vas od ovčarjev, se ne spomni nobenih kamnitih grobelj od hiš, katerih tudi sam nisem našel.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0273) *Tam pod Ovčini se reče Sela, tam naj bi bila stara vas. Od Sel naprej prideš na pobočje, ki se imenuje Medvedje Čelo, to pa za to, ker naj bi bile skale in pobočje podobne medvedjemu čelu.* Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

132.

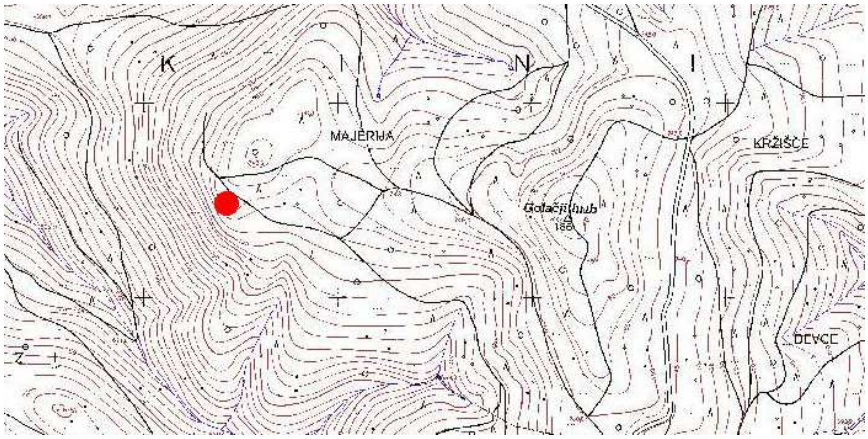

Slika 127: Prepadni breg Medvedje čelo pri vasi Mrše na karti TTN5

Kraj: Mrše

Ledinsko ime: Medvedje čelo

Koordinate: X: 50381 Y: 424843; z: ~ 717m

Vrsta prostora: strmo pobočje, greben

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Po gozdni cesti naprej po uravnanem delu grebena od ledine Sela pridemo konca grebena, ki se zelo strmo, skoraj navpično spušča v dolino pod njim. Dolgo je okoli 200 metrov, višinske razlike pa je izmerjeno na kartah 100 m do dna doline. Sedaj poraščeno z gozdom. Občutek je, kot da gre za prepadno steno.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0273) *Tam pod Ovčini se reče Sela, tam naj bi bila stara vas. Od Sel naprej prideš na pobočje, ki se imenuje Medvedje Čelo, to pa za to, ker naj bi bile skale in pobočje podobne medvedjemu čelu.* Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

133.

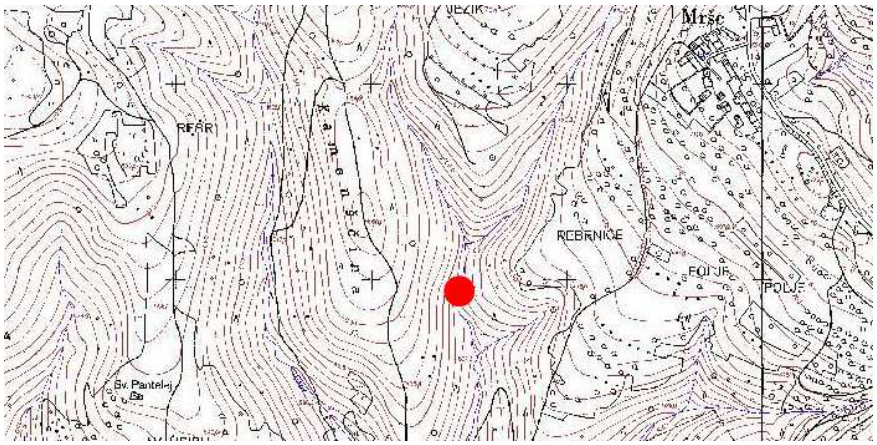

Slika 128: potok Perila pri vasi Mrše na karti TTN5

Kraj: Mrše

Ledinsko ime: Perila

Koordinate: X: 49235 Y: 425363; z: ~ 632m

Vrsta prostora: potok

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Potok, ki teče pod Mršami. Dostopen je iz strani polj pod Mršami ali pa po gozdni vlaki., ki se odcepi od makadamske ceste Mrše – Hotična in gre po grebenu imenovanem Kamenščina (TTN5). Sedaj je na tem mestu vodno zajetje za vas Hotična. V potoku so še vidne peščenjakove preklade v potoku, kjer naj bi prali perilo. Domačinka Magda Grželj se sicer ne spomni poti, ki bi vodila iz vasi do potoka, saj je zelo strmo pobočje.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0274) Mrše so imeli tri kale. Eden je še sedaj viden pred vasjo. Druga dva pa so ko so, gradili sedanjo cesto, zasuli. Prvi je bil še naprej iz vasi od sedanjega, drugi pa na sedanjem mestu vstopa v vas iz smeri Artvič. Ta je bil največji. Pod Mršami pri Koritih so imeli izvir, kjer so pozimi napajali krave. Tam je sedaj zajetje. Kamnita korita so pripeljali v vas. Ta so iz Mislič, temu kamnu se reče brdski kamen (peščenjak) in v Misličah so bili znani kamnoseki. V Mršah so ljudje uporabljali dva izvira. Enega za pranje oblek, tam se še sedaj reče Perila in je tam še vedno ena škrla, kjer so prale. Drugi je bil višje, bližje vasi, kjer so imeli vodo za jesti (kuhati). Tistega na Perilih so prej opustili, nehali uporabljati. Magda Grželj in Magda Cetin, Mrše, 27.5.2013.

134.

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Zdrava voda

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: potok, izvir

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Zelo verjetno gre za Globoki potok, glede na to, da v izročilu ni nobenih točnih podatkov kje naj bi ta Zdrava voda bila.

Viri:

Ljudsko izročilo:

((0277) Po Cikovi jami na oni svet (skrajšana oblika pripovedi)

Pastirček je padel v jamo in preživel. Videl je, da je na onem svetu, kjer je bil potoček in travniki polni cvetja. Drevesa so bila polna sadja in ptice so pele. Vendar mu je postalo dolgčas in si je želel vrniti domov. Nekega dne je videl, ko je sedel pod drevesom, da kača želi požreti kraguljevo jajce in jo je odgnal. To je videl kragulj in se mu je zahvalil, ter mu rekel, da mu izpolni vsakršnjo željo. Pastirček mu je rekel, da želi domov. Kragulj mu je rekel, da rabi meso, ker je pastirček težek in da ne bosta padal dol. Tako naj pripravi meso za tri dni. Pastirček je iz jagnjeta, ki je umrlo pri padcu naredil za tri dni meso. Ko sta letela gor je kragulj priv dan jedel sedemkrat, drugi dan devetkrat in tretji dan dvanajstkrat. Meso je pošlo onadva pa sta še vedno letela proti vrhu. Ko je kragulj zaklical meso, si je pastirček odtrgal roko in mu jo je dal. Prišla sta na vrh v Lesnjacu. Tam sta spala tri dni in tri noči. Ko sta se zbudila, ga je kragulj vprašal, kakšno meso mu je dal nazadnje. Ta je povedal, da svojo roko. Kragulj mu je pomagal. Šla sta k zdravi vodi in tam je kragul vse izbljuval, se potopil v zdravo vodo in poškropil gmoto mesa. Ta se je spremenila v roko. To si je pritrdil nazaj na štrcelj in jo potopil v zdravo vodo. In spet je bila cela. Ko je prišel domov, so starši že umrli, njegov brat pa je bil stari nono in ga je komaj prepoznal. Od takrat vedo Rodičani, da je Zdrava voda zdravilna in so se v njej umivali, zato so bili vsi zdravi in so dolgo živeli.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 15-17.

135.

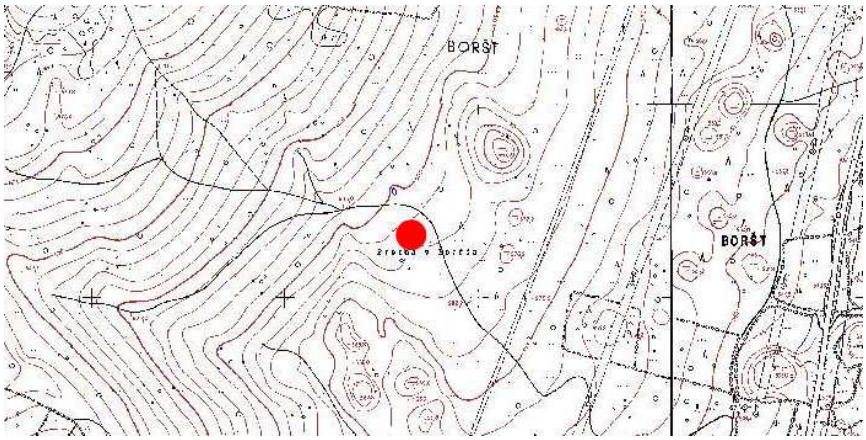

Slika 129: Jama v Borštu pri vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: jama v Borštu

Koordinate: X: 54829 Y: 418663; z: ~ m

Vrsta prostora: jama

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0278) Škrat v jami (v skrajšani obliki)

Tista jam v Borštu je strašno globoka. Ima pa tudi to dobro lastnost, da odvzame Rodičanom vse skrbi. Če človeka primejo težave in si ne more sam pomagati, gre k jami in tam dobi nasvet: ali se odloči, kako bo živel naprej, ali pa skoči v jamo. Pravijo, da je v jami eno škratle. Tisti škratele je gospodar nad dušami in pozna vse težave. Če je le mogoče, jim da premeten nasvet. Če pa je problem nerešljiv, nagovori žensko, da skoči noter k njemi in potlej ima on v jami komapnijo.

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 18.

136.

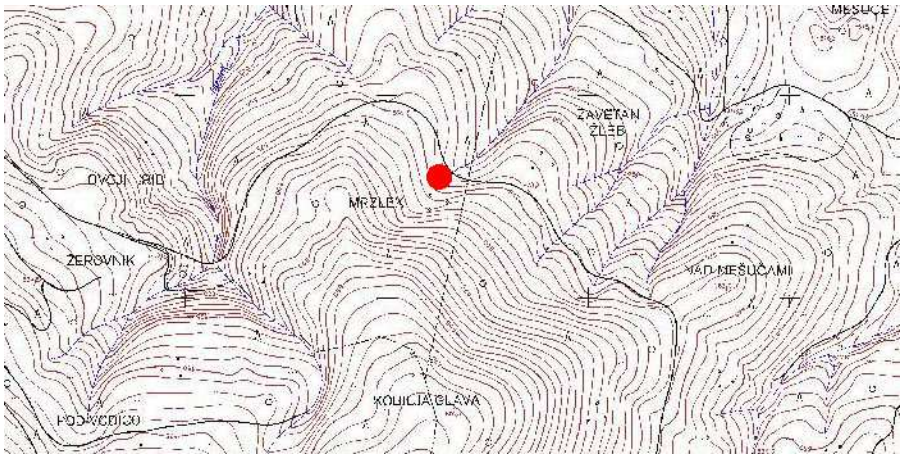

Slika 130: Izvir Mrzlek pod hribom Ajdovščina na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: izvir Mrzlek

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: izvir

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Izvir in potok na severni strani pobočja hriba Ajdovščina.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0279) Škrat v Mrzleku

V Globni so bili oglarji in kuhali oglje....Največ časa je živel v Globni en Tomažič, bil je iz Istre s svojo celo družino. Vodo so hodili iskati v Mrzlek. Ko so otroci šli po vodo, je bila vedno zblojena. Tako so prinesli mami. En dan je šel k izviru oče in je videl vodo zblojeno. Skril se je za bukov čok in čakal. Čez čas je prišel en škatele, ki se je smejalo in čofotalo po vodi. To je delalo ves dan. Drugi dan je ponovilo skakanje in kaljenje vode. To je Tomažiča razjezilo in je naslednji dan ujel škrata za brado in jo zagozdil v špranjo. Ta škrat mu je drugi dan ponudil zlato, pa če ga spusti, da ne bo več kalil vode. Tomažič se ga je usmilil in ga izpustil. Ta je takoj pobegnil. Naslednji dan je bila voda čista in poleg izvira mošnja zlata....

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 19-20.

137.

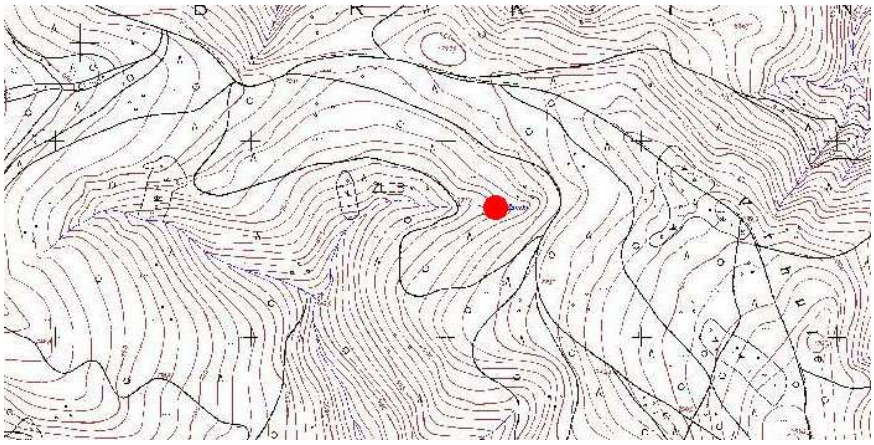

Slika 131: Izvir v Šturkah pod grebenom Vrhule na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: izvir v Šturkah

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: izvir

Datacija:

Opis: in lega v prostoru: Izvira ni več, naj bi bil uničen v zemeljskem plazu (povedal domačin Rado Lukavec).

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0280) Vile v Šturkah

V Šturkah je lep zvirk, ki nikdar ne presahne. Pravijo, da se v tolmunčku ob zvirku umivajo vodne vile. Videl jih je enkrat en Vrcanov. Ta Vrcanov je šel v gozd iskat gobe. Je hodil in hodil in nič našel. Mati ga je čakala doma....Potlej je ta fant šel k Zvirku. In tam je našel dosti lepih mladih jurčkov. In potlej je gledal v tla in hodil še nekaj časa. Ko je dvignil glavo in pogledal okrog, je videl, da se je v gozdu zgubil. Ni vede,l kam naj gre, da bi prišel domov, ker v tistem kraju še ni nikoli bil. Skozi veje bukovja je sijalo tako sonce, da še ni videl take lepote. In ko je pogledal navzgor, je videl okroglo mavrico. Vse drevesno listje je bilo zlato in trava je bila srebrna. Fanta je prijelo nekaj okrog srca. Taka tesnoba in tak strah ga je prijel, da se je kar sesedel na tla in se naslonil na eno bukev. Potlej je zagledal zvirk. V vodi so se kopale prav nage lepe pupe. Nič niso gorovile. Samo umivale so se. Potlej so se oblekle v zlata tanka oblačila. In ko je fant strmel vanje, mu je nevede ušel iz ust en vzdih. Takrat so se

pupe obrnile in ga zagledale. Ena je stopila k njemu in ga ošvrknila z eno šibico. V trenutku je zaspal. Spal je cel dan, celo noč, cel drugi dan in še celo drugo noč./....

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 21.

138.

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Baba v Debeli Griži

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora:

Datacija:

Opis in lega v prostoru. Nisem uspel priti do lokacije.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0281) Enkrat so tukaj živeli velikani. Njihova mati je bila ena velikanska baba. Otroci so ji napravili kip in ga postavili na vzdignjenem mestu v Debeli Griži. Najprej so ji nardili velik trebuh, popek, dva fjanka, debelo debelo ret, dva zezka in glavo. Ta velikanska mati je imela dosti dosti otrok, In če ji je kdo delal dešpeti in se ji povzpel na glavo, ga je zgrabila, zdrobila in požrla./....

Peršolja, J.M 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 26.

139.

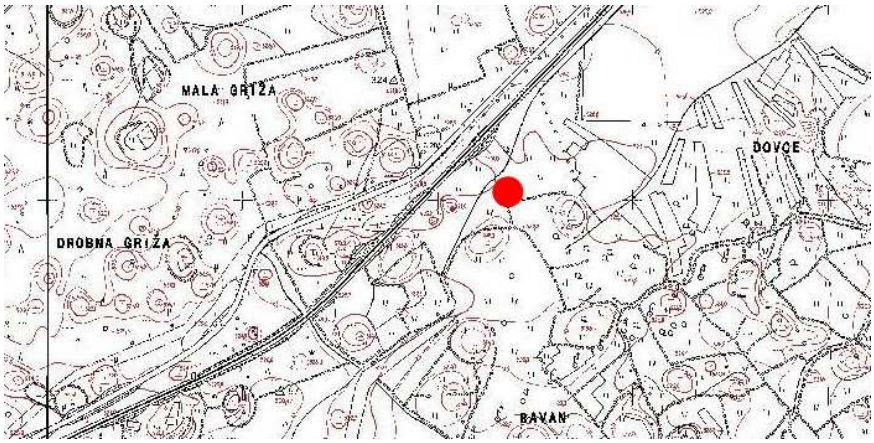

Slika 132: Porčelinova jama pri vasi Rodik na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Porčelinova jama

Koordinate: X: 53510 Y: 419590; z: ~ m

Vrsta prostora: jama

Datacija:

Opis in lega v prostoru.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0282) V Porčelinovi jami že od vekomaj živi krvavo stegno. Odraslim niti ne naredi bogvekaj. Nevaren pa je otrokom. Ponoči lovi otroke in jih odvleče v luknjo. Zato rodiški otroci zelo pazijo, da ponoči niso zunaj. Enkrat je en fant pasel ovce na Rovni. Pod noč mu je eno mlado jagnje zbežalo pod Polje. Pastirc je iskal jančka in ga klical. Ta vranč pa se je odmikal vedno dlje od čapa in se bližal Porčinelovi jami.

Peršolja, J.M. 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana 29.

140.

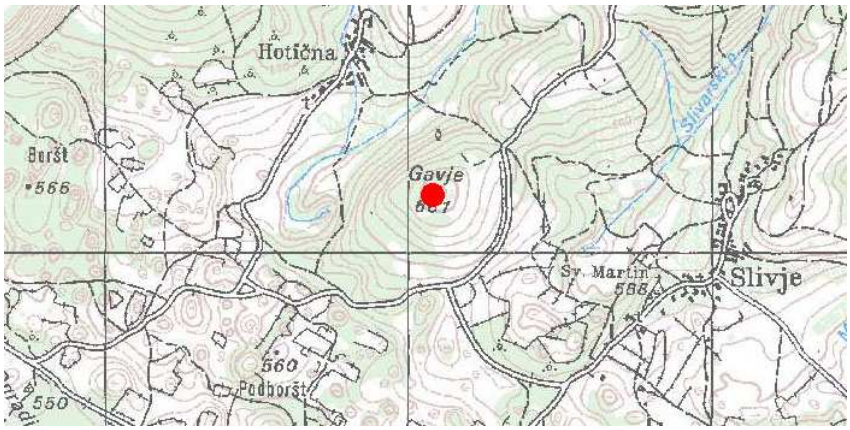

Slika 133: Hrib Gavje nad vasjo Hotična na karti TK25

Kraj: Hotična

Ledinsko ime: Gavje

Koordinate: X: 48197 Y: 425092; z: ~ 661m

Vrsta prostora: hrib, vrh hriba, prazgodovinsko gradišče, arheološko najdišče

Datacija: prazgodovina

Opis in lega v prostoru. Hrib, ki se dviguje vzhodno od Hotičenske doline, med vasema Hotičns in Slivje. Lažje dostopen iz vseh smeri, razen iz zahodne smeri (nad Hotično), kjer je

pobočje zelo strmo. Na samem vrhu je še dobro vidna kamnita groblja obzidja okoli hriba, razen na zahodni strani, kjer je najbolj strmo, se v podrasti ne vidi več nasipa. Sam hrib je pred leti bil požgan, zato je v večini med drevesi zelo gosto grmovje in robidovje, kar onemogoča lahek dostop na sam hrib, razen iz vzhodne strani, kjer so še travišča. Znotraj gradišča vidne kamnite groblje, ki so zelo verjetno ostanki bivalnih objektov. Iz vrha se zelo dobro vidi vsa bližnja okolica in proti jugu Matarsko podolje z Slavnikom v ozadju.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0284) Med Hotično in Slivjami je hrib, ki mu domačini pravijo Gavje. Gavje niso navadne hrib. Nekoč so na vrhu Gavja živeli velikani. Da bi si zavarovali svoje domove, so okrog naselja zgradili mogočno obzidje. Od vsepovsod so na hrib znosili velikanske bele skale in jih podprli s kamni. Naselje je bilo veliko in vidno od vsepovsod. Pa tudi velikani so videli po celi Matarski dolini. Nadzirali so cesto, ki je vodila od Trsta proti Trsatu. Znali so topiti baker, izdelovati bron in kovati železo. S kovinami so trgovali in obogateli. Potem so začele hoditi po dolini mogočne, dobro oborožene vojske. Vojaki so po dolini začeli graditi široko cesto in ob njej postavljali velike kamne, ki so jim rekli miljniki. Nato so se vojaki lotili velikanov. Začeli so napadati mesto. Velikani so se borili, a tuja vojska je bila številčna in močna. Velikani so spoznali, da se ne bodo mogli dolgo braniti. Svoje zaklade in premoženje so skrbno zakopali na skrivna mesta na Gavju. Tuja vojska je dolgo oblegala mesto. Na koncu so vojaki mesto požgali in mogočno obzidje porušili. Velikani so se borili do zadnjega diha, Na koncu so vsi do zadnjega umrli. Pod obzidjem so grobovi vseh velikanov, velikank in njihovih otrok. Ko so tuji vojaki prišli na Gavje so začeli iskati zaklade velikanov. Iskali so in iskali, a zakladov niso našli. Ko so rimske vojske odšle iz naših krajev, so prihajala v dolino mnoga ljudstva in njihove vojske. Vsi so po Gavju iskali zlato. Nikomur ni uspelo. Velikani, ki počivajo pod obzidjem, varno čuvajo zaklade. Njihove duše vsako noč plešejo nad tistimi belimi ruševinami in ne dovolijo, da bi kdo motil njihov mir. Tudi dandanes se še najdejo ljudje, ki hodijo na Gavje, da bi našli zaklade. A vsak se premisli. Vsakdo, ki pride do Gavja, do tistega porušenega obzidja, začuti v kosteh tak hlad in vse dlake na telesu se naježijo. Oblije ga mrzel pot in prevzame tak strah, da kar najhitreje zbeži s hriba./...

Peršolja, J.M. 2012, Teta liza para, pravce čara, Ljubljana, 43.

141.

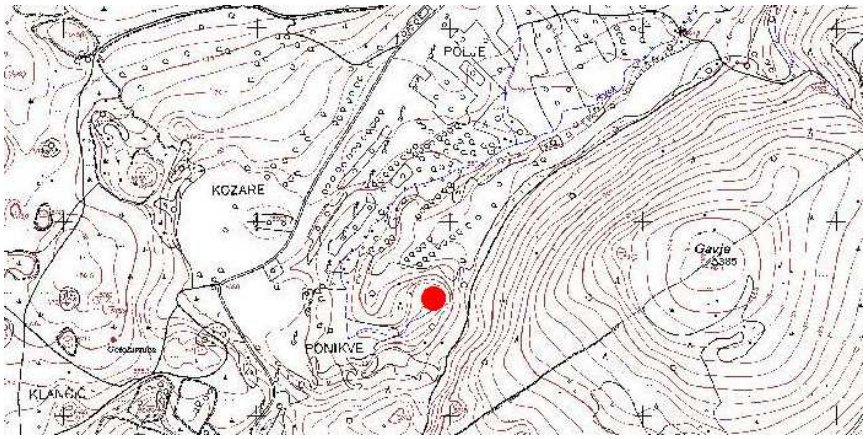

Slika 134: Jama Ponikve pri vasi Hotična na karti TTN5

Kraj: Hotična

Ledinsko ime: Ponikve

Koordinate: X: 48150 Y: 424739; z: ~ 574m

Vrsta prostora: jama

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Na vzhodnem robu Hotičenske doline, pod samim vznožjem hriba Gavje ponika Hotičenski potok v jamo. Ob sami strugi pod hribom so veliki apnenčasti balvani, potok pa ponika v jamo pod prepadno steno, ki ustvarja nekakšno globel. Jama ni požiralnik, ampak široka razpoka, po kateri teče voda v steno.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0286) Po Hotiškem polju tečeta dva potoka. Manjši potok se izliva v večjega in voda iz obeh ponikne v jami Ponikva. Stari ljudje so govorili, da teče voda tja do pekla, sedaj pa so jamarji obarvali vodo in ugotovili, da tečejo vse te vode v Rižano./.../ No, stari ljudje so vedeli, da tečejo vode iz Hotične v veliko vodovje, saj so nekoč videli povodnega moža. Povodni mož je brodil po potoku in hotel odnesti enega majhnega fantka iz Hotične./.../In ko povodni mož zakuri ogenj v svojih jamah, pride ven iz jame Ponikve dim. Še bolj se kadi iz jame Dimnice v Slivju, ki je prav po dimu dobila ime.

Peršolja, J.M. 2012, Teta liza para, pravce čara, Ljubljana, 44.

142.

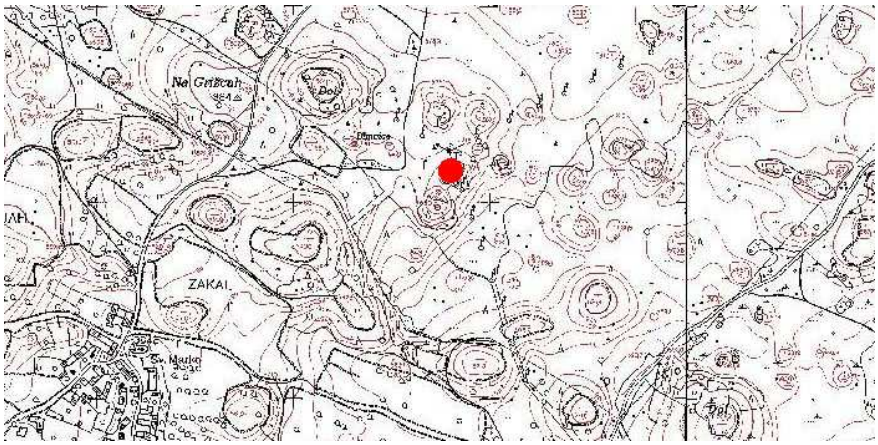

Slika 135: Jama Dimnice pri vasi Slivje na karti TTN5

Kraj: Slivje

Ledinsko ime: Dimnice

Koordinate: X: Y: 425451; z: ~ 573m

Vrsta prostora: jama

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Do jame se pride po makadamski cesti, ki zavije na levo iz ceste Markovščina – Slivje, pred samo vasjo Slivje. Jama ima za vhod brezno, ki deluje kot velik dimnik. Sedaj je v jamo speljana turistična pot, po kateri si je možno ogledati dvorane, ki se nadaljujejo, ko dosežemo dno brezna. Iz jame naj bi se predvsem pozimi kadila megla.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0286) Po Hotiškem polju tečeta dva potoka. Manjši potok se izliva v večjega in voda iz obeh ponikne v jami Ponikva. Stari ljudje so govorili, da teče voda tja do pekla, sedaj pa so jamarji obarvali vodo in ugotovili, da tečejo vse te vode v Rižano./.../ No, stari ljudje so vedeli, da tečejo vode iz Hotične v veliko vodovje, saj so nekoč videli povodnega moža. Povodni mož je brodil po potoku in hotel odnesti enega majhnega fantka iz Hotične./.../In ko povodni mož zakuri ogenj v svojih jamah, pride ven iz jame Ponikve dim. Še bolj se kadi iz jame Dimnice v Slivju, ki je prav po dimu dobila ime.

Peršolja, J.M. 2012, Teta liza para, pravce čara, Ljubljana, 44.

143.

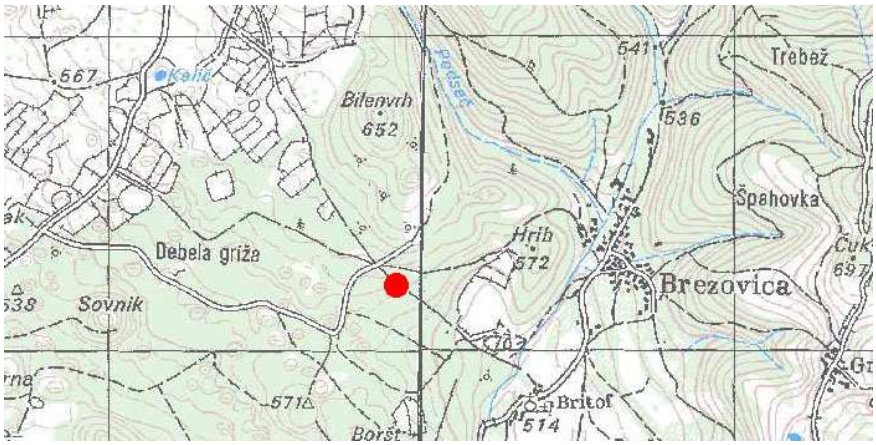

Slika 136: Mrtvo počivalo Križendrev med Slopami in Brezovico na karti TK25

Kraj: Slope

Ledinsko ime: Križendrev

Koordinate: X: Y: ; z: ~ m

Vrsta prostora: mrtvo počivalo

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Na pol poti med Slopami in Brezovico. Na poti, ki vodi iz Slop pod cerkvijo čez Podlipe mimo Bilendola in Bilenvrha do Brezovice. Sedaj je zaradi gozda na samem terenu nemogoče določiti, iz kje se vidi cerkev v Brezovici. Tam na bi bil Križendrev. Zelo verjetno se je nahajal nekje na meji med vasema, ki poteka čez Bilenvrh proti jugu.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(290) Tam je bila pot iz Slop v Brezovico mimo Bilendola, Bilenvrha. Na pol poti se je reklo Križendrev. Tam so se pri nošnji mrliča na pokopališče v Brezovico ustavili in zamenjali nosače. Rado Lukovec, Rodik, 5.6.2013.

144.

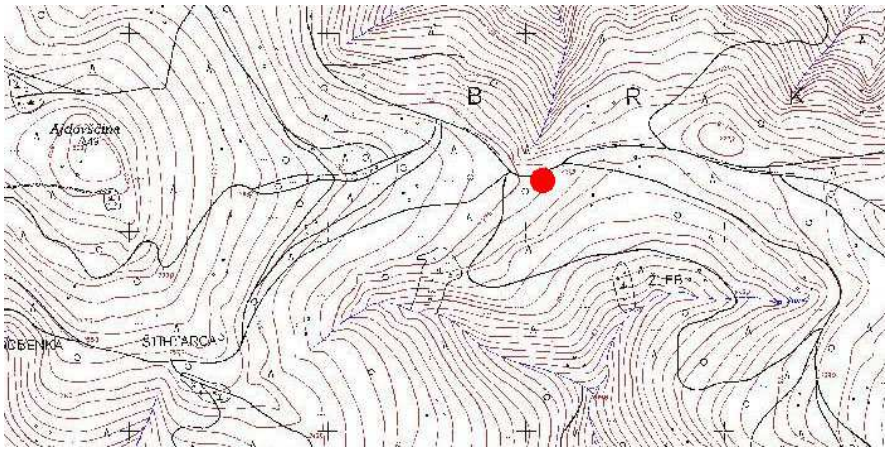

Slika 137: Izvir Binka na grebenu pri ledini Njivice na karti TTN5

Kraj: Rodik

Ledinsko ime: Binka, na Binki

Koordinate: X: Y: 422341; z: ~ 714m

Vrsta prostora: izvir, kal

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Kal leži ob glavni poti iz Ajdovščine proti Križendrevu in Artvižam. Je na desni strani med Štihtarco in Njivicami. Leži malce pod glavnim grebenom, nad katerim izvira voda. Sedaj ta večinoma teče po poti. Pod potjo je kal v manjši kotanjici. Ker ni v uporabi propada - zapolnjuje se z listjem.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(292) Na Binki je kal z izvirom, ki so ga uporabljali prebivalci Ajdovščine. Bil pa je samo za napajanje živine. Tudi mi smo tukaj napajali živino. Rado Lukovec, Rodik, 5.6.2013.

145.

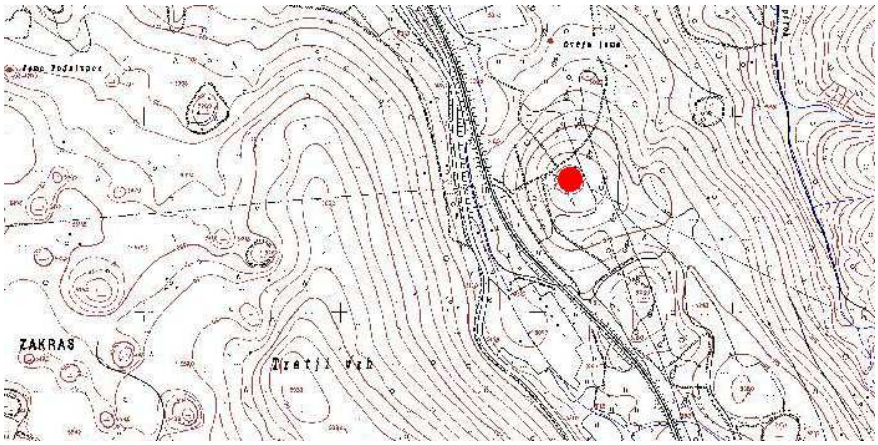

Slika 138:Hrib Bilenvrh pri vasi Kačiče na karti TTN5

Kraj: Kačiče

Ledinsko ime: Bilendol, Bilenvrh

Koordinate: X: 55414 Y: 420293; z: ~ 538m

Vrsta prostora: hrib, vrh

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Hrib se nahaja ob železnici iz Kačič v Rodik. Je na vzhodni strani železnice, takoj, ko se izpod mosta povzpneš po cesti proti Rodiku. Najlažji dostop je iz smeri Rodika, kjer se po grebenu povzpneš na vrh. Bregovi so iz vseh drugih strani enakomerno strmi, vrh pa je kamnit in pogozden z borovci. Vidi se dobro Ajdovščina, Rodik, Kačiče in okolica vasi, ter Vremščica. Na vrhu sem odkril manjši kamen, položen na naravno vzdignjeno skalo. Na franciscejskem katastru je označen kot Beli vrh.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(293) Hrib pri železniškem mostu, pred Kačičami (gledano iz smeri Rodik), na nasprotni strani Tretjega vrha se imenuje Bilendol oziroma Bilenvrh. Včasih je bil gol, so ga v 60. letih 20. st. pogozdili z borovci. Rado Lukovec, Rodik, 5.6.2013.

146.

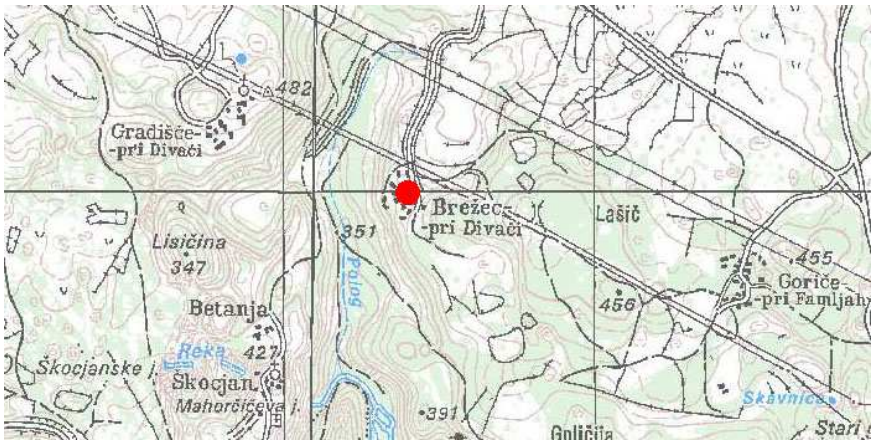

Slika 139: Vas Brežec pri Divači na karti TK25

Kraj: Brežec pri Divači

Ledinsko ime: /

Koordinate: X: 58976 Y: 422384; z: ~ 413m

Vrsta prostora: vas

Datacija: srednji vek

Opis in lega v prostoru. Manjša gručasta vas, do katere se pride po cesti iz glavne ceste Vremska dolina – Divača. Leži nad kanjonom reke Reke, pod njo prazgodovinsko grobišče Dol pod Brežcem. V okolici vasi, proti severu so njivske površine, čez cesto pa do železnice pašniki. Med polji naj bi po informaciji domačina tekla rimska cesta, kjer je še sedaj vidna poglobljena linija med njivami, ki poteka iz dola proti Vremščici.

Viri: RNKD 2013 – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=23227 (Citirano 25.5.2013)

Ljudsko izročilo:

(0254) .../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kaminov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti

dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, J. M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

147.

Slika 140: Vas Famlje na karti TK25

Kraj: Famlje

Ledinsko ime:

Koordinate: X: 57932 Y: 424094; z: ~ 373m

Vrsta prostora: vas

Datacija: /

Opis in lega v prostoru. Gručasta vas, ki leži ob cesti iz Vremske doline do Divače. Leži pod hribom Stari grad, na njegovem spodnjem delu pobočja, v zavetrni legi. Proti vzhodu se raztezajo polja na Vremskem polju do Vremskega Britofa. Na jugu se pobočje strmo spušča proti reki Reki in kanjonu. Sredi vasi stoji cerkev sv. Tomaža apostola.

Viri:

Ljudsko izročilo:

(0254) .../Ko pa je Kajn ubila Abela, je oče (Adam) poročil Abelovo vdovo z najmlajšim sinom Samom. Tako je nastal naš rod. Prva je prišla v naše kraje ena ženska iz tega rodu. Ime ji je bilo menda Ančka. Noben ne ve kdaj je prišla, ne zakaj. Bila je jezikava in malo žleth. Kdo bi vedel zakaj je odšla iz raja, saj je od takrat minilo dosti let in skozi jamo je poteklo dosti vode. Ančka ni imela hiše. Živela je v naši Škocjanski jami. Po reki je lovila les in

pobirala naplavljena drva, si je zakurila ogenj in kuhala bob. Ko je zakurila se iz jame dviga dim. Kadilo se je tako, ko se kadi iz naših kaminov. Potlej je Ančka srečala v jami enega velikana. Poročila se je z njim in rodila dosti otrok. Kot njena pranona Eva je rodila dosti dvojčkov. Otroci so odrasli in v jami jih je zeblo, zato so si pred jamo naredili hiše se poročili in ustvarili vasi. Te vasi se danes imenujejo Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje.

Peršolja, J. M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan, 26-27.

148.

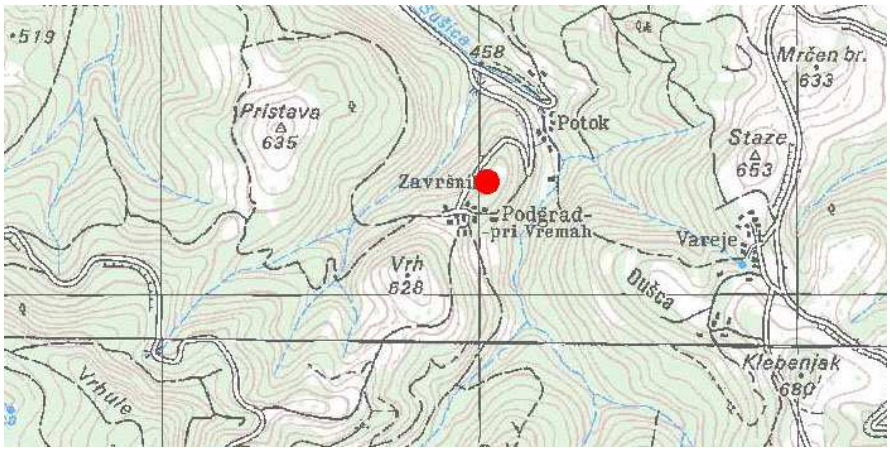

Slika 141: Grad Završnik na karti TK25

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ledinsko ime: grad Završnik

Koordinate: X: 54326 Y: 424018; z: ~ 575m

Vrsta prostora: grad

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis in lega v prostoru. Ruševine stolpastega gradu s konca 11. ali začetka 12. stol., prvič omenjenega šele l. 1249. Grad je bil opuščen konec 18. stol., iz današnjih ruševin je njegov tloris težko razbrati. Grad stoji severno nad vasjo Podgrad pri Vremah. Sam vrh je uravnan v dve večji terasi, ki potekata naokoli vrha, vrh pa je zravnan. Tam je stal tudi grad, katerega so ruševine samo delno vidne na najvišjem delu hriba. Hrib leži izpostavljeno nad dolino potoka Sušica in se z njega ponuja odličen pogled na celotno okolico in proti divaškemu Krasu. Odlično je viden vrh sv. Socerb in vas Vareje. Najlažji dostop je s strani Ajdovščine in Pristave. Od drugih strani so pobočja zelo strma, cesta, ki je speljana iz doline na vrh, pa se

počasi vije naokoli. Samega grajskega jarka, ki naj bi bil na strani proti vasi, ni več videti.
Viri:
Ljudsko izročilo:
(0240) .../Na hribih okoli so bili še trije majhni gradovi - ajdovščine (ajdušne). Eden je bil na Verhulah nad Rodikom, drugi je bil na Selnicah na Pristavi in tretji v Borštu nad Potokom. S tistih gradičev se je videlo proti Istri, Trstu, Krasu in Pivki./.../Če je bila kakšna nevarnost so hitro zanetili ogenj in posvarili grofa in Grajane./.../Kamne za grad so kopali v kamnolomu v Beli rebri nad Sušico in Pod kotličem./.../Več je ostalo od staj na Pristavi, kjer je imel grof ovc. Tam se še lepo vidijo obzidani prostori za staje.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 138-139

149.
Kraj:
Ledinsko ime: Jourunga Laz
Koordinate: X: Y: ; z: ~ m
Vrsta prostora:
Datacija: zgodnji srednji vek
Opis: in lega v prostoru: Neznana lokacija
Viri:
Ljudsko izročilo:
(0246) Na Jornuga Laza je bil ajdovski grad. Grof je imel dosti pastirjev. Enemu pastirju je dovoli, da si naredi eno barako. No in is tiste barake je nastalo več barak in staj za ovce. Počasi je nastala cela vas. Tisti pastir se je pisal Varejc in tkao so dali ime vasi Vareje.
Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana, 150

8. Katalog cerkev

V tem katalogu so zajete vse cerkve, ki se nahajajo na območju, ki ga raziskujem. Podatke sem skoraj izključno pridobil na spletno dostopnem registru nepremične kulturne dediščine Slovenije, na naslovu http://giskd2s.situla.org/rkd/Zacetek.asp (marec 2013). Koordinate so bile odčitane na kartah in s pomočjo orodij javno dostopnih na portalu http://www.geoprostor.net/PisoPortal/Default.aspx?. Vse cerkve so označene na karti cerkva (Priloga 7)

Katalog cerkev je urejen po sledečem pravilu:

- št. cerkve (številka s katero je označena na karti cerkva),
- ime kraja (točna topografska lokacija cerkve, ledinska imena),
- ime cerkve (patronicij),
- koordinate (v obliki D48, pobrane za vrh zvonika, če to ni mogoče (npr. ruševina) sredina cerkve),
- tip cerkve (župnijska, romarska, podružnica, pokopališče),
- opis lokacije in cerkve,
- datacija cerkve,
- vir iz katerega sem črpal podatke,

Okrajšave, ki sem jih uporabil za navedbe virov so naslednje:

- RNKD – Register nepremične kulturne dediščine.

1.

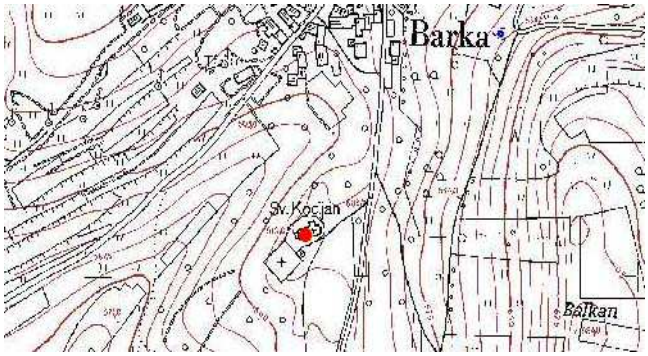

Slika 142: Cerkev svetega Kancijana (vir: Temeljni topografski načrti (TTN5/10), Geodetska uprava republike Slovenije, 1995).[7]

Kraj: Barka

Ime cerkve: Sv. Kancijan

Koordinate: X: 55285 Y: 426435; z: ~ 600m

Opis. Cerkev stoji na samem skupaj s pokopališčem, južno od vasi. Postavljena je na izpostavljen del pobočja pod gričem Balkan, ki pada proti ravninskemu delu. Dostopna je iz strani vasi po cesti. Pod njo je evidentirano arheološko najdišče Podorešnica iz časa prazgodovine (plano grobišče) in antike (naselbina). Cerkev, ki je bila predelana v zadnji četrtini 17. stol. in v 19. stol. ima še ohranjen triosminsko zaključen, zvezdasto obokan prezbiterij.

Tip: podružnična cerkev, pokopališče

Datacija: 17. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4094 (Citirano 26.3.2013)

7 Vir vseh naslednjih topografskih načrtov je isti, zato ga ne bom v navajal nadaljevanju. Če bo prišlo do uporabe drugih topografskih načrtov, bo to ustrezno označeno. Karte so vzete iz temeljnega topografskega načrta TTN5, merilo samih izsekov pa je 1:3380, narejeno s pomočjo orodij na PISO portalu URL: http://www.geoprostor.net/PisoPortal/vstopi.aspx, april 2013.

2

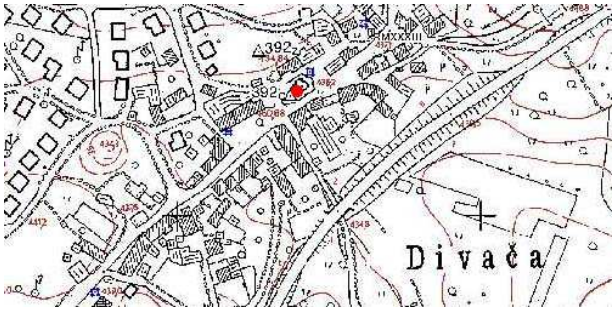

Slika 143: Cerkev svetega Antona Padovanskega

Kraj: Divača

Koordinate: X: 60597.2 Y: 420342.4; z: ~ 600m

Ime cerkve: Sv. Antona Puščavnika

Opis. Cerkev stoji sredi naselja Divača in nima izrazito prostorsko vidne lege. Značilna enoladijska kraška cerkev z začetka 17. stol. s triosminsko zaključenim prezbiterijem, z odličnimi kamnoseškimi detajli. Zvonik oglejskega tipa prizidan 1764.

Tip: župnijska cerkev

Datacija: 17. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3621 (Citirano 26.3.2013)

3.

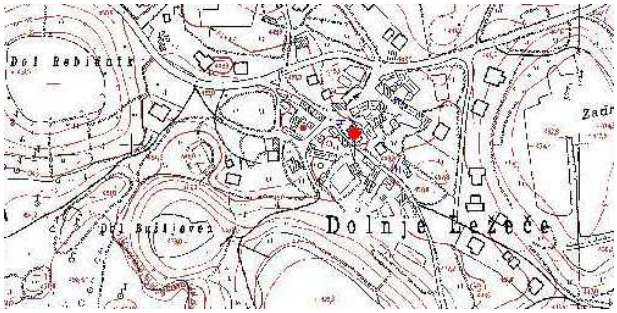

Slika 144:Cerkev svete Trojice

Kraj: Doljne Ležeče

Ime cerkve: Svete Trojice

Koordinate: X: 59768.1 Y: 420991.2; z: ~ 449m

Opis. Cerkev stoji sredi gručaste vasi, zato je prostorsko opazovanje širše umestitve s samega mesta cerkve oteženo. Stoji na uravnanem terenu, ob njej rasteta dve starejši lipi. V gotskem

duhu zgrajeno cerkev sestavljajo tristrano zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in lopa. Nad zahodno steno ladje je dvonadstropna zvončnica. Vhodni portal datiran 1619.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: prva četrtina 17. stoletja, 1619

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3622 (Citirano 26.3.2013)

4.

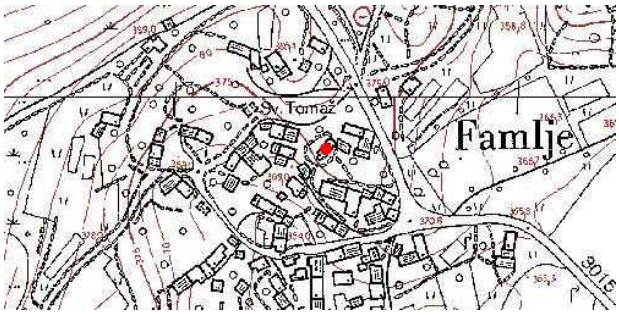

Slika 145: Cerkev svetega Tomaža Apostola

Kraj: Famlje

Ime cerkve: Sv. Tomaža Apostola, sv. Jernej

Koordinate: X: 57957.7 Y: 424105.1; z: ~ 374m

Opis: Cerkev stoji sredi vasi, na terasi. Od nje se dobro vidi v smeri Brkinov proti Zavrhku. V enovit plašč zajeta verjetno še romanska ladja in triosminsko sklenjen gotski prezbiterij, predelana 1647. V popisu cerkva iz leta 1526 je omenjena kot cerkev svetega Jerneja.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: visoki srednji vek, sredina 15. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4124 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 188.

5.

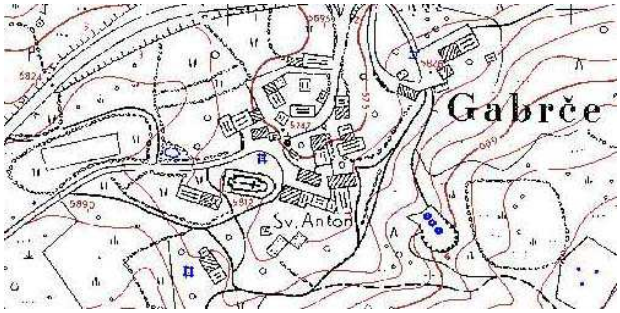

Slika 146: Cerkev svetega Antona Padovanskega

Kraj: Gabrče

Ime cerkve: Sv. Antona Padovanskega

Koordinate: X: 63622.1 Y: 424252.1; z: ~ 577m

Opis. Cerkev stoji sredi vasi, na neizpostavljenem mestu. Cerkev je primer kraške renesančne arhitekture 17. stol. Je enoladijska s triosminsko zaključenim prezbiterijem in vhodno lopo. Do vhoda v obzidju vodi stopnišče s portonom iz 1680.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: druga polovica 17. stol., 1660-1663

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3989 (Citirano 26.3.2013)

6.

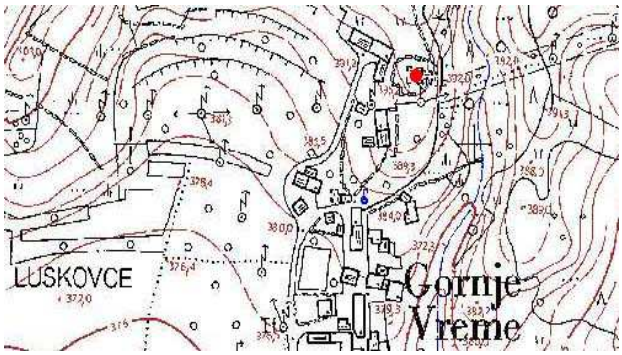

Slika 147: Cerkev svetega Jošta

Kraj: Gornje Vreme

Ime cerkve: Sv. Jošta

Koordinate: X: 57292.8 Y: 426449.3; z: ~ 383m

Opis. Cerkev stoji na začetku izpostavljenega grebena nad vasjo. Najlažji dostop je s severne

smeri s pobočij hribovja Vremščice in pa iz zahodne, kjer je sam klanec bolj položen. Dobro vidna celotno Vremsko polje in cerkev Marijinega Vnebovzetja na Vremskem polju. Cerkev sestavljata triosminsko zaključen prezbiterij in ladja z zvonikom na preslico. V južni steni ladje in jugovzhodni steni prezbiterija sta vidni zazidani šilastoločni gotski okni.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: druga četrtina 16. stol., 1536

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4121 (Citirano 26.3.2013)

7.

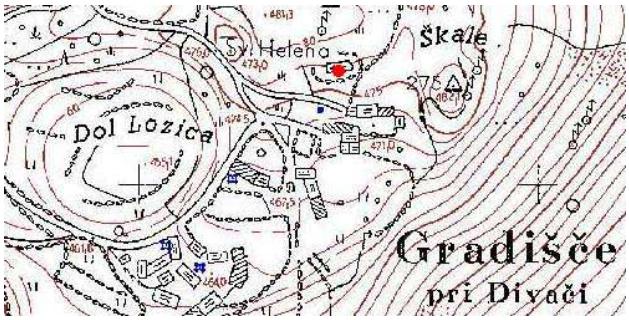

Slika 148: Cerkev svete Helene

Kraj: Gradišče pri Divači

Ime cerkve: Sv. Helene

Koordinate: X: 59323 Y: 421868; z: ~ 470m

Opis: Cerkev stoji nad vasjo, dokaj blizu strmih kamnitih sten Škale proti Brežcu pri Divači. Z mesta, na katerem stoji, se dobro vidi večji del severozahodnih Brkinov z Ajdovščino, proti Vremski dolini z Snežnikom in na drugo stran Vremščica. Cerkev in vas stojita znotraj prazgodovinskega gradišča. Vaška podružnica ima v ladji ohranjen večji del poslikave iz okoli 1490, delo delavnice Janeza iz Kastva. V starejših zapisih od leta 1665 je omenjena kot cerkev svetega Nikolaja.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: zadnja četrtina 15. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=23289 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 188.

8.

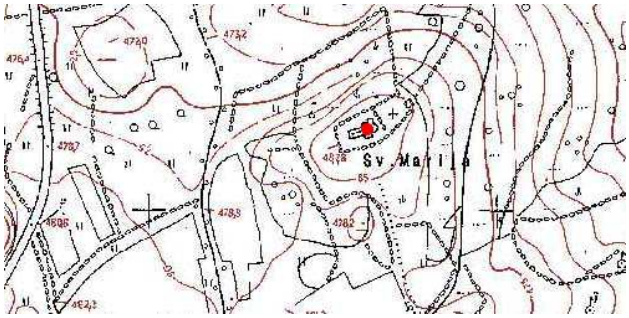

Slika 149: Cerkev Marijinega rojstva

Kraj: Kačiče

Ime cerkve: Marijinega rojstva

Koordinate: X: 56307 Y: 420144; z: ~ 486m

Opis. Cerkev stoji na vrhu rahlo privzdignjenega platoja med vasema Kačiče in Pared. Na zahodni strani je najbolj strmo pobočje, ki se spušča proti suhi strugi ne več obstoječega Kranjskega potoka, ki je označen še na karti franciscejskega katastra. Proti severu je sedanje pokopališče4, ki je zelo verjetno z nasutjem in zidom podaljšal in povišal sam pomol. Stoji znotraj prazgodovinskega gradišča (glej katalog arheoloških najdišč - Kačiče). Najlažji dostop je iz smeri JV, kjer poteka sedaj tudi sedanja cesta. Cerkev s križnorebrasto obokanim prezbiterijem iz 16. stol., ladjo iz sredine 17. stol., zvončnico iz 1784 in vhodno lopo.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: 16. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3978 (Citirano 26.3.2013)

9.

Slika 150: Cerkev svete Marije Magdalene

Kraj: Kozjane

Ime cerkve: Sv. Marije Magdalene

Koordinate: X: 52828 Y: 428154; z: ~ 612m

Opis: Cerkev stoji nad vasjo, na robu pobočja, ki strmo pada v dolino potoka Padež. Okoli je pokopališče, ki ga uporabljajo vaščani iz Kozjan in Padeža. Iz same lokacije se dobro vidi na drugo stran doline Padež proti vasema Ostrovica in Vatovlje in hrib Grad. Skromna, v sredini 17. stol. barokizirana cerkev ima triosminsko zaključen prezbiterij, nekoliko širšo ladjo in štirietažni zvonik.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: pozni srednji vek

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3587 (Citirano 26.3.2013)

10.

Slika 151: Cerkev svetega Brkicija

Kraj: Naklo pri Divači

Ime cerkve: Sv. Brkicija , Sv. Mavricij

Koordinate: X: 57489 Y: 422533; z: ~ 393m

Opis. Cerkev stoji na robu doline potoka Sušice, 400 metrov izven vasi Naklo, sama lokacija deluje zelo odmaknjeno od vasi. Na južni stani je večja vrtača, katero so delno zasuli v zadnjih letih. Je ob robu sedanje ceste, ki vodi iz Naklega proti Vremski dolini in v Brkine. Še danes se od nje navzdol proti potoku Sušica spušča pot, ki pelje v Podgrad pri Vremah. Iz te strani je najlažji spust v dolino, saj je samo na začetku malce strmine, nato pa pobočje na tem delu postane bolj položno in se polagoma spušča v dno doline. Iz te točke je dobro vidna Vremščica in cerkev svetega Kancijana v Škocjanu. V cerkvi je bil najden zgodnjesrednjeveški grob, za samo lokacijo pa se domneva antično postojanko zaradi odlične strateške lege (glej katalog arheoloških najdišč – Naklo, Sv. Mavricij). V popisu cerkva iz leta

1693 je na karti zapisana kot cerkev posvečena svetemu Juriju. Gotska podružnična enoladijska cerkev z zvončnico, predelana v 17. stol. (okna, portal, obzidje).

Tip: podružnična cerkev

Datacija: zgodnji srednji vek, prva polovica 15. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3980 (Citirano 26.3.2013)

Potokar, K. 2008, Vremska dolina med Brkini in Krasom, Divača, 289.

Pleterski, A. 2005, De Sclavis autem unde dictis. Slovani in Vlahi na nikogaršnjem ozemlju istrskega zaledja – v: Acta Histriae 13/1, 119

11.

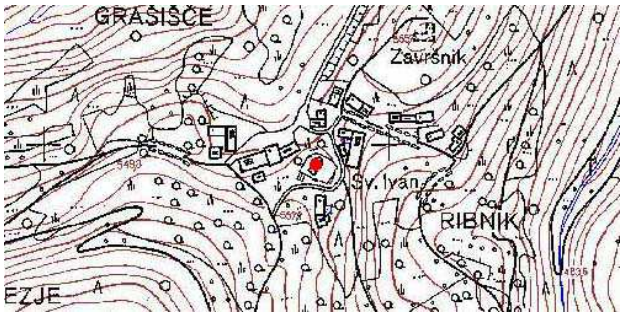

Slika 152: Cerkev svetega Janeza Krstnika

Kraj: Podgrad pri Vremah

Ime cerkve: Sv. Janeza Krstnika

Koordinate: X: Y: 423942; z: ~ 554m

Opis: Cerkev je postavljena nad vas na uravnan del pobočja in utrjen z zidovi, da je nastal prostor še za okoliško pokopališče. Tega uporabljajo prebivalci Padeža in Potoka. Iz lokacije se odlično vidi okoliške hribe proti severu, zahodu in vzhodu, s sv. Socerbom, vasjo Vareje in Kras proti Sežani. Je na malce višji legi kot sam grad, ki je čez sedlo, kjer leži vas Podgrad. Gotska podružnična cerkev, predelana okoli 1667, s tristrano sklenjenim prezbiterijem, ladjo z zvončnico nad vhodom in odprto vhodno lopo. V vzhodni steni sta gotski okni.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: pozni srednji vek

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3977 (Citirano 26.3.2013)

12.

Slika 153: Cerkev svetega Kancijana

Kraj: Škocjan pri Divači

Ime cerkve: Sv. Kancijana

Koordinate: X: 58420 Y: 421972; z: ~ 418m

Opis. Cerkev stoji na robu platoja, ki se končuje z prepadnimi stenami, ki tvorijo kanjon reke Reke in Škocjanske jame. Cerkev je postavljena na rob vasi. Iz prostora vasi in cerkve se vidi Vremščica Brkini z Ajdovščino in svetim Socerbom, vas Naklo in Brežec. Cerkev z vasjo stoji znotraj prazgodovinskega gradišča, antične naselbine in srednjeveškega tabora (glej katalog arheoloških najdišč - Škocjan). Manjša gotska cerkev je bila na začetku 17. stol. povečana v triladijsko z zvončnico, samostojno stoječi zvonik pred zahodno fasado je iz 1858-79. Kamnit baročni obzidni porton z letnico 1664.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: pozni srednji vek

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3979 (Citirano 26.3.2013)

13.

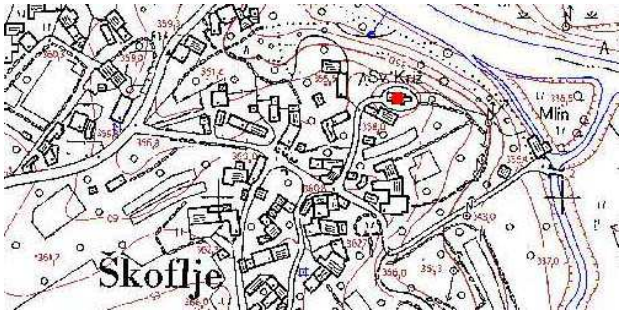

Slika 154: Cerkev svetega Križa

Kraj: Škoflje

Ime cerkve: Sv. Križa

Koordinate: X: 57319 Y: 424373; z: ~ 356m

Opis. Cerkev stoji na severnem robu vasi, na terasi tik nad reko Reko. Dobro se vidi Brkine od vasi Barka do hriba Ajdovski gradec. V 19. stol. predelana baročna cerkev ima ravno zaključen prezbiterij, ladjo pravokotnega tlorisa in zvonik na preslico.

Tip: podružnična cerkev

Datacija: 18. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4122 (Citirano 26.3.2013)

14.

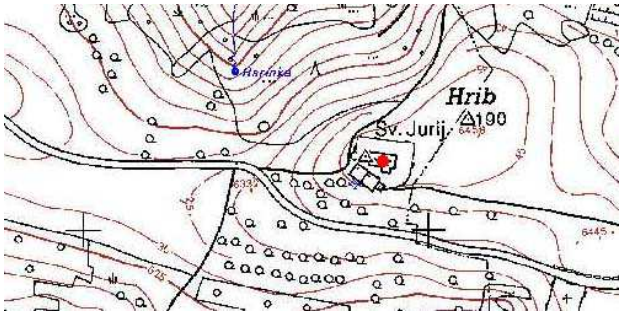

Slika 155: Cerkev svetega Jurija

Kraj: Vatovlje

Ime cerkve: Sv. Jurija

Koordinate: X: 53808 Y: 426705; z: ~ 673m

Opis. Cerkev stoji na samem med vasema Vatovlje in Misliče, na izpostavljenem delu grebena. Ima pregled na Barko (cerkev sv. Kancijana) (delno jo zakriva hrib Balkan), Misličami, Vatovljami, Kozjanami, Tatrami in svetim Socerbom nad Artvižami. Cerkev, temeljito predelana na prelomu 19. in 20. stol. ima tristrano zaključen prezbiterij, enako široko ladjo in zvonik, prislonjen na vhodno fasado.

Tip: župnijska cerkev

Datacija: prelom 19. stol. in 20. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4093 (Citirano 26.3.2013)

15.

Slika 156: Cerkev Marijinega Vnebovzetja

Kraj: Vremski Britof

Ime cerkve: Marijinega Vnebovzetja

Koordinate: X: 56486 Y: 425104; z: ~ 362m

Opis: Cerkev stoji na privzdignjenem platoju na okljuku reke Reke. Tako je dostop možen samo z Vremskega polja iz S-SZ strani. Tam se teren spusti z Vremskega polja v globel, iz katere se nato postopoma dvigne na vrh platoja. Prav tako so vse strani platoja, ki so omejene z reko zelo strme. Vidna povezava z Vremščico, ki dominira nad Vremskim Poljem. Prvič omenjena 1347, kot vikariat svete Marije „de Auremo“. Prvotno srednjeveško, nato večkrat prezidano triladijsko romarsko cerkev sestavljajo prezbiterij iz okoli 1430 s freskami neznanega salzburškega slikarja, barokizirana ladja z zvonikoma ob preddverju s fasado iz 1865.

Tip cerkve: župnijska cerkev, romarska cerkev

Datacija: prva polovica 14. stoletja

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=1565 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 186-187

16.

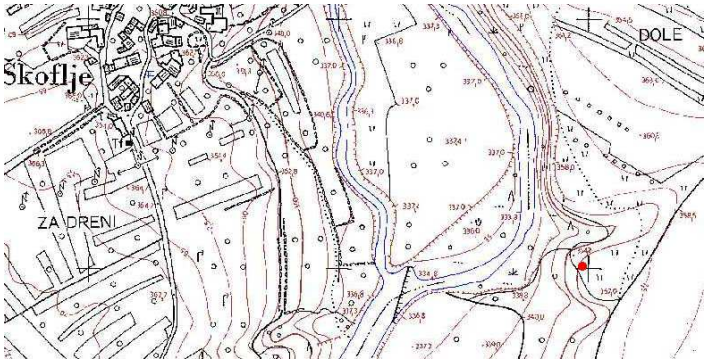

Slika 157: Cerkev svetega Jurija

Kraj: Vremski Britof

Ime cerkve: Sv. Jurija

Koordinate: X: 57008.1 Y: 424750.5; z: ~ 350m

Opis. Cerkev se nahaja na zahodnem robu Vremskega polja, na terasi nad reko Reko. Sama terasa je nekaj metrov nižje pod nivojem Vremskega polja, tako, da je cerkev Marijinega Vnebovzetja pogledu skrita. Vidi se v vas Škoflje čez reko in cerkev sv. Križa. Sedaj je lokacija zaraščena z grmovjem. Mimo pelje pot, ki vodi naprej proti reki Reki. Povsem porušena podružnična cerkev sv. Jurija, omenjana med leti 1665 - 1690, danes vidna kot večja kamnita groblja.

Tip cerkve: ruševina, podružnična cerkev

Datacija: tretja četrtina 17. stoletja

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=7361 (Citirano 26.3.2013)

17.

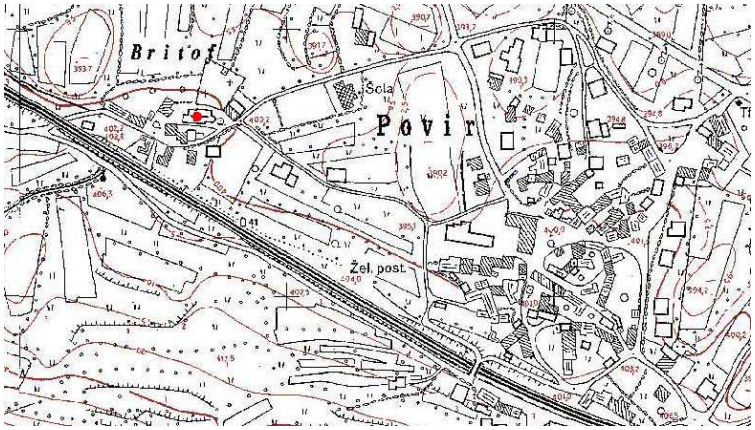

Slika 158: Cerkev svetega Petra

Kraj: Povir

Ime cerkve: Sv. Petra

Koordinate: X: 62412 Y: 416912; z: ~ 402m

Opis: Cerkev stoji zahodno zunaj glavnega jedra vasi, na delu imenovanem Britof. Na severno vzhodni strani je pokopališče. Cerkev je postavljena na ravnem delu, ki je sicer malce dvignjen napram severnemu in vzhodnemu delu terena. Proti severu je dobro viden Nanos, proti severovzhodu pa se vidi Vremščica. Enoladijska cerkev s triosminsko zaključenim prezbiterijem in štirietažnim vhodnim zvonikom oglejskega tipa, zgrajena v 17. stol. Kapela in zakristija prizidani 1775. Strehe so skrilnate.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: 17. stol., 1623-1663

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3940 (Citirano 26.3.2013)

18.

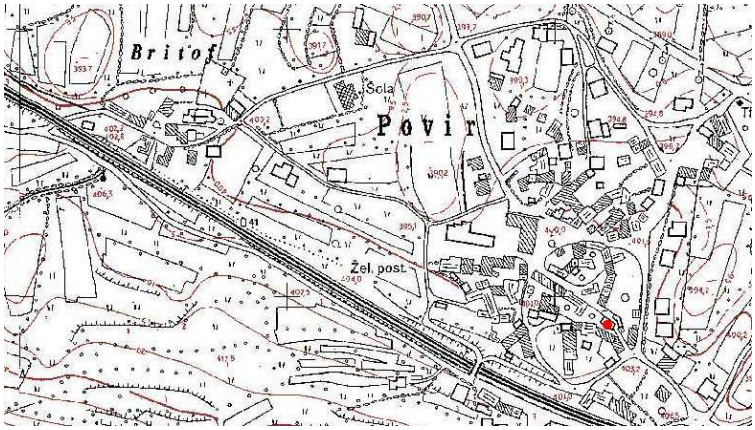

Slika 159: Cerkev svetega Jakoba

Kraj: Povir

Ime cerkve: Sv. Jakob

Koordinate: X: 62232.9 Y: 417294.2; z: ~ 400m

Opis. Cerkev stoji sredi vasi na neizpostavljeni legi. Baročno cerkvico sestavljajo tristrano zaključen prezbiterij, višja in širša pravokotna ladja. Nad vhodno fasado zvončnica.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: 18. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3943 (Citirano 26.3.2013)

19.

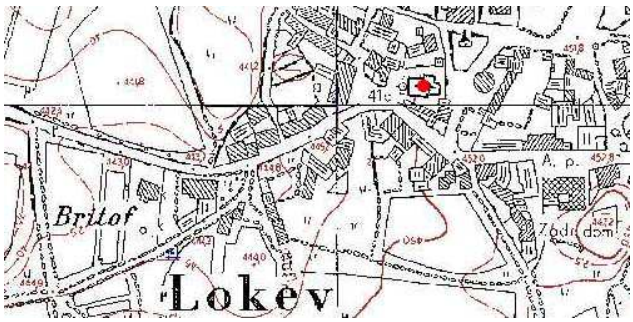

Slika 160: Cerkev svetega Mihaela

Kraj: Lokev

Ime cerkve: Sv. Mihaela

Koordinate: X: 58011.1 Y: 416798.5; z: ~ 448m

Opis. Cerkev stoji sredi vasi na robu glavnega vaškega trga. Zraven nje manjša cerkvica

Marije. Leži na neizpostavljeni legi. Cerkev iz 17. stol. sestavljajo zvonik iz 1658, ki ima funkcijo lope, ladja z zrcalnim štukaturno okrašenim stropom in triosminsko zaključen prezbiterij z baročnim oltarjem. Na portalu letnici 1613 in 1876.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: prva četrtina 17. stol., 1613

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3830 (Citirano 26.3.2013)

20.

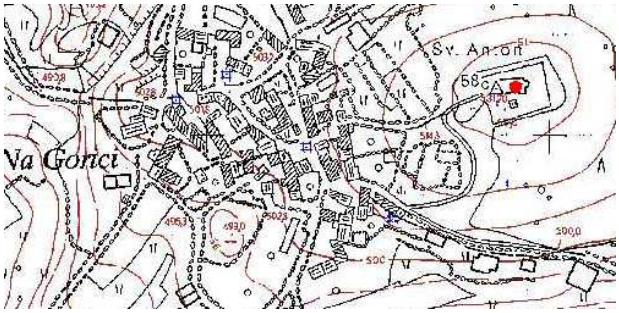

Slika 161: Cerkev svetega Antona Puščavnika

Kraj: Hrpelje

Ime cerkve: Sv. Antona puščavnika, sv. Helene

Koordinate: X: 51533.3 Y: 418463; z: ~ 514m

Opis. Cerkev stoji na hribu na začetku naselja Hrpelje ob cesti iz smeri Materije. Okoli nje je na uravnanem vrhu pokopališče, ki je dvignjeno z zidano (betonirano) teraso. Verjetno je cerkev stala na samem vrhu, ki se je potem do neke mere hitro spustil in se nato nadaljeval v dokaj položno pobočje hriba. Zaradi gozda, ki porašča hrib in samo okolico cerkve je možnost vidne povezave po pokrajini ničelna. Cerkev sestavlja petosminsko zaključen prezbiterij, pravokotna ladja s štirietažno zvonico nad zahodno steno (1792) ter lopo. Höfler v Hrpeljah domneva dve cerkvi, verjetno cerkev že v prvi pol 13. stoletja (ena je sv. Helena).

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: zadnja četrtina 18. stol., 1792

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3682 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

21.

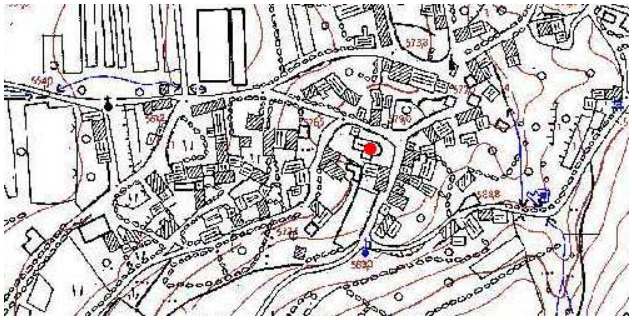

Slika 162: Cerkev svete Trojice

Kraj: Rodik

Ime cerkve: Sv. Trojice

Koordinate: X: 53821.1 Y: 420834.9; z: ~ 574m

Opis: Cerkev stoji v sredini vasi na izravnani terasi, ki je iz S in Z strani utrjena z zidom. Cerkev je usmerjena tako, da je obrnjena proti vrhu Čuk. Cerkev sestavljajo tripolni in trostrano zaključen prezbiterij, ki je v notranjosti mrežno rebrasto obokan, pravokotna ladja ter lopa s škrlami pokrito streho. Zvonik stoji ob severozahodnem vogalu ladje. Najstarejša omemba cerkve kot cerkev svete Nedelje – to se enači s sveto Trojico.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: druga četrtina 17. stol., 1647

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3976 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

22.

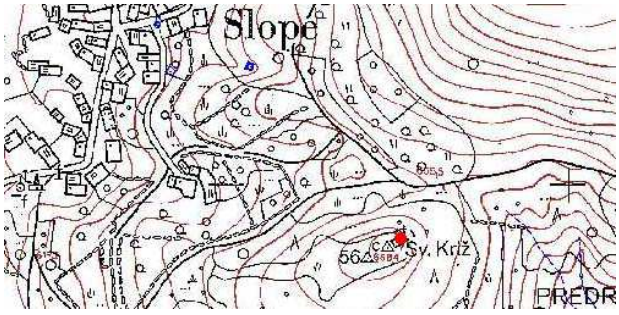

Slika 163: Cerkev svetega Križa

Kraj: Slope

Ime cerkve: Sv. Križa

Koordinate: X: 52452 Y: 421615; z: ~ 662m

Opis. Cerkev stoji na vrhu hriba, na izravnanem platoju. Zaradi poraslosti samega hriba in vrha z gozdom (razen platoja) ni dobro vidna okolica. Iz južne in jugozahodne strani je plato obdan z na prvi pogled utrjeno cesto, vendar glede na najdbe zidu iz klesanega kamna, datirane v srednji vek, domnevam potek ostanka obzidja (glej katalog arheoloških najdišč – Slope sv. Križ). Iz teh strani je tudi sam vrh najlažje dostopen. Cerkev sestavljajo trostrano zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in lopa. Nad zahodno steno ladje se dviga dvoetažna zvončnica z biforo. Cerkev je v celoti krita s škrlami.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: 17. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3589 (Citirano 26.3.2013)

23.

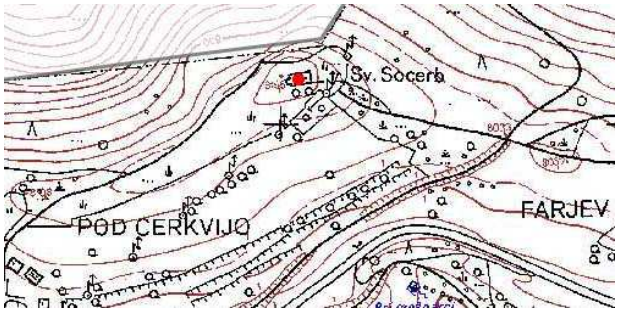

Slika 164: Cerkev svetega Socerba

Kraj: Artviže

Ime cerkve: Sv. Servula, Socerba

Koordinate: X: 52782 Y: 424756; z: ~ 817m

Opis. Cerkev stoji znotraj območja prazgodovinskega gradišča (glej katalog arheoloških najdišč – Artviže, sv. Socerb), na uravnanem platoju, ki je malce večji od cerkve. Zaradi gozda na delu roba proti severu slabša vidljivost okolice Najlažji dostop je po kolovozu iz Artviž po samem vrhu grebena. Cerkev stoji na najvišjem vrhu severozahodnih Brkinov. Iz te točke se vidijo vrhovi Snežnika, Vremščice in Ajdovščine nad Rodikom. Vasi in cerkve ki so vidne so sveti Kancijan na Barki, Vareje, Podgrad pri Vremskem Britofu s cerkvijo svetega Janeza Krstnika, sveti Kancijan v Škocjanu in sveti Jurij v Vatovljah. Poleg tega se razteza

pogled na Divačo in Kras v ozadju. V osnovi še gotsko cerkev sestavljajo trostrano zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in troetažni zvonik pred zahodno fasado.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: pozni srednji vek

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3585 (Citirano 26.3.2013)

24.

Slika 165: Cerkev svetega Jurija

Kraj: Bač pri Materiji

Ime cerkve: Sv. Jurij, sv. Duh, sv. Vid

Koordinate: X: 49801.1 Y: 422390.9; z: ~ 536m

Opis: Cerkev stoji ob poti, ki vodi od Gradiščice proti Materiji. Stoji na prepadni steni nad brezoviško slepo dolino, pod katero malce proti severu ponika potok Ločica v ponikalnico Slivnica. Zraven proti severovzhodu ležijo ruševinski ostanki protiturškega tabora. Lokacija, na kateri stoji cerkev, ima predvsem izvrsten pogled na brezoviško slepo dolino. Njena usmeritev je drugačna kot večina drugih, ki so v okvirih V-Z. Cerkev sestavljajo ravno zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in vhodna lopa. Nad zahodno fasado se dviga zvonica z dvema ločnima odprtinama.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: tretja četrtina 18. stol., 1759

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3590 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

25.

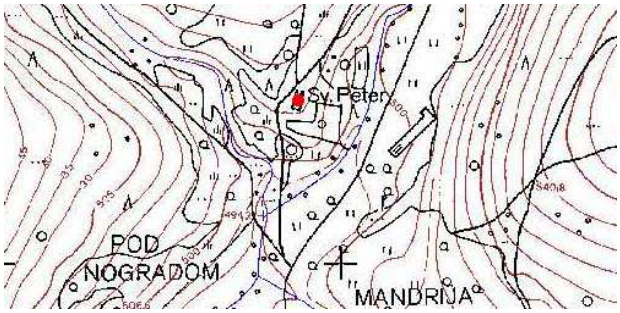

Slika 166: Cerkev svetega Petra

Kraj: Odolina

Ime cerkve: Sv. Peter

Koordinate: X: 49873.9 Y: 423735.5; z: ~ 502m

Opis. Do ostankov cerkve nisem prišel zaradi ograde z električnim pastirjem. Cerkev iz prve polovice 17. stol. sestavljata triosminsko zaključeni prezbiterij in pravokotna ladja, oboje brez strehe. Vhodna lopa ni ohranjena. Nad zahodno fasado dvoetažna zvončnica z biforo.

Tip cerkve: podružnična cerkev, ruševine

Datacija: prva polovica 17. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3588 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

26.

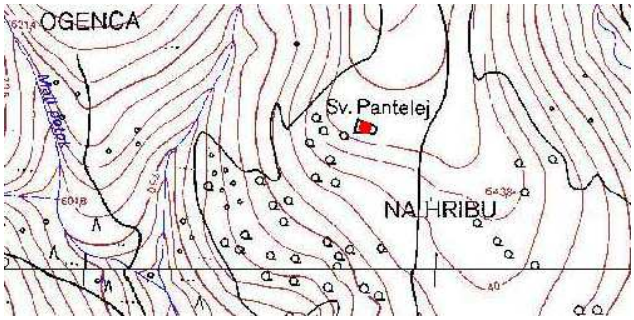

Slika 167: Cerkev svetega Pantaleona

Kraj: Hotična

Ime cerkve: Sv. Pantaleona, sv. Panteleja in Rufa

Koordinate: X: 49101.8 Y: 424943.3; z: ~ 637m

Opis. Cerkev se nahaja ob poti, ki povezuje Hotično in Mrše (je tudi cerkev teh dveh vasi), na

terasastem pobočju, kjer so sedaj travniki. Ob njej raste stara velika lipa. S same lokacije je vidna (slabše) Hotična in Mrše. Odlična vidna povezava z hribom Gavje in tudi območjem ledine Stara Hotična. Zanimivo je, da se sliši zvonjenje iz cerkve v Slivju, kljub temu, da ni vidne povezave. V 17. stoletju zapisana kot cerkev svetega Rufa in Panteleja. Cerkev iz druge polovice 17. stol. sestavljajo trostrano zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in lopa. Zvočnica se dviguje nad zahodno fasado, sedaj obnovljena.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: druga polovica 17. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4009 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

27.

Slika 168: Cerkev svetega Antona Padovanskega

Kraj: Markovščina

Ime cerkve: Sv. Antona Padovanskega, sv. Marko

Koordinate: X: 46812.7 Y: 425041.8; z: ~ 563m

Opis: Cerkev stoji na začetku vasi iz smeri Slivja. Prav tako stoji na križišču v vasi, ki se razdeli v pet cest. Stoji na lokaciji, ki znotraj pokrajine ni izpostavljena. Zanimivo je, da je ob cerkvi štirna, ki se napaja iz strehe cerkve. Prvotno posvečena svetemu Marku. Tipična arhitektura iz obdobja kraške renesanse je izrazita prostorska dominanta v naselju in bližnji okolici. Ima tristrano zaključen prezbiterij in visok zvonik. Poznobaročni oltarji.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: 17. stol.

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4005 (Citirano 26.3.2013)

Höfler, J. 2001 Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem, Nova Gorica, 195

28.

Slika 169: Cerkev svetega Martina

Kraj: Slivje

Ime cerkve: Sv. Martina

Koordinate: X: 47897.9 Y: 425826.4; z: ~ 583m

Opis. Cerkev s pokopališčem stoji na začetku vasi na manjši vzpetinici, nad Slivarsko slepo dolino, katere pobočja so na tem mestu zelo strma. Dobro se vidi predvsem okolico na zahod, proti Slivarski slepi dolini in hribu Gavje. Ob cerkvi stojita dve mogočni stari lipi. Cerkev je pokopališka in župnijska cerkev za vse okoliške vasi. Cerkev sestavljajo ravno zaključen prezbiterij, pravokotna ladja z bočnima kapelama in zvonik pred zahodno fasado.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: zadnja četrtina 17. stol., 1697

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4004 (Citirano 26.3.2013)

29.

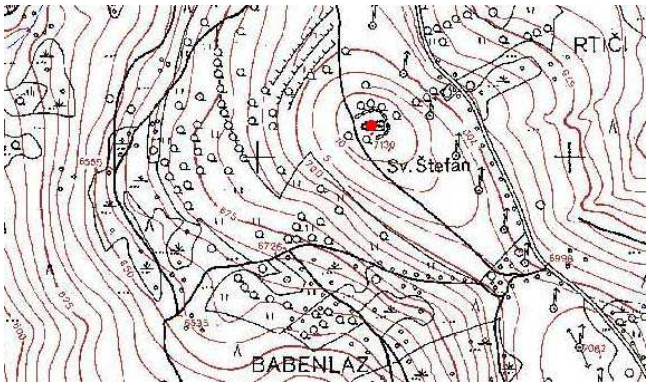

Slika 170: Cerkev svetega Štefana

Kraj: Orehek pri Materiji

Ime cerkve: Sv. Štefana

Koordinate: X: 48777.6 Y: 427584.7 ; z: ~ 711m

Opis: Cerkev stoji na samem, na vrhu hriba med vasema Orehek pri Materiji in Kovačice. Iz severne, zahodne in jugozahodne strani je hrib zelo težko dostopen, saj so pobočja zelo strme. Tako je najlažji dostop iz jugovzhodne strani, kjer tudi pelje kolovoz do glavne ceste do cerkve. Cerkev stoji na ravnem platoju, ki je z vseh strani razen vzhodne dvignjen nad spodnjo teraso. Obdan je z grobljo peščenjakovega kamenja, ostanki zidu. Na jugozahodni strani, desno od kolovoza se na ta zid pripenja v obliki črke U večja groblja (širine 4m, višine dober 1m), v sredini pa je prazen prostor. Ob pregledu robov spodnje terase sem na severozahodni in severni strani opazil, da je rob nasut iz kamenja, ta pa se pravokotno naprej nadaljuje na vzhodni strani, z večjo grobljo. Na vsakem koncu terase (severna stran) je v to grobljo narejena luknja premera okoli 1 meter. Še ena taka struktura je na čistem robu pobočja proti zahodu, samo da je malce bolj elipsaste oblike in je vkopana v teraso. Iz same lokacije se vidi greben proti Tatram, hkrati pa je odličen razgled v dolino proti Materiji in Gradišču pri Materiji. Vidi se tudi Orehek in delno hiše v Kovačicah. Tipična poznorenesančna arhitektura iz 17. stol..

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: 17. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4008 (Citirano 26.3.2013)

30.

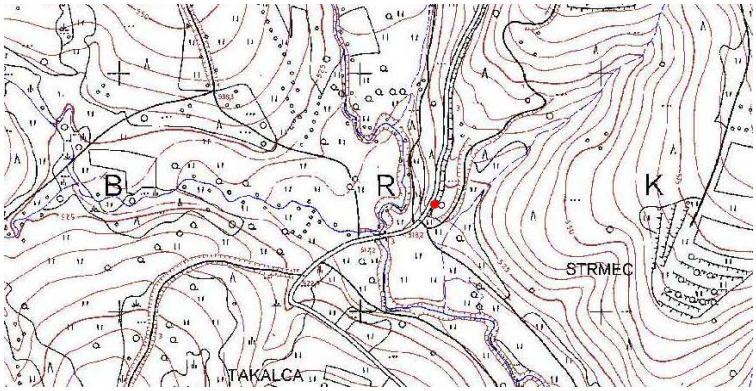

Slika 171: Cerkev svetega Petra

Kraj: Brezovo Brdo

Ime cerkve: Sv. Peter

Koordinate: X: 47144.1 Y: 428814 ; z: ~ 515m

Opis. Stavbne ostaline (zidovi z malto) so poškodovane z usekom nove ceste. Temelji so ohranjeni 0,5 m visoko, brez groblje, kar kaže na sistematičen odvoz gradbenega materiala. Pri pregledu terena nisem odkril nobenih kamnitih grobelj, kažejo pa se znaki nasipanja materiala pri mostu med cesto in potokom. Naravno je tukaj najvišja točka prečkanja potoka v dolini, saj se na tem mestu združijo kar trije skupaj in je potem prehod narejen čez večji potok. Kot točka v pokrajini zelo zanimiva.

Tip cerkve: podružnična cerkev, ruševina

Datacija: srednji vek

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3956 (Citirano 26.3.2013)

31.

Slika 172: Cerkev svetega Petra in Pavla

Kraj: Brezovo Brdo

Ime cerkve: Sv. Petra in Pavla

Koordinate: X: 48506.2 Y: 429178.2 ; z: ~ 645m

Opis. V ruševinah in propadanju, uporabljajo jo kot delno skladišče za kmetijske stvari, tako da nisem mogel priti do nje, ker je v sklopu kmetije.

Tip cerkve: podružnica cerkev

Datacija: ?

Vir:

URL:http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/228F464D098C3300C12572030034F87F?OpenDocument (Citirano 26.3.2013)

32.

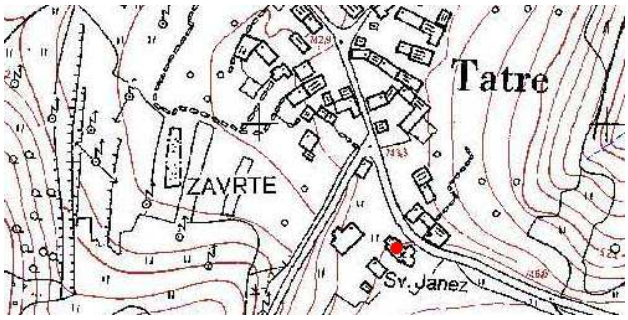

Slika 173: Cerkev svetega Janeza Evangelista

Kraj: Tatre

Ime cerkve: Sv. Janeza Evangelista

Koordinate: X: 50668.6 Y: 429091.1 ; z: ~ 743m

Opis. Stoji na začetku vasi Tatre, na vrhu širokega osrednjega grebena Brkinov. Predvsem se dobro vidi daljna okolica proti jugu pogorje Slavnika. Ker je na tem mestu greben zelo širok in dokaj uravnan, nima tako izpostavljenega mesta, kot bi se na pogledu na karte zdelo. V drugi polovici 19. stol. pozidana cerkev, od jugovzhoda proti severozahodu si sledijo polkrožno zaključen prezbiterij, pravokotna ladja in zvonik.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: 19. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3954 (Citirano 26.3.2013)

33.

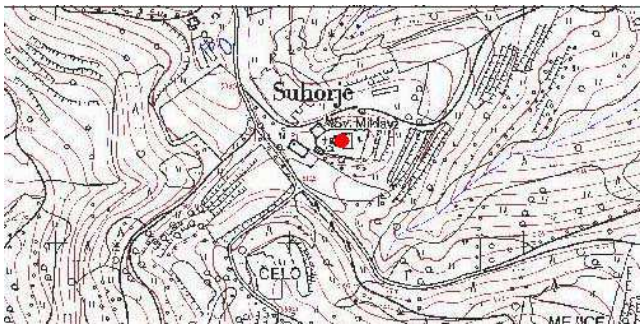

Slika 174: Cerkev svetega Nikolaja

Kraj: Suhorje

Ime cerkve: Sv. Miklavža, sv. Nikolaja

Koordinate: X: 54852.6 Y: 430793.7 ; z: ~ 509m

Opis. Cerkev stoji jugozahodno stran od vsi na izpostavljene delu pomola pod hribom z imenom Straže. Okoli nje pokopališče, utrjeno v celoti s škarpo in zidom. Iz te točke se dobro vidi Vremščica in predvsem pokrajina proti Ostrožnemu Brdu in Ribnici. Cerkev je bila sezidana sredi 17. stol., vendar je bila leta 1844 povišana in razširjena. Ravno zaključenemu prezbiteriju sledita kvadrasta ladja in zvonik.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: sredina 17. stoletja

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=4031 (Citirano 26.3.2013)

34.

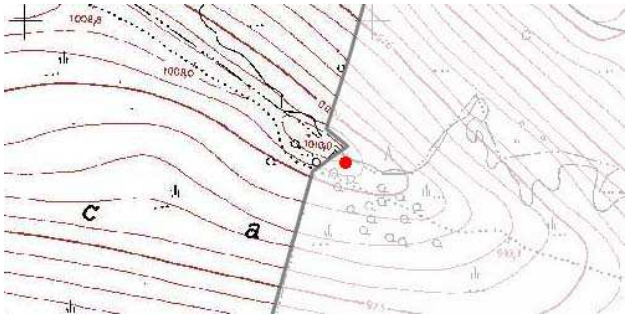

Slika 175: Cerkev svetega Urbana

Kraj: Vremščica

Ime cerkve: Cerkev, kapelica sv. Urbana

Koordinate: X: 60649.5 Y: 427727.9 ; z: ~ 1002m

Opis. Cerkev je bila porušena, pred nekaj leti so jo prebivalci Košanske doline obnovili. Stoji na katastrski meji med k.o. Volče in Gornje Vreme

Tip cerkve: Kapelica, podružnična cerkev in ruševine

Datacija: /

Vir:

35.

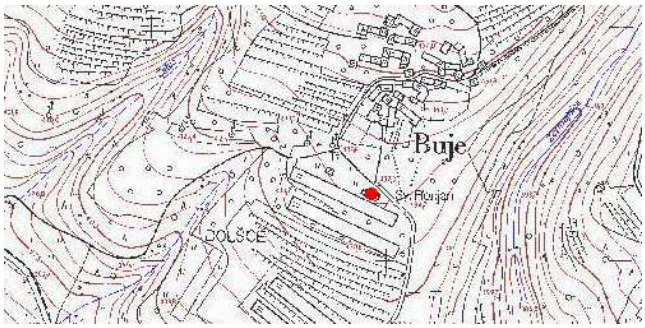

Slika 176: Cerkev svetega Florjana

Kraj: Buje

Ime cerkve: Cerkev sv. Florjana

Koordinate: X: 57074.1 Y: 429224.2 ; z: ~ 453m

Opis. Obnovljena cerkev stoji pod vasjo, sedaj nad kokošjo farmo. Razgled je se predvsem razteza na bližnja pobočja Brkinov na južno stran. Buje spadajo pod košansko faro. Cerkev, posvečena sv. Florijanu, ima na portalu vklesano letnico 1705. Tedaj so obnovili oltar in vhodna vrata. Kropilni kamen nosi letnico 1670, streha pa je bila do leta 1936 krita s škrlami.

Tip cerkve: podružnična cerkve

Datacija: 17. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=3785 (Citirano 26.3.2013)

36.

Slika 177: Cerkev svetega Štefana

Kraj: Brezovica pri Materiji

Ime cerkve: Sv. Štefana

Koordinate: X: 50825 Y: 422346; z: ~ 512m

Opis. Cerkev stoji v ravnini na robu dna brezoviške slepe doline. Ob njej teče potok Ločica, ki po zahodnem robu teče po dolini in ponika pod steno, na kateri stoji cerkev sv. Jurija pri Baču pri Materiji. Cerkev je postavljena na lokacijo, iz katere je vidna povezava z cerkvijo sv. Jurija in pa vrhom hriba sv. Hrib s kapelico sv. Križa, na katerem je ugotovljeno tudi prazgodovinsko gradišče. Malce stran čez potok (sedaj zraven pokopališke vežice) so ob potoku prepadne stene. Cerkev sestavljajo petosminsko zaključen prezbiterij s prizidanim kornim obhodom, troladijska bazilika in zvonik pred zahodno fasado.

Tip cerkve: župnijska cerkev

Datacija: 13. stoletje

Vir: RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=3584 (Citirano 26.3.2013)

37.

Slika 178: Cerkev svetega Lovrenca

Kraj: Vremski Britof

Ime cerkve: sveti Lovrenc

Koordinate: X: 57400 Y: 424772;z: ~ 361m

Opis: Cerkev stoji znotraj gručaste vasi. Iz lokacije je vidna Vremščica. Prvič je omenjena leta 1665, prvotna gotska cerkev je propadla, sedaj stoji nova. Na karti je označena kot svete Marije.

Tip cerkve: podružnična cerkev

Datacija: srednji vek, novi vek

Vir: Höfler, J. 2001, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem**,** 187

38.

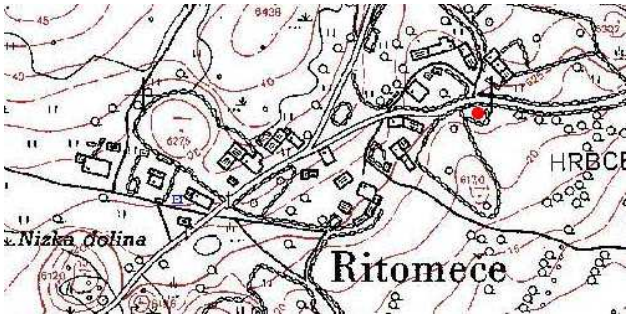

Slika 179: Cerkev svete Katarine

Kraj: Ritomeče

Ime cerkve: sveti Katarina in sv. Luka

Koordinate: X: 46487 Y: 427738;z: ~ 625m

Opis. Opuščena v času reform Jožefa II, še vidna lokacija na hribu za vasjo. Cerkev je še zarisana na franciscejskem katastru.

Tip cerkve: podružnična cerkev, ruševina

Datacija: srednji vek

Vir: Höfler, J. 2001, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem**,** 196

9. Katalog arheoloških najdišč

Katalog temelji predvsem na dveh podatkovnih bazah. Prva je ARKAS (ARKAS), druga pa RNKD Slovenije (RNKD). Koordinate so bile odčitane na kartah in s pomočjo orodij javno dostopnih na portalu http://www.geoprostor.net/PisoPortal/Default.aspx?. Vsa najdišča so označena na karti arheoloških najdišč (Priloga 8) in na kartah, ki so razdeljene na posamezna arheološka časovna obdobja (Priloge 3-6). Za vire sem uporabil predvsem Arheološka najdišča Slovenije (1975) in javno dostopni bazi Arheološki kataster Slovenije (ARKAS) in Register nepremične kulturne dediščine RS (RNKD).

Katalog arheoloških najdišč je urejen po sledečem pravilu:

- št. najdišča (številka, s katero je tudi označen na karti arheoloških najdišč)
- ime najdišča (točna topografska lokacija najdišča, ledinska imena)
- kraj (kraj v bližini – za lažjo prostorsko umestitev in iskanje)
- koordinate (v obliki D48, pobrane za vrh zvonika, če to ni mogoče (npr. ruševina) sredina cerkve)
- vrsta najdišča (grobišče, naselbina, posamezna najdba, cestna infrastruktura, vojaška arhitektura, cerkvena arhitektura)
- opis najdišča (zgoščen opis, ki zajema vse značilnosti od prostorskih lastnosti, stopnje ohranjenosti in najdb)
- datacija najdišča oz. najdbe
- viri iz katerih sem črpal podatke

Osnovna razčlenitev tako temelji na osnovi imena najdišča, tako da če je pod enim imenom najdišča naselbina in grobišče je vse združeno pod enim vnosom, ter to jasno označeno pod vrsto najdišča.

Okrajšave, ki sem jih uporabil za navedbe virov so naslednje:

- Arheološka najdišča Slovenije – ANSL
- Register nepremične kulturne dediščine – RNKD

– Arheološki kataster Slovenije - ARKAS

1.
Ime najdišča: Betanja - Stojance
Kraj: Betanja
Koordinate: X: 58731 Y: 422020 ; z: ~ 393m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Sledovi prazgodovinske poselitve severno od vasi Betanja ob obeh straneh ceste, ki vodi iz Betanje v Brežec pri Divači, sam obseg najdišča ni znan.
Viri: Osmuk, N. 1986, *Betanja*, Varstvo spomenikov 28, 255,256
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=4159 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS - URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030201.01 (Citirano 27.2.2013)

2.
Ime najdišča: Dol Lisičina
Kraj: Betajna
Koordinate: X: 58799 Y: 421685 ; z: ~ 354m
Vrsta najdišča: jamsko najdišče, bivalni prostor
Datacija: prazgodovina
Opis: Najdišče se nahaja v veliki udorni dolini Lisičina severno od vasi Betanja. Najdeni so bili odlomki lončenine in ostanki živalskih kosti. Najdbe so zgodnje bronastodobne in starejše.
Viri: Turk I., Dirjec J., Topografski zapisnik, 12. 5. 1993
ARKAS - URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030201.02 (Citirano 27.2.2013)

3.
Ime najdišča: V Dolu
Kraj: Brežec pri Divači

Koordinate: X: 59043 Y: 422252 ; z: ~ 368m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: pozna bronasta doba, starejša železna doba

Opis: V obsežnejši dolini med Gradiščem in zaselkom Brežec je odkril Marchesetti 322 grobov. To so žgani pokopi, ležeči prosto v zemlji, le en primer je bil žarni pokop. Grobne jame so bile pokrite z apnenčevimi ali peščenjakovimi ploščami. Grobovi spadajo v starejše halštatsko obdobje, oziroma v čas od 12. do 10. stol. pr. n. š.

Viri: Plesničar, Leben, 1975, Gradišče pri Divači – V: ANSL, 131

Osmuk, N. 1990, *Brežec pri Divači*, Varstvo spomenikov 32, 151,152

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5005 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS - URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030202.01 (Citirano 27.2.2013)

4.

Ime najdišča: Jama na Prevali I – Okostna jama

Kraj: Dane pri Divači

Koordinate: X: 57573 Y: 421317 ; z: ~ 449m

Vrsta najdišča: jamsko najdišče, grobišče

Datacija: bronasta doba, starejša železna doba

Opis: Vhod v jamo se odpira na vzpetini Preval med Škocjanom in Danami, in sicer 1020 m in 219° SW od cerkve v Škocjanu ter v nadmorski višini 447 m. Katastrska št. DZRJS 1094. Ob vznožju nasipnega stožca na dnu brezna so pri speleoloških raziskovanjih leta 1910 slučajno odkrili osem moških in tri ženske skelete, stare 18 do 40 let s pridatki. Antropološke analize in primerjave ostankov človeških kosti datirajo pokojnike v 5. in 4. stoletje.

Viri: Leben, F. 1975, Dane pri Divači – V: ANSL, 130

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9130 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030203.01 (Citirano 27.2.2013)

5.

Ime najdišča:Jama na Prevali II - Mušja Jama

Kraj: Dane pri Divači

Koordinate: X: 57567 Y: 421093 ; z: ~ 454m

Vrsta najdišča: jamsko najdišče, depo

Datacija: pozna bronasta doba, zgodnja antika

Opis: Nekaj vstran od jame I. na Prevalu, 950 m in 4° N od vasi Dane, se v nadmorski višini 230 m odpira vhod v 47 m globoko brezno, ki se na dnu razširi v obsežno podolgovato dvorano. Vhod v brezno je razdeljen v tri posamezne luknje, ki se nato združijo v enotno brezno. Kljub gozdu, domnevam vidno povezavo s Škocjanom, Ajdovščino in okolico vasi Dane. Katastrska št. DZRJS 1095. Pod vhodnim breznom so meter globoko v nasipnem stožcu odkrili tanko humozno plast (deb. 0, 20 m), ki je hranila na stotine bronastih predmetov, ostanke lesnega oglja in ožganih živalskih kosti, pa nobenih ostankov lončenine ali človeških kosti. Kovinski predmeti so bili zlomljeni, zviti in deloma staljeni in jih smemo šteti za najdbe obrednega depoja. Vse najdbe lahko štejemo za sočasne, čeprav razlikujemo med njimi nekaj starejših in mlajših oblik. Okvirno jih datiramo v kulturo žarnih grobišč. Na površju nasipnega stožca pod vhodnim breznom sta ločeno ležali latenska bronasta čelada in rimska zaponka, ki spada v avgustejsko obdobje.

Viri: Leben, F. 1975, Dane pri Divači – V: ANSL, 130

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5010 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS - URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030203.02 (Citirano 27.2.2013)

6.

Ime najdišča: Valerija

Kraj: Dane pri Divači

Koordinate: X: 56980 Y: 421821 ; z: ~ 511m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Na vzpetini Valerija (508 m) pri Danah je ohranjeno prazgodovinsko gradišče kvadratno - ovalne oblike z enojnim vencem. Dobro ohranjen nasip, dolg 170 m in visok 1 - 1,5 m, je obkrožal popolnoma raven prostor z nekaj črepinjami. Pripadajoče grobišče ni znano. Iz gradišča zelo dober razgled na Vremsko polje in pobočja Vremščice.

Viri: Truhlar, . 1975, Dane pri Divači – V: ANSL, 130

Slapšak B., 1995, *Možnosti študija poselitve v arheologiji*, Arheo 17, neznano

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7264 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030203.05 (Citirano 27.2.2013)

7.

Ime najdišča: Divača

Kraj: Divača

Koordinate:/

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: antika

Opis: Pol ure od glavne ceste so našli rimski miljnik. Točna lokacija ni znana.

Viri: Petru, P. 1975, Divača – V: ANSL, 130

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030203.02 (Citirano 27.2.2013)

8.

Ime najdišča: Mala Triglavca

Kraj: Divača

Koordinate: X: 59450 Y: 419103 ; z: ~ 438m

Vrsta najdišča: bivališče

Datacija: mezolitik, neolitik, bakrena doba, pozna bronasta doba, starejša železna doba, pozna rimska doba, srednji vek

Opis: Manjši kraški spodmol (kevderc) z izjemno dolgo poselitveno kontinuiteto v prazgodovini. Doslej znana debelina kulturne plasti je 4,5 m, zato je vertikalna stratigrafija sedimentov izjemno dragocena.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7266 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030204.01 (Citirano 27.2.2013)

9.

Ime najdišča: Trhlovca

Kraj: Divača

Koordinate: X: 59215 Y: 418302 ; z: ~ 444m

Vrsta najdišča: bivališče

Datacija: neolitik – srednji vek

Opis: Večja kraška jama pečina, primerna za poselitev. Raziskave v zadnjih letih so dokazale dolgo poselitveno kontinuiteto v prazgodovini, antični in srednjem veku.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7265 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030204.08 (Citirano 27.2.2013)

10.

Ime najdišča: Korničeva jama

Kraj: Dolnje Ležeče

Koordinate: X: 59768 Y: 420944 ; z: ~ 448m

Vrsta najdišča: posamična najdba, grobišče

Datacija: prazgodovina

Opis: Jama se odpira pod apniško steno na dvorišču hiše št. 10 v Dolnjih Ležečah (ime domačije pri Korinčevih). Katastrska št. DZRJS 1495. Vhod je danes prekrit z bruni in vejevjem, ker jamo uporabljajo za odlaganje smeti. V dvoranici na koncu jame najdena človeška spodnja čeljust in zraven nje še dele humerusa in ulne. Čisto ob zadnji steni pa so izkopali še odlomke prazgodovinskih posod, ki jih datirajo v neolitik.

Viri: Leben, F. 1975, Dolenje Ležeče – V: ANSL, 130

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=29533 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030205.01 (Citirano 27.2.2013)

11.

Ime najdišča: Gradišče pri Divači

Kraj: Gradišče pri Divači

Koordinate: X: 59277 Y: 421848; z: ~ 466m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina, srednji vek

Opis: V Gradišču pri Divači je na vzpetini 486 m (nad potjo, ki vodi iz Dolnjih Ležeč v Škocjan) prazgodovinsko gradišče in ga loči od škocjanskega gradišča velika udorna dolina "Lisičina". Od 8 - 15 m širokega nasipa, ki je obdajal gradišče v obsegu 1000 m, je deloma ohranjenega še 330 m, dobro je ohranjen na severni strani. V vasi in okolici so večkrat našli črepinje in bronaste predmete. Dokazana kulturna plast v notranjosti. Verjetno kontinuiteta poselitve od prazgodovine do danes, s srednjeveško utrdbo na Gradu.

Viri: Leben, F. Plesničar 1975, Dolenje Ležeče – V: ANSL, 130

Osmuk, N. 1986, *Gradišče pri Divači*, Varstvo spomenikov 28, 256

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7273 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030206.01 (Citirano 27.2.2013)

12.

Ime najdišča: Grič

Kraj: Gradišče pri Divači

Koordinate: X: 58986 Y: 421491; z: ~ 450m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: bronasta – srednja železna doba

Opis: Manjše grobišče je odkril C. Marchesetti pod vzpetino "Grič" ob poti iz Dolnjih Ležeč v Škocjan, od koder se proti vzhodu odpirata veliki udorni dolini Lisičina in Sapendol. To grobišče iz starejšega halštatskega obdobja je bilo že močno uničeno.

Viri: Leben, F. Plesničar 1975, Gradišče pri Divači – V: ANSL, 131

Osmuk, N. 1986, *Gradišče pri Divači*, Varstvo spomenikov 28, 256

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7273 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030206.02 (Citirano 27.2.2013)

13.

Ime najdišča: Kota 504m

Kraj: Kačiče – Pared

Koordinate: X: Y: ; z: ~ 504m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: Prazgodovina

Opis: Med Kačičami in Paredom je na vzpetini, kota 504 m prazgodovinsko gradišče. Verjetno gre za lokacijo imenovan na Turnu na severozahodnem robu vasi.

Viri: Plesničar, L. 1975, Kačiče-Pared – V: ANSL, 131

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030207.00 (Citirano 27.2.2013)

14.

Ime najdišča: Gabrova stran

Kraj: Kačiče – Pared

Koordinate: X: 54818 Y: 420212; z: ~ 609m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: Prazgodovina

Opis: Prazgodovinsko gradišče leži na grebenu, kota 609 m, ki se vleče vzdolž železniške proge med Kačičami in Rodikom. Vzhodna stran hriba se imenuje "Gabrova stran", zahodna pa "Na Krasu". Gradišče zavzema tri vrhove, je skoraj 500 m dolgo in 60 - 100 m široko. Nasipi so še dobro ohranjeni. Prazgodovinsko gradišče z ohranjenim obrambnim okopom. Notranjost je zakrasela, ohranjenost kulturne plasti ni znana. Lokacija grobišča ni znana. Gradišče je predvsem na vrhu Gabrova stran delno uničeno z vojaškimi jarki iz prve svetovne vojne.

Viri: Plesničar, L. 1975, Kačiče-Pared – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7281 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030207.01 (Citirano 27.2.2013)

15.

Ime najdišča: sv. Marija

Kraj: Kačiče – Pared

Koordinate: X: 56319 Y: 420164; z: ~ 498m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: Prazgodovina, srednji vek

Opis: Prazgodovinsko gradišče na griču, kjer sedaj stoji cerkev sv. Marije, z dokazano vsaj mlajšo železno dobo. Utrdbeni sistem ni povsem zanesljiv. Na osrednjem platoju griča tudi poznosrednjeveški naselbinski sledovi.

Viri: Plesničar, L. 1975, Kačiče-Pared – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13045 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030207.06 (Citirano 27.2.2013)

16.

Ime najdišča: Jazbina

Kraj: Kačiče-Pared

Koordinate: X: 55748 Y: 420468; z: ~ 473m

Vrsta najdišča: bivališče

Datacija: mezolitik – bronasta doba

Opis: Vhod v manjši nizek spodmol se odpira na robu kraškega polja jugovzhodno od Kačič. Katastrska št. DZRJS 2361. Pred prvo svetovno vojno (1913) sta Marinitsch in Savini v jami izkopala precej prazgodovinskih ostalin, ki jih nekateri datirajo v eneolitik. Poleg koščenega in kamnitega orodja so našli odlomke grobega posodja. Pri obisku jame leta 1964 so nabrali v razritih plasteh odlomke rjavo rdečih in sivkastih posod, ki po videzu spominjajo na bronastodobni kulturni inventar iz Tominčeve jame.

Viri: Leben, F. 1975, Jazbina – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7282 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030207.02 (Citirano 27.2.2013)

17.

Ime najdišča: Retič

Kraj: Kačiče – Pared

Koordinate: X: 56150 Y: 420430; z: ~ 452m

Vrsta najdišča: neopredeljeno

Datacija: neopredeljeno

Opis: Pri izkopu jam za pomladitev sadovnjaka so bile ugotovljene sledi metalurške dejavnosti (žlindra). Lokacije nisem našel.

Viri: Pergar M., 2007, *67. Kačiče - Pared*, Varstvo spomenikov 43 - poročila, 81

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030207.07 (Citirano 27.2.2013)

18.

Ime najdišča: Klemenka

Kraj: Lokev

Koordinate: X:58962 Y: 417415; z: ~ 564m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina, pozna bronasta doba, železna doba

Opis: Neposredno nad Lokvo je vrh hriba Klemenka (571 m) prazgodovinsko gradišče z enojnim vencem kamnitega nasipa, ki ga loči od pogorja globel. Dobro ohranjeni nasip meri v obsegu 440 m in oklepa skoraj ravno ploščad. V črni prsti v notranjosti gradišča je našel C. Marchesetti mnogo lončenih črepinj. Na vzhodnem pobočju je viden še en krožen, 502 m dolg nasip, ki pa verjetno ni nastal v prazgodovinskem času. Kulturna plast je domnevno zelo dobro ohranjena, saj je v notranjosti lepo razvidna zasnova naselbine. Pripadajoče grobišče ni znano.

Viri: Petru, P. 1975, Lokev – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7293 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.02 (Citirano 27.2.2013)

19.

Ime najdišča: Stari tabor

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 60187 Y: 416407; z: ~ 597m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina, antika

Opis: Na hribu s koto 604 m nad jamo Vilenico pri Lokvi je drugo prazgodovinsko gradišče, imenovano Stari Tabor ali Tabor, ki ga oklepata dva nasipa. Od manjšega nasipa so dobro vidni le še ostanki na vzhodnem delu, kjer je prvotni zid širok še 1,40 m. Na samem vrhu pa je domneval Marchesetti rimski tabor in kasnejše srednjeveške utrdbe, kajti tod je našel poleg prazgodovinskih črepinj še rimsko lončenino in strešnike. V kulturni plasti verjetno prevladuje poznoantično gradivo, sicer neraziskano. Pripadajoče grobišče ni znano.

Viri: Petru, P. 1975, Lokev – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7296 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.03 (Citirano 27.2.2013)

20.

Ime najdišča:

Kraj: Lokev

Koordinate: /

Vrsta najdišča: depo

Datacija: bronasta doba

Opis:

V kraju so našli pod neko skalo kopačo, plavutasto sekiro in dleto iz brona.

Viri:

Petru, P. 1975, Lokev – V: ANSL, 131

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.01 (Citirano 27.2.2013)

21.

Ime najdišča: neznano

Kraj: Lokev

Koordinate: /

Vrsta najdišča: depo

Datacija: zgodnja antika

Opis: Ob cesti Bazovica - Divača so leta 1941 (na nedoločenem kraju) našli amforo z zakladno najdbo 80 rimskih novcev, večinoma iz časa republike, začenši od novca iz leta ok. 94 pr. n. š. (Flaminius Cilo) do kovancev Avgusta.

Viri: Petru, P. 1975, Lokev – V: ANSL, 131

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.05 (Citirano 27.2.2013)

22.

Ime najdišča: Ozidja

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 59677 Y: 416415; z: ~ 565m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Na vzhodni in severovzhodni strani pod vrhom vzpetine je vidna ruševina obzidja. Prazgodovinsko gradišče manjšega obsega z delno ohranjenim monumentalnim obrambnim okopom. V notranjosti je (kljub močni zakraselosti) lepo vidna tudi terasasta naselbinska zasnova.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7295 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.06 (Citirano 27.2.2013)

23.

Ime najdišča: Kamni Vrh

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 59640 Y: 417278; z: ~ 547m

Vrsta najdišča: arhitekturni ostanki

Datacija: neopredeljeno

Opis: Po izročilu so na Kamnem vrhu vidni ostanki z malto vezanih zidov, najdena naj bi bila tudi dva novca.

Viri:

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.07 (Citirano 27.2.2013)

24.

Ime najdišča: Pozen Dol

Kraj: Lokev

Koordinate: X: Y: ; z: ~ 393m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: neopredeljeno

Opis:Neznana točna lokacija.

Viri: Slapšak, B. 1974, *Lokev*, Varstvo spomenikov 17-19/1, 200-201

25.

Ime najdišča: Merišče

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 57489 Y: 416603; z: ~ 468m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline, naselbina

Datacija: neopredeljeno, antika

Opis: Rimskodobna naselbina - podeželska vila, katere stavbni ostanki ležijo pod grobljami kamenja (verjeten obodni zid vile, delno je razvidna tudi notranja razdelitev stavb).

Viri: Slapšak, B. 1974, *Lokev*, Varstvo spomenikov 17-19/1, 200,201

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=7294 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030208.11 (Citirano 27.2.2013)

26.

Ime najdišča: Jarovce

Kraj: Lokev

Koordinate: X: Y: ; z: ~ 393m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: neopredeljeno

Opis:neznana točna lokacija

Viri: Slapšak B., 1995, *Možnosti študija poselitve v arheologiji*, Arheo 17, neznano

27.

Ime najdišča:

Kraj: Matavun

Koordinate: X: 58055 Y: 421866; z: ~ 391m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: starejša železna doba

Opis: Nasproti gostilne Gombač v Matavunu je onstran ceste dolina, ki se spušča proti Sokolaku. Tu sta C. Marchesetti in E. Neumann odkopala nekropolo (43 žganih grobov) s skromnimi najdbami, ki sta jo datirala v čas med 700 - 550 pred n. š..

Viri: Plesničar, L. 1975, Matavun – V: ANSL, 131

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5003 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.01 (Citirano 27.2.2013)

28.

Ime najdišča: Jama nad Sokolakom

Kraj: Matavun

Koordinate: X: 57485 Y: 421735; z: ~ 450m

Vrsta najdišča: jamsko najdišče, posamična najdba

Datacija: prazgodovina

Opis: Vhod v spodmol se odpira v strmi južni steni udorne doline Sokolak nasproti Matavuna (1100 m in 211° SW od cerkve v Škocjanu in v nadmorski višini 452 m). Katastrska št.

DZRJS 1099. Jamo je konec prejšnjega stoletja raziskoval C. Marchesetti in našel v plitvih sedimentih drobce oglja in prazgodovinsko lončenino, ki ji pripisuje celo neolitsko starost. Glede na bližnjo halštatsko nekropolo smemo črepinjam prisoditi starost le - te.
Viri: Leben, F. 1975, Jama nad Sokolakom, 131
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5008 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.02 (Citirano 27.2.2013)

29.
Ime najdišča: Luknja v Lazu
Kraj: Matavun
Koordinate: X: 58090 Y: 422080; z: ~ 365m
Vrsta najdišča: jamsko najdišče - bivališče
Datacija: bronasta doba, antika
Opis: Vhod v spodmol se odpira pod apniško steno kraškega pobočja "V Lazu", ki pada od Matavuna h kanjonu Reke (280 m in 136° SE od cerkve v Škocjanu, nadmorska višina vhoda 380 m). Katastrska št. DZRJS 1117. Pri sondiranjih pred prvo svetovno vojno so za vhodom odkrili ostanke dveh suhih prazgodovinskih zidov in našli med njima peščene bruse in prazgodovinsko lončenino. Tipološke posebnosti uvrščajo to lončenino med kaštelirsko lončenino pozne bronaste dobe, čeprav jim Battaglia pripisuje večjo starost. Hkrati so našli v površinski plasti rimsko oljenko.
Viri: Leben, F. 1975, Luknja v Lazu – V: ANSL, 132
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5009 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.03 (Citirano 27.2.2013)

30.
Ime najdišča: Podgovje
Kraj: Matavun
Koordinate: X: 58150 Y: 420080; z: ~ 439m
Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: prazgodovina

Opis:/

Viri: Bratina P., 1994-1995, *93. Matavun*, Varstvo spomenikov 36, 172

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.04 (Citirano 27.2.2013)

31.

Ime najdišča: Ponikve

Kraj: Matavun

Koordinate:X: 58190 Y: 421700; z: ~ 396m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: pozna bronasta doba, mlajša železna doba, antika

Opis: Onkraj udorne Velike doline, kjer pripelje pot iz Ležeč k prvim hišam v Matavunu (ledinsko ime Ponikve), je C. Marchesetti izkopal pribl. 50 žarnih grobov iz mlajše železne dobe (laten).

Viri: Leben, F. 1975, Škocjan– V: ANSL, 132

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5002 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.06 (Citirano 27.2.2013)

32.

Ime najdišča: Kozara

Kraj: Matavun

Koordinate:X: 57831 Y: 421835; z: ~ 435m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Kozara je nizka kopasta vzpetina, ki loči dol pod vasjo Matavun od vzhodne polovice udornega dola Sokolaka. Na severnem in vzhodnem delu je poškodovan. Na južnem nepoškodovanem delu je videti ostanke nizke kamnite groblje, znotraj katere je bila v manjšem odkopu prazgodovinska lončenina. Domneva se prazgodovinsko naselbino manjšega obsega.

Viri: Osmuk, N. 2001, *Škocjan (Matavun - Naklo)*, Varstvo spomenikov 38 - Poročila, 123-124, št. 202

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5006 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030209.09 (Citirano 27.2.2013)

33.

Ime najdišča:

Kraj: Naklo

Koordinate:/

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Prazgodovinsko gradišče. Lokacija neznana, nekje v okolici vasi – Ali je pri tem mišljeno gradišče Kozara med Naklim in Matavunom?

Viri: Plesničar, L. 1975, Naklo, 132

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030210.01 (Citirano 27.2.2013)

34.

Ime najdišča: Ajdovščina

Kraj: Rodik

Koordinate:X: 53860 Y: 421690 ; z: ~ 803m

Vrsta najdišča: naselbina, grobišče

Datacija: prazgodovina, zgodnja antika, pozna antika,

Opis: Prazgodovinsko gradišče (domnevno središče Rundiktov) s kontinuiteto v pozno antiko. Urbana zasnova znotraj monumentalnega obrambnega sistema. Odkriti tudi zgodnjerimski žgani grobovi.

Viri: Petru, P. 1975, Rodik – V: ANSL, 132

RNKD - http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=624 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030212.01 (Citirano 27.2.2013)

35.

Ime najdišča: Njivice

Kraj: Rodik

Koordinate:X: 53862 Y: 422225; z: ~ 719m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: antika

Opis: Na grebenu, ki poteka od hriba Ajdovščina preko Križendreva do vasi Artviže. Na južni strani večje območje urejeno v dolge ozke terase. Tu naj bi bile evidentirane tudi kamnite groblje – ostanki hiš.

Viri: Slapšak, B. 1995, *Možnosti študija poselitve v arheologiji*, Arheo 17, 78

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030212.08 (Citirano 27.2.2013)

36.

Ime najdišča: Grublje

Kraj: Rodik

Koordinate:X:53085 Y: 420601; z: ~ 563m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: antika

Opis: Točna lokacija neznana, najdena antična lončenina.

Viri: Slapšak, B. 1995, *Možnosti študija poselitve v arheologiji*, Arheo 17, 78

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030212.09 (Citirano 27.2.2013)

37.

Ime najdišča: Čuk

Kraj: Rodik

Koordinate:X: Y: ; z: ~ 396m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: starejša železna doba

Opis: Hrib, ki se kot del grebena razteza iz hriba Ajdovščina proti jugozahodu nad vasjo

Rodik. Malo pod vrhom je na delno umetno uravnanem delu izvir, ki redko presahne. Tam so z nasipom in kamnitim zidom (apnenec) zajezili vodo in je nastal velik kal. Po letu 1928 naj bi zaradi potresa sam izvir postal manj močan (prej naj bi voda ven prav bruhala). Iz samega prostora je odlično vidno celotno območje Matarskega podolja, proti Slavniku in Tržaškem zalivu, ter proti Vipavski dolini in hribom nad Sočo. Proti vzhodu se nahaja na pobočju lokacija, kjer naj bi našli antične gorbove. Sedaj je del območja z sečnjo in traktorji uničen oziroma zelo ogrožen.

Viri: Slapšak, B. 1997, *Starejša zgodovina Rodika*, Rodik med Brkini in Krasom, 19-64

ARKAS – URL:http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030212.10 (Citirano 27.2.2013)

38.

Ime najdišča:

Kraj: Škocjan

Koordinate:X: 421960 Y: 421960; z: ~ 426m

Vrsta najdišča: naselbina, grobišče

Datacija: prazgodovina, antika, starejša železna doba, srednji vek

Opis: V vasi Škocjan, ki stoji 426 m nad morjem in dominira nad prepadnimi stenami kanjona Reke in udornih dolin sistema Škocjanskih jam, je bilo prazgodovinsko gradišče, ki je merilo v obsegu 950 m in bilo na edini položni strani obdano z obzidjem. Na površini kaštelirja so našli obilo glinastih posod, ki kažejo podobnost s lončenino pozne bronaste dobe ter ozko etnično in kulturno povezavo med prebivalci istrskih kaštelirjev in prebivalstvom Benečije. Proti udorni Mali dolini pod Škocjanom so bili najdeni skeletni človeški grobovi s pridatki iz železne dobe. Na območju škocjanskega gradišča so našli tudi precej rimskih ostalin. Zanimiv je Avgustu posvečen napisni kamen (našli so ga v cerkvenem oz. pokopališkem zidu). V rimskem času je bil na mestu današnje vasi rimski kastel, v bližini pa je bila speljana rimska cesta. Pri obnovi neke hiše so našli tudi denar vladarja Komoda in Faustine Avguste. Pomembne pa so še stavbne ostaline - obzidje protiturškega tabora. Pri izkopu za kabel je bil na prostoru zahodno od cerkve, pred "staro gostilno", odkrit vzhodno vogal nekega zidanega objekta. Morda gre za srednji vek ali še mlajše obdobje.

Viri: Leben, F. 1975, Škocjan– V: ANSL, 132

Osmuk, N. 2001, *Škocjan*, Varstvo spomenikov 38 - Poročila, 124-125, št. 204
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=5001 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.01 (Citirano 27.2.2013)

39.
Ime najdišča: Pečina v Sapendolu
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58840 Y: 421842; z: ~ 402m
Vrsta najdišča: jamsko najdišče - bivališče
Datacija: prazgodovina
Opis: Pod strmo jugozahodno steno udorne doline Sapendol med Gradiščem in Škocjanom (425 m in 183° S od cerkve v Gradišču v nadm. višini 410 m) se odpira obokast vhod v manjši spodmol. Katastrska št. DZRJS 1496. Že v prejšnjem stoletju je tukajšnje jamske sedimente raziskoval C. Marchesetti. V dveh kulturnih plasteh je odkril odlomke prazgodovinske lončenine, nekaj kamnitega orodja in ožgane ter razlomljene živalske kosti.
Viri: Osole, F. 1958-1959, *Roška špilja*, Varstvo spomenikov 7, 310,311
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5007 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.04 (Citirano 27.2.2013)

40.
Ime najdišča: Svetinova dvorana, Škocjanske jame
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58350 Y: 421980; z: ~ 425m
Vrsta najdišča: depo
Datacija: železna doba
Opis: Približno 350 m od zadnjega ponora Reke pod zahodno steno Velike doline so v glavnem vodnem podzemeljskem kanjonu Škocjanskih jam, v tako imenovani Svetinovi dvorani, leta 1886 slučajno našli v skalno razpoko zagozdeno bronasto enogrebenasto čelado italsko - etruščanskega tipa. Čelada sodi v skupino negovskih čelad in jo smemo datirati v

končno fazo starejše železne dobe (Ha D). Za to čelado navajajo v slovenski literaturi napačno ime najdišča. Našli je niso v Tominčevi jami, ampak v notranjosti vodnega kanala Škocjanskih jam.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5015 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.05 (Citirano 27.2.2013)

41.
Ime najdišča: Czoernigova jama – Škocjanske jame
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58350 Y: 421980; z: ~ 310m
Vrsta najdišča: depo
Datacija: starejša železna doba, antika
Opis: V Mahorčičevi dvorani v vhodnem delu Škocjanskih jam se v desni steni nad strugo Reke odpira vhod v stranski suh rov - Czoernigovo jamo. Na strmem pobočju, ki pada k reki, so leta 1938 slučajno našli bronaste predmete (srp, sulico in zapestnico), ki spadajo v starejšo železno dobo. Sočasno so malo višje našli še dvoje lobanjskih kosti mlajše osebe. Na tem pobočju so takrat našli tudi nekaj predmetov antičnega izvora.
Viri: Leben, F. 1975, Škocjanske jame (Škocjan). Czoernigova jama – V: ANSL, 134
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5013 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.06 (Citirano 27.2.2013)

42.
Ime najdišča: Jama nad jezerom – Škocjanske jame
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58520 Y: 421730; z: ~ 295m
Vrsta najdišča: posamična najdba
Datacija: železna doba
Opis: Vhod v spodmol se odpira v zahodni steni Velike doline nad jezerom. Nadmorska višina vhoda 295 m. Katastrska št. DZRJS 735 C. Iz naplavljenih plasti so leta 1886 slučajno

izgrebli železno konico kopja in sulično ost v obliki lista.
Viri: Leben, F. 1975, Škocjanske jame (Škocjan). Jama nad Jezerom – V: ANSL, 134
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5014 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.07 (Citirano 27.2.2013)

43.
Ime najdišča: Tominčeva jama – Škocjanske jame
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58520 Y: 421725; z: ~ 308m
Vrsta najdišča: bivališče, grobišče, jamsko najdišče
Datacija: bakrena doba – srednji vek
Opis: Vhod v jamo se odpira v prepadni severni steni udorne Velike doline v sistemu Škocjanskih jam v nadmorski višini 308 m. Kat. št. DZRJS 735 A. Najdbe segajo od obdelanega koščenega in kamnitega orodja iz paleolitika, preko najdb iz železne dobe do poznoantičnih, zgodnjesrednjeveških in srednjeveških najdb. Na začetku vzhodnega rova v Tominčevi jami se odpira v levi steni manjša votlina, ki je v literaturi znana pod imenom "Cavernetta degli Scheletri". V njej so pod sigasto skorjo trčili na kostne ostanke najmanj desetih mlajših oseb. Zraven okostij so ležale kosti domačih živali in nekaj odlomkov prostoročno izdelane prazgodovinske lončenine.
Viri: Leben, F. 1975, Škocjanske jame (Škocjan). Tominčeva jama – V: ANSL, 132
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5011 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.08 (Citirano 27.2.2013)

44.
Ime najdišča: Roška špilja – Škocjanske jame
Kraj: Škocjan
Koordinate:X: 58525 Y: 421730; z: ~ 380m
Vrsta najdišča: bivališče – jamsko najdišče
Datacija: paleolitik, mezolitik, bronasta doba, antika

Opis: Vhod v jamo se odpira nad Tominčevo jamo v severozahodni prepadni steni Velike doline nad zadnjim ponorom reke Reke v podzemeljskem sistemu Škocjanskih jam. Nadmorska višina vhoda je 376 m. Katastrska št. DZRJS 1089. Z izkopavanji so našli najdbe, ki spadajo paleolitik, mezolitik, bronasto dobo in antiko.
Viri: Leben, F. 1975, Škocjanske jame (Škocjan). Tominčeva jama – V: ANSL, 133
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5012 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030213.14 (Citirano 27.2.2013

45.
Ime najdišča:
Kraj: Materija
Koordinate:/
Vrsta najdišča: cesta, napis
Datacija: zgodnja antika
Opis: Blizu vasi, nedaleč od ceste Tergeste - Tarsatica, so pri kopanjih 1842 odkrili napis In. It. X, 4, 376 = CIL V 698. Kamen je iz obdobja vladarja Klavdija in govori o obnovitvi ceste, ki je bila sprva izgrajena skozi območje plemena (?) Rundictes, nato pa prestavljena na posest konzula C. Laecanija Bassa. Kamen je shranjen v tržaškem muzeju.
Viri: Petru, P. 1975, Materija – V: ANSL, 138
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030711.02 (Citirano 27.2.2013)

46.
Ime najdišča: Gavje
Kraj: Hotična
Koordinate: X: 48201 Y: 425100; z: ~ 661m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Jugovzhodno od Hotičine je izrazita kopa (660 m), ki obvladuje dolini Hotičine in Slivja in vrh katere je prazgodovinsko gradišče. Gradišče ima dvojno obzidje; zunanje ima

obseg 500 m ter je 5 - 20 m široko, notranji okop pa je močno uničen. Na notranji strani zunanjega nasipa je po vsej dolžini 3 do 8 m široka ravan. V notranjosti vidne še posamezne kamnite groblje, ki so verjetno ostanki stavb v notranjosti.
Viri: Plesničar, L. 1975, Hotična – V: ANSL, 138
RNKD - URL:http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7279 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030708.01 (Citirano 27.2.2013)

47.
Ime najdišča:
Kraj: Markovščina
Koordinate: X: Y: ; z: ~ 380m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Nekoliko nižje od gradišča nad Hotičino je severno od Markovščine nekaj ostankov nasipa prazgodovinskega gradišča. Marchesetti je na površju našel nekaj drobcev lončenine. Točna lokacija neznana.
Viri: Plesničar, L. 1975, Markovščina – V: ANSL, 138
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030710.01 (Citirano 27.2.2013)

48.
Ime najdišča: sv. Hrib
Kraj: Gradiščica
Koordinate: X: 50563 Y: 423185; z: ~ 671m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Južno od Gradiščice je Sv. Hrib (673 m) z ostanki skoraj povsem uničenega nasipa prazgodovinskega gradišča. V okolici kapele je Marchesetti našel neznačilne drobce lončenine. Gradišče obvladuje dolini Brezovice in potoka Brašnika. Prazgodovinsko gradišče z ohranjenim obrambnim okopom. Zaradi flišne podlage tal je keramično gradivo v depozitu

slabo ohranjeno. Gradišče je člen v verigi istočasnih utrjenih postojank vzdolž severnega obrobja Matarskega podolja.
Viri: Petru, P. 1975, Gradiščica – V: ANSL, 138
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7276 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030707.01 (Citirano 27.2.2013)

49.
Ime najdišča: Griža, Bilenvrh
Kraj: Brezovica
Koordinate: X: 51758 Y: 421861; z: ~ 652m
Vrsta najdišča: naselje
Datacija: prazgodovina
Opis: Severozahodno od Brezovice je deloma pogozden grič Griža z ostanki prazgodovinskega gradišča. Nasip naselbine je dobro spoznaven predvsem v vzhodnem delu, na drugih straneh pa je slabo ohranjen. Ves okop gradišča meri 270 m. Na površju je našel Marchesetti drobce lončenine. Prazgodovinsko gradišče je sorazmerno slabo ohranjeno, vendar pomembno kot člen v nizu gradišč na severnem robu Matarskega podolja.
Viri: Petru, P. 1975, Brezovica – V: ANSL, 138
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9165 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030703.01 (Citirano 27.2.2013)

50.
Ime najdišča: Štefakova pečina, Pečina na Klancu
Kraj: Brezovica
Koordinate: X: 48875 Y: 422912; z: ~ 540m
Vrsta najdišča: bivališče – jamsko najdišče
Datacija: prazgodovina
Opis: Vzhodno od zaselka Bač pri Materiji se v večji vrtači pod navpično steno odpira vhod v jamo. Kat. št. DZRJS 1142. Konec prejšnjega stoletja so v ogleni kulturni plasti izkopali poleg

živalskih kosti tudi kose prazgodovinske lončenine, ki so opredeljene v grobem kot prazgodovinske. Ni izključena možnost kulturnih sedimentov v vrtači pred jamskim vhodom.
Viri: Leben, F. 1975, Bač Štefakova pečina – V: ANSL, 138
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7210 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030703.03 (Citirano 27.2.2013)

51.
Ime najdišča: Pečina pri Starih vrtih, Pečina Tenelova
Kraj: Bač
Koordinate: X: Y: ; z: ~ 545m
Vrsta najdišča: posamična najdba – jamsko najdišče
Datacija: prazgodovina
Opis:
Viri: Dirjec J., Saksida V., Turk I., 1992, *Bač pri Materiji*, Varstvo spomenikov 34, 193
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030703.03 (Citirano 27.2.2013)

52.
Ime najdišča: Rokavc, Rokav
Kraj: Bač
Koordinate: X: Y: ; z: ~ 565m
Vrsta najdišča: posamična najdba
Datacija: prazgodovina
Opis: Na zakraselem kraškem platoju nad Bačem (400 m in 126° ESE od cerkvice Sv. Duha) se odpira vhod v poševno jamo. Pri speleološkem raziskovanju tamkajšnjih jam konec prejšnjega stoletja so v končni dvoranici našli posamezne odlomke prazgodovinske lončenine.
Viri: Leben, F. 1975, Bač Rokavc – V: ANSL, 138
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030702.02 (Citirano 27.2.2013)

53.

Ime najdišča: Rt

Kraj: Artviže

Koordinate: X: 52355 Y: 424212; z: ~ 812m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Na hribu Rt (812 m), jugozahodno od Artvиž, je po Rutarju, veliko prazgodovinsko gradišče.

Viri: Petru, P. 1975, Artviže – V: ANSL, 138

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030701.01 (Citirano 27.2.2013)

54.

Ime najdišča: sv. Socerb

Kraj: Artviže

Koordinate: X: 52724 Y: 424704; z: ~ 808m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Drugo gradišče domneva Marchesetti na nasprotnem griču, severovzhodno od Artvиž, s kapelo sv. Socerba (817 m) in vidnimi ostanki prazgodovinskega nasipa. Slabo ohranjeni površinski sledovi nakazujejo možnost obstoja starejše utrjene postojanke. Povsem neraziskano, časovno neopredeljeno. Ob cerkvi domnevam možnost zgodnjesrednjeveškega grobišča.

Viri: Petru, P. 1975, Artviže – V: ANSL, 138

RNKD – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17289 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030701.02 (Citirano 27.2.2013)

55.

Ime najdišča: Križni drev

Kraj: Artviže

Koordinate: X: 52953 Y: 423257; z: ~ 795m
Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline
Datacija: neopredeljeno, antika, srednji vek
Opis: Časovno neopredeljiva utrjena postojanka ohranjena kot groblja na platoju z maltnim vezivom in obdelanimi kamni. V izročilu je to bila postaja ob stari poti iz Rodika na Artviže.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17290 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030701.03 (Citirano 27.2.2013)

56.
Ime najdišča: Obešenca
Kraj: Rožice
Koordinate: X: 49753 Y: 420452; z: ~ 485m
Vrsta najdišča: posamične najdbe, naselbina, grobišče
Datacija: neopredeljeno, antika, mezolitik
Opis: Na ledini Obešenca in v kraški dolini severno od tod, so našli kremenčeve in ahatne odbitke z jasnimi sledovi obdelave. Posebno številni so bili ti odbitki ob nekem nepresihajočem kalu. Verjetno so iz kamene dobe. Na isti ledini je izkopaval Moser jeseni 1892, in sicer ob "stari cesti" - antični itinerarski cesti Tergeste - Tarsatica - 250 m južno od sedanje ceste iz Materije v Kozino, in našel antične ostaline. V bližini je bila najdena velika obdelana kamnita plošča, pod njo pa lončenino, okrasne pridatke, novce, sekire, lopate in podkve. Tik ob tem so našli z opeko prekrit žgan grob, v njem solznico in bronast novec. Že pred tem so tu našli kamnito žaro visoko 35 cm in z 29 cm širokim premerom odprtine. Spričo naštetih najdb je Rutar, domneval, da je stala tu postaja Ad malum. Na ledini Pri Kalu pa so izpričani depoziti mezolitske postaje na prostem.
Viri: Petru, P. 1975, Rožice – V: ANSL, 138
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=633 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030719.00 (Citirano 27.2.2013)

57.

Ime najdišča: Lukovica

Kraj: Slivje

Koordinate: X: 49011 Y: 426716; z: ~ 745m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Ob cesti, ki pelje na Tatre, je na hribu Lukovica (745 m) - po Marchesettiju se hrib imenuje Geresistje - prazgodovinsko gradišče, spoznavno po nejasnih ostankih nasipa in drobcih lončenih posod, ki jih je najti na površju.

Viri: Plesničar, L. 1975, Slivje – V: ANSL, 139

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030720.01 (Citirano 27.2.2013)

58.

Ime najdišča: sv. Križ

Kraj: Slope

Koordinate: X: 52460 Y: 421620; z: ~ 669m

Vrsta najdišča: utrdba

Datacija: prazgodovina, srednji vek

Opis: Jugovzhodno od vasi Slope so na vzpetini (669 m), kjer je cerkvica sv. Križa z ostanki srednjeveške utrdbe in jarka, neznatni sledovi manjšega prazgodovinskega gradišča. Ob cerkvi, na jugozahodnem vogalu platoja, so dokazane ostaline obrambnega zidu iz obdelanih kamnitih blokov.

Viri: Plesničar, L. 1975, Slope – V: ANSL, 139

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17841 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030721.01 (Citirano 27.2.2013)

59.

Ime najdišča: Na krasu

Kraj: Slope

Koordinate: X: 53010 Y: 421318; z: ~ 657m
Vrsta najdišča: posamična najdba
Datacija: antika
Opis:točna lokacija neznana. Gre za pašnike zahodno od vasi Slope. Zelo zakraselo območje.
Viri:
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030721.02 (Citirano 27.2.2013)

60.
Ime najdišča: Pod lipami
Kraj: Slope
Koordinate: X: 51942 Y: 421514; z: ~ 595m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: antika
Opis: Staro naselbinsko območje je, sodeč po površinskih najdbah, antičnodobno. Stavbne ostaline so na površini določljive (vsaj 8 objektov), razvidna je tudi infrastruktura naselbine.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7312 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030721.03 (Citirano 27.2.2013)

61.
Ime najdišča: Nad Lazom
Kraj: Barka
Koordinate: X: 55204 Y: 426978; z: ~ 690m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Rutar omenja nad Barko na hribu "Nad lazom" (692 m) prazgodovinsko gradišče z odlično lego. Marchesetti, je našel na vrhu nekaj prazgodovinskih črepinj.
Viri: Plesničar, L. 1975, Barka – V: ANSL, 141
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031301.01 (Citirano 27.2.2013)

62.

Ime najdišča: Nadguč

Kraj: Barka

Koordinate: X: 55874 Y: 427155; z: ~ 619m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: prazgodovina

Opis: Velika kamnita groblja (morda gre za ostanke neke stavbe) blizu katere je s sondiranjem ugotovljena manjša utrdba (vahtnca) s prazgodovinsko lončenino. Zaradi flišne podlage slabo ohranjeno.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13041 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031301.02 (Citirano 27.2.2013)

63.

Ime najdišča: Pod Orešenco

Kraj: Barka

Koordinate: X: 55187 Y: 426333; z: ~ 581m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: prazgodovina, antika

Opis: Naselbinski sledovi na terasah pod sv. Kancijanom so slabo ohranjeni, v dnu doline zanesljivo dokazano plano žgano grobišče. Časovna opredelitev grobišča je prazgodovina. Naselbina na terasah je domnevno rimskodobna.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7211 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031301.03 (Citirano 27.2.2013)

64.

Ime najdišča: Breg

Kraj: Barka

Koordinate: X: 55571 Y: 426241; z: ~ 628m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina

Opis: Skromni površinski sledovi s prazgodovinsko lončenino nakazujejo možnost obstoja naselbine, brez zanesljivih sledov obrambnega sistema. Boljša ohranjenost arheoloških depozitov v zahodnih terasnih pobočjih.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=12977 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031301.03 (Citirano 27.2.2013)

65.

Ime najdišča: Saline , Na salinah

Kraj: Dolnje Vreme

Koordinate: X: 57730 Y: 425560; z: ~ 485m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina, antika

Opis: Severno od Dolnjih Vrem je hrib s koto 488 m, vrh katerega je prazgodovinsko gradišče, utrjeno z enojnim nasipom. Obzidje je dolgo 500 m, široko 8 m in visoko 1 m. Na zahodu je obzidje slabše ohranjeno. V notranjosti so vidni ostanki rimske utrdbe, ki jo časovno opredeljujejo kosi rimske in srednjeveške lončenine.

Viri: Petru, P. 1975, Dolnje Vreme – V: ANSL, 141

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7324 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031302.01 (Citirano 27.2.2013)

66.

Ime najdišča: Tomičeva njiva, Cerje

Kraj: Dolnje Vreme

Koordinate: X: 57369 Y: 425259; z: ~ 371m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: prazgodovina, antika

Opis: Na njivi M. Tominca so našli odlomek rimskega nagrobnika vzidan v posestnikovi hiši v Dolnjih Vremah 9. Rimskodobno grobišče, ki najverjetneje pripada bližnji naselbini na

Vremskem polju. Na grobišču je bil najden nagrobnik.
Viri: Petru, P. 1975, Dolnje Vreme – V: ANSL, 141
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031302.03 (Citirano 27.2.2013)
RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13043 (Citirano 26.2.2013)

67.
Ime najdišča: Pil sv. Jurija, sv. Jurij
Kraj: Dolnje Vreme
Koordinate: X: 57018 Y: 425295; z: ~ 366m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: antika
Opis: Antična naselbina, domnevno ob cesti skozi Vremsko dolino, slabo ohranjena. Areal naselbine je določen približno na podlagi sporočenih najdb. Domnevno antični vodovod je v letu 1996 dokazan kot recenten.
Viri: RNKD – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9171 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031302.05 (Citirano 27.2.2013)

68.
Ime najdišča: Graček, Gradček, Stari grad
Kraj: Famlje
Koordinate: X: 58196 Y: 423857; z: ~ 454m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: bronasta doba, starejša železna doba
Opis: Na desnem bregu Reke je nad Famljami vzpetina s koto 454 m. Na njenem strmem južnem pobočju je tik pod vrhom prazgodovinsko gradišče z zelo močnim nasipom, visokim 1,5 do 2 m. Obzidje je dobro ohranjeno na severu v dolžini 100 m, medtem ko se na jugu zgubi v prepadnih stenah, kjer v dolžini 70 m ni nobenega sledu umetne utrdbe. Kamnit nasip je danes v celoti uničen. Tudi kulturna plast je močno prizadeta. Lokacija grobišča ni znana.
Viri: Petru, P. 1975, Famlje – V: ANSL, 141

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7270 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031303.01 (Citirano 27.2.2013)

69.
Ime najdišča: Podjamca, Kralova jama, Viktorjev spodmol
Kraj: Famlje
Koordinate: X: 58010 Y: 423820 ; z: ~ 415m
Vrsta najdišča: bivališče – jamsko najdišče
Datacija: bakrena doba
Opis: S sondiranjem je bila najdena bakrenodobna lončenina, živalske kosti (jelen, govedo, svinja, medved, jazbec) in kamena industrija iz lokalnih kremenovih prodnikov. Previsna stena se je zrušila, zato se varuje tudi predjamski prostor oz. območje nekdanjega jamskega sistema.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13044 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031303.03 (Citirano 27.2.2013)

70.
Ime najdišča: V Snožetih
Kraj: Goriče
Koordinate: X: 59244 Y: 423461; z: ~ 436m
Vrsta najdišča: gomila, posamične najdbe
Datacija: prazgodovina
Opis:Več umetnih kopastih struktur; glede na raziskave in najdbe lončenine gre verjetno za ostanke prazgodovinske plane naselbine.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=27537 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031304.01 (Citirano 27.2.2013)

71.

Ime najdišča: Na polju

Kraj:Gornje Vreme

Koordinate: X: Y: ; z: ~ 628m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: neopredeljeno

Opis: Na travnatem pobočju je bil v globini 0,5 m najden masiven odlomek rimskodobne lončenine in neobdelan kremenov odbitek.

Viri:

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031306.02 (Citirano 27.2.2013)

72.

Ime najdišča: Grad

Kraj:Kozjane

Koordinate: X: 54006 Y: 429318; z: ~ 628m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: prazgodovina, srednji vek

Opis: Severno od Kozjan je na vrhu hriba Grad (628 m) med potokoma Padež in Suhorca prazgodovinsko gradišče. Domnevno prazgodovinsko gradišče z nezanesljivimi sledovi in ruševinske groblje neke srednjeveške utrdbe. Zaradi flišne strukture podlage vse zelo slabo ohranjeno. Povsem neraziskano. Verjetno je na vrhu hriba stal neutrjen dvor, ki so ga že zgodaj opustili. Za podrobnejši opis glej katalog ljudskega izročila številka

Viri: Petru, P. 1975, Kozjane – V: ANSL, 141

Sapač, I. 2007, Porečje Reke z Brkini – v: Grajske stavbe v Sloveniji III, Notranjska, 3. knjiga, Ljubljana, 150

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7289 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031307.01 (Citirano 27.2.2013)

73.

Ime najdišča: Ajdovski gradec, Grič

Kraj: Zavrhek

Koordinate: X: 55484 Y: 424375; z: ~ 603m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline

Datacija: prazgodovina

Opis: Na ledini Ajdovski Gradec na hribu Borič južno od Zavrhka je bilo po mnenju Rutarja, prazgodovinsko gradišče. Velika kamnita gomila, za katero po najnovejših raziskavah (Štanjel - Ostri vrh) domnevamo, da prekriva ruševine obrambnega stolpa iz prazgodovine.

Viri: Petru, P. 1975, Zavrhek – V: ANSL, 141

RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7330 (Citirano 26.2.2013)

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031314.01 (Citirano 27.2.2013)

74.

Ime najdišča: Dol Mešičevec

Kraj: Senadole

Koordinate: X: 63346 Y: 422494; z: ~ 498m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: prazgodovina

Opis: V dolu najdeni odlomki lončenine.

Viri:

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031006.01 (Citirano 27.2.2013)

75.

Ime najdišča: Divaški Gabrk

Kraj: Senadole

Koordinate: X: 61998 Y: 420613; z: ~ 441m

Vrsta najdišča: posamična najdba

Datacija: prazgodovina

Opis: Na površini najdeni posamezni kosi lončenine.
Viri:
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031006.02 (Citirano 27.2.2013)

76.
Ime najdišča: Gorenjski Radvanj
Kraj: Divača
Koordinate: X: 59645 Y: 418965; z: ~ 430m
Vrsta najdišča: prazgodovinska kulturna krajina
Datacija: bronasta doba
Opis: Sledovi bronastodobne poselitve (najdbe lončenine in kamnitega orodja); najdišče je identificirano s terenskim pregledom/z dokumentiranjem strojnih testnih jarkov 2010.
V okviru projekta gradnje drugega tira železniške proge Divača - Koper, so bile na najdišču Gorenjski Radvanj raziskane 3 vrtače, ki ležijo ob železniški progi, južno od Divače. Vse tri vrtače so bile v uporabi v srednji bronasti dobi. Izsledki kažejo, da najverjetneje uporabljane za kmetijske (poljedelstvo, živinoreja) namene. Odkriti so bili sledovi ognjišč, razbita lončenina in kamnita orodja. V bronasto dobo pa sodita tudi dve večji kamniti groblji. Njuna funkcija ni znana. Ponovna uporaba vrtač je dokazana šele v času novega veka, ko so bile v njih urejene njive.
Viri: RNKD – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=8268 (Citirano 26.2.2013)
Kratko poročilo o projektu izkopavanj Gorenjski Radvanj 2013 - URL:http://www.arhej.com/projekt-podrobno/85 (Citirano 28.2.2013)

77.
Ime najdišča: Gradiščica
Kraj: Gornje Vreme
Koordinate: X: 57355 Y: 426202; z: ~ 405m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Prazgodovinsko gradišče manjših dimenzij z izjemno dobro ohranjenim delom

obrambnega okopa (morda stolpom).
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7326 (Citirano 26.2.2013)

78.
Ime najdišča: sv. Brkicij
Kraj: Naklo pri Divači
Koordinate: X: 57489 Y: 422513; z: ~ 394m
Vrsta najdišča: grobišče, posamične najdbe, cerkev
Datacija: antika, zgodnji srednji vek
Opis: Potencialna rimskodobna naselbina glede na posamične najdbe in strateško lego, ki je omogočala kontrolo prehoda v Vremsko dolino. Pri kopanju jarka ob ladji cerkve je bil najden zgodnjesrednjeveški grob.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9393 (Citirano 26.2.2013)
Dodaj Vir Pleterski!

79.
Ime najdišča: grad Završnik, Švarcenek
Kraj: Podgrad pri Vremah
Koordinate: X: 54325 Y: 424021; z: ~ 557m
Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline
Datacija: srednji vek
Opis: Ruševine stolpastega gradu s konca 11. ali začetka 12. stol., prvič omenjenega šele l. 1249. Grajska kapela posvečena svetemu Nikolaju Tolentinskemu. Grad je bil opuščen konec 18. stol., iz današnjih ruševin je njegov tloris težko razbrati.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7303 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030909.02 (Citirano 27.2.2013)

80.
Ime najdišča: Tabor
Kraj: Škoflje

Koordinate: X: 57481 Y: 424002; z: ~ 380m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline

Datacija: srednji vek

Opis: Ruševinski sledovi utrjene postojanke. Malta in tloris kažejo na srednjeveško poreklo.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7314 (Citirano 26.2.2013)

81.

Ime najdišča: grad Tukelče

Kraj: Zavrhek

Koordinate: X: 56510 Y: 425398; z: ~ 355m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline

Datacija: srednji vek

Opis: Ruševine gradiča Tukelče, ki je propadel v 16. stoletju. Ohranjeni so le še tlorisi objektov.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13048 (Citirano 26.2.2013)

82.

Ime najdišča: grad Strane

Kraj: Zavrhek

Koordinate: X: 56864 Y: 427186; z: ~ 412m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline

Datacija: srednji vek, novi vek

Opis: Ruševine gradu, ki se zadnjič omenja 1711, v lasti baronov Rizzi. Ruševinske groblje ležijo znotraj utrjenega, danes delno z gozdom preraslega vrtnega nasada na terasah.

Viri: RNKD – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=13049 (Citirano 26.2.2013)

83.

Ime najdišča: Pod Strničnikom I

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 58188 Y: 418182; z: ~ 430m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: bronasta doba

Opis: Sledovi bronastodobne poselitve; najdišče je identificirano s terenskim pregledom/z dokumentiranjem strojnih testnih jarkov 2010.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9450 (Citirano 26.2.2013)

84.

Ime najdišča: Pod Strničnikom II

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 58134 Y: 418122; z: ~ 430m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: bronasta doba

Opis: Sledovi bronastodobne poselitve (najdbe lončenine in oglja); najdišče je identificirano s terenskim pregledom/z dokumentiranjem strojnih testnih jarkov 2010.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=4140 (Citirano 26.2.2013)

85.

Ime najdišča: Ravni I

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 58767 Y: 418497; z: ~ 438m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: bronasta doba

Opis: Sledovi bronastodobne poselitve (najdbe lončenine in oglja); najdišče je identificirano s terenskim pregledom/z dokumentiranjem strojnih testnih jarkov 2010.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=8261 (Citirano 26.2.2013)

86.

Ime najdišča: Ravni II

Kraj: Lokev

Koordinate: X: 58634 Y: 418448; z: ~ 435m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: bronasta doba

Opis: Sledovi bronastodobne poselitve (hodna površina, apnena jama in najdbe lončenine); najdišče je identificirano s terenskim pregledom/z dokumentiranjem strojnih testnih jarkov 2010.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9025 (Citirano 26.2.2013)

87.
Ime najdišča: Tabor – v vasi
Kraj: Lokev
Koordinate: X: 58009 Y: 416839; z: ~ 451m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: prazgodovina
Opis: Pri kopanju jarka za vodovod, med kapelo in obrambnim stolpom, je bila ugotovljena prazgodovinska naselbinska kulturna plast v globini 1 m. Izredno redek primer prazgodovinske poselitve v dolini.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17694 (Citirano 26.2.2013)

88.
Ime najdišča: Tabor
Kraj: Povir
Koordinate: X: 61946 Y: 416616; z: ~ 530m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: pozna bronasta doba, železna doba, rimska doba, srednji vek
Opis: Južno od Povirja je hrib Tabor (523 m), na katerem je Marchesetti ugotovil prazgodovinsko gradišče z obsegom 1350 m, razprostrto prek treh vrhov Tabora. Na severozahodnem temenu hriba so vidne ruševine rimskih stavb in srednjeveškega gradu, od katerega so spoznavni le ostanki nekega okroglega stolpa. Proti vzhodu se greben razširi in vključuje srednji vrh Tabora, obkrožen s 5 - 12 m širokim nasipom; na vrhu je velik kup kamenja, izoblikovan v gomilo. Vzhodni vrh grebena Tabora je nekoliko nižji, od tukajšnjega obzidja so vidni le sledovi, ki na vzhodu preidejo v mlajše nasipe. Pod srednjim vrhom je razsežen vodnjak in ruševine stavb mlajših obdobij. V notranjosti gradišča so odkrili poleg prazgodovinskih in rimskih drobcev lončenine tudi korce in veliko železno sulico. V nekem

vrtu ob vznožju gradišča so konec 19. stoletja izkopali nekaj grobov. V Gorenji jami je najdeno okostje latenskega bojevnika. Rimsko poselitev dokazujejo ostanki stavb na Strmci, srednjeveško pa stolp na Taboru.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=566 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031118.00 (Citirano 27.2.2013)

89.
Ime najdišča: Debeli kamen
Kraj: Povir
Koordinate: X: 62697 Y: 417196; z: ~ 390m
Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline, naselbina
Datacija: antika
Opis: Stavbni ostanki rimskodobne podeželske naselbine, ki tvori celovito naselbinsko območje s stavbnimi ostanki na ledini Merišče. Najdišče je posebnega pomena kot primer rimskodobne poselitve v nižini oz. poselitvene podobe v tem delu Krasa.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=9169 (Citirano 26.2.2013)

90.
Ime najdišča: Merišče
Kraj: Povir
Koordinate: X: 62164 Y: 417748; z: ~ 402m
Vrsta najdišča: naselbina
Datacija: antika
Opis:Rimskodobno naselbinsko območje, izpričano s posameznimi podeželskimi stavbnimi enotami (zaselki) na zelo širokem teritoriju. Ena od enot je raziskana, datacija je od 2. do 4. stol.
Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7305 (Citirano 26.2.2013)
ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=031118.04 (Citirano 27.2.2013)

91.

Ime najdišča: Mikuže

Kraj: Gorenje pri Divači

Koordinate: X: 61180 Y: 418260; z: ~ 420m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: antika

Opis: Lokacija "stare vasi" je del niza antičnodobnih naselbin od Lokve do sv. Andreja pri Merčah.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17664 (Citirano 26.2.2013)

92.

Ime najdišča: Bač pri Materiji

Kraj: Bač pri Materiji

Koordinate: X: 49885 Y: 422565; z: ~ 552m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline, utrdba

Datacija: srednji vek

Opis: Na prepadni pečini sta delno ohranjena okrogel stolp in obzidje protiturškega tabora iz 15. stoletja.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7334 (Citirano 26.2.2013)

93.

Ime najdišča: Debela Griža

Kraj: Kozina

Koordinate: X: 52289 Y: 418780; z: ~ 505m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: pozna bronasta doba, železna doba, rimska doba

Opis: Prazgodovinska utrjena naselbina, postavljena v nižini sredi osmih kraških vrtač. Naravno obrambno lego dopolnjuje v celoti ohranjen kamnit obrambni okop izjemnih dimenzij. Severno od naselbine je spodmol (kevderc) z rimskodobnimi sledovi poselitve.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7278 (Citirano 26.2.2013)

94.

Ime najdišča: Krvice

Kraj: Rodik

Koordinate: X: 53732 Y: 420472; z: ~ 542m

Vrsta najdišča: grobišče

Datacija: rimska doba, zgodnji srednji vek

Opis: Najdbe skeletnih grobov kažejo na obstoj grobišča iz obdobja antike ali zgodnjega srednjega veka.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=17304 (Citirano 26.2.2013)

95.

Ime najdišča: Tabor

Kraj: Rodik

Koordinate: X: 54604 Y: 421349; z: ~ 678m

Vrsta najdišča: arhitekturne ostaline

Datacija: srednji vek

Opis: Ruševine (verjetno srednjeveškega) zidanega objekta in sledovi obzidja. Neraziskano.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=7306 (Citirano 26.2.2013)

96.

Ime najdišča: Veliko Gradišče

Kraj: Vrhpolje pri Kozini

Koordinate: X: 55651 Y: 416847; z: ~ 740m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: pozna bronasta doba, železna doba, rimska doba

Opis: Prazgodovinsko gradišče, obseg 870 m, z nasipom. V ruši so najdeni kosi kaštelirske lončenine, ki govorijo o naselitvi v bronasti in železni dobi. Gradišče je bilo poseljeno tudi v rimski dobi.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=850 (Citirano 26.2.2013)

97.

Ime najdišča: Štirna

Kraj: Čepno

Koordinate: X: 58768 Y: 429340; z: ~ 683m

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: pozna bronasta doba, železna doba

Opis: Prazgodovinsko gradišče z ohranjenim obrambnim nasipom. Sondažna raziskovanja v letu 1981 so opredelila začetek naselja v bronasto dobo.

Viri: RNKD – URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=4786 (Citirano 26.2.2013)

98.

Ime najdišča: Grad Školj

Kraj: Goriče pri Famljah

Koordinate: X: 57855 Y: 422972; z: ~ 374m

Vrsta najdišča: grad

Datacija: srednji vek

Opis: Od gradu so ohranjeni le še močnejši nosilni zidovi, ki razkrivajo terenu se prilegajoč tloris. Celota je prostorsko zaključena, hkrati pa predstavlja izreden krajinsko oblikoven element v Vremski dolini.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?Esd=5000 (Citirano 26.2.2013)

99.

Ime najdišča: Grad Odolina - Rotenek

Kraj: Odolina

Koordinate: X: 49612 Y: 423771; z: ~ 503m

Vrsta najdišča: grad

Datacija: novi vek

Opis: Dvorec iz 17. stol. pravokotnega tlorisa z notranjim dvoriščem. Ob propadajočem dvorcu so obsežna, adaptirana gospodarska poslopja. Umeščenost v slepo dolino predstavlja izjemno krajinsko kvaliteto.

Viri: RNKD - URL: http://giskd2s.situla.org/rkd/Opis.asp?ESD=12162 (Citirano 26.2.2013)

100.

Ime najdišča: Strahnjak

Kraj: Dane pri Divači

Koordinate: X: 56358 Y: 421932; z: ~ 518m

Vrsta najdišča: naselje

Datacija: prazgodovina

Opis: Na strani, ki se spušča proti Škocjanu, so vidni redki ostanki zunanjega nasipa; na nasprotni strani, kakega pol km v smeri proti Čuku (753 m), na vzpetini 518 m, je našel C. Marchesetti nekaj nedoločljivih sledov širokega zidu brez črepinj.

Viri:

ARKAS – URL: http://arkas.zrc-sazu.si/index.php?kaj=viewNajdisce.poglej&id=030203.05 (Citirano 27.2.2013)

10. Mitična pokrajina Severozahodnih Brkinov in Vremske doline

10.1. Prostorska analiza ljudskega izročila znotraj pokrajine

Kot sem že v uvodu nakazal, je glavno delo kartiranje in umeščanje ljudskega izročila v prostor. Le to je zbrano znotraj kataloga ljudksega izročila in prostorske inforamcije, z vsemi opisi mest, koordinatami in ljudskim izročilom, ki se nanaša na določene prostroske točke. Na podlagi tega kataloga sem naredil karto ljudskega izročila (priloga 9), kjer so označene vse prostorske točke s številkami, ki se ujemajo z tistimi v katalogu. Vseh prostorskih točk, na katere je navezano ljudsko izročilo znotraj pokrajine, je 149. Iz same karte je razvidno, da je izročilo dokaj enakomerno porazdeljeno po celotnem raziskanem prostoru, z večjimi koncentracijami okoli Rodika, Škocjana in Podgrada pri Vremah. Razlog temu vidim poleg možne boljše ohranjenosti izročila med ljudmi tudi v prostorsko intenzivnejših raziskavah teh vasi in njihove okolice (Hrobat 2003 in Peršolja 2000, 2002, 2006). Območja, ki so bolj prazna, so pas neposeljenega ozemlja od Materije do Suhorij, ki je na V iz Z strani omejen z vasmi, drugo je celotno območje Vremščice in pa Divaški Gabrk. To je verjetno posledica nenaseljenosti in večje odmaknjenosti od vasi, kot v veliki meri tudi same neraziskanosti ljudskega izročila teh vasi. Ker nam karta vseh podatkov ne pove kaj več, bom v nadaljevanju kartiral ljudsko izročilo po določenih skupnih lastnostih.

Točke v pokrajini sem razdelil po skupinah glede na to, kaj iz ljudskega izročila se veže na njih. Znotraj vsake skupine bom kasneje v poglavjih obdelal in analiziral tipične prostorske lastnosti, ki so značilne za posamezno skupino, preko katerega bom poizkusil najti možne vzorce urejanja pokrajine in procesa humanizacije pokrajine. Tako sem točke razdelil na sledeče kategorije: vasi, cerkve, ceste, gradovi, voda, nadnaravna bitja, Ajdi, Šembilja, kače in hudič. Sledi krajši opis skupin, njihova analiza je narejena v spodnjih poglavjih. V skupino vasi sem združil točke, na katere se nanaša izročilo o imenu vasi, ustanovitvi vasi, starih vaseh in premikih vasi. V skupino cerkve sem uvrsti cerkve, na katere se nanaša ljudsko izročilo. Pod ceste spada vse ljudsko izročilo, ki se navezuje na stare ceste in poti, ter kjer je

dogajanje v izročilu vezano na cesto. Pod skupino gradovi spadajo točke, na katere se navezuje izročilo o gradovih, tudi če tam nimamo dokumentiranih gradov. V skupino voda sodijo kraji, kjer voda tvori enega od glavnih elementov izročila, na primer potok, izvir. V skupino nadnaravna bitja sem uvrstil točke, kjer je v izročilu izpričano prikazovanje krvavega stegna, tentave, štrig, lintvarja, duhov in lučk. V skupino Ajdi sem uvrstil ljudsko izročilo, ki je vezano na Ajde in velikane, v skupino šembilja ljudsko izročilo, ki je vezano na Šembiljo, kot osebo ali pa kot kočijo. Pod kače spadajo vsi kraji, kjer je ljudsko izročilo izpričalo njihov nenavaden pojav. V skupino hudič pa sem uvrstil vse točke, kjer je bil prisoten hudič. Ker nekatere točke, kljub širokim definicijam kategorij, nosijo več različnih vrst informacij, je v skupnem grafu zaradi tega številka večja od 149 prostorskih točk v bazi in sicer 213.

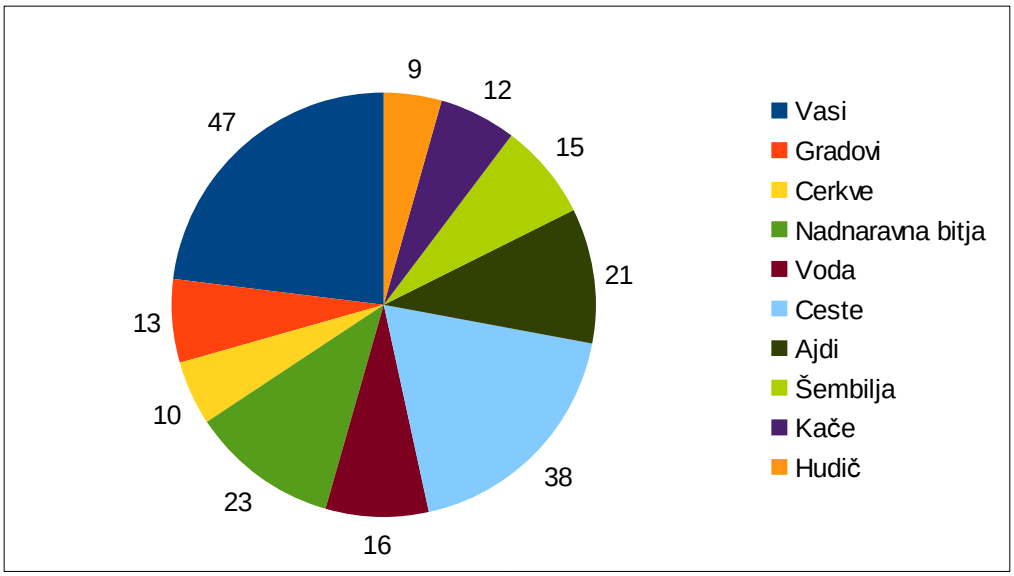

Graf 1: Zbrano ljudsko izročilo razdeljeno po skupinah in njihovo število.

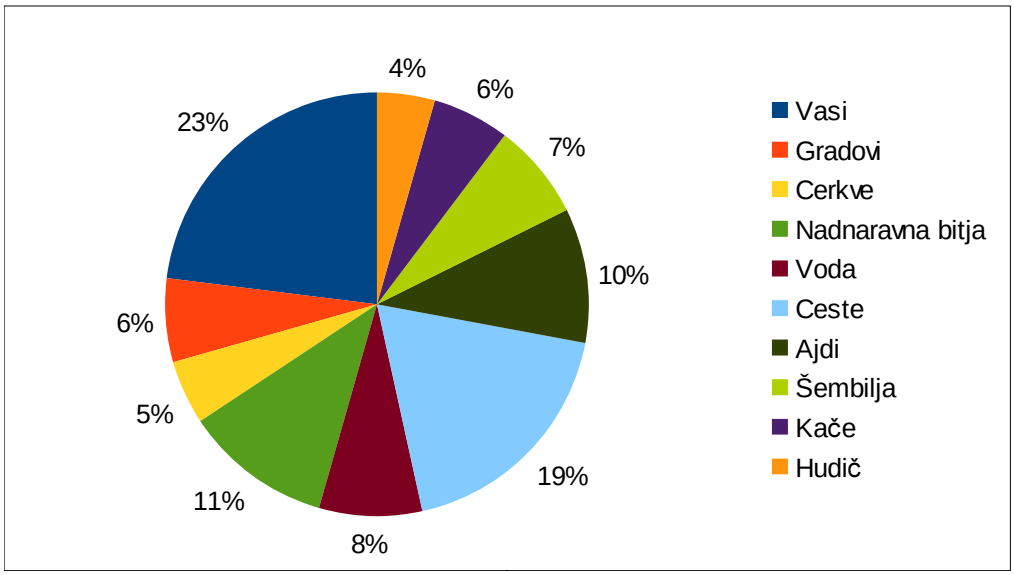

Graf 2: Zbrano ljudsko izročilo razdeljeno po skupinah v procentih.

10.1.1. Vasi

V to kategorijo sem uvrstil vse prostorske točke, na katere se navezuje ljudsko izročilo o nastanku vasi, njihovega imena, premestitve vasi, starih vasi in njihovih prvih prebivalcih. Dejanja, ki so povezana z nastankom vasi, so začetna dejanja kultivacije pokrajine z vzpostavitvijo središča, okoli katerega se lahko vzpostavi polje znanega in meja okoli vasi. Prav tako je to dejanje povezano z samim dojemanjem ljudi oz. vaške skupnosti pokrajine, v kateri živijo in je vpeto v družbene predstave o svetu. Prav zaradi tega je v ljudskem izročilu mnogokrat sam izvor imena vasi tesno povezan s prvimi naseljenci, ker kot pravi Tilley, je poimenovanje prvi korak k humanizaciji pokrajine (Tilley 1994, 14). Tako ne preseneča tudi največje število zbranega ljudskega izročila, ki je povezan z vasmi v 47 primerih ali 23% celotne baze prostorskih točk. Na karti, s kartiranimi točkami vidimo (priloga 10), da je izročilo enakomerno porazdeljeno po celotnem območju. Najbolj izstopa zaradi pomanjkanja izročila o vaseh Vremsko polje, to pa je zelo verjetno prej posledica neuspešnega poizvedovanja o ljudskem izročilu po vaseh, kot pa zaradi neobstoja izročila.

V ta sklop spada izročilo o vaseh Markovščina (5[8]), Materija (6), Kozina (8), Barka (9), Rožice (10), Gradišče pri Divači (11), Tublje pri Hrpeljah (12), Velike Loče (13), Brezovica (14), Orehek pri Materiji (16), Betanja – Na Solinah (17), Povžane pri Materiji (18), Goriče pri Famljah (19), Podgrad pri Vremah (20), Ostrovica (21), Slope (22), Mrše (23), del vasi Mrše – Zidine (24), del naselja Hrpelje – Zidine (25), stara vas Merišče pri vasi Slivje (26), stari del vasi Artviže – pod Grmado (28), stara vas Nadguč pri Barki (29), stara vas Pristava pri vasi Podgrad pri Vremah (30), Stare Dane pri vas Dane (31), stara vas Pod Lipami pri vasi Slope (32), Stara Hotična pri vasi Hotična (33), stari del naselja Krgunce v Divači (34), del vasi Rodik – Pod Luzo (36), stara vas Merišče pri vasi Lokev (38), stara vas na Verhulah nad Brezovico (39), stara vas Njivice nad Rodikom (40), stara vas Potoče pri vasi Pared (41), Matavun (64), vas Artviže(98), Buje (99), Lokev (103), Misliče (104), Vatovlje (105), Naklo (106), Prelože pri Lokvi (112), Škocjan (113), Vareje (116), Kovčice (129), Ovčini pri Mršah (130), Sela pri Mršah (131), Brežec pri Divači (146) in Famlje (147).

Znotraj te skupine je zanimiva skupina starih vasi, kjer ima sedanja vas pred samim nastankom že staro vas v bližnji okolici, nato pa se zaradi različnih vzrokov premakne na sedanjo lokacijo vasi. Tako je v primerih Merišče pri Slivju (26), Barka – Nadguč (29), Stare Dane pri Danah (31), Pod lipami pri Slopah (32), Stara Hotična pri Hotični (33), Njivice (39) pri Ajdovščini, Verhule nad Brezovico (40), Ovčini (130) in Sela (131) pri Mršah. Podrobno analizo večine teh lokacij je že naredila Hrobatova (2003, 57-71), tako da bom temu dodal samo dve novi lokaciji iz bližine Mrš.

V Mršah je še živo izročilo o stari vasi in ograjah, kjer naj bi prvi pastirji imeli zaprte ovce.

(26)…/Prvi pastirji so imeli ovce na »Voučini«. Večina brkinskih vasi je nastala zaradi priselitve ovčarjev.../ Mezgec Jože- Pepo, Mrše 14 (Hrobat 2003, 56).

8 V oklepajih navajam številke pod katerimi so vnesene prostorske točke v katalogu ljudskega izročila in v Access bazi, ki je priložena diplomski nalogi. Prav tako so točke s temi številkami označene na kartah prostorskega dela izročila. To velja za vsa poglavja znotraj analize ljudskega izročila.

(27) Prvi se je sem naselil ovčar. Še danes se ena ledina imenuje Ovčini. Franc Vatovec, Mrše 6 (Hrobat 2003, 56).

(273) Ovčine ali Vovčine so gor ob cesti proti Artvižam na desni strani. Tako naj bi se imenovale, ker so imeli tam pastirji zaprte ovce. Te ovce so volkovi napadali. Pastirji so imeli velike pse in so za volkovi vpili MRŠ, MRŠ, zato se imenuje sedanja vas Mrše. Ti pastirji naj bi prišli iz Bosne, iz tam je priimek Cetin. Iz Bosne naj bi prišli tudi na Artviže. Tako imajo tam na primer priimke Dujmovič,... Tam pod Ovčini se reče Sela, tam naj bi bila stara vas. Magda Cetin in Magda Grželj, Mrše.

Lokacija Ovčini (130) se nahaja ob cesti Artviže - Mrše na levi strani večjega ovinka, pred večjim ravnim delom ceste. Sedaj je območje v zaraščanju, še vedno je vidno delo terasirano pobočje, kjer se je po pripovedovanju domačinke Magde Grželj iz Mrš, še po drugi svetovni vojni kosilo. Na samem površju ni bila vidna nobena kamnita groblja, ki bi nakazovala na ostanke ograj. V bližini je eden od treh kalov vasi Mrše, ki so ga zasuli ob izgradnji sedanje asfaltne ceste. To lokacijo sem uvrstil med vasi, ker je tesno povezana z daljšim zadrževanjem pastirjev na enem kraju. Poleg tega pa iz dogajanja na tem kraju izvira ime za vas Mrše. Proti zahodu po gozdni poti proti Medvedjemu Čelu (hrib je na kartah napačno označen, za lokacijo glej v bazo pod prostor številko 132), se pride do večjega uravnanega prostora na grebenu, ki se od glavnega grebena razteza v smeri SZ-JV proti Medvedjemu čelu. Sedaj raste na tem območju gozd. Lokacija je tudi v delno zavetrni legi saj je nižje pod glavnim slemenom. Domačinka Magda Grželj je povedal, da kljub temu, da naj bi bila tukaj vas od ovčarjev, se ne spomni nobenih kamnitih grobelj od hiš, katerih tudi sam nisem opazil pri pregledu terena.

V obeh primerih ni na površju nobenih znakov za obstoj kakršnihkoli zidanih struktur na obeh lokacijah, čeprav se lokacija za Sela zdi po občutku primerna za manjšo naselbino, v bližini naj bi bil tudi vodni izvir (pridobivali so oglje, za kar pa je nujna bližina vode – informacija Magde Grželj). Na lokaciji Ovčini se je zaradi bolj intenzivne uporabe zemljišč verjetno namembnost spremenila v travnike, s tem pa so odstranili morebitne manjše kamnite ograde. Za lokacijo Sela pa lahko domnevamo, da je šlo za začasno naselbino, katerih stavbe so bile lesene, po možnosti takšne, kot so jih še dolgo potem uporabljali pastirji pri paši na Vremščici

in Snežniku v sklopu transhumance (Klemenčič 1959).

Spada pa ta premestitev vasi Mrše na sedanjo lokacijo v skupino vasi, ki so jih prebivalci premaknili zaradi kač (Hrobat 2003, 60-63). Kača je kot simbol močno zakoreninjena v arhaičnih kulturah in mitskem sistemu. Kot nosilka celotnega cikla življenja (Goljevšček 1982, 114) je povezana mnogokrat z principom vode (Hrobat 2003, 131). Možno je, da gre pri teh premestitvah, gledano iz strani domačinov premeščenih vasi, za intervencijo božanstva - kače, da so se stari prebivalci premestili iz slabše lokacije na boljšo. Večinoma je povezano izročilo tudi z vodo, bodisi z izginotjem jezera v primeru Hotične ali pa preselitev vasi iz kraškega sveta pod Brkine, kjer je stalna izvirska voda v primerih Slop in Hotične.

Tukaj bi omenil še živ spomin na volkove in medvede, ki so ohranjeni v toponimih – možnost je, da so vsaj grobo časovno indikativni, njihov izvor je možen v začetni kolonizaciji teh krajev. Za to bi bila potrebna podrobnejša raziskava toponimov skupaj z ljudskim izročilom, historičnim in arheološkim gradivom za širše območje Brkinov.

V tem poglavju bom na kratko pregledal študijo, ki jo je naredil Pleterski (2005), predvsem, ker se tesno povezuje z ljudskim izročilom o vaseh. Na primeru ljudskega izročila vasi, pastirjev in Ajdov v povezavi z historičnim gradivom in podprto z arheološkimi najdbami je bila narejena krajša študija zgodnjesrednjeveškega Tržaškega numerusa, ki je zajemal tudi območje, ki ga obravnavam v tem diplomskem delu, in potek naselitve Slovanov in asimilacije Vlahov na območju jugozahodne Slovenije. S to študijo je na območju jugozahodne Slovenije ugotovil mejo mitiziranja staroselcev. Ta meja predstavlja ločnico v pokrajini, kjer so živeli staroselci in za katere so novo naseljeni Slovan oblikovali svojo razlago njihove preteklosti in preteklosti pokrajine same (Pleterski 2005, 142). V to sliko (priloga 11 - karta 10 Pleterski 2005, 137), bi rad dodal novo izročilo, ki je bilo objavljeno po letu objave in ki sem ga zbral na terenu. Tako naj bi potomci babe velikanke Ančke, ki je živela v Škocjanskih jamah naselili vasi Škocjan, Matavun, Betanja, Naklo, Brežec, Gradišče, Goriče in Famlje (Peršolja 2006, 26-27). S tem novim podatkom se slika samo potrdi, da je bilo območje med rodiško Ajdovščino in Gradiščem pri Divači ozemlje koncentrirane poselitve staroselcev. Drugo novo izročilo o velikanih prihaja iz Hotične, iz bližnjega hriba

Gavje, na katerem so ostanki prazgodovinskega gradišča. V izročilu se sicer vidi vpliv zanimanja pripovedovalca za zgodovino, saj naj bi velikane premagala rimska vojska (Peršolja 2012, 43). Kljub temu lahko domnevamo možnost ponovne poznoantične uporabe gradišča in povezava gradišča z velikani. V tem primeru se ta meja na robu Brkinov pomakne še bolj proti jugovzhodu, vendar bistveno ne spremeni že obstoječe slike. Kot tretje pa dodajam novo izročilo o tem, da naj bi bili prvi prebivalci Povžan Vlahi (katalog ljudskega izročila številka 295). Ker v tem primeru ne gre za mitizacijo prvih prebivalcev, spada to zelo verjetno v sklop krajev, kjer se omenjajo pastirji, kateri so onkraj meje mitiziranja staroselcev. S tem se samo še utrdi meja mitiziranja staroselcev, ki v tem delu poteka po robu Brkinov in se nato, če upoštevamo nov kraj velikanov Gavje obrne čez Brkine nazaj proti Artvižam.

10.1.2. Gradovi

Znotraj preučevanja ljudskega izročila znotraj arheologije so kraji, na katere se navezuje izročilo o gradovih, pogosto arheološko indikativni (Hrobat 2003, 162). V bazo sem zbral 13 lokacij, na katere se navezuje izročilo o gradovih. Ob pogledu na karto ljudskega izročila o gradovih (priloga 12) opazimo, da so gradovi omejeni na območja, ki so višje ležeča od okolice in koncentracijo izročila o gradovih okoli Podgrada pri Vremah in gradu Švarcenek (Završnik). Ljudsko izročilo o gradovih je nastalo kot posledica dveh dejavnikov. Prvi je živ spomin na srednjeveške/novoveške gradove, ki je tesno povezan s spominom na grofe in plemiče, ki so tam živeli. Drugi dejavnik pa so ostanki kamnitih grobelj na izpostavljenih mestih, ki so jih ljudje pogosto interpretirali kot porušene gradove.

V območju raziskovanja se je ohranilo izročilo o treh srednjeveških gradovih in sicer Školj pri Famljah (90), Švarcenek v Podgradu pri Vremah (148) in Grad nad Kozjanami (102). Prva dva sta zagotovo srednjeveška gradova[9], za Grad nad Kozjanami pa se domneva obstoj srednjeveškega utrjenega stolpa znotraj prazgodovinskega gradišča[10] (Sapač 2007, 84). V to skupino srednjeveških utrjenih zgradb lahko uvrstimo tudi lokacije Tabor nad Rodikom (74), Sv. Križ nad Slopami (75) in Turn nad Kačičami (84). Na Taboru naj bi bila utrjena

9 V katalogu arheoloških najdišč pod številkama 98 in 79.

10 V katalogu arheoloških najdišč pod številko 72.

postojanka srednjeveškega izvora (Slapšak 1995, 78), hrib Sv. Križa je v RNKD naveden kot srednjeveška utrjena postojanka[11] (Sapač 2007, 148), Turn nad Kačičami pa je tudi interpretiran kot možna srednjeveška postojanka (Hrobat 2003, 164; Sapač 2007, 51).
Preostalih 7 lokacij spada v drugo skupino, znotraj katere se kaže zanimiv vzorec v povezavi z Ajdi in sicer 5 lokacij. V Gradišču pri Divači (11) se sicer ne omenja grad neposredno z Ajdi, vendar ima kraj kar nekaj navezav v ljudskem izročilu z Ajdi in velikani, ki naj bi ustanovili vas. Štiri lokacije pa so vezane na Podgrad in njegovo okolico. Tako naj bi bili „ajdoušne - ajdovski gradovi na Pristavi (109), v Borštu nad Potokom (110), Verhulah (39) in Journga Lazom (149). Od teh štirih nisem uspel vsaj grobo locirati Journga Laz, ki pa se najverjetneje nahaja nekje znotraj meja Rodik, Križendrev, Vareje, Ajdovski Gradec, Dane in nazaj na Rodik.

Pri terenskih pregledih ostalih treh lokacij nisem nisem našel nobenih indikativov, ki bi kazali na možne ostanke zidanih struktur na teh mestih. Vsem trem pa je skupno to, da so kot točke znotraj pokrajine postavljene tako, da imajo zelo dober razgled na celotno okolico in, da so ob poteh, ki vodijo v Podgrad pri Vremah, s katerim so tudi povezane v izročilu. Tukaj se nakazuje možen sistem nadzora nad potmi okoli gradu. Tako je bila postojanka na Pristavi v bližini poti, ki poteka iz prelaza Prelovc pod Ajdovščino, na Verhulah pot iz Brezovice, v Borštu nad Potokom pa pot iz strani Barke. Postavlja se vprašanje, zakaj ni vidnih ostankov kamnitih grobelj, ki so ponavadi v primerih ljudskega izročila o gradovih in Ajdih zelo dobro vidni, pa naj si gre za groblje, ki jih je naredil človek ali pa griže naravnega nastanka[12].

Za grad v Borštu nad Potokom je zelo možno, da je bil prvotno mišljen Ajdovski gradec nad Zavrhkom, saj je po pripovedi domačina Franca Mingota iz Podgrada skoraj celotno pobočje nad dolino potoka Sušica imenovalo Boršt. Od tega je v uporabi samo ime Srednji Boršt, ki se nanaša na pobočje do sedanje ceste, ki gre v Brkine. Na Pristavi je zelo velika možnost, da so kamnite groblje zaradi intenzivne uporabe travnikov in pašnikov odnesli in uporabili, mogočeza gradnjo hiš in ograd pod Pristavo.

11 V katalogu arheoloških najdišč pod številko 58.

12 O izročilu o gradu in samo belem naravnem kamenju glej Hrobat 2003, 164.

Na Verhulah, kljub nekaterim pregledom terena v preteklosti[13] in mojim sedanjim obhodom nisem na tem delu grebena med Ajdovščino in Artvižami (začetek Verhul je iz smeri Ajdovščine proti Artvižam kmalu za tem, ko se odcepi od poti cesta za Podgrad, ki je speljana po južni strani hriba Vrh nad Podgradom in se končuje nekje pred Križendrevom[14]). Nisem odkril nobenih ostankov kamnitih grobelj. Ali gre tudi v tem primeru za širše mišljen obseg toponima, ki bi se v tem primeru raztezal vse od Ajdovščine do Križendreva? Slapšak in Hrobatova izročilo o naselbini na Verhulah povežeta z izročilom o naselbini Ajdov na Njivicah (Slapšak 1995, 68; Hrobat 2003, 66). V izročilu sicer nista nikjer v isti informaciji povezani Njivice in Verhule. Na Njivicah govori izročilo o Ajdih, medtem ko (razen zgoraj obravnavanega o Ajdoušni) izročilo o Verhulah govori o Brezovčanih. Osebno menim, na podlagi razlikovanja domačinov v izročilu in ožje geografsko gledano mišljen toponim, da gre zelo verjetno v tem primeru za dve različni lokaciji dveh različnih naselbin, kar bo pa potrebno potrditi predvsem z najdbami na terenu.

Tukaj bi se rad vrnil k „neznanemu“ Journga Lazom. Med pregledovanjem kart TTN5 sem opazil dva toponima, ki se nahajata vsak na eni strani glavnega grebena pri Verhulah (priloga 13). Na brezoviški strani pod Verhulami je označen toponim Predlaz na strani proti Podgradu pa Pod lazom. Tukaj se pokaže možnost, da se je na podlagi teh dveh imen območje grebena na začetku Verhul imenovalo Laz, do Journga Laz pa od tu ni daleč. Ali se tukaj mogoče skriva Gornjega Laz? Vsekakor bi potrebovali za rešitev tega informacijo domačinov o točnosti tega toponima.

Tako nam preostaneta še dve lokaciji, Bilenvrh (89) in Tretji vrh (82). V izročilu izpričana gradova na teh dveh točkah sta prazgodovinski gradišči[15], kjer je obzidje še zelo dobro vidno[16]. Na podlagi tega so domačini interpretirali te groblje kot gradova.

13 Terenski pregledi Slapšak 1978.

14 To mi je pokazal in povedal domačin Rado Lukovec na terenskem obhodu 2013.

15 V katalogu arheoloških najdišč pod številko 49 in 14 (spada v sklop gradišča Gabrova stran).

16 V katalogu ljudsko izročilo glej številko številko 89 in 82.

10.1.3. Cerkve

Ljudsko izročilo na območju raziskovanja je povezano z 10 cerkvami. Iz karte ljudskega izročila povezanega s cerkvami (priloga 14) se ne opazi nobenega vzorca, izročilo je razpršeno po celotnem območju. So pa posamezna izročila zanimiva in dopolnjujej sliko pokrajine, če jih združimo še z drugimi kategorijami. Iz pregleda kart in dela s podatki v katalogu cerkva sem opazil, da se poleg cerkve znotraj vasi pojavlja še ena skupina in sicer cerkve na samem. Te se pojavljajo na mejah vaške posesti (sv. Socerb, sv. Jurij – Vatovlje, sv. Štefan – Orehek, sv. Pantaleona – Hotična, itd..) in mnogokrat je ta cerkev v uporabi vsaj dveh vasi, ki sta si sosednji. Razlaga tega je lahko vezana že čisto na funkcionalno postavitev na mejo med vasmi, kot nekakšeno pravično razdelitev med vasema v smislu razdalje in delitve dela povezane z cerkvijo. Drugi razlog pa je oznaka meje in mesto, ki služi za opravljanje obredov obnavljanja meje in ravnovesja na vseh treh nivojih sveta (Šmitek 2004, 213; Hrobat 2010, 67, 106), ter mesto, kjer se opravlja prehod meje ali med tostranstvom in onostranstvom ali pa gre za med vasema dogovorjeno mesto prestopa vaške meje (Risteski 2001, 6).

Z izgradnjo cerkve je povezano izročilo cerkve Matere božje škapulirskev v vasi Lokev (78) in cerkvijo Marijinega vnebovzetja v Vremskem britofu (77). Z lokacijo stare cerkve je povezano izročilo o cerkvi sv. Petra v Rodiku – Podluzo (36) in cerkvijo sv. Jurija v Vremskem Britofu (128). Cerkev sv. Štefana (2) je povezana z ustanovitvijo oziroma začetki vasi Kovačice. Cerkve sv. Jurija v Vatovljah (115), Sv. Mavricija v Naklem (96) in sv. Socerba nad Artvižami (118) so povezane z pojavljanjem nadnaravnih bitji in z duhovi ter imajo skupno značilnost, da stojijo na samem, ter na območju vaške meje. Cerkev sv. Kancijana v Škocjanu (113) je povezana z ljudskim čaščenjem svetnikov in obredi, cerkev sv. Križa nad Slopami (75) pa je postavljena na mestu nekdanjega gradu.

Kot vidimo, nosijo cerkve v pokrajini določeno vlogo središča ali pa prehoda na meji med vasmi. To vlogo bo upošteval pri poizkusu rekonstrukcije mitične pokrajine v spodnjih poglavjih, hkrati pa bom videl ali se ob združitvi z drugimi informacijami pokaže kakšna nova struktura v pokrajini.

10.1.4. Nadnaravna bitja

V to skupino sem uvstil kraje, kjer ljudsko izročilo omenja bitja, kot so Krvavo stegno, Tentava, povodni mož, vile, škrati, lučke in duhovi in sem jih tudi kartiral na karti (priloga 14). V to skupino nisem uvrstil Šembilje in hudiča, ker predstavljata oba večji skupini znotraj ljudskega izročila in sta v veliki večini povezana s strukturo v pokrajini – cesto oziroma potmi. Prostroske točke, ki so povezane z nadnaravnim bitjem Krvavo stegno so Križandrev (Verhule) (73), okolica reke Reke in pri krvavem možu v Škofljah (114), Dol Drčevnik pri Naklem (124) in Porčelinova jama pri Rodiku (139). Krvavo stegno je bitje, katerega značilnost je poleg velikosti, krvava stegna in v nakelski različici je bil še kosmat in imel rdečo glavo. Predvsem se je z Krvavim stegnom strašilo otroke, da naj bodo ponoči doma, ker jih bo drugače vzelo Krvavo stegno. Zaradi tega ne preseneča pojavnost tega bitja blizu vasi oziroma pašnikov, kjer so mladi pastirji pasli živino. Podobno izročilo o Krvavem stegnu je tudi v Lokvah in bližnji okolici, kjer straši Krvavo stegno tudi v ulicah in za temačnimi vogali hiš (Čok 2012, 48). Edino izstopanje od tega vzorca je zgodba povezana z Križendrevom, kjer pa se ne omenja bitja po imenu, le da ima krvava stegna.

Na območju sem zabeležil le en primer bitja Tentava suhega in visokega moža, ki naj bi čakal na ženske pri Matavunskem križpotju (123) in jih skušal zapeljati. Ta se razlikuje od Tentave, ki jo poznajo v izročilu vasi Lokve in okolice, kjer prebiva v jamah, je majhen in poraščen, ter rad nagaja pastirjem (Čok 2012, 47).

V jamah naj bi živeli škratje, o katerih je živo izročilo v okolici Rodika. Tako naj bi živel škrat v Cikovi jami (127) in v jami pod Borštom (135). Tretja točka, kjer se pojavlja škrat je pri izviru Mrzlek na severovzhodni strani Ajdovščine (136). Kot vidimo je vsem trem točkam skupno to, da so dokaj oddaljeni od vasi in njivskih površin in se držijo tistega dela vaške posesti, ki je bolj na meji ali v njeni bližini.

Za Hotično in okolico je poznano izročilo o povodnem možu, ki prav tako živi v jamah, bolj natančno v Hotičenskih ponikvah (141) in jami Dimnici (142).

Več pripovedi govori o videnju lučk, kot se pogosto imenujejo duše, ki se vicajo. Tako so

videli lučke iz Brezovice proti Artvižam (93), nad Kosmatico pri Ojstrici (94), ob potoku Sušica pri Podgradu (95). Skupno tem je, da so jih ljudje prepoznali kot duše, ki se vicajo, pojavljajo pa se ob poteh in ponoči. Pojavljajo pa se tudi drugačne lučke, katerih lastnost je, da podnevi letijo v roju in zasledujejo ljudi. Ponavadi je dokaz za to preljuknjan predpasnik – fečov ženske, ki pred njimi beži. To se naj bi dogajalo med Matavunom in Danami (125) ter med Danami in cerkvijo Marijinega rojstva v Kačičah (126).

Duhovi so tudi pogost pojav, ki so ga ljudje srečali in si zapomnili. Tako so jih videli pri Sv. Mavriciju pri Naklem (96), pri kalu med Artvižami in Ojstrico (97), na ledini Doline med Artvižami in Ojstrico (107), na ledini Belice pri Ojstrici (108) in v okolici sv. Socerba nad Artvižami (118). Skupno vsem tem krajem je, da so na samem in na robu vaške posesti. Preseneča koncentracija videnj v okolici vasi Artviže in Ojstrice, če temu dodamo še videnja lučk, je zelo gosta, za razliko, da so drugje takšna videnja in srečanja mnogo bolj redka.

Od nadnaravnih bitji so v ljudskem izročilu omenjene še vile in sicer na Bilenvrhu pri Slopah (89) in pri izviru Šturek pod Vrhulami (137). Enkrat je omenjena pošast Mrakova stopinja, v katerih sledovih se človek izgubi v Matavunskem križpotju (123), in enkart edinstven primer izročila o gorečem hlodu na pod cerkvijo sv. Jurija med Vatovljami in Misličami (115), ki predstavlja smrt.

Razen, kot že zgoraj omenjeno Krvavo stegno, se vsa druga nadnaravna bitja in pojavi dogajajo stran od vasi, na njenih vaških mejah ali pa njihovi bližnji okolici. Pri nekaterih (škrati, vile, mrakova stopinja – glej izročilo) je stik z njimi zaznamovan z prehodom v onostranstvo in ko se ljudje vrnejo, pa naj si bo po nekaj urah ali več sto letih, so mnogokrat spremenjeni. V analizi samega prostora si z takšnim izročilom lahko pomagamo k boljši rekonstrukciji, kje je bila vaška meja in mesta, ki so v simbolnem smislu prehod na onostranstvo, so možna mesta obrednih dejanj.

10.1.5. Vode

V to skupino sem uvrstil kraje, kjer je ljudsko izročilo povezano z vodo. Za to sem se odločil,

da preverim, ali se vidi kakšen vzorec, ki bi pokazal vodo kot mejni element med tostranstvom in onostranstvom znotraj ureditve pokrajine (Hrobat 2010, 128). Voda ima kot struktura v pokrajini vedno tri elemente in sicer izvir, sam vodotok in konec v obliki izliva ali ponikalnice. Lahko bi rekli da gre na tem območju (Brkini) za geografsko posebnost, kjer se ta struktura lastnosti vode pojavlja v celoti znotraj pokrajine zelo pogosto in zaobjema majhna območja v pokrajini. Zato sem se odločil, da bom v nadaljevanju razdelil točke v dve podskupini in sicer tiste, ki se navezujejo na točkovno strukturo vode (izvir, ponikalnica, kal) v pokrajini in tiste, ki se navezujejo na črtno[17] strukturo vode (vodotok, doline potokov) v pokrajini. Analiza karte z celotno skupino ljudskega izročila povezanega z vodo pred delitvijo na podskupine (priloga 16) nam pokaže, da je izročilo omejeno na Brkine in kanjon reke Reke z Škocjanskimi jamami.

V podskupino črtnih struktur vode v pokrajini spadajo štirje potoki in sicer Sušica med Barko in Misličami (68), dolina in potok Padež (69), potok Sušica pri Podgradu pri Vremah (95) in Globoki potok pri Danah (122). Trije, razen potoka Sušica pri Podgradu imajo v ljudskem izročilu povezavo s hudičem in šembiljo, a samo po dolini Padeža teče pot. Ob pogledu na karto razdelitve sedanjih katastrskih občin (priloga 17) se mogoče ponuja odgovor temu. Obe Sušici in Padež (vsi s svojimi pritoki) predstavljajo v območju raziskovanja, poleg reke Reke in potoka Ločica pri Brezovici v večjem delu svojih vodotokov meje katastrskih občin in s tem meje med vasmi. Ob obilici potokov v tem delu Brkinov se postavlja vprašanje zakaj se samo pri nekaterih pojavlja ljudsko izročilo o nadnaravnih bitjih? Iz zgornjih opažanj lahko upravičeno sklepamo, da gre pri izročilu povezane z vodotoki za meje znotraj pokrajine med vaškimi ozemlji. Vsekakor bi bilo dobro pregledati celotno območje Brkinov in preveriti ali se ta vzorec ponavlja.

V podskupino točkovnih struktur vode v prostoru spadajo naslednje točke: nekdanje jezero na ledini Podjezeru pri Rodiku (1), močvirnat svet z ponikalnico Pr Malni v Velikih Ločah (13), nekdanje jezero pod Brezovico (14), nekdanje jezero pri Hotični (33), izvir in velik kal (domačini mu pravijo jezero) na hribu Čuk nad Rodikom (71), Škocjanske jame (91), Kal

17 Ta izraz se mi zdi v tem primeru najboljši, ker želim poudariti, da gre za neprekinjene strukture v naravi, ki pa niso linearne – ravne, ampak imajo organsko obliko.

med Artvižami in Ostrovico (97), sotočje potokov Žleb pod Artvižami (107), potok in graben Nevestin žleb nad Podgradom pri Vremah (111), reka Reka in pečine pri krvavem možu pri Škofljah (114), požiralnik Globokega potoka pri Danah (122), Perila, kraj ob potoku pod Mršami (133), izvir zdrave vode pri Rodiku (134), izvir Mrzlek pod Ajdovščino (136), izvir V šturkah pod Vrhulami (137), izvir in kal Binka v bližini Njivic (144), ponikalnica Hotičenske ponikve pri Hotični (141).

Iz te podskupine lahko takoj ločimo dve točki, ki imata naravo vsakdanje uporabe oziroma dogodka v preteklosti, ki se je preko spomina vtisnil v pokrajino. To sta del potoka pod Mršami, kjer so ženske prale perilo in se zato sedaj reče temu delu Perilo (133) in del poti nad grebenom potoka Nevestin žleb (111), kjer naj bi grofova hčerka, ker se ni hotela poročiti z ženinom, prosila Boga, da rajši umre, kakor da se poroči. Tako se je kočija na poti v Rodik prevrnila in zgrmela v dolino – žleb.

Izviri in kali imajo pogosto vlogo mesta, kjer se pojavljajo nadnaravna bitja. Tako naj bi v izviru in kalu na hribu Čuk (71) živel lintvar[18], na Kalu med Artvižami in Ostrovico (97) naj bi se prikazovali duhovi, izvir zdrave vode pod Lisičino pri Rodiku (134), naj bi imel čudodelne lastnosti, pri izviru Mrzlek pod Ajdovščino je živel škrat (136), pri izviru v Šturkah so se umivale vile (137), izvir Binka pri Njivicah pa naj bi uporabljali tudi prebivalci Ajdovščine (144). Zanimovo je, da so vsi izviri povezani z izročili skoncentrirani okoli rodiške Ajdovščine. Ali je temu vzrok samo v največ raziskav in popisov ljudskega izročila tega območja in njegova živost, ali pa gre za kaj drugega. S tem se bom ukvarjal v enem od spodnjih poglavij kratkega poizkusa rekonstrukcije mitične pokrajine.

Požiralniki so na jugozahodnem robu Brkinov zelo pogosti, vendar kljub njihovi pogostosti ni vsak v ljudskem izočilu povezan z nadnaravnim. Za požiralnik pri Danah (122), kjer Globoki potok, ki je v izročilu enačen z zdravo vodo izpod Lisičine (134) (Globoki potok izvira tudi na tem mestu), je kriv hudič, ko je pri dirkanju z šembiljo preril dolino potoka do pekla. Hotičenske ponikve (141) so znane kot domovanje povodnega moža, medtem pa Škocjanske (91) jame, v katerih ponika reka Reka veljajo za bivališče velikanke babe Ančke in kasneje

18 Več o tem v enem od naslednjih poglavij o kačah.

tudi hudiča. Vsekakor je na podlagi treh prostorsko razpršenih primero težko najti kakšne zaključke, možnost tega se vsaj v primeru Škocjanskih jam lahko ponudi v raziskavi njene okolice, ki jo bom poizkušal nakazati v poglavju kratkega poizkusa rekonstrukcije mitične pokrajine.

Z jezerom in močvirnatim svetom je povezano nekdanje jezero na ledini Podjezeru pri Rodiku (1), ki ga ni več, ker je hudič naredil razpoko, da je jezero odteklo, močvirnat svet s ponikalnico Pr Malni v Velikih Ločah (13) je razlog izvora imena vasi. Nekdanji jezeri pod Brezovico (14) in pri Hotični (33) sta, ko sta odtekli naredili, prostor za naselitev obeh slepih dolin. Tukaj bom uvrstil tudi izvir in velik kal, ki mu domačini pravijo Jezero na hribu Čuk nad Rodikom (71). Razen izjemnega primera jezera na vrhu hriba Čuk, so vsi drugi primeri povezani z slepimi dolinami. Tudi v primeru rodiškega Podjezera gre za nekakšno dolino v kateri pa Globoki potok ne ponika ampak teče ravno po meji flišnatega sveta in nato na koncu Danskega polja ponika v požiralnik – za katerega je bil tudi kriv hudič. Prepričanje ljudi, da je bilo včasih v dolini jezero je verjetno v veliki meri posledica poplav ob zamašitvah požiralnikov in obvečjih nalivih, ko je bil velik del doline pod vodo tudi nekaj tednov (Šebenik 1996).

Za konec tega poglavja še prepadna stena nad reko Reko z imenom Krvavi mož (114), ki je kot točka v prostoru na začetku kanjona reke Reke pred Škocjanskimi jamami. Da bi ugotovili, ali pripada kakšnemu vzoru kultivacije pokrajine, bi morali študijo razširiti na celotno zahodno Slovenijo, če ne še na večje ozemlje, da bi dobili zadostno število primerov, iz katerih bi lahko videli te strukture, če seveda obstajajo.

10.1.6. Ceste

V to skupino sem uvrstil vse prostorske točke, ki so v ljudskem izročilu povezane z cestami, potmi, rimskimi cestami in potmi, ki jih je uporabljala šembilja. Kot vidimo v zgornjem grafu razdelitve ljudskega izročila je po številčnosti ta skupina na drugem mestu, takoj za skupino vasi. To je posledica nezavedne ravni identifikacije domačinov s pokrajino in preteklostjo. Kot domačin veš, kako se gibati po pokrajini in s tem se ohranja v sodobnem času konstanten stik z predniki oziroma preteklostjo in tradicijo. Vsako cesto in pot lahko vidimo v okvirih

načrtovanega gibanja skozi pokrajino in je ena od bistvenih strategij izključevanja in diferenciacije. Samo tisti, ki pozna "pravilno" pot in s tem tudi pravilen način zaznavanja prostora, se lahko počuti kot član tam živeče skupnosti, ostali subjekti pa so izključeni (TilIey 1994, 205). Skozi delo na terenu ter z iskanji prostorskih točk lahko to potrdim, kajti mnogokrat bi brez pomoči domačinov taval naokoli in spregledal marsikatero točko v pokrajini. S tem sem se jasno ločil od domačinov, kot prišlek v vaški prostor in pokrajino. Iz tega lahko sklepamo, da je poznavanje sedanjih in starih komunikacijskih poti v pokrajini tako pomembno kot spomin na ustanovitev vasi in s tem posledično meja. To se kaže tudi v številčnosti izročila in, kot se vidi iz karte ljudskega izročila o cestah (priloga 18), enakomerne pokritosti celotnega območja raziskovanja.

V to skupino spadajo naslednje prostorske točke stara cesta, ki preko Podjezera pri Rodiku pelje proti Kačičam (1), arheološko antično najdišče Obešenca pri vasi Rožice, kjer naj bi bili ostanki poštne postaje (3), vidni ostanki kolovoza stare poti v Pod Lisičini pri vasi Rodik (4), domnevni ostanki in ograda na ledini Vrzišče pri Doljnih Ležečah (27), stara pot Rodik – Slope - Brezovica (42), Brška pot, ki je vodila iz Kačič v Rodik in naprej v Kozino (43), Kranjska cesta iz Divače preko Doljnih Ležeč do Matavuna in naprej proti Kopru (44) in Napoleonova cesta po trasi današnje ceste Kozina Podgrad (45). stara cesta, ki poteka po Matarskem podolju (46), rimska cesta, ki gre po robu Matarskega podolja (47), Čička pot, ki je povezovala Rodik – Slope – Materijo (48), odsek rimske poti mimo vasi Velike Loče do vasi Ritomeče (49), Pivška cesta iz Divače proti Pivki (50), rimska cesta med Kozino in Divačo (51), stara pot iz Rodika proti Naklu (52), ki se nadaljuje po stari poti iz Nakla v Vremski britof (53), rimska cesta med Matavunom in Doljnimi Ležečami (54), rimska cesta med Naklom in Podgradom pri Vremah (55), rimska pot iz Podgrada proti Ajdovščini (56), stara pot iz Rodika do Artviž (57), stara pot iz Rodika v Slope (58), odsek stare poti pri Gradišču pri Divači (59), rimska pot pri Betanji (60), pot iz Matavuna v Pared in naprej v Rodik (61), ostanki kolovoza v okolici Ledenice pri Paredu (62), stara pot iz Matavuna proti Lokvam (63), ostanki kolovoza pri pokopališču pri Zavrheku (65), rimska pot pod Vremščico (66), ostanki poti na ledini Griže pri Divači (67), pot v dolino Padež in po njej (69), postajališče na Križendrevu nad Brezovico (73), pot po dolini Sušice pri Podgradu pri Vremah (95), cerkev sv. Brkicija ob stari poti (96), kal Kal ob poti med Artvižami in Ostrovico (97),

mrtvo počivalo Tičenca pod Podgradom pri Vremah (117), Matavunsko križišče (123), pot iz Dan v Kačiče (126), mrtvo počivalo Križendrev med Slopami in Brezovico (143).

Iz karte ljudskega izročila o cestah (priloga 18) lahko vidimo, da so ceste vzdolžne z glavnim potekom Brkinskega hribovja JV-SZ.Tako so predvsem speljane ceste po Matarskem podolju, ki se nato na območju med Rodikom in Kozino ali usmerijo proti Trstu, Kopru ali pa proti Divači. Tukaj je stičiščna točka v veliki meri vas Rodik in hrib Ajdovščina nad vasjo. Iz tega območja se ceste usmerijo proti Kačičam in od tam proti Matavunu ali pa preko prelaza Prelovc prečkajo Brkine po dolini Sušice pri Podgradu pri Vremah. Od tam gre pot ali proti Matavunu, Vremski dolini ali pa proti Barki in naprej po glavnem grebenu Brkinov proti jugovzhodu. Tako imamo vsaj dve območji, ki po gostoti izstopata. Eno je Matarsko podolje in drugo je območje od Rodika do Škocjana.

Iz izročila lahko vidimo, da se nanaša na tri različne termine in sicer na stare ceste, rimske ceste in točno imensko imenovane ceste. Vendar nam to razlikovanje ne pomaga kaj dosti. Vsem tem, še posebej prvima dvema podskupinama je skupno, da gre za ceste, ki so bile še do nedavnega v uporabi in so v spominu domačinov zapisane kot najstarejše ceste v pokrajini. Vsekakor so območja z toponimi ki vsebujejo pridevnik "star" in "rimski" arheološko potencialni (Slapšak 1995, 20) in zato zanimivi za raziskovanje prazgodovinskega, antičnega in srednjeveškega cestnega sistema. Na podlagi tega sem se odločil, da poleg prve karte vseh cest naredim še drugo (priloga 19) na kateri bodo samo ceste imenovane z pridevniki stare in rimske. Za območje, ki ga raziskujem je bila tudi narejena analiza ljudskega izročila o cestah in njegova časovna umestitev – v tem primeru predvsem antičnega cestnega sistema (Hrobat 2003, 72-95). Iz ugotovitev in rezultatov te raziskave sem naredil še tretjo karto cest in sicer karto antičnega cestnega omrežja (priloga 20).

Na drugi karti (priloga 19) v primerjavi z prvo karto (priloga 18) o cestah ni videti nobene večje razlike, saj je kar nekaj odsekov Kranjske, Napoleonove, Brške in Čičke poti povezanih z izročilom o starih in rimskih cestah. Tako da smo s tem samo zelo verjetno odstranili novejše/novodobne odseke cest. Iz karte je razvidno še vedno gosto cestno omrežje, ki ohranja osnovno razporeditev v pokrajini, z potmi po Matarskem podolju, povezavo med

Vremsko dolino skozi prelaz Prelovc na drugo stran Brkinov in povezavo iz strani Divače/Lokev proti Škocjanu in naprej v Vremsko dolino. To karto bom preizkusil še ob kartah arheoloških najdišč kovinskih obdobij (priloga 21), antike (priloga 22) in srednjega veka (priloga 23).
Na tretji karti (priloga 20), kjer so označene ceste, ki so bile zelo verjetno del cestnega omrežja v antiki, je za razliko od prvih dveh pričakovano gostota manjša. Vendar je znotraj tega ohranjeno osnovno cestno omrežje, ki je speljano na podlagi naravnih danosti in najkrajših optimalnih povezav v pokrajini, ki sem jih omenil že zgoraj.

Iz zgornjih kart (priloga 19 in 20) je jasno vidno, da bolj kot gremo nazaj v času, se gostota cestnega omrežja manjša, vendar osnovna razporeditev cestnega omrežja ostaja ista. Tako imamo glavne linije, kamor se koncentrirajo komunikacijske povezave po Matarskem podolju, iz Vremskega polja preko Škocjana na Kras, po glavnem grebenu Brkinov od Ajdovščine do Artviž. K temu dodamo še prečenje Brkinov preko prelaza Pezlovc pod hribom Ajdovščina proti Škocjanu in Vremski dolini. S tem je definirano okostje cestnega omrežja, ki se ne spreminja in koder so potekale vse glavne komunikacije še do nedavnega.

Ob preizkusu združitve karte izročila o cestah (priloga 19) in kart arheoloških najdišč različnih obdobij smo dobili naslednje rezultate. Na karti, kjer sem združil poti s prazgodovinskimi arheološkimi najdišči (priloga 21) se najprej opazi, da večina najdišč leži ob neposredni bližini cestnih povezav. Najbolj po osamljenosti izstopata območji okoli vasi Barka in hribi nad Lokvami. Sicer na območje vasi Barka vodi rimska pot iz doline potoka Sušica, za prazno območje okoli Lokev pa gre pripisati robu raziskovalnega območja, ki mu nisem posvečal velike pozornosti pri zbiranju ljudskega izročila. Ta poveznanost cestnega omrežja s prazgodovinskimi najdišči kaže na uporabo skoraj istih naravnih povezav in območji poselitve skozi skoraj celotno bivanje človeka v tej pokrajini.

Karta, kjer sem združil karto cest in karto antičnih arheoloških najdišč (priloga 22), prav tako kaže bližino arheoloških najdišč in cestnega omrežja. Kljub manjšemu številu v primerjavi z prazgodovinskimi najdišči se še vedno navezujejo na cestno omrežje. Edina izjema je ravnik od Divače proti Povirju, kjer je zagotovo potekala antična cestna povezava, vendar zaradi

roba raziskovanega območja, ki mu nisem posvečal velike pozornosti nisem v ljudskem izročilu zasledil tega podatka. Kot že zgoraj pri prazgodovinskih najdiščih, kaže na uporabo skoraj istih naravnih povezav in območji poselitve skozi skoraj celotno bivanje človeka v tej pokrajini.
Pri obeh kartah sem opazil, da je najdišče Debela Griža[19] oddaljena od povezav, vendar če vrišemo na karto nazaj Čičko pot, ki vodi skozi rodišlko polje mimo Debele Griže do Kozine, je to možen dokaz k temu, da so stare tudi poti, ki so na prvi pogled novejšega izvora samo zato, ker nosijo ime.

Karta cestnega omrežja in srednjeveških arheoloških najdišč (priloga 23) nam razkrije zopet bližino arheoloških najdišč in cestnega omrežja. Iz tega okvira pa izstopajo predvsem poznosrednjeveški in novoveški gradovi[20] Školj, Strane, Tukelče in Odolina. Temu gre pripisati zelo verjetno mlajši nastanek gradov in dvorcev, ki so jih gradili izven naselij, verjetno da bi se ločile od vasi in postaviti grad v idilično okolje.

10.1.7. Ajdi

Z imenom Ajdi se znotraj ljudskega izročila ponavadi označuje velikana, nekristjana. Beseda je prišla v slovenski jezik iz srednjevisokonemškega heiden, ki preko germanske osnove izvira iz grškega "tàéthnē" (Snoj 2003, 6). V germanskih pripovedih je uporaba znotraj ljudskega izročila in toponomastike enaka (Bezlaj 1976, 2). Za arheologijo so ajdi zelo pomembni, kot indikator za arheološka najdišča. Ajdom se v ljudskem izročilu znotraj pokrajine ponavadi pripiše lepo vidne in velike strukture v naravi, najsibo kulturnega nastanka (gradišča) ali pa naravnega (večji kamni, stene). V ljudskem izročilu se z Ajdi in velikani povezuje tudi staro prebivalstvo, ki je bilo "tukaj" v pokrajini pred nosilci izročila - novonaseljenci[21] (Hrobat 2003, 152). Znotraj izročila področja raziskovanja se pojavljajo ti mitični, stari prebivali v dveh oblikah, ena so Ajdi in druga velikani, kar pa naj ne bi predstavljo v analizi nobene razlike, saj je ena od oblik imena za velikane Ajd.

19 V katalogu ljudsko izročilo glej številko številko 93.

20 V katalogu ljudsko izročilo glej številko številko 98, 81, 82, 99.

21 Za podrobnejšo analizo ljudskega izročila glej v Hrobat 2003, 149-153 in Hrobat 2005, 100 - 101

Iz karte ljudskega izročila o ajdih (priloga 24) sega lok koncentracije od rodiške Ajdovščine preko Podgrada pri Vremah, Ajdovskega gradca nad Zavrhkom do Vremskega Polja in okolice kanjona reke Reke s Škocjanskimi jamami. Druga koncentracija se pojavlja v vasi Lokev. Ker je večina izročila o ajdih povezanega z nastankom vasi in sem analizo tega naredil že v zgornjem poglavju[22] bom na tem mestu samo navedel vse točke v pokrajini, ki so povezane z tem izročilom. V zgoraj omenjeni koncentriran pas spadajo vas, prazgodovinsko gradišče Gradišče pri Divači in prazgodovinsko gradišče Zagriči nad Lisičino (11 in 100), vas Goriče pri Famljah (19), prazgodovinsko in poznoantično gradišče na Ajdovščini nad Rodikom (35), greben Verhule nad Brezovico (39), stare poljedelske površine Njivice nad Rodikom (40), Ajdovski gradec nad Zavrhkom (76), okolica Marijine cerkve v Vremskem Britofu (77), greben Vlaka med Slopami in Rodikom (80), vas in prazgodovinsko gradišče Brežec pri Divači (85 in 146), Škocjanske jame in vas Škocjan (91 in 113), vas Naklo (106), hrib Pristava in pomol Boršt nad Podgradom pri Vremah (109 in 110), ter vas Famlje (147). K tem pasu lahko prištejemo z zagotovostjo sicer še neznano lokacijo Journga laz (149).

Drugi sklop se nanaša na vas Lokev in sicer na staro Marijino cerkvijo (sedaj kapelica zraven cerkve sv. Mihaela) (78) in arheološko najdišče antične vile Merišče pri vasi Lokev (38). Osamljeno je prazgodovinsko gradišče Gavlje nad Hotično (140).

V okviru ajdov in Rodika je bilo narejenih kar nekaj študij, ki na podlagi ljudskega izročila (poleg kvantitete, tudi njegova specifičnost še posebej v primeru Rodika), starosti slovanskih toponimov in poznoantičnih najdb dokazujejo, da gre v primeru severozahodnih Brkinov za sočasno bivanje starih prebivalcev Vlahov in Slovanov (Hrobat 2003, 156; Hrobat 2004, 74; Hrobat 2005 105 – 107)[23]. Seveda pa pri tem obstaja možnost identifikacije novih prebivalcev z vidnimi ostanki iz potrebe, da bi umestili sebe in svojih prednikov v pokrajino, kjer živijo sedaj (Hrobat 2003, 156).

Se pa v okviru novjše objavljenega izročila Škocjana in okolice kaže možen model kontinuitete prebivalstva iz pozne antike v zgodnji srednji vek. Kot lahko vidimo na karti

22 Glej podpoglavje vasi znotraj poglavja Ljudsko izročilo znotraj pokrajine in prostorska analiza.

23 Ker se na tem mestu ne bom ukvarjal obširneje s to temo glej navedeno literaturo, ki se ukvaraj s tem.

razširjenosti ljudskega izročila o Ajdih (priloga 22), je v okolici (sicer v okviru loka koncentracije vsega izročila) Škocjanskih jam in kanjona reke Reke bolj koncentrirano. Osnovna tega modela je po ljudskem izročilu je razselitev otrok velikanke babe Ančke na območja okoliških vasi, ki so jih tudi ustanovili. Škocjan je v okviru prazgodovinskih gradišč in ureditve pokrajine veljal za regionalno središče (Slapšak 1988, 99). Ta je nato v času antike pripadel ozemeljsko koloniji Tergeste s celotnim Vremskim poljem. Kljub temu je ohranil svoj status vsaj v okviru svetišča in upravnega središča bližnje okolice, kar potrjuje najden Avgustu posvečen napis in ostanki antičnega kastela. Iz obeh obdobij je bilo v Škocjanu in okolici najdenih veliko arheoloških najdišč in arheoloških najdb[24]. Prav tako je bilo v jamah najdeno poznoantično gradivo[25], s tem pa kaže na to, da je bil prostor tega dela pokrajine poseljen še v času prihoda Slovanov na to območje. Iz tega laho sklepamo, da je v okviru Škocjanskega gradišča in jam bila v času priselitve še aktivna staroselska skupnost. Ker je razselitev slednjega prebivalstva ostala v ljudskem izročilu, se kažeta dve možnosti nadaljnega dogajanja. Ena je, da je prišlo čez nekaj časa v sami naselbini Škocjan do sobivanja staroselcev in Slovanov tu posledično do asimilacije. Potomci teh Škocjancev pa so se potem razselili in ustanovili okoliške vasi. Druga možnost pa je, da so bile s strani staroselcev poseljene vse okoliške vasi s centrom v Škocjanu. Iz tega odnosa (center – periferija) je nastala zveza starši in otroci. Tukaj je pri kontaktu med staroselci in Slovani moralo priti do kulturne izmenjave znanja in ureditve pokrajine. Čez nekaj časa je prišlo do asimilacije staroselcev s Slovani in s tem tudi do naselitve slednjih v te naslebine (vasi). V Škocjanskih jamah, natančneje v Tominčevi jami so našli najdbe iz pozne antike, kot so odlomki amfor, terre sigillate, oljenk in drugih glinastih in steklenih posod. Kovinske najdbe so: zaponka s šarnirjem, noži, puščice, igle, žeblji, sulične osti in konice kopij. Zanimiva je najdba kristograma, ki potrjuje nakazuje na obstoj Škocjana kot cerkevenga središča, same najdbe pa so okvirno datirane od 3. do prve polovice 6. stoletja. Medtem ko so najdbe zgodnjega srednjega veka datirane v 6. in 7. stoletja in jih predstavljajo predvsem tipična lončenina z valovnico in znakom križa na dnu, kasnejša lončenina gradiščanskega tipa, ter še železni predmeti ter koščene glavniki iz merovinškega kulturnega kroga (Leben 1975, 132). Kar lahko razberemo iz tega, je potrditev poselitve tega območja iz pozne antike v zgodnji

24 Glej katalog arheoloških najdišč pod številke 38.

25 Glej katalog arheoloških najdišč pod številko 43.

srednji vek. Ta ločnica med prvo polovico 5. stoletja in 6. stoletjem deluje umetno in bi material potreboval novejšo analizo, kakor tudi plasti, v katerih je bil najden. S tem bi lahko potrdili ali ovrgli kontinuiteto uporabe in poselitve Škocjanskih jam iz pozne antike v zgodnji srednji vek in dodali podatek, ki bi malce bolj osvetlil dogajanje v okolici Škocjana v tistem času.

Iz imena prostorskih točk lahko tudi ugotovimo, da je večina ljudskega izročila o ajdih in velikanih povezanih z arheološkimi najdišči in vidnimi ostanki kamnitih struktur na površju. Izmed 21 točk je 14 zabeleženih kot arheološko najdišče. Ostale se nanašajo na vasi, kjer lahko pričakujemo kljub daljši naselitvi tudi starejše arheološke naselbinske kulturne plasti ali pa v njihovi bližini. Greben Vlaka je s svojim imenom preko toponomastike povezana z možno izpeljanko iz Vlah in ker gre za staro slovansko besedo se lahko poveže greben Vlaka z območjem v posesti staroselskega prebivalstva v času naselitve Slovanov v to pokrajino (Hrobat 2003, 156). Greben Verhule in pomol Boršt sicer ne nosita nobenega fizično vidnega ostanka, sta pa znotraj pasu in kot točki v pokrajini stojita na ključnih mestih dostopa na rodiško Ajdovščino in Podgrad pri Vremah. Tukaj je še možnost, ki sem jo nakazal v povezavi Vrhul in sedežem "ajdouskega" grofa na Journga Lazu v zgornjem poglavju o gradovih.

10.1.8. Šembilja

Šembilja je v pokrajini severozahodnih Brkinov in okolice kar razširjen motiv v ljudskem izročilu. Kot nadnaravno bitje se pojavlja v več oblikah in opisih. Tako naj bi bila ženska oseba, ki pelje gorečo kočijo, večkrat je omenjena samo kot goreča železna kočija, ki jo vlečejo konji z gorečo grivo ali pa kot ta ista kočija, le da jo pelje hudič. Ponekod goreča kočija ni znana pod tem imenom (Padež), a zaradi istega motiva spada v to skupino. Šembilja je arheološko indikativen motiv v ljudskem izročilu, ki nakazuje na stare poti in ceste (Slapšak in Kojić 1976, 27; Hrobat 2003, 123). S cestami in potmi je tudi povezano skoraj vse izročilo o Šembilji. Pot pri Pod Lisičini pri Rodiku (4), pot in ograda za konje Šembilje v Vrzišču pri Doljnih Ležečah (27), cesta iz Rodika čez Prelovc v dolino Sušice (Podgrad pri Vremah) (56), cesta Matavun – Pared – Rodik (61), ostanki kolesnic v okolici vasi Pared (62), pot iz Matavuna proti Lokvi (63), pot iz doline Sušice do Zavrhka (65), cesta pod Vremščico

(66), na ledini Griže iz Divače proti Lokvam naj bi bili ostanki kolesnic Šembilje (67), pot vožnje Šembilje po potoku Sušice med Barko in Misličami (68), pot vožnje hudiča v goreči karoci po dolini Padeža (69), vožnja hudiča s šembiljo mimo Gabrove strani pri Rodiku (70), pot v Padež čez Lukovico pri Oreheku pri Materiji (86), hrib Bubnj, kjer naj bi šembilja bila skrita in ostanki kolesnic pri Matavunu (121), dolina potoka Globoki potok pri Danah (122).

Iz karte (priloga 25) je razvidna enakomerna razprostranjenost šembiljinih poti po celotnem območju raziskovanja. Kljub zmanjšani gostoti se poti držijo naravno najbolj ugodnih prehodov skozi pokrajino. Če to karto primerjamo z karto antičnega cestnega omrežja (priloga 18), lahko vidimo, da so antične poti, ki gredo skozi Brkine, identične s potmi Šembilje. Ker gre pri poteh Šembilje, domnevno za najstarejše trase poti, ki sodijo še v prazgodovino (Hrobat 2003, 110), sem karto cest Šembilje primerjal s karto arheoloških najdišč iz prazgodovine (priloga 4) in dobil naslednjo karto (priloga 26).

Tako je na tej karti (priloga 26) dobro vidno mesto gradišča na Ajdovščini, ki nadzoruje poti, ki so vodile iz Brkinov in iz strani Lokve proti Matarskemu podolju in Istri. Tako ena pot iz Ajdovščine vodi proti Artvižam, kjer sta evidentirani dve prazgodovinski gradišči (Rt in sv. Socerb). Kam je vodila pot od Artviž naprej zaradi skoposti arheoloških najdišč na tem območju lahko samo ugibamo. Meni najbolj verjetna trasa je proti Ostrovici in preko Mislič do doline potoka Sušica. S tem bi povezali to pot s potjo, ki za prehod uporablja dolino potoka Padež, kamor se potok Sušica (pod Barko) steka. Ta pot skozi dolino potoka Padež vodi na najvišji točki mimo prazgodovinskega gradišča Lukovica. Tukaj je zelo verjetno prišla pot iz strani Matarskega podolja, ki je mogoče vodila mimo prazgodovinskega gradišča na Gavju nad Hotično. Pot iz Ajdovščine gre preko Podgrada in naprej po dolini Sušice, kjer se pod cerkvijo sv. Mavricija razcepi in pelje proti zahodu v gosto naseljeno območje Škocjana in v smer proti vzhodu proti Vremskemu polju in prazgodovinskim naselbinam na obrobjih Vremskega polja. Iz Škocjana gre pot proti Lokvi in Krasu, ter po Danskem polju mimo gradišča pri cerkvi Marijinega rojstva in naprej mimo prazgodovinskega gradišča na Gabrovi strani proti Rodiku in Ajdovščini (priloga 39).

Kot vidimo, se osnova cestnega omrežja ne glede na "njegovo starost" drži naravno najbolj

ugodnih prehodov in tras znotraj pokrajine. Kot sem navedel zgoraj, naj bi ceste povezane s Šembiljo segale še v prazgodovino (Hrobat 2003, 110). Iz zgornje analize lahko vidimo, da se cestno omrežje, kljub slabši ohranjenosti oziroma gostoti drži prazgodovinskih gradišč.
Drugi možni argument o starem izvoru teh cestnih povezav se skriva znotraj postavitve njihovega nastanka v mitično preteklost ali pa povezava z mitičnimi bitji. Tako sem pregledal celotno izročilo o šembilji in ali imajo te poti dodano še kakšno mlajšo lastnost. Izmed 15 prostorskih točk jih samo 4 (26%) nosijo lastnost rimske poti ali stare poti. Tudi znotraj izročila jih izmed 42 zbranih zapisov o šembilji le 7 zapisov (16%) povezuje šembiljo s staro oziroma rimsko cesto. Od teh 7 zapisov jih 5 odpade na rimsko pot preko Podlisičine in nato prelaza Prelovc vodi v smer proti Podgrada pri Vremah. Iz tega lahko sklepamo naslednje. Majhen odstotek izročila o šembilji, ki je povezan z rimskimi oziroma starimi cestami, kaže na posebnost teh povezav znotraj celotnega cestnega omrežja v pokrajini. Tukaj sicer izstopa večji odstotek prostorskih točk v pokrajini, kjer je šembilja povezana z rimsko oziroma staro cesto. Dva primera se navezujeta na rimsko cesto, ki preko Podlisičine in nato prelaza Prelovc pod Ajdovščino vodi v smer proti Podgrada pri Vremah. Tretja rimska cesta vodi iz območja Divače pod Vremščico proti Pivki. Izročilo o stari poti je preko osrednjega grebena pri Orehku pri Materiji v dolino potoka Padež. Ker so te ceste uporabljali kontinuirano skozi čas, so dobile še dodatno časovno lastnost, ki jo nosijo v pokrajini.

Na podlagi uporabe teh cest, ki je zaradi naravnih danosti pokrajine trajala v večini primerov še do nedavnega in zaradi živega ljudskega izročila, ki postavlja nastanek teh cest v mitično preteklost, se lahko upravičeno sklepa o časovno zelo dolgi in kontinuirani uporabi teh povezav znotraj pokrajine, katere začetek je zelo verjetno postavljen v prazgodovino.

10.1.9. Kače

Znotraj te skupine sem združil ljudsko izročilo o kačah in lintvarju, bitju, ki je zelo podobno kači, kar je razvidno iz ljudskega izročila. V to skupino izročil o lintvarju spadajo naslednje prostorske točke: hrib Ajdovščina nad Rodikom (35), hrib Čuk z Jezerom na njem nad Rodikom (71), Pezdirjeva jama pri Slopah (72). S kačami pa so povezane vas Slope (22), stara vas Pod Lipami/Lupami pri vasi Slope (32), Stara Hotična pri Hotični (33), hrib Gabrova

stran (70), Križendrev nad Brezovico (73), hrib Robida nad Rodikom (74), hrib Bilenvrh pri Slopah (89), dolina Kačenca pri vasi Kačiče (101) in lokacija stare vasi Mrše (131).

Iz karte ljudskega izročila o kačah (priloga 28) je razvidno, da se večina izročila koncentrira v okolico vasi Rodik in Slope. Zunaj tega okvirja sta lokaciji starih vasi Mrše in Hotične. Lintvar v rodiškem izročilu je mitološko bitje, ki ima videz telesa kot kača in glave kot petelin, naj bi bil gospodar vode in čuva zaklade na Ajdovščini. Ljudsko izročilo o lintvarju[26], ki je kot prežitek staroverskega – antičnega verovanja in hriba Čuk kot starega kultnega mesta pomemben steber modela kontinuirane poselitve Rodika z okolico in pozne antike v zgodnji srednji vek (Hrobat 2004, 74-75), je omejeno na rodiško Ajdovščino in Čuk, ter na Pezdirjevo jamo pri Slopah. Predvsem zadnja ponuja zanimivo vprašanje ali se je "kult čaščenja" s preselitvijo v iz Ajdovščine v Slope delno prenesel tudi v bližino vasi? Res je, da v izročilu o lintvarju v Slopah, kar se tiče podobe bitja, to bolj podobno zmaju kot kači.

Druga skupina, ki zajema kače ima dve izraziti podskupini. Prva so kače kot čuvaji ruševin gradov in zakladov, druga pa so kače, kot vzrok za preselitev starih vasi. S prvo podskupino so povezana prazgodovinska gradišča Gabrova stran in Bilenvrh, ter ostanki kamnitih struktur na Tabor – Robida in Križendrev. Kače v teh primerih delujejo kot varuhi zakladov, ampak ali se za tem skriva še kakšna druga zgodba o posebnosti teh mest? Zelo verjetno gre pri tem za arhaičen arhetip, katerega bi bilo zanimivo raziskati.

Prav tako je preselitev iz stare vasi na lokacijo nove vasi zaradi kač in poimenovanje vasi po dolini polni kač – Kačiče, povezana v osnovnih elementih zelo verjetno z arhaičnim arhetipom in spominom v povezavi z kačo in njeno vlogo v uravnavanju sveta. Ker so Kačiče blizu Rodika in Ajdovščine je tudi možnost, da spada vas v območje lokalnega čaščenja kače – zmaja lintvarja. Ker je ime povezano z kačami, gre lahko v tem prostoru vasi iskati eno od kultnih točk znotraj tega območja. To sem na kratko poizkusil nakazati že v poglavju zgoraj, ki govori o vaseh in premestitvah starih vasi.

26 Za bolj širšo analizo o mitološkem bitju lintvar, njegovem izvoru, pomenu in analizi kultnega prežitka glej Hrobat 2004, 63-78.

10.1.10. Hudič

Ljudsko izročilo, ki vsebuje pripoved o hudiču, se pojavlja na naslednjih prostorskih točkah, in sicer Pod lisičino pri Rodiku (4), po dolini Padeža (69), greben Gabrova stran pri Rodiku (70), na grebenu Lukovica pri Orehku pri Materiji (86), v Škocjanskih jamah (91), v udorni dolini Risnik pri Divači (92), v cerkvi sv. Kancijan v Škocjanu (113), po celotnem toku Globokega potoka in požiralnik pri Danah (122) in hrib Bilenvrh pri Kačičah (145). Na karti razprostranjenosti ljudskega izročila o hudiču (priloga 28) vidimo, da s koncentrira na tri območja v pokrajini. Prvo je območje ob Globokem potoku od Po Lisičine pa do požiralnika Globokega potoka pri Danah, drugi sklop je potok Padež in prehodi iz višjih delov Brkinov v dolino, tretji sklop pa je Škocjan in Škocjanske jame.

Hudič se na območju Rodika in vasi Dane, ter Padeža pojavlja kot oseba, ki vozi goreč voz ali šembiljo. Temu je tudi primerna struktura v pokrajini, ki črtno poteka po pokrajini. Kot sem že zapisal v zgornjem poglavju, je šembilja znotraj pokrajine indikator starih cest in poti, zelo možno prazgodovinskih poti (Hrobat 20043, 110, Slapšak in Kojić 1976, 27). Tako je pojavljanje hudiča z gorečim vozom na slemenu med Mršami in Orehkom pri Materiji, ki vozi v Padež, kot interpretirano možna prazgodovinska povezava čez Brkine, saj je na Lukovici bilo evidentirano prazgodovinsko gradišče (Hrobat 2003, 100). Prav tako gre hudiča in šembiljo na rodiškem povezovati z lokalno prazgodovinsko cesto, ki iz hriba Ajdovščine vodi proti Kačičam in naprej v Škocjan. Vendar ima tukaj hudič opravka še z dvema dejanjema. Z divjanjem s šembiljo je odrezal celotno Gabrovo stran, da je bila kot gladka stena. Pri pregledu terena na Gabrovi strani sem pri iskanju stene (katere nisem našel) uvidel, da je bilo pri tem mišljeno celotno vzhodno pobočje, ki se v precejšnjem padcu enakomerno spušča v dolino in je gladko – neprekinjeno. Verjetno, ko je bila Gabrova stran gola, je vse skupaj izgledalo kot gladko odrezano pobočje hriba. Iz Rodika v Kačiče je najlažji prehod po ozki dolini med Gabrovo stranjo in Bilenvrhom. Tega sedaj izkoriščata tudi cesta in železnica. Ker je hudič razmaknil ta dva hriba, je Jezero v dolini odteklo. Tukaj je zelo verjetno potekala ena od poti iz Ajdovščine v Kačiče. Druga smer vožnje hudiča s šembiljo je po dolini Globokega potoka. Ponikalnico, kjer Globoki potok teče v podzemlje, naj bi prav tako naredil hudič, ko ni mogel ustaviti šembilje. Zanimivo je tukaj to, da ob požiralniku rasteta dve veliki in stari vrbi. Pri raziskovanju pokrajine nisem nikjer drugje opazil rastočih vrb. Zelo možno je, da sta

bili zasajeni ob vhodu v podzemlje, kamor teče t.i. Zdrava voda[27]. Simbolika vrbe znotraj slovanske in slovenske mitologije je povezava z onostranstvom, svetom mrtvih in je imela poseben pomen v obredih magičnega in jurjevanju (Šmitek 2004, 38). Ali to mogoče nakazuje obredno mesto? Vsekakor bi bilo slednje zanimivo raziskati za področje Slovenije.

Škocjan in Škocjanske jame so v ljudskem izročilu s hudičem v povezavi predvsem kot domovanje hudiča v podzemlju in s kipcem hudiča v cerkvici svetega Kancijana v Škocjanu. Povezavo hudiča in Škocjana bom skušal interpretirati v spodnjih poglavjih kratkega poizkusa rekonstrukcije mitične pokrajine.

Prav tako Risnik kot velika udorna dolina predstvlja vhod v podzemlje, kamor naj bi pobegnil hudič.

27 Glej katalog ljudskega izročila in prostorske informacije pod številko 134

10.2. Kratek poizkus analize mitične pokrajine Jugozahodnih Brkinov in Vremske doline

10.2.1 Mitične točke v pokrajini

Raziskovanja mitične pokrajine se bom lotil z poizkusom identifikacije možnih prostorskih točk, ki lahko nosijo informacijo o mitični pokrajini, katere del so. To bo tudi osnovna definicija za mitične točke, kot jih bom v nadaljevanju uporabljal. Predvsem imam namen raziskati mitične točke, ki mogoče tvorijo mitične strukture, ki zajemajo večje dele pokrajine, ali pa se razprostirajo čez celotno pokrajino Prav tako se bom posvetil nekaterim večjim koncentracijam ali pa bolj izpovednim kontekstom znotraj pokrajine, ki bi utegnili pokazati možnost struktur mitične pokrajine. Ob tem upam, da se bo pokazal kakšen vzorec, ki bo pomagal k dodatnemu razumevanju mitične pokrajine in arheološke slike teh krajev.

Točke sem tako na podlagi terenskega raziskovanja in kartiranja ljudskega izročila, ter cerkva zbral v osnovno skupino. Znotraj raziskovalnega območja imamo tako kar nekaj prostorskih točk, ki preko svoje naravne lege, svetnika, toponimov in ljudskega izročila nakazujejo, da se nekaj v tej pokrajini skriva in predstavljajo možne mitične točke. Na začetku bom navedel vse točke, ki so mi zbudile zanimanje in lastnosti, s katerimi so povezane. Temu bo sledilo kartiranje in poizkus interpretacije.

Vrhovi hribov in gora so vedno dominantne naravne točke v prostoru. Znotraj območja raziskovanja imamo kar nekaj takšnih točk.

1. Vremščica, gora Sv. Urbana, domačini jo imenujejo tudi samo Gora (Hrobat 2010, 149). Cerkev, ob kateri stoji kal in je posvečena sv. Urbanu. Je zavetnik vinogradov in živine. Varoval naj bi pred mrazom, hudo uro, strelo in pijanostjo. Procesije in čaščenje se odvijajo na mali Šmaren 8. septembra, ki je predvsem ovčarski praznik. Cerkev je bila sicer posvečena 25. maja, ko je tudi god sv. Urbana (Hrobat 2010, 149; Premrl 2013, 40). V ljudskem izročilu

so ohranjeni izreki, s katerimi so po vremenu na dan sv. Urbana napovedovali vreme ali pa, da pojav kape oblakov na Vremščici napoveduje vreme. Tako naj bi se sveti Bric pri Naklem, sveti Urban na Vremščici in sveti Socerb na Artvižah pogovarjali med sabo in varovali pred točo (Premrl 2013, 40). V izročilu je Vremščica tako kot Snežnik bela gora. Dva vrhova, ki ju ima Vremščica pa naj bi nastala, ko je luna odkrušila vrh. Kamen, ki se je odbil, je zletel navzdol in naredil kotanjo, kjer je danes kal Mrzlek. Ta naj bi imel čudežno zdravilno moč, še posebej ob času, ko se v njem odseva luna (Medvešček 2006, 212,217).
Ključne besede: vrh gore, bela gora, Urban, zaščita pred hudim vremenom, varuje živino, dvojni vrh, izvir pod njim s zdravilno močjo.

2. Sveti Socerb nad Artvižami je najvišja točka osrednjega grebena Brkinov (817m nv). Cerkev posvečena sv. Socerbu, drugo ime tudi sveti Servul, stoji znotraj prazgodovinskega gradišča. Sveti Socerb je bil mučenec iz 3. stoletja in je živel v Trstu. Dan, na katerega se obhaja god, je 24. maj. Iz njegovega življenja lahko sklepamo, da je bil zdravitelj[28]. Pod cerkvijo naj bi bil potok Žleb, ki bi imel posebne moči (107[29]) (Kerševan, Krebelj 2003, 113-114). Zanimiva je tudi ljudska pesmica: „*Hodi više, hodi niže, buh te vari na Arviže. Buh te vari na Artviže, kmr zludi miže. Hodi više, hodi niže, na Artvižah je bugi najbliže“*[30]. V tem lahko prepoznamo prostor, ki ima lastnosti nebeškega božanstva. Kot smo videli že v zgornji pripovedi, je del trikotnika svetnikov, ki varujejo pred točo.
Ključne besede: vrh hriba, zdravitelj, potok pod njim ima zdravilno moč, prazgodovinsko gradišče, varuje pred točo, na samem.

3. Ajdovščina nad Rodikom je med višjimi vrhovi severozahodnih Brkinov (804m nv). Na franciscejskem katastru imenovana Hora – Gora. Na vrhu je prazgodovinsko gradišče, kjer naj bi živeli Ajdi. Pod njim je malce nižji vrh **Čuk** in močvirnat izvir imenovan Jezero, v katerem biva lintvar, pol zmaj - pol petelin, ki ima oblast nad vremenom. Kot pravi ljudsko izročilo napoveduje dvigovanje megle iz jezera slabo vreme, strele. Tja so vsako leto vodile procesije, kjer so vaščani Rodika in Brezovice prosili Boga, da jih obvaruje pred nesrečo in lintvarjem,

28 Vir (URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_Socerb, marec 2013)

29 V oklepajih so številke iz kataloga ljudskega izročila in prostorske informacije.

30 Vir (URL: http://forum.sota.si/viewtopic.php?f=9&t=160, marec 2013)

hudičem (35, 107) (Peršolja 2000, 43-44, 47). Prav tako naj bi prosile ob jezeru ženske za plodnost.
Ključne besede: vrh hriba, izvir vode, lintvar, strele, slabo vreme, megla, hudič, prazgodovinsko gradišče, ajdi.

4. Cerkev sv. Jurija pri Vatovljah je točka v prostoru, ki ima pregled na Barko (delno jo zakriva hrib Balkan), Misličami, Vatovljami, Kozjanami in proti Tatram. Stoji na izpostavljenem grebenu med vasema Misliče in Vatovlje. Zaradi gozda na sv. Socerbu se ne vidi cerkve na njem a vidna povezava je skoraj zagotovo obstajala. Postavljena je na katastrsko mejo med Misličami in Vatovljami. Pod njim je del pobočja in izvir z nenavadnim imenom Harinka. Sveti Jurij, kateremu je posvečena cerkev je eden od najbolj čaščenih svetnikov v celotnem krščanskem svetu. Kot simbol predstavlja tistega, ki ubije zmaja in osvobodi dekle, s tem pa izvir vode, kjer se je naselil zmaj[31]. Preko tega motiva je krščanstvo zamenjalo in združilo mnoga stara božanstva in bitja pod svetega Jurija. Tako predstavlja Jurij vegetacijsko božanstvo, ki prinaša pomlad (23.-24. april) in prihaja iz onostranstva, in ki se pozno jeseni zopet vrača v podzemlje (26. november), zavetnika pastirjev in živine Perunov sin in pol leta gospodar volkov (Mencej 2001, 190-191, 218). V kraju samem imajo praznovanje 24. aprila (115) (Kerševan Krebelj 2003, 111-112).
Ključne besede: Jurij, izpostavljena vrh grebena zgoraj, meja, izvir vode spodaj.

Kraji, ki imajo zaradi svoje umestitve v pokrajino, naravnega okolja, ljudskega izročila in v primeru cerkve svetnika, kateremu je potrjena možna povezava s staroverskimi slovanskimi bogovi.

5. Sveta Marija pri Kačičah leži na rahli vzpetinici sredi Danskega polja. Na franciscejskem katastru je razvidno, da na njeni zahodni strani teče Kraunski potok (Kranjski potok), ki ga sedaj več ni. Cerkev je zgrajena na mestu prazgodovinskega gradišča. Drugo ime je cerkev Marijinega rojstva. Mnogokrat so Mariji posvečene cerkve, ki stojijo na starejših obrednih mestih (Šmitek 2004, 56).
Ključne besede: prazgodovinsko gradišče, na samem, nad potokom, Marija, spodaj.

31 Vir (URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_George#Saint_George_and_the_dragon marec2013)

6. Škocjanske jame s svojimi vdornimi dolinami in prepadnimi stenami, ter ponorom reke Reke v podzemlje tvorijo vrata v podzemlje. V jami naj bi po ljudskem izročilu živela stara baba Ančka. Ta je bila odgovorna za slabo vreme, ki je nastalo, ko je kuhala bob in se je kadila megla iz jame. Ugrabljala je otroke, da so delali za njo. Predstavlja veliko, staro, umazano in grdo žensko (91) (Peršolja 2006, 26-27). Prav tako so jame in podzemlje domovanje hudiča, ki je večinoma kriv za nastanek jam, ko je dirkal naokoli s šembiljo in se ni mogel ustaviti, s tem pa je povzročil, da je šembilja predrla zemljo vse do pekla in da od takrat teče vanj (91) (Peršolja 2006, 38).
Ključne besede: jame, podzemlje, baba, hudič, voda, megla, slabo vreme, voda.

7. Cerkev svetega Kancijana v Škocjanu stoji na robu strmega bregu, nad kanjonom reke Reke. Cerkev in vas ležita znotraj prazgodovinskega gradišča. Posvečena je svetemu Kancijanu in tovarišem, v cerkev pa je bil tudi prenesen kip svetega Antona puščavnika iz kapele v gradu Školj. Opasilo v vasi poteka 17. januarja, po ljudskem izročilu že od nekdaj (113) (Peršolja 2006, 108; Kerševan, Krebelj 2003, 146). To je datum posvečen svetemu Antonu Puščavniku, ki je zavetnik živinorejcev, pastirjev in živine. V Škocjanu je bil predvsem zavetnik dekel, ki so iskale može in prašičev (113) (Peršolja 2006, 108). Ime Škocjan in ime sveti Kancijan sta povezana, saj naj bi prvi izhajal kot popačena skrajšava iz drugega. Eden od razlogov, zakaj je postavljena cerkev sv. Kancijana na tem mestu je, da je nad vodo – Kancijan in tovariši so bili usmrčeni ob reki Soči. God svetega Kancijana je 30. maja[32]. V cerkvi ima mesto na stranskem oltarju tudi železni kip hudička (113) (Peršolja 2006, 49-52). Leži na meji katastrske občine Naklo.
Ključne besede: voda spodaj, jame spodaj, prepadna stena, Anton, hudič, Kancijan, prazgodovinsko gradišče, nad vodo.

8. Cerkev svetega Petra v Povirju v zaselku Britof, ki je ob cesti iz Povirja proti Sežani. Ime svetnika nakazuje možnost starejšega obrednega mesta (Šmitek 2004, 56).
Ključne besede: Peter, spodaj, ob cesti.

9. Cerkev svetega Mihaela v Lokvah je v ljudskem izročilu omenjena kot središče stare vasi

32 Vir (URL: http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_Kancij,_Kancijan_in_Kancijanila, marec 2013)

(Hrobat 2010, 143). Cerkev stoji na mestu, kjer je staro središče vasi. Ugotovljene so bile prazgodovinske plasti v okolici cerkve, verjetno leži znotraj prazgodovinskega gradišča. Šmitek ga omenja kot svetnika, kateremu posvečene cerkve v velikih primerih stojijo na starejših obrednih mestih (Šmitek 2004, 56). Poleg cerkve stoji kapela Marije pomočnice, ki naj bi jo po izročilu sezidali Ajdi, druga zgodba pa pripoveduje o tem, da je na mestu cerkve stal ajdovski tempelj (Šček 1937, 60,65 v: Hrobat 2005, 100). V kapelici so tudi postavili grobnico, kjer so pokopani veliki ljudje (Ajdi), ter kasneje tudi Lokavci in Prelošci (Peršolja 2002, 30-31). V primeru izročila, po katerem so jo sezidali templjarji, naj bi bila najprej posvečena svetemu Juriju, kasneje pa zaradi čudežnih del Matere božje posvečena Mariji pomočnici – Materi božji (Peršolja 2002, 33-34).
Ključne besede: Mihael, središče vasi, prazgodovinsko gradišče, spodaj, ajdovski tempelj, Ajdi, Marija, grobnica Ajdov.

10. Mala Triglavca jespodmol, ki se nahaja med Divačo in Lokvami. Tam so ohranjene stratigrafske plasti, ki dokazujejo človeško bivanje v njej od mezolitika vse do novega veka. Že samo ime Triglavca kaže na povezavo z božanstvom Triglav. Triglavca je samo en del mitične pokrajine Prelož in Lokev.
Ključne besede: spodmol (jama), svetišče Triglava, spodaj, centralna os.

11. Trhlovca je spodmol, katere ime si naj bi arheologi narobe zapisali. Domačini ji rečejo Terglouca. Nahaja se na drugi strani ceste kot Mala Triglavca iz Divače proti Lokvam. Znotraj nje so tudi bile najdene stratigrafske plasti in artefakti, ki dokazujejo v njej človeško bivanje od neolitika do srednjega veka. Na vrhu spodmola so trije kamni in v bližnji okolici je še nekaj trojnih struktur. Obreda, katera so tam izvajali so bili napovedovanje rodnosti naslednjega leta in prošnje za dež (Čok 2012, 40-41). Da gre v tem primeru tudi za čaščenje trojnosti v naravi in Triglava, kaže analogija iz Pomorjanske, kjer je bil najvišji bog Triglav povezan z vedeževanjem, prerokovanjem in predvidevanjem (Hrobat 2012, 166).
Ključne besede: Triglav, prošnje, zgoraj (kamni na vrhu vhoda v spodmol), trije kamni, voda, Triglav, dež, letina.

12. Cerkev Marije Vnebovzete v Vremah leži na okljuku reke Reke, južno od Vremskega

Britofa, na koncu Vremskega polja. Je romarska cerkev, postavljena tam, kjer se je prikazoval Marijin kip in ga naj bi ovca lizala, vsak dan. To so, šele peti dan, razumeli kot znamenje in so postavili cerkev (77) (Kerševan, Krebelj 2003 72-73). Kraji čaščenja Marije so pogosto kraji starejšega obrednega prostora, posvečenega ženskemu božanstvu (Šmitek 2004, 56; Pleterski 1996, 181).
Ključne besede: Marija, ob vodi, spodaj, romarski kraj, na samem.

13. Cerkev svetega Jurija sedaj v ruševinah, je stala na **Vremskem polju**, malo pred današnjo cerkvijo Marije Vnebovzeta desni strani. Mesto sedaj ob cesti označuje pil svetega Jurija. Kar se tiče povezav svetega Jurija z možnimi starimi božanstvi in obredi, je že omenjeno v zgornjem opisu pri cerkvi svetega Jurija v Vatovljah. Ruševine so v bližini arheološkega najdišča, kjer se domneva antično vilo. Omenja se tudi kip svetega Janeza (za katerega ni podatka), ki naj bi stal na križišču od glavne ceste k cerkvi Marije. Oba kipa naj bi bila postavljena v 18. stoletju[33].
Ključne besede: Jurij, spodaj, ob vodi, pražupnija.

14. Cerkev svetega Mavricija pri Naklem stoji ob cesti, ki gre iz Naklega v Vremski Britof, ter ob stari rimski poti, ki pelje navzdol po dolini potoka Sušica v Podgrad in naprej v Brkine, ter v Vremsko dolino (55, 56) (Hrobat 2003, 90; Kerševan, Krebelj 2003, 128). Stoji na mestu domnevne antične postojanke, ki je nadzorovala pot v Brkine in Vremsko dolino. Pri kopanju napeljav okoli cerkve so našli grob s skeletom, domnevno pozna antika ali zgodnji srednji vek. Sveti Mavricij, kateremu je posvečena cerkev je zaščitnik vojakov pešakov in ima god 22. septembra. V zapisih v cerkvenih knjigah naj bi bila cerkev posvečena svetemu Brikiciju, ki goduje 13. novembra[34] in je zavetnik sodnikov. V ljudskem izročilu sta pogosto omenjena kar oba. To mogoče nakazuje na dvojnost kraja. Zanimivo je tudi to, da imajo prebivalci Nakla opasilo – vaški žegenj v maju (96) (Peršolja 2006, 107). Je del trikotnika v povezavi s svetim Socerbom in svetim Urbanom, ki ščiti pred točo in slabim vremenom. Ljudsko izročilo govori o tem mestu, kot kraju, kjer se duše vicajo. Tam naj bi bil tudi zakopan zaklad med

33 Vir (URL:http://www.primorske.si/Primorska/Srednja-Primorska/Sv—Jurij-klonil-pod-sunkom-tovornjaka.aspx, april 2013)

34 Vir (URL:http://www.slomedia.it/v-naklem-na-krasu-so-blagoslovili-obnovljeno-cerkev-svetega-brikcija-in-so-odprli-nov-vaski-dom april 2013)

lipami ob cerkvi (96) (Prešolja 2006, 86; Kerševan, Krebelj 2003, 103).
Ključne besede: ob poti, vojak, nad potokom, križišče, zaščita pred slabim vremenom.

15. Cerkev svetega Miklavža stoji na hribčku nad vasjo **Suhorje**. Posvečena je svetemu Miklavžu, ki predvsem v vzhodnem krščanstvu prevzame vlogo Velesa, gospodarja volkov in zaščitnika konj (Mencej 2001, 158-159). Njegov god praznujejo 6. decembra, ki mu rečejo mali shod. T.i. Veliki shod je na sveto Marjeto, 13. julija[35], ki predstavlja žensko obliko svetega Jurija, kot zmagovalko nad zmajem. Bila je zaščitnica kač in je zmaja vodila na verigi. Ta je, kadar ga je spustila, povzročil neurje in točo (Šmitek 2004, 129).
Ključne besede: Miklavž, Marjeta, zmaj, Veles, nad vodo, ukrotitev zmaja, zgoraj.

16. Cerkev svete Marije Magdalene v Kozjanah leži na robu vasi, na malo bolj izpostavljeni legi. Ima pregled nad dolino Padeža in vidno povezavo z svetim Jurijem v Vatovljah. Ledinsko ime na franciscejskem katastru je Nad studenci. Kraji čaščenja Marije so pogosto kraji starejšega obrednega prostora, posvečenega ženskemu božanstvu (Šmitek 2004, 56; Pleterski 1996, 181).
Ključne besede: Najvišja točka vasi, izpostavljena lega, Marija Magdalena, zgoraj

17. Cerkev Janeza Krstnika v Podgradu pri Vremah stoji sredi vasi. Vas leži med dvema višjima hriboma en je Vrh, drug pa Završnik, mesto, kjer so ruševine gradu Švarcenek. Bližnji toponim označuje na franciscejskem katastru mesto vasi kot Gracische – gradišče? Bolj verjetno pa gre v tem primeru za območje v okolici srednjeveška gradu. V gradu Švarcenek je stala kapela svetega Nikolaja (Pešolja 2009, 21). Za opis možne analogije s starejšimi verovanji glej cerkev svetega Miklavža v Suhorjah. Janez Krstnik je tudi možen indikator starejših obrednih mest (Šmitek 2004, 56).
Ključne besede: med dvema vrhoma, Janez Krstnik, gradišče?, nad vodo, Nikolaj.

18. Belici sta dva vrhova na mejnem grebenu med **Divaškim Gabrkom in Senadolskim poljem.** Najvišji vrh tega grebena je Čebulovica. Na nekaterih kartah je višja Belica izmed obeh poimenovana tudi Straža, na tem višjem vrhu pa je dolina z toponimom Dolina na Vrhu.

35 Vir (URL: http://www.suhorje.net/ pod shod, marec 2013)

Ključne besede: zgoraj, vrtača na hribu, belo.

19. Beli vrh oziroma Bilenvrh leži južno od vasi Kačiče. Vrh hriba je označen na franciscejskem katastru, leži pa med Kranjskim in Globokim potokom. Hrib ima nenavadno oznako (pomena nisem našel na legendah franciscejskega katastra). Označen je z imenom Treščina. Na mlajših kartah se je ta toponim premaknil proti vzhodu čez Globoki potok pod hrib Robida. Tukaj gre za možno povezavo z Perunom, atribut belo in treska (strela) (Šmitek 2004, 222, 224).
Ključne besede: Tresk (strela), vrh, belo, zgoraj, med potokoma.

20. Cerkev svetega Štefana v Brezovici je župnijska cerkev. Stoji izven vasi ob cesti, ki vodi od Brezovice do Rožic. Ima mesto na robu slepe doline, v ravnini. Kraj, kjer je postavljena, se imenuje Britof. Spada med pražupnije. Sveti Štefan je zavetnik konj in ima god 26. decembra[36].
Ključne besede: spodaj, potok, Štefan, na samem, ob cesti.

21. Cerkev svetega Jurija leži severno od vasi **Bač pri Materiji**, na robu platoja, ki ima razgled nad Brezoviško slepo dolino, vidi se tudi cerkev sv. Štefana. Za opis svetega Jurija in možnih povezav s starimi svetimi mesti glej zgoraj cerkev svetega Jurija v Vatovljah. Stoji zraven protiturškega tabora, na kartah označen tudi kot sveti Duh. Po dolini teče potok Ločica, ki pod prepadno steno ponika v požiralnik Slivnica.
Ključne besede: Jurij, zgoraj, prepadna stena, na samem, ob cesti, voda.

22. Cerkev svetega Pantaleona leži severno od vasi **Hotične**. Postavljena je na višje ležeč pomol, ki ima pregled nad vasjo in dolino. Stoji na samem in na meji med vasema Hotična in Mrše. Pod njim izvira in teče potok. Izvir na ledini Ogenjca. Pantaleon je zavetnik zdravilcev in za zaščito pred boleznimi in spada med štirinajst priprošnjikov v sili[37].
Ključne besede: zgoraj, voda, na samem.

36 Vir (http://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_%C5%A0tefan april 2013)

37 Vir (http://svetniki.org/sveti-pantaleon-zdravnik-in-mucenec/, april 2013)

23. Cerkev svetega Martina v vasi Slivje sedaj znotraj vasi, na franciscejskem katastru pa je še izven vasi, ob cesti, ki pelje iz Slivja proti Markovščini. Sveti Martin je v Sloveniji zelo razširjen svetnik, saj se na njegov god 11. novembra spremeni mošt v vino. Poleg tega je zavetnik živine in pastirjev, na njegov dan so se ponavadi pastirji s čredami vrnili iz višjih pašnikov v doline. Njemu so prosili za zaščito ovac in pastirjev skozi zimo (Mencej 2001, 156, 157). Na slovenskem ozemlju je t.i. gospodar volkov, ki ima oblast nad volkovi (Mencej 2001, 251).
Ključne besed: na samem, Martin.

24. Cerkev svetega Štefana stoji nedaleč stran od ceste med **Orehkom pri Materiji in Kovačicam**. Postavljena je na vrh hriba, v dolini pod njim pa teče potok. Ledinsko ime brega, kjer stoji je Babin Laz, preko potoka pa je breg imenovan Na Devcih. Devce se pojavijo zopet malo južneje od vasi Kovačice, na franciscejskem katastru pa so označene kot Due Devizich. Glede svetega Štefana glej zgoraj sveti Štefan v Brezovici.
Ključne besede: baba, zgoraj, Štefan, nad vodo, ob cesti, na samem.

25. Mušja jama leži med vasema **Matavun in Dane**, severno od ceste pod hribom Preval. Jama je arheološko najdišče[38], kjer so bile najdene obredne daritve kovinskih predmetov, ki so bili žgani, preden so bili darovani v jamo. Zelo verjetno je obstajala vidna poveza s Škocjanom, sedaj se nekaj deset metrov preden prideš do jame vidi Škocjan skozi poseko za daljnovod. Prav tako je vidna povezava z okoliškimi hribi, predvsem z Ajdovščino. Vhod v jamo, ki je brezno, ni velik, ima pa tri luknje (vsaka premera največ 1m), ki se združijo v eno brezno. Predvidevam, da je to eden od ključov razumevanja obreda pri jami. Ali to nakazuje na čaščenje arheitpa trojnosti življenja? Zanimivo bi bilo analizirati depozite v jami in videti, ali so darovali še kaj drugega kot na prvi pogled bleščeči bron?
Ključne besede: jama, spodaj, ogenj, trojnost, na samem.

38 Glej katalog arheoloških najdišč številka 5

10.2.2.Tabela lastnosti mitični točk

Lastnosti prostorskih mitičnih točk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Spodaj, jame, podzemlje					X	X	X	X	X	X	X		X			
Zgoraj, vrh	X	X	X	X							X	X			X	X
Voda, studenec, potok, reka	X	X	X	X	X	X	X				X	X	X	X	X	
Strela, belo	X															
Varuh pred slabim vremenom	X	X												X		
gradišče		X	X		X		X		X							
Marija					X				X			X				X
Miklavž, Jurij, Janez Krstnik Anton, Martin				X			X						X		X	
Urban, Socerb, Peter, Mihael, Mavricij, Kancijan, Štefan	X	X					X	X	X					X	X	
Ajdi			X						X							
Hudič, lintvar			X			X	X								X	
Meja, cesta				X				X						X		
Na samem		X			X							X		X		
Baba						X										
Triglav, trojnost										X	X					
Slabo vreme			X			X										

Tabela 1: Tabela lastnosti mitičnih točk.

Lastnosti prostorskih točk	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Spodaj, jame, podzemlje				X					X
Zgoraj, vrh	X	X	X		X	X		X	
Voda, studenec, potok, reka	X		X	X	X	X			
Strela, belo		X	X						
Varuh pred slabim vremenom									
gradišče									
Marija									
Miklavž, Jurij, Janez Krstnik Anton, Martin	X				X		X		
Urban, Socerb, Peter,				X				X	

Mihael, Mavricij, Kancijan, Štefan									
Ajdi									
Hudič, lintvar									
Meja, cesta				X	X			X	
Na samem				X	X	X	X	X	X
Baba									
Triglav, trojnost									X
Slabo vreme									

Tabela 1: Tabela lastnosti mitičnih točk – nadaljevanje.

Vse točke sem označil na karti mitičnih točk (priloga 29). Na prvi pogled se kaže enakomerna razporejenost po celotnem območju. Poizkus interpretacije bom opravil v spodnjih poglavjih.

10.3. Mitične točke v pokrajini in strukture mitične pokrajine severozahodnih Brkinov

Vsaka zgoraj našteta točka, kraj nosi nek zapis o tem, da je bila in je v zavesti ljudi pomembna. Sedaj ne moremo takoj sklepati, da vse sestavljajo strukture, ki imajo izvor v slovanski mitologiji. Opozorilo je, da je pri pojasnjevanju krajevnih imen in toponimov potrebna pazljivost, še posebej v primerih, če so v prostoru osamljeni (Šmitek 2004, 222). Ob pogledu na zgornjo razpredelnico in karto prostorskih točk (priloga 27) lahko vidimo, da v tem okolju ne nastopajo osamljeno. Moramo se zavedati, da je potrebno pri interpretaciji struktur upoštevati vse tri skupaj (Pleterski 1996, 180). Delno sem že v posameznih primerih interpretiral predvsem povezave s svetniki. To je možno, ker je bilo že izvedenih kar nekaj raziskav slovanske in indoevropske mitologije in povezave s prostorom, ki daje mnoge koristne informacije in veča možnost odkritja. Zavedam se, da ne moremo vse stlačiti v en koš in reči, da recimo vse cerkve svetega Martina stojijo na mestih starih Velesovih svetišč. To je pretiravanje, saj bi s tem močno pokvarili pogled na resnično podobo, hkrati pa tudi zanikali tvorjenje mitične pokrajine, ki vsebuje nove elemnente, naprej skozi srednji in novi vek do danes.

Za to delo poizkusa rekonstrukcije sem najprej raziskal strukture, ki so se ohranile v ljudskem izročilu. Nato sem preizkusil možnost ohranjenosti svetega kota[39] v pokrajini, preko iskanja na karti mitičnih točk z uporabo kota 24° in skladnih trojic glede na lastnosti iz opisov mitičnih točk. Za konec sem se odločil pogledati pokrajino okolice Škocjanskih jam in videti ali, se na karti kaže kakšen vzorec ureditve mitične pokrajine.

10.3.1. Trojica varuhov pred slabim vremenom

V ljudskem izročilu se je ohranil izrek /“*da so se sveti Bric pri Naklem, sveti Urban na Vremščici in sveti Socerb na Artvižah pogovarjali med sabo in varovali pred točo.*“/ (Premrl 2013, 40). Ko povežemo te tri prostorske točke skupaj, vidimo da je znotraj tega trikotnika območje Vremskega Polja (Priloga 28). Ko pogledamo lastnosti, ki so vezane na te tri točke,

39 Za podrobnejši opis glej poglavje 5.2. Slovenska poganska sveta pokrajina in strukture povezane z njo

lahko opazimo, da so vsi trije vezani na vodo (kal, potok) pod njimi in da varujejo pred slabim vremenom. Zanimivo je, da je vsaka točka ločena od druge s tekočo vodo in da tvorijo skoraj enakokraki trikotnik. Cerkvi svetega Urbana in svetega Socerba sta postavljeni na vrh gore in obe točki imata lastnosti prisotnosti nebeškega Boga. Prav tako vodi, ki tečeta pod njima imata zdravilno, nadnaravno moč (Kerševan, Krebelj 2003, 113-114; Medvešček 2006, 217). Iz vsega tega lahko na podlagi lastnosti, ki sem jih naštel v poglavju, kjer se ukvarjam z strukturami v mitični pokrajini, menim da gre zelo verjetno za obredni mesti nebeškega božanstva.

Vloga kraja cerkve svetega Mavricija/sv. Brikicija ni čisto očitna. Gotovo gre za kraj, ki je povezan z onostranstvom, kar potrjujejo zgodbe o videnju duš in mrtvih (249) (Kerševan, Krebelj 2003, 102). Dvojnost v tem primeru svetnikov in dvojni vrh Vremščice kažeta na kraja, ki imata lastnost dvojnosti. To potrjuje čudežnost kraja, ker se na teh krajih manifestirata dva tokova, ki povezujeta preko centralne osi dve hemisferi v eno. Prav tako so drevesa z dvojnim ali trojnim vrhom čudežna (Šmitek 2004, 81-84). Lastnosti obeh svetnikov (Mavricij in Brikicij) kažejo na vojaka, sodnika, pravičnega gospodarja. Na podlagi tega lahko lahko na podlagi lastnosti, ki sem jih naštel v poglavju, kjer se ukvarjam z strukturami v mitični pokrajini, menim da gre zelo verjetno za obredno mesto podzemnega božanstva.

Očitno gre v tem primeru za povezavo treh krajev z moškim božanstvom v mitično strukturo znotraj pokrajine. Glede na to, da je med njimi vedno tekoča voda – meja, gre mogoče za možno povezavo krajevnih obrednih krajev v nekakšno regionalno obliko mitične strukture. Postavlja se vprašanje, zakaj pa ravno Vremsko polje znotraj tega trikotnika. Možen odgovor se mogoče skriva v samem pomenu rodovitne zemlje na tem območju, kjer jo primanjkuje in je bila zato dobra letina še bolj odločilna na področjih, kjer so pogoji boljši poljedelstvo. Drugi možni odgovor pa je da gre za eno od naselitvenih področji, ki so jih naprej poselili Slovani, povezava teh mest v trikotnik pa je bila namenjena vzpostavitvi zaščite nad ozemljem, kjer so živeli.

10.3.2. Trojica mitičnih točk sveti Kancijan v Škocjanu, sveti Socerb nad Artvižami in sveta Marija pri Kačičah

Lastnosti, ki jih nosijo te tri točke v pokrajini, nakazujejo na možno mitično strukturo, ki jo tvori skozi tridelnost sveti kot. Kot je že zgoraj napisano, lastnosti mitične točke cerkve svetega Socerba, kažejo na obredno mesto nebeškega moškega božanstva. Mitična točka cerkve svetega Kancijana je tesno povezana z Škocjanskimi jamami, tako da bom tukaj predstavil obe možni interpretaciji (sv. Kancijana in Škocjanskih jam), z namenom, da se vidi razlike in podobnosti ter samo možno vlogo znotraj mitične pokrajine. Reka s svojim vhodom v jame in naprej v podzemlje ustvarja naravni ambient, ki je človeka privlačil, od kar je prišel v to pokrajino. Reka z vhodom v jame prikazuje vhod v podzemlje.

V ljudskem izročilu je tu domovanje babe Ančke in hudiča. Baba Ančka je skozi ljudsko izročilo opisana kot /“ To je grozna, stara, razkuštrana, debela, umazana in žleht v široki nabrani kikli, ki rada išče otroke, da jih pelje dol v jame“/ (91) (Kerševan, Krebelj 2003, 67-68). Preko tega opisa vidimo, da je zelo podoben drugim opisom bab, ki so jih dokumentirali v Rodiku in na Krasu (Hrobat 2010, 185, 187). Iz različnih primerov mitične pokrajine, je pokazano, da baba v mnogih primerih nosi osrednjo vlogo v celotnem procesu obredov, v katerem so vključeni trije elementi ogenj, voda in zemlja (Hrobat 2010, 202,203; Pleterski 2006, 41-58). V našem primeru baba Ančka s kuhanjem boba ustvarja dim/meglo, ki prinaša dež in slabo vreme (91) (Kerševan, Krebelj 2003, 67-68). Babe so po Sloveniji v mnogih primerih odgovorne za dež in slabo vreme (za primere glej Hrobat 2010, 207). Ohranjeno je tudi izročilo, od kje je prišla baba Ančka. Ta naj bi bila hčerka od Abelove žene in najmlajšega Adamovega sina Sama. Ko je prišla v Škocjan se je naselila v jame, kjer je nabirala naplavljen les, kurila in kuhala bob. V jami je srečala tudi enega velikana, s katerim se je poročila in rodila veliko otrok, večino dvojčkov. Ti so se potem naselili okoli jame in ustanovili bližnje vasi (11, 17, 19, 64, 85, 91, 106, 113, 146, 147) (Peršolja 2006, 26-27). Hrobatova utemeljuje arhaičnost v prostoru s tem, da se večina kamnitih bab, pri katerih gre v resnici za materializacijo mitične babe, nahaja v bližini predslovanskih arheoloških najdišč. Tukaj je še podobnost vseh teh bab z neolitskimi in kasnejšimi upodobitvami žensk (Hrobat 2010, 183, 223). Iz vsega tega lahko razberemo, da baba Ančka predstavlja pramati vseh, ki živijo okoli jam. Glede na to, da je njen prihod potisnjen daleč v preteklost, takoj po naselitvi

sveta s človekom, lahko upravičeno domnevamo, da se znotraj teh zgodb nahaja prazgodovinski izvor izročila o babi. Znotraj celotnega procesa, ko baba Ančka nabira les, kuri in kuha bob, je mogoče prepoznati celoten obred zagotavljanja ravnovesja in obilja, ki vključuje zemljo (naplavljen les), vodo in ogenj. Posledica tega je dobra letina (bob za kuhanje) in dež (nastane, ko se dimi iz jame/opravlja obred).

Nad jamami je vas Škocjan s cerkvijo sv. Kancijana, ki stoji na vrhu prepadne strmine nad reko Reko. Takšno prostorsko umestitev in naravne geografske značilnosti lahko povežemo z toponimom Devin skok, kjer je na vrhu prepadne stene nad vodo prebivališče htonskega boga ali demona (Šmitek 2004, 220). Moramo se zavedati, da je tukaj podobnost predvsem v naravnih danostih pokrajine in umestitev cerkve znotraj tega.

Povezava svetega Kancijana in Škocjana je v imenu in prostorski umestitvi cerkve nad reko. Tako ime Škocjan izhaja iz skrajšanega sveti Kancijan in cerkev nad reko prikazuje simboličen kraj usmrtitve sv. Kanicjana in njegovih tovarišev, ki so bili usmrčeni pri reki Soči. V ljudskem izročilu je opasilo – vaški žegenj vedno 17. januarja, to je na god svetega Antona, katerega kip je na levem stranskem oltarju v cerkvi. Ta naj bi bil sicer prinešen iz propadajočega gradu Školj, katerega je doletel nekakšen naraven cikel zamenjave gospodarjev (menjava dobro/slabo, tisto, kar je bilo prej je dobro/kasneje slabo) in se je podrlo vse razen dela kapelice, kjer je stal sveti Anton. Tega so odnesli v cerkev in ga dali na oltar, namesto sv. Uršule. V Škocjanu je sveti Anton zavetnik živine, še posebej prašičev in pa posrednik, da dekleta dobijo dobre može. Sveta Uršula, katere več ni v cerkvi (ta je bila ukradena, po izročilu naj bi dobila noge in odšla) je zavetnica devic, saj je sama umrla mučeniške smrti kot devica v mestu ob reki - Koln[40]. Poleg tega naj bi imeli še železni kip hudička na stranskem oltarju, ki mnogokrat doživi usodo, da ga vržejo v jamo/po prepadni steni a se tudi vrne nazaj (113) (Peršolja 2006, 49-52).

Iz vsega zgoraj napisanega lahko rekonstruiramo naslednjo možno podobo obrednega kraja. Na vrhu prepadne stene nad reko stoji cerkev, znotraj katere je oltar posvečen devici, ki je umrla mučeniške smrti. To v kontekstu mesta cerkve kaže na podobo Devinega skoka, kjer

40 Vir (URL:http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Ursula april 2013)

devica tudi umre, po skoku čez prepadno steno, da se reši in ohrani nedolžnost (Šmitek 2004, 226). Zgodba o svetem Antonu, katerega god je po ljudskem izročilu že od nekdaj (113) (Krebelj, Kerševan 2003, 146), dopušča možnost, da je ta kraj bil vedno posvečen obredom priprošnje za živino/prašiče, katerih del so bile tudi koline. Možna rekonstrukcija odsotnosti kipa svetega Antona je, da se je ob zgraditvi cerkve to poskušalo zabrisati z svetnikom Kancijanom in njegovo povezavo s vodo in smrtjo. Tako so ljudje enostavno prestavili čaščenje za živino v grajsko kapelo. Mogoče se je le toliko obdržalo čaščenje, da je bilo dovoljeno enkrat na leto, ker bi lahko prišlo do slabega leta, če se ne izvaja vsaj enkrat na leto. Regulacijo le tega pa je najbolje doseči v grajski kapeli, kamor imajo dostop le zemljiški gospod in njegova družina, ostali pa ob posebnih priložnostih.

Hudič na oltarju v cerkvi sv. Kancijana pa je tudi nekakšna posebnost, njegovo vlogo v vsem tem pa prikazuje naslednja pripoved: /*Poleti, ko se je pripravljalo k nevihti je imel kaplanski mežnar dosti dela. Ko se je nebo stemnilo in je kazalo, da bo toča, je mežnar tekel pod zvonik in je zvonil proti toči. Mežnarica pa je tekla v hlev, vzela stolček iz štale ven, ga vrgla, da je imel noge v luft, čez stol je vrgla brezovo metlo, stekla k ognjišču, vrgla na ogenj žegnano oljčno vejico, se vnic prekrižala in začela moliti. Mežnar pa je pod zvonikom vlekel vrv in zvonil in zvonil. Toče pa ni pregnalo ne eno, ne drugo, ne tretje. Toča je začela padati in je klestila, klestila, klestila, da je vse potolkla. Mežnar je bil tako žalosten, da je šel v cerkev, zgrabil tistega železnega hudiča iz oltarja in ga vrgel v prepad, dol čez zid. Ko se je počasi potolažil in mu je sveta jeza minila, se je odpravil počasi po tisti strmini po hudiča. Komaj je prišel do njega na tisti strmini. Železnega hudiča je stlačil v žakelj in ga vlekel gor k cerkvi. Tam je ženi pokazal hudiča. Videl je, da se mu je pri padcu zlomil železen rog. Hudiča je nato spet spravil v žakelj in ga nesel h kovaču, da mu je popravil rožiček.*/ (258) (Peršolja 2006, 51-52). Če povzamem je vidno, da kljub vsemu trudu in celotnem obredu niso uspeli pregnati slabega vremena s točo. V jezi, ker jih hudič ni uslišal in jo zagode,l ga je mežnar vrgel čez zid. Ta ga je šel čez nekaj časa iskat in dal tudi sam kip popraviti in postavil nazaj v cerkev.

Lastnosti kraja tako nakazujejo, da je tukaj obredni kraj moškega zemeljskega božanstva, ki ima sedež na prepadni steni nad reko, kjer je ugrabil devico, ki se reši z mučeniško smrtjo. Je božanstvo plodnosti, kateremu se tako kot v primeru Sv. Wolfganga blizu Millstatta

priprošajo za prašiče (Pleterski 1996, 181). Kot bog plodnosti posreduje tudi pri iskanju dobrih mož za dekleta, katere mu nato darujejo prašiča za plodnost. V podobi hudiča je odgovoren za slabo vreme. Mežnar kot oseba, ki upravlja s cerkvijo, je zadolžen za izvajanje obredov, ki bi pomirili in pregnali slabo vreme. V pripovedi se ne jezi na Boga, svetega Urbana ali pa svetega Socerba, ki niso poskrbeli za dobro vreme, ampak na hudiča, ki ni prenehal kljub vsem opravljenim obredom, ki bi morali delovati. Iz vsega tega lahko sklepamo, da gre za zelo verjetno obredni kraj povezan z slovanskim bogom Velesom, moškim zemeljskim božanstvom. Vloga Škocjanskih jam znotraj te interpretacije je lahko, kot domovanje moškega zemeljskega božanstva, ampak ali je mogoče, da je to domovanje tudi ženskega zemeljskega božanstva. To bom pogledal v naslednjem poglavju, kjer se bom ukvarjal z analizo in interpretacijo mitične pokrajine okolice Škocjanskih jam.

Tretji člen te trojice tvori točka cerkev Marijinega rojstva pri Kačičah, katerega opasilo praznujejo na mali šmaren[41]. Kot sem že pri opisu prostorske točke zapisal, stoji cerkev na samem, na rahli vzpetini sredi bolj ravnega sveta Danskega polja. Včasih sta na vsaki strani hriba tekla potoka. Ljudskega izročila, ki bi se vezalo na Marijo in čaščenje nisem našel. Vsekakor pa sama Marija, prazgodovinsko gradišče znotraj katerega stoji in prostor ob vodi nakazujejo na možen obredni kraj ženskega zemeljskega božanstva.

Ko povežemo vse te tri točke skupaj z vrhom kota pri svetem Socerbu nad Artvižami, meri kot okoli 24° (priloga 29), kar je blizu četrtine pravega kota. Med vsako prostorsko točko je mejnik voda. Tako je med cerkvama sveti Socerb in sveti Kancijan potok Sušica in reka Reka, med cerkvama sveti Socerbom in Marijinega rojstva potok Globoki potok, po katerem teče zelo verjetno zdrava voda in med cerkvama sveti Kancijan in Marijinega rojstva reka Reka. Zanimivo je tudi, da na črti, ki povezuje cerkvi svetega Socerba in svetega Kancijana, ležita cerkvi svetega Janeza Krstnika v Podgradu pri Vremah in sveti Mavricij pri Naklem.

Tukaj moram opozoriti, da stranice tega trikotnika niso v razmerju 1:koren2, kar mogoče meče senco dvoma na vse skupaj. Nekatere strukture, ki jih predstavi Pleterski (1996) ima stranice znotraj tega razmerja. Opozarja pa v zvezi s tem tudi na to, da ni čisto prepričan, ali

41 Vir (URL: http://www.slovenia.info/?turisticni_ponudniki=7201&lng=1 april 2013)

so razmerja igra narave ali načrtovano delo človeka (Pleterski 1996, 180). Znotraj tega konteksta, se kaže mitična struktura, ki ima izvor v slovanski mitični pokrajini.

10.3.3. Sveta pokrajina Škocjanskih jam in njene bližnje okolice

Škocjanske jame in pokrajina v okolici je zelo zanimiva z vidika mitične pokrajine, saj je bila zelo verjetno že od bronaste dobe eno od središč kultnega življenja za širše območje Slovenije in Balkana (Turk 2003, 44). Poleg izrednega najdišča Mušja jama, nakazuje nadaljevanje kultnega značaja kraja tudi najden napis na kamnu posvečen cesarju Avgustu najdenem v Škocjanu[42]. Za začetek sem naredil karto prostorskih točk Škocjanskih jam in okolice na katero sem vnesel prostorske točke ljudskega izročila, arheološka najdišča, cestno omrežje, ter toponime z zanimivimi imeni (priloga 30). Iz te karte na prvi pogled ne izstopa nič očitnega. Opazna je koncentracija prostorskih točk v Škocjanu in zelo bližnji okolici. Tej gostoti predvsem prispevajo številna arheološka najdišča. Najprej mi je iz te celotne slike izstopilo razmerje cestnega omrežja in prazgodovinskih gradišč (priloga 31). Takoj je vidno, da so razen grobišča v Dolu pod vasjo Brežec in jamskega grobišča v Tominčevi jami vsa preostala grobišča v neposredni bližini cestnih povezav v pokrajini. Kot vemo, delujejo ceste kot linije v pokrajini, ki ločujejo tostranstvo in onostranstvo (Hrobat 2010, 107). Sicer imamo tukaj enega redkih stalnih vodotokov, reko Reko, ki je zelo verjetno delovala kot glavni mejnik v pokrajini. Kljub temu je, na podlagi zgornje karte, bilo nujno zagotoviti še razmejitev na nivoju bližnje okolice gradišč. Vsa znana grobišča spadajo v starejšo železno dobo, razen grobišča Ponikve pri Matavunu[43], ki vsebuje tudi grobove, ki sodijo v mlajšo železno dobo in pozno bronasto dobo. To kaže na širše gledano sočasnost grobišč in gradišč na tem območju (Škocjan, Gradišče pri Divači, Kozara, Valerija in nelocirano gradišče pri vasi Naklo). Vsekakor bi za poizkus povezave gradišč z ustreznimi grobišči potrebovali detajlno analizo arheološkega gradiva (predvsem časovno komponento) in prostorsko analizo izkopanih grobišč. Preko tega bi imeli več možnosti povezati grobišča in gradišča skupaj, s tem pa potrditi ali pa ovreči možen že prazgodovinski nastanek poti, ki so se ohranile v ljudskem izročilu. Še posebej, bi to veljalo za poti, ki se navezujejo v ljudskem izročilu na Šembiljo. V

42 Glej katalog arheoloških najdišč pod številko 38.

43 Glej katalog arheoloških najdišč pod številko 31.

tem primeru pot, ki gre iz doline Sušice preko sv. Mavricija čez Matavun in naprej proti Lokvam in povezava iz Matavuna proti vasi Dane.

Eden od pomembnih delov mitične pokrajine Škocjana so Škocjanske jame. Poleg naravnih danosti in arheoloških najdišč je zanimivo še ljudsko izročilo o babi Ančki. V zgornjem poglavju o trojici mitičnih točk in potencialnega svetega kota med cerkvijo sveti Kancijan v Škocjanu, cerkvijo sveti Socerb nad Artvižami in Marijinega rojstva pri Kačičah, sem se že posvetil interpretaciji Škocjanskih jam. Ali je vključena tudi še v kakšno drugo strukturo mitične pokrajine, poleg možne mitične točke posvečene ali arhaičnemu vidiku babe ali za slovanski vidik v obliki boginje Mokoš (Hrobat 2010, 222, 223) oziroma podzemnemu božanstvu.

Na karti sem tudi preizkusil sveti kot in ali se kakšne točke pokrivajo. Našel sem jih nekaj, vendar moram opozoriti, da so le poizkus iskanja razmerja v naravi, ki pa ni striktno pogojen z lastnostmi, ki jih izkazujejo točke. Tako imamo en kot, ki povezuje Betanjo, Škocjanske jame in Škocjan (priloga 34). Drugi kot povezuje cerkev sv. Helene v Gradišču pri Divači z Škocjanskimi jamami in cerkvijo sv. Kancijana v Škocjanu (priloga 35), tretji kot je povezava Mušje jame z cerkvijo sv. Helene v Gradišču pri Divači in jamo nad Sokolnakom[44] (priloga 36). Črta od Sv. Helene do jame nad Sokolnakom prečka vas Matavun in gradišče na hribu Kozara[45].

Od vseh zgornjih treh me je najbolj pritegni drugi (priloga 35). Tako imamo v trikotniku Škocjanske jame, kot žensko zemeljsko svetišče, cerkev sv. Kancijana je prostorska točka moškega zemeljskega božanstva[46] in cerkev sv. Helene kot prostor moškega nebeškega božanstva. S. Helena je zavetnica med drugim tudi proti ognju in streli in njeno ime v grškem izvoru pomeni sijajna, bleščeča in plamenica[47]. Ali je v tem možno videti zakrite atribute moškega nebeškega božanstva? Tukaj je tudi odsotno razmerje stranic 1:koren2. Možnost je še vedno odprta a potrebuje še kakšne dodatne informacije, ki bi to potrdili ali pa ovrgli.

44 Glej katalog arheoloških najdišč številka 28.

45 Glej katalog arheoloških najdišč številka 32.

46 Za interpretacijo obeh mitičnih točk v okviru staroslovanske mitične pokrajine glej poglavje 3.5.2.

47 http://semenisce.si/sv-helena-ok-255-330

Kot lahko vidimo skriva pokrajina severozahodnih Brkinov še mnogo zanimivih stvari, ki potrebujejo nadaljnje raziskave. Tukaj gre za vprašanja kontinuitete kultnega prostora Škocjanskih jam, nadaljnje raziskovanje ljudskega izročila, predvsem Vremske doline. Prav tako sem ob delu s kartami opazil mnoge toponime, naprimer Belice, o babah, Lisičina, za katere slutim, da znotraj pokrajine predstavljajo drobce ureditve pokrajine in mitične pokrajine.

11. Arheološke najdbe

Pri terenskem delu raziskovanja pokrajine sem vztrajno v raznih krtinah, njivah in usekih cest iskal možne arheološke najdbe, ki bi lahko pokazali na kakšno novo oziroma povečali obseg že znanih najdišč. Tako sem našel na dveh lokacijah odlomke lončenine, katere bom po zagovoru diplome predal ZVKDS v Novi Gorici. Tukaj je objavljen katalog z najdiščnimi podatki.

1.

Slika 180: Lokacija najdišča na aeroposnetku[48]

Ime najdišča: Pri pilu sv. Jurija

Kraj: Vremski Britof

Koordinate:X: 56865 Y: 424754; z: ~ 358m

Datum najdbe: 22.4.2013

Parcelni podatki: parcela 117 k.o. 2449 Vremski Britof (žlindra in odlomek antične lončenine) in parcela 450 k.o. 2449 Vremski Britof (steklena pasta in odlomek antične lončenine).

Vrsta najdišča: naselbina

Datacija: antika

Opis: Na spodnjih terasah zahodno proti reki Reki od zaščitenega območja arheološkega najdišča pri pilu sv. Jurija sta prijatelja, ki sta me spremljala na obhodu na dveh parcelah v krtinah našla arheološke najdbe, ki sem jih identificiral kot ostanke steklene paste in žlindre,

48 Aeroposnetek iz dne 18.8.2012 DOFO50 GURS – na portalu www.geoprostor.net/piso

ter dva odlomka antične lončenine (priloga 37). Vse kaže, da se je prostor vile/gospodarskega prostora na Vremskem polju raztezal vse do roba doline reke Reke.

2.

Slika 181: Lokacija najdišča na aeroposnetku[49]

Ime najdišča: Žleb (ledinsko ime na TTN5 karti)

Kraj: Vremski Britof

Koordinate:X: 56865 Y: 424754; z: ~ 358m

Datum najdbe: 6.5.2013

Parcelni podatki: parcela 1375 k.o. 2460 Naklo

Vrsta najdišča: ?

Datacija: prazgodovina?, antika?

Opis: Na njivi jugovzhodno od vasi Naklo sem našel odlomek zelo verjetno antične lončenine, možno tudi da gre za prazgodovinsko, vendar nima nobenih večjih vidnih vključkov (priloga 38). Ali gre na tem območju iskati prazgodovinsko gradišče o katerem poroča Rutar[50] ali pa večjo antično naselbino?

49 Aeroposnetek iz dne 18.8.2012 DOFO50 GURS – na portalu www.geoprostor.net/piso

50 Glej katalog arheoloških najdišč številka 33.

12. Povzetek

V nalogi sem raziskoval ljudsko izročilo in njegovo vlogo v razumevanju pokrajine danes in v preteklosti. Za območje raziskovanja sem si izbral severozahodne Brkine in Vremsko dolino. V prvem delu diplomskega dela sem se ukvarjal z teoretsko osnovo definicije pokrajine in pristopom k raziskovanju le te v arheologiji. Za pristop k delu na terenu sem uporabil fenomenološki pristop. Iz izkušnje lahko rečem, da je izkušnja raziskovalca kot osebe, ki je v odnosu s krajem, ki ga raziskuje, bistvena. Tudi če se ne zapiše takoj, ti zaznave v prostoru marsikdaj pomagajo k lažjemu razumevanju pokrajine in prostora. Nato se ukvarjam s teoretsko osnovo mitične pokrajine, njenimi strukturami in kontinuiteto mitičnih struktur skozi čas. To je bila osnova za nadaljnje delo analize ljudskega izročila v pokrajini. Glavni del diplomskega dela je bil zbiranje ljudskega izročila, ki je že bil zapisan in objavljen, ter nato ogled in opis v naravi ter kartiranje na karte. Po tem je sledilo še kartiranje ter izdelava kataloga arheoloških najdišč in cerkva. Vse to predstavlja kar se da celovit korpus informacij, ki so nujne za raziskovanje mitične pokrajine. V analizi ljudskega izročila sem raziskoval, kaj nam različne skupine ljudskega izročila povedo o strukturah ureditve pokrajine in arheološkem potencialu. Za konec sem se lotil še poizkusa iskanja struktur mitične pokrajine. Tako sem preko določitve potencialnih mitičnih točk prišel do nekaj možnih odkritij, ki bi lahko nakazovala kultna mesta v pokrajini in mitične strukture, v katere so bile točke povezane. Poleg trikotnika svetnikov, ki ščiti pred točo sem odkril možni sveti kot, ki se razteza čez večji del pokrajine. Bližje sem pogledal še Škocjanske jame in njeno bližnjo okolico, ter zelo verjetno potrdil obstoj cest, ki so povezane z znanimi prazgodovinskimi grobišči, izpričanega v ljudskem izročilu že v času prazgodovine. Poleg tega so bile Škocjanske jame zelo verjetno obredni prostor posvečen ženskemu zemeljskemu arhetipu božanstva, ki je vključen tudi v strukturo svetega kota, ki sega do cerkve sv. Helene in do cerkve sv. Kancijana. Za čisti konec sem navedel še arheološke najdbe, ki sem jih našel zunaj zaščitenih območij nepremične kulturne dediščine, ki kažejo na potencialna nova najdišča oziroma razširitev že znanih.

13. Priloge

Priloga 1: Območje raziskovanja, ki obsega severozahodne Brkine in Vremsko dolino (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

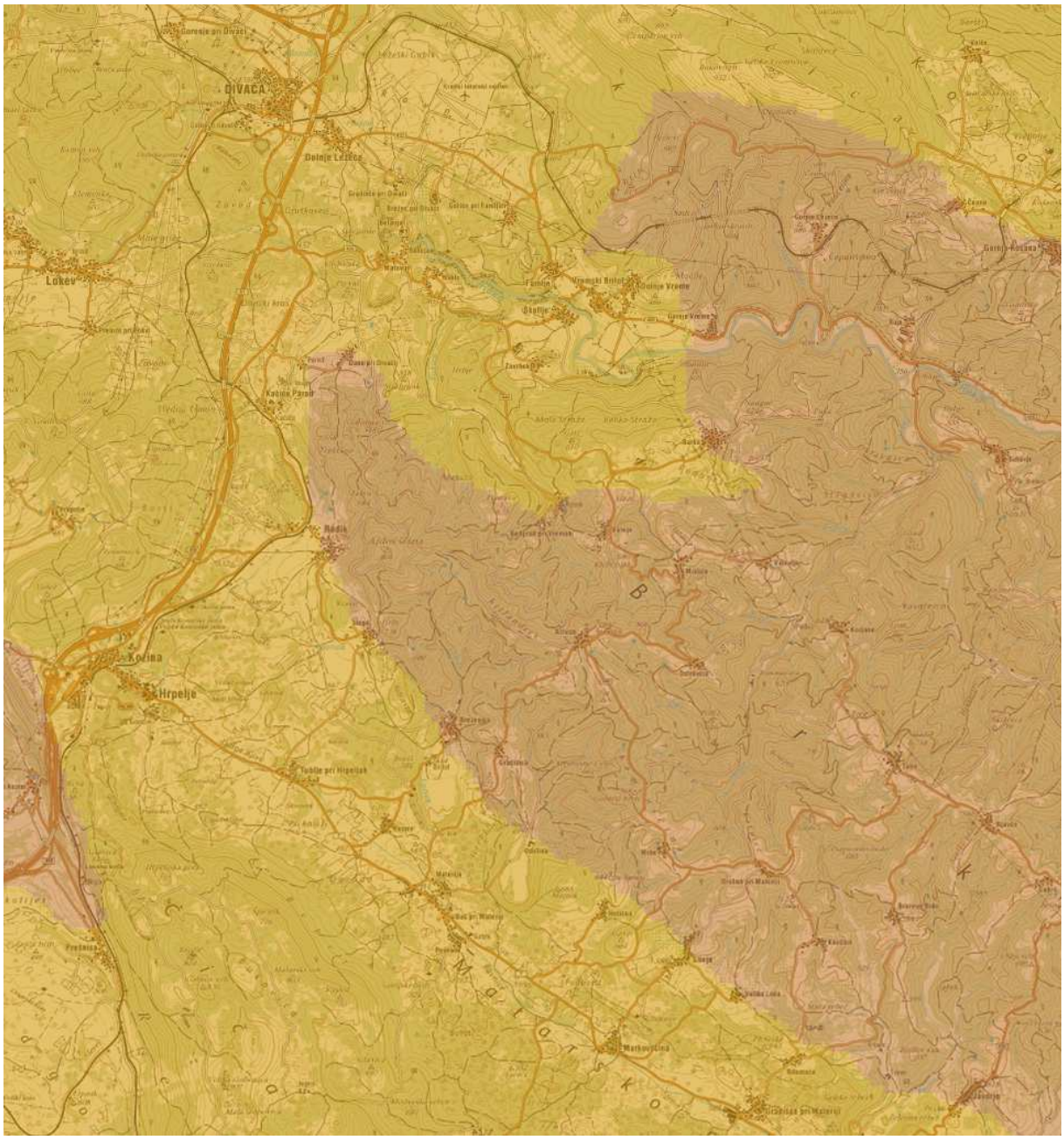

Priloga 2: Geološka podlaga območja severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:62500 Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si - sloj geološka podlaga).

Priloga 3: Karta arheoloških najdišč paleolitika, mezolitika, neolitika in eneolitika na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

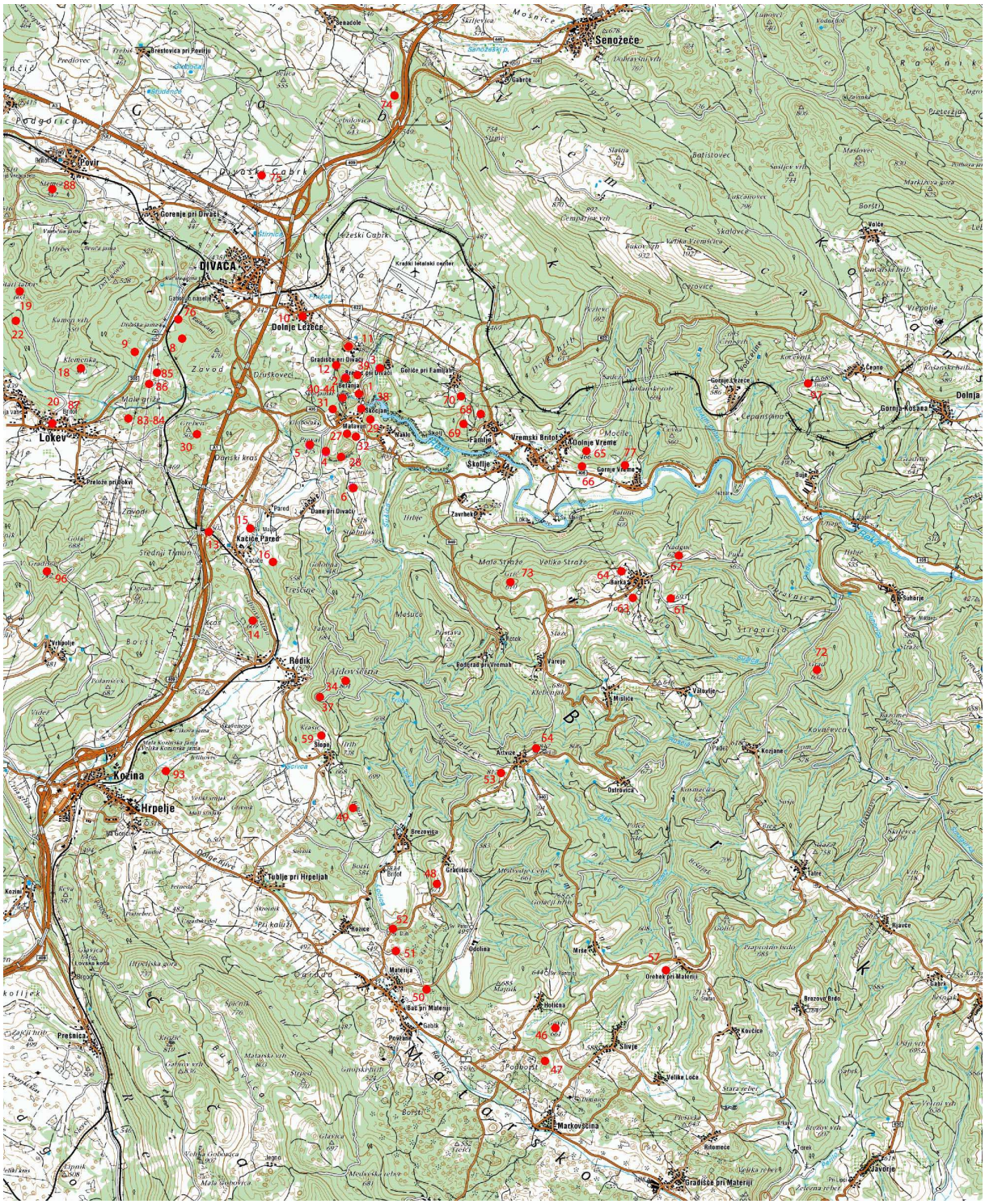

Priloga 4: Karta arheoloških najdišč bronaste in železne dobe na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

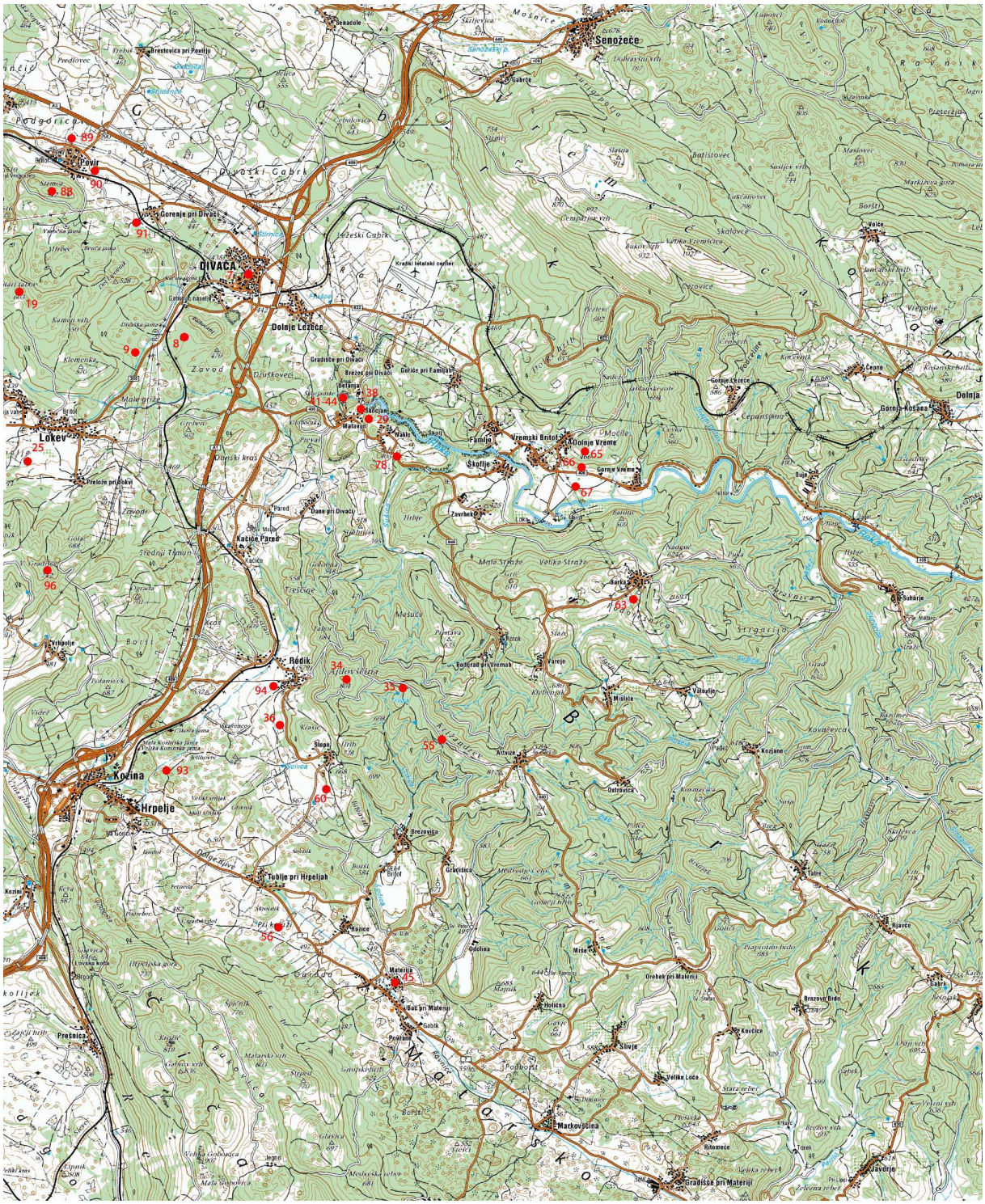

Priloga 5: Karta arheoloških najdišč antičnega obdobja na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

Priloga 6: Karta arheoloških najdišč zgodnjega srednjega veka in srednjega veka na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

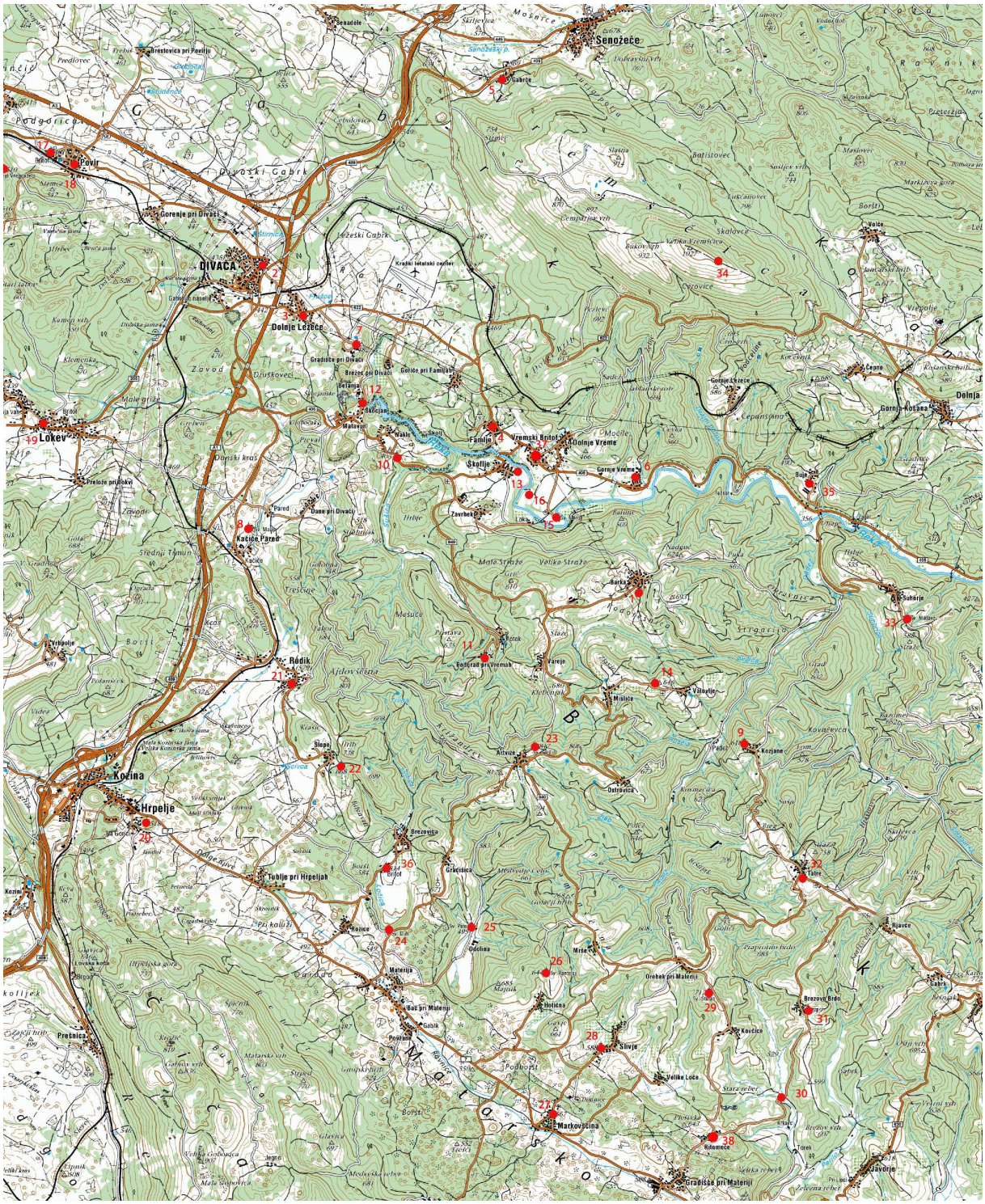

Priloga 7: Karta lokacij cerkva na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

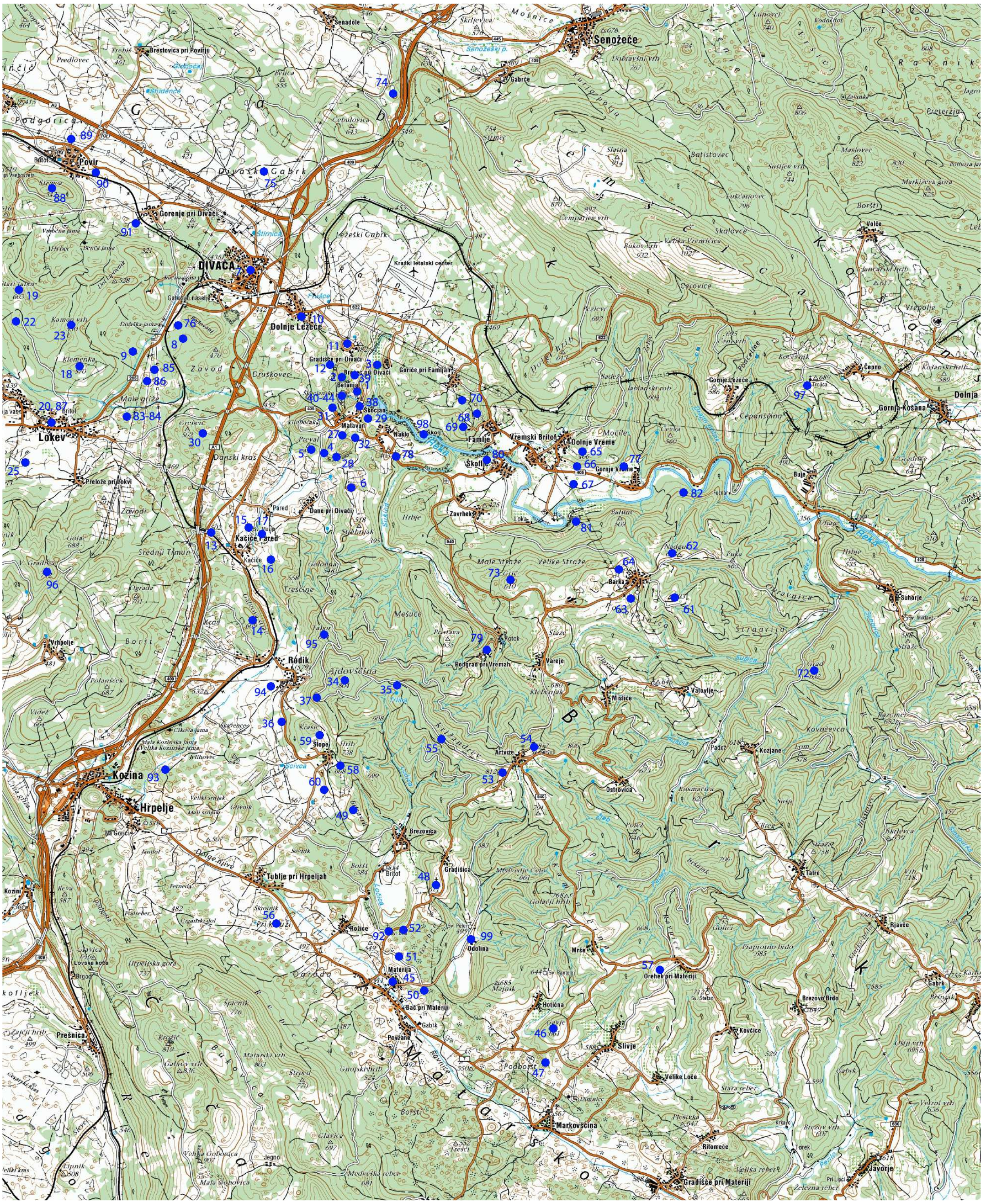

Priloga 8: Karta vseh arheoloških najdišč na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

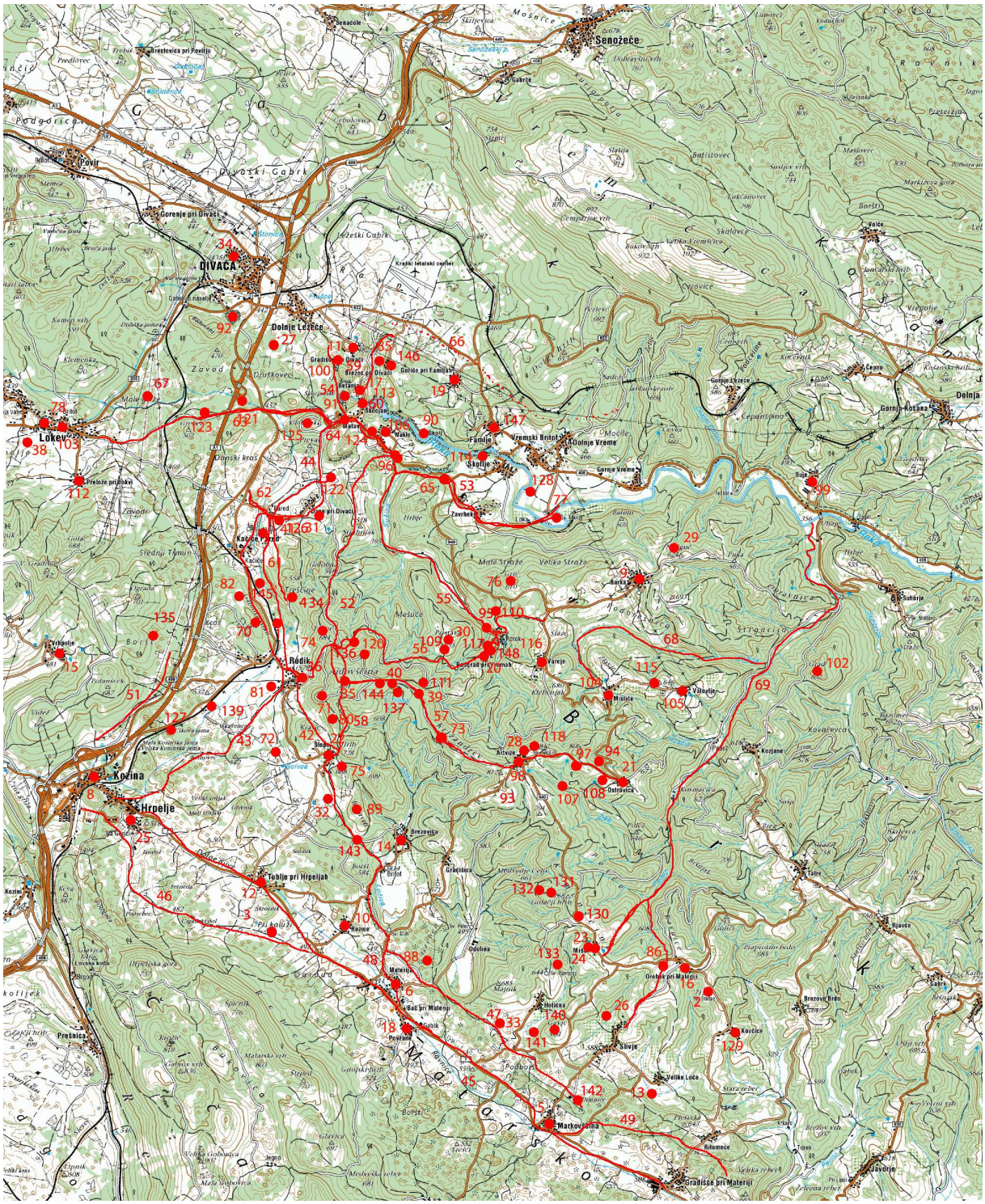

Priloga 9: Karta prostorskih točk ljudskega izročila na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

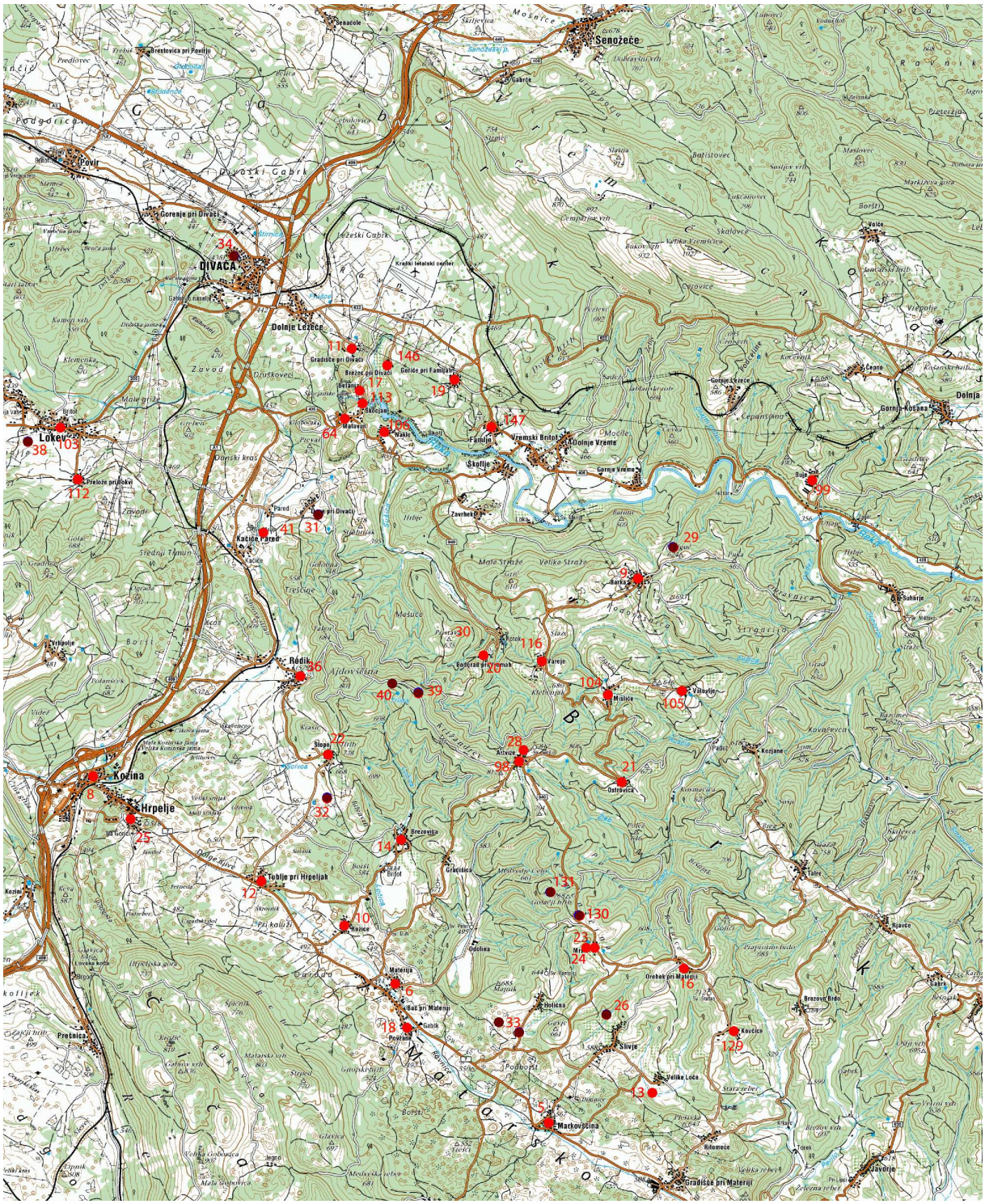

Priloga 10: Karta ljudskega izročila o vaseh (z temnejšo barvo so označene stare vasi) na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

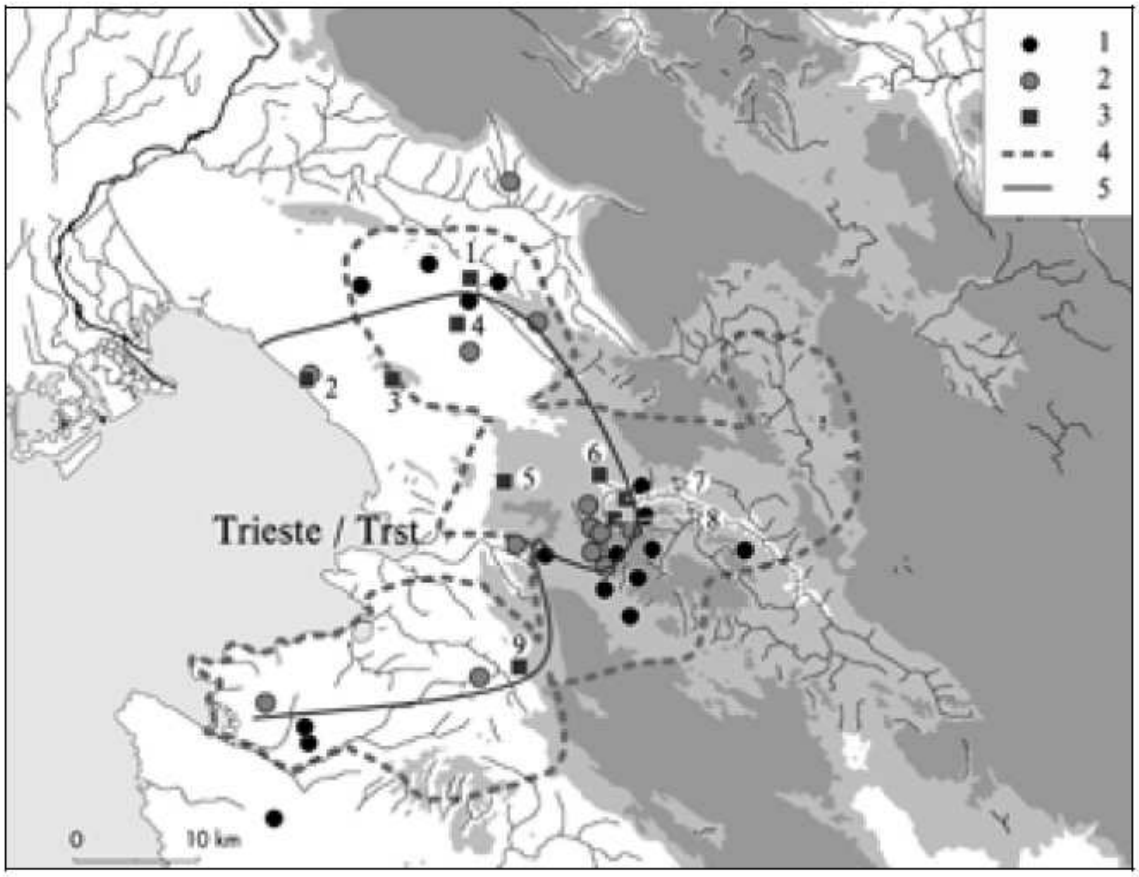

Kraji / Settlements: 1 – Kobdilj, 2 – Hajdišče, 3 – Ajdovski grad nad Rupinpiccola/Repničem, 4 – Ajdovska vas pri Koprivi, 5 – Lokev, 6 – Gradišče, 7 – Zavrhek, 8 – Ajdovščina nad Rodikom, 9 – Podpeč. Na območju med rodiško Ajdovščino in Gradiščem je tolikšna gostota ajdovskih krajev, da ni bilo mogoče prikazati vseh na karti.

Sl. 10: 1 – vasi, kjer izročilo omenja pastirje, 2 – kraji, na katerih so živeli, ali so jih ustanovili ajdi-velikani, 3 – ostanki, ki jih izročilo pripisuje ajdom-velikanom, 4 – ozemlje zbirk ustnega izročila, 5 – meja ozemlja mitiziranja staroselcev.
Fig. 10: 1 – settlements where oral tradition mentions herders, 2 – settlements populated or founded by pagan giants, 3 – remains attributed to pagan giants by oral tradition, 4 – examined territory, 5 – borders of the territory of mythicization.

Priloga 11: Karta ljudskega izročila o vaseh na območju zahodne Slovenije z legendo (Pleterski 2005, 137 – slika 10).

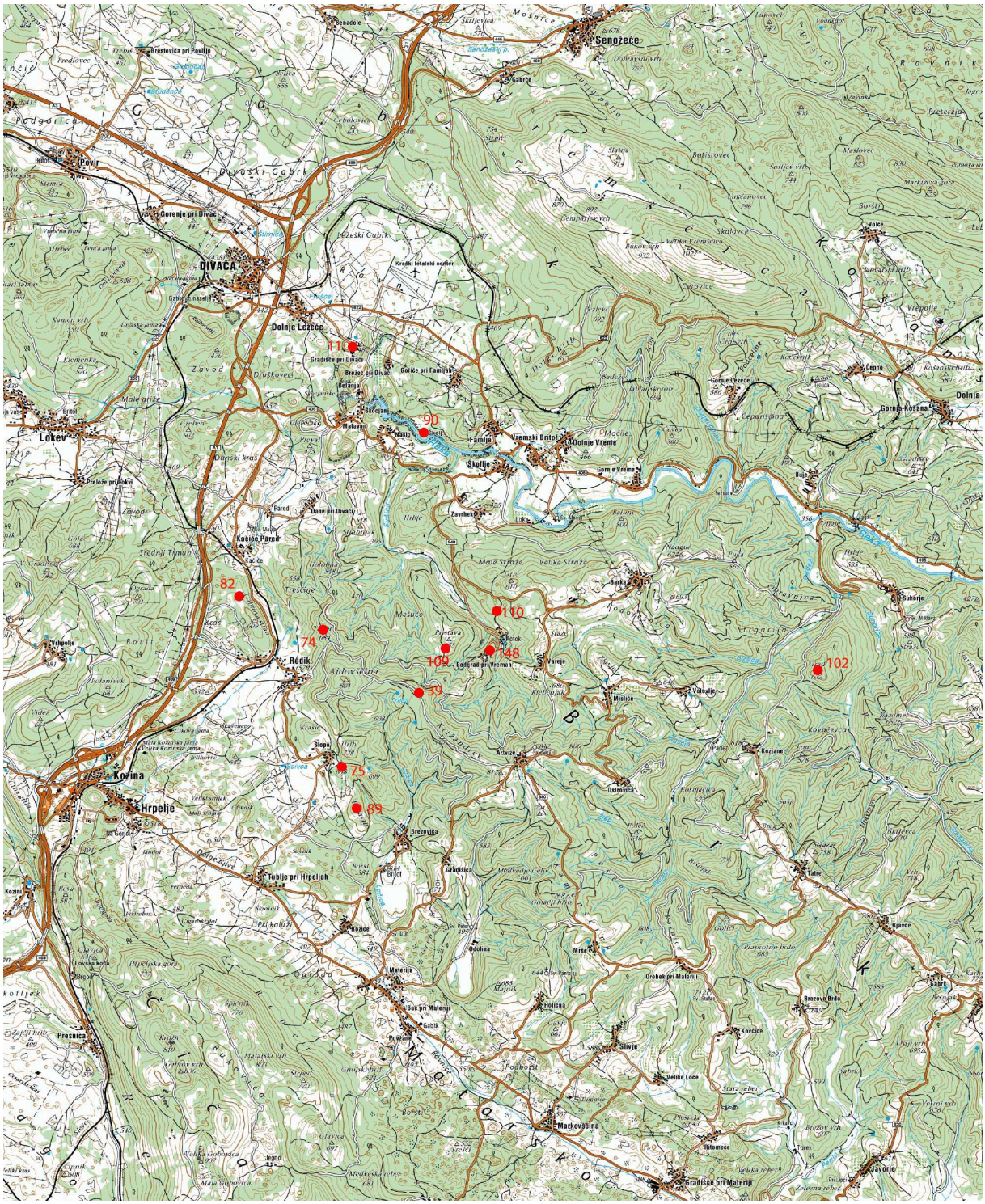

Priloga 12: Karta ljudskega izročila o gradovih na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

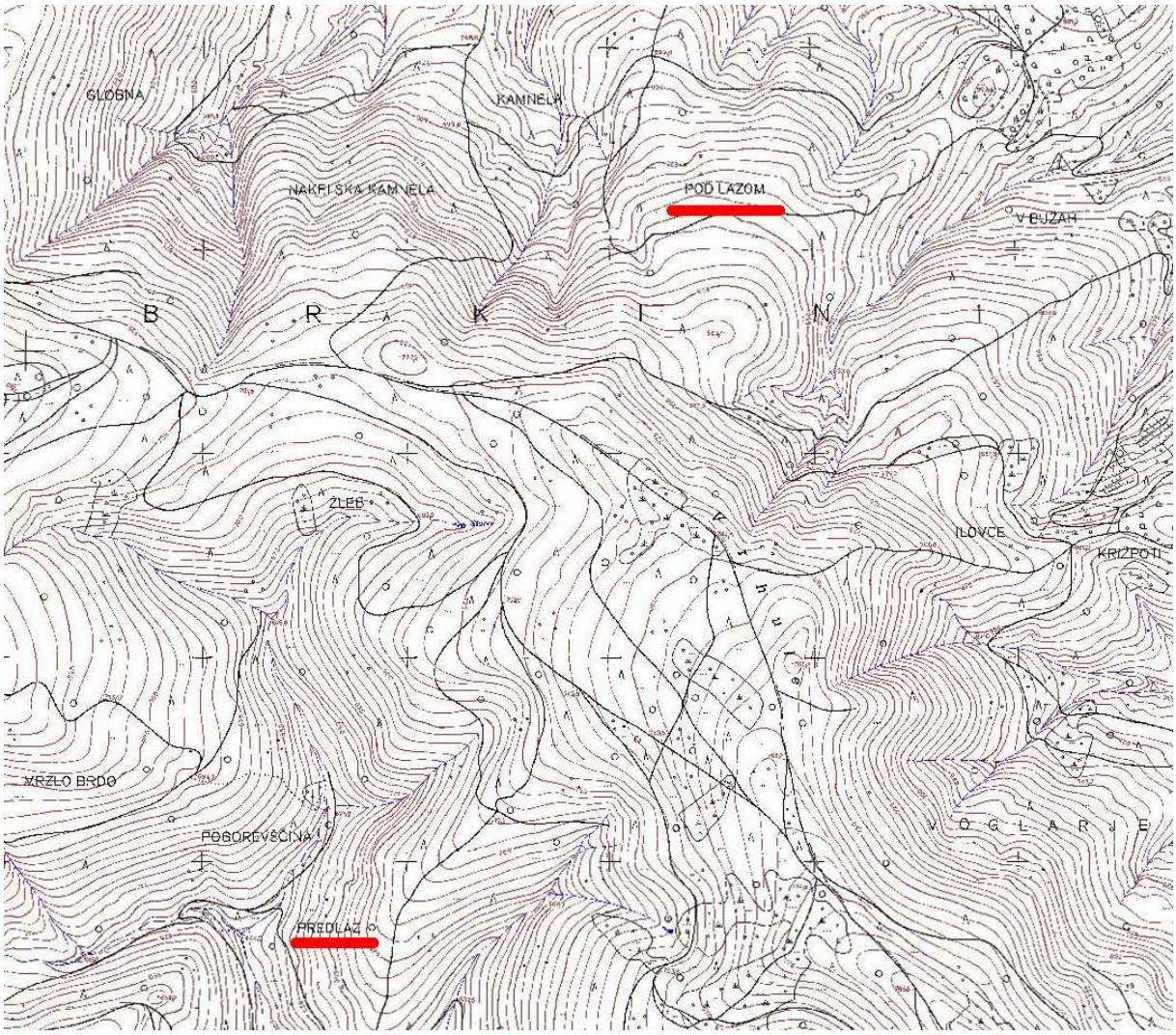

Priloga 13: Možno območje lokacije Journga Laza na grebenu med hribom Ajdovščina in vasjo Artviže. (TTN5, Merilo 1:5500 Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal).

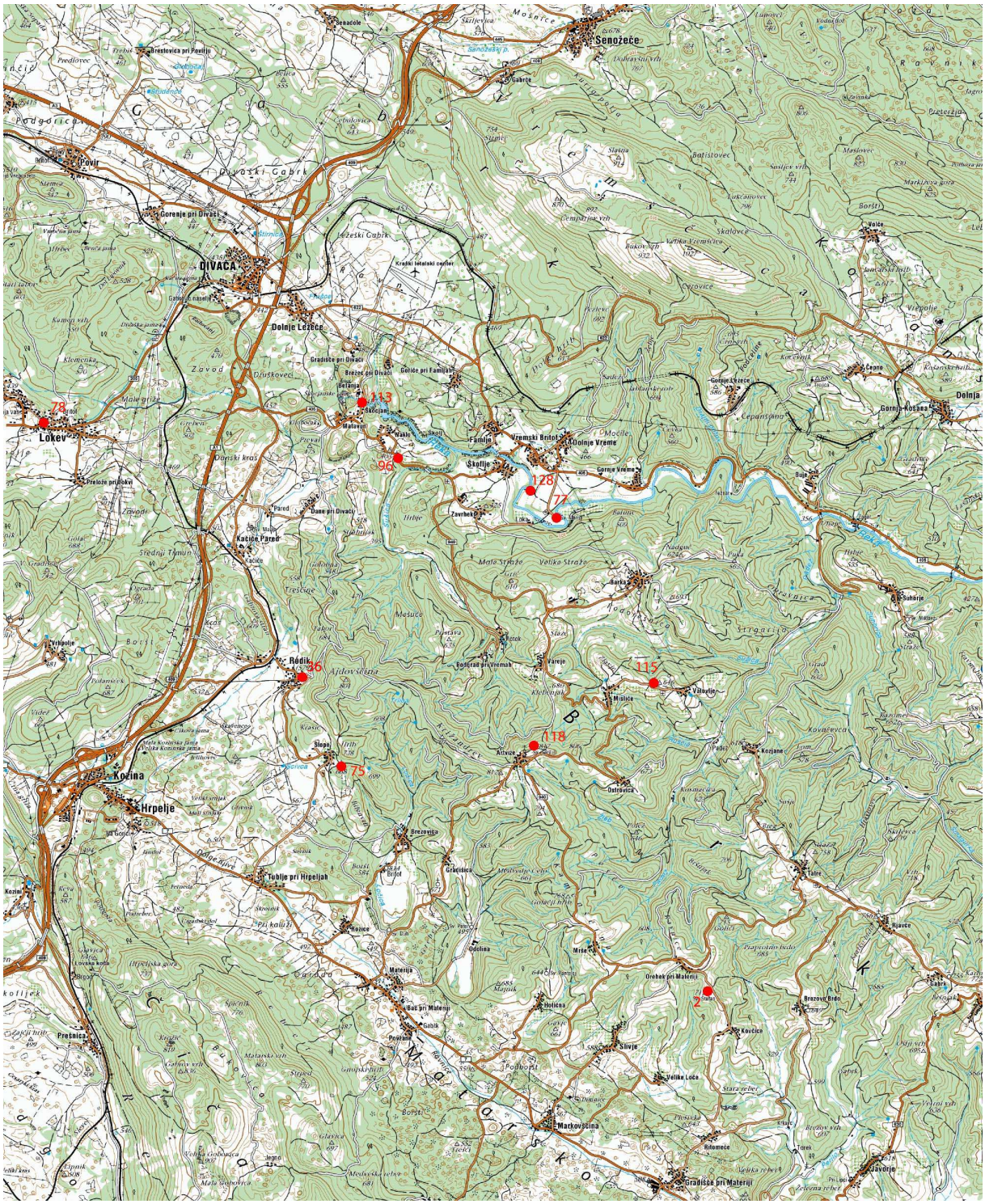

Priloga 14: Karta ljudskega izročila o cerkvah na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

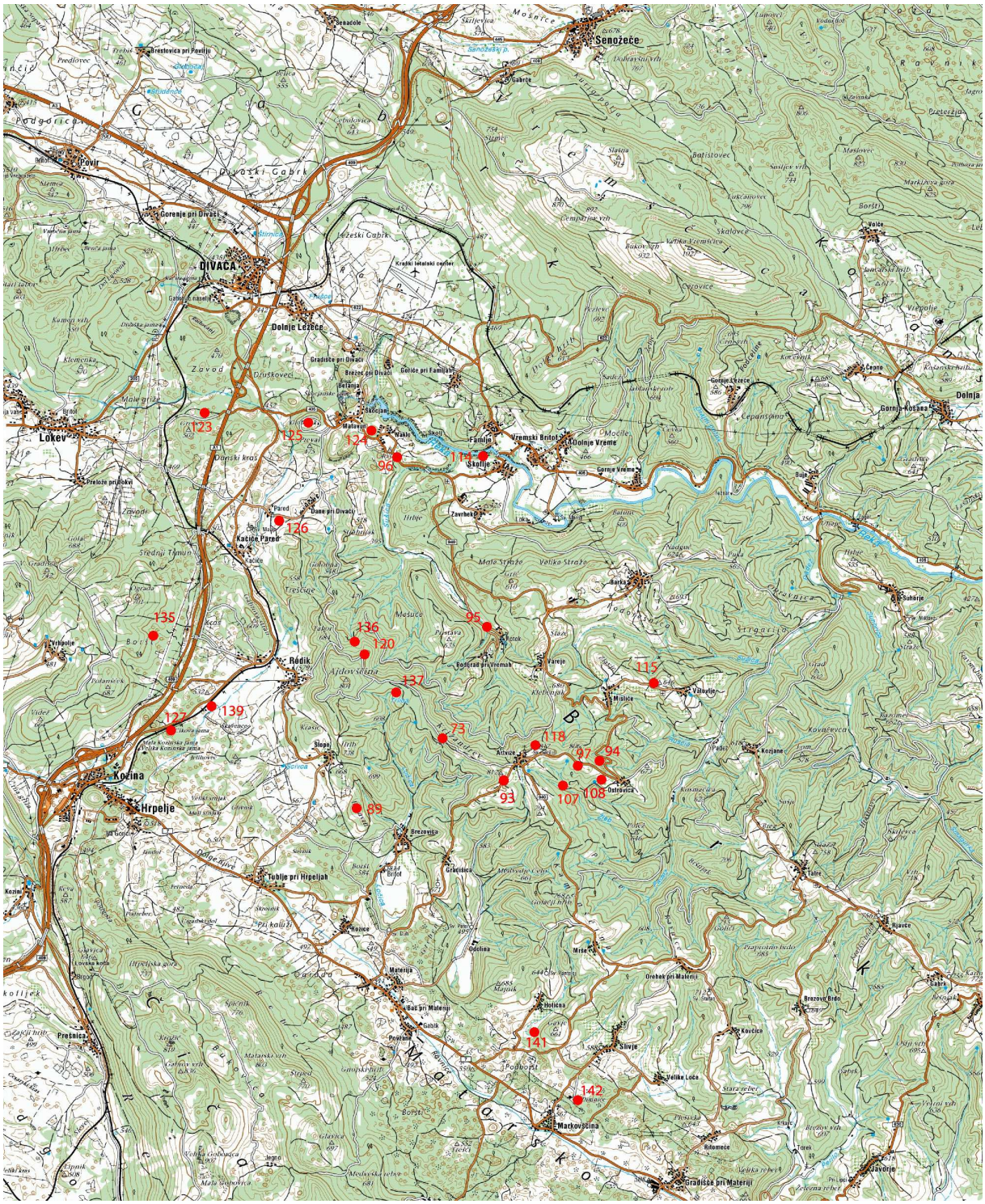

Priloga 15: Karta ljudskega izročila o nadnaravnih bitjih na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

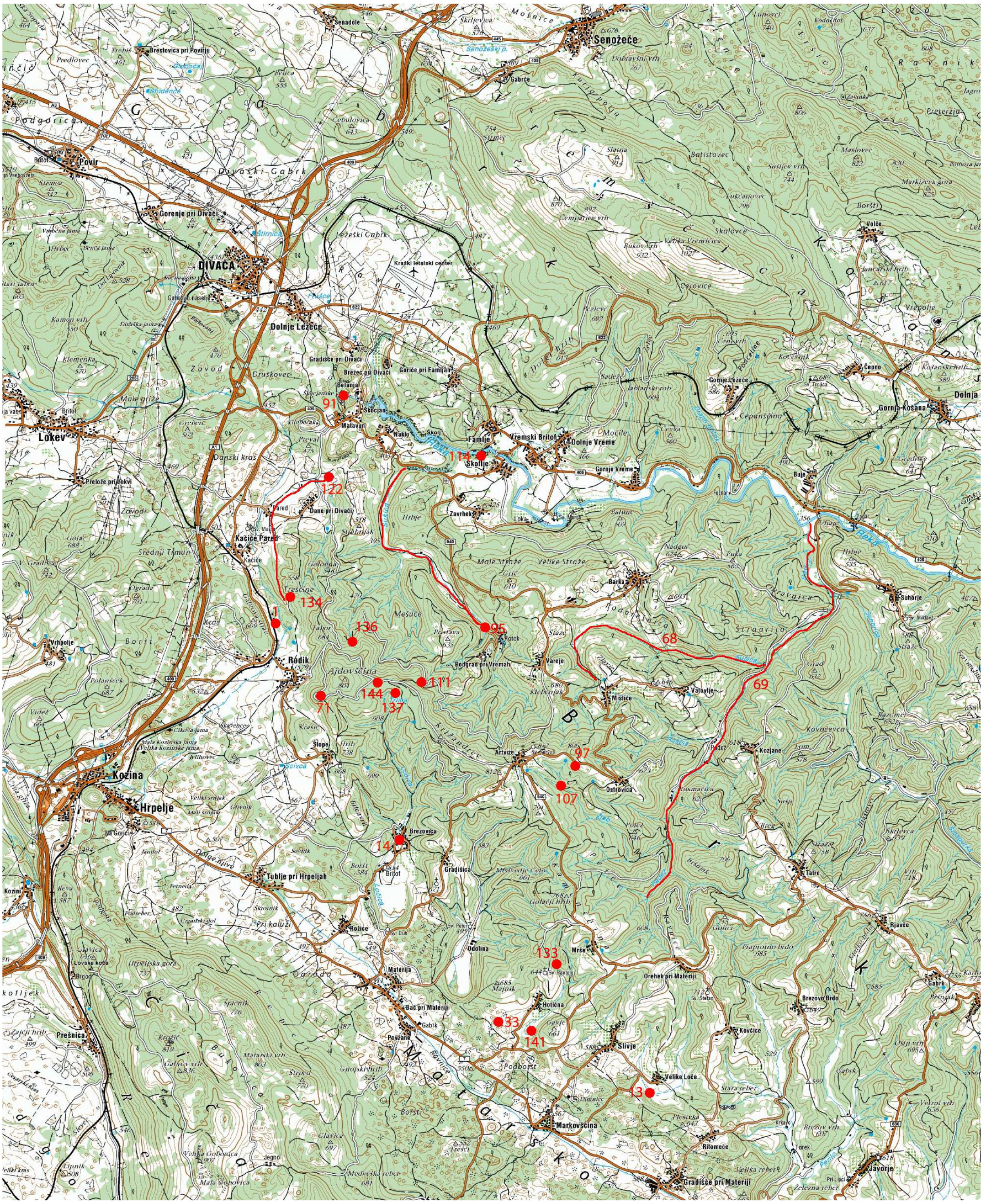

Priloga 16: Karta ljudskega izročila povezanega z vodami na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

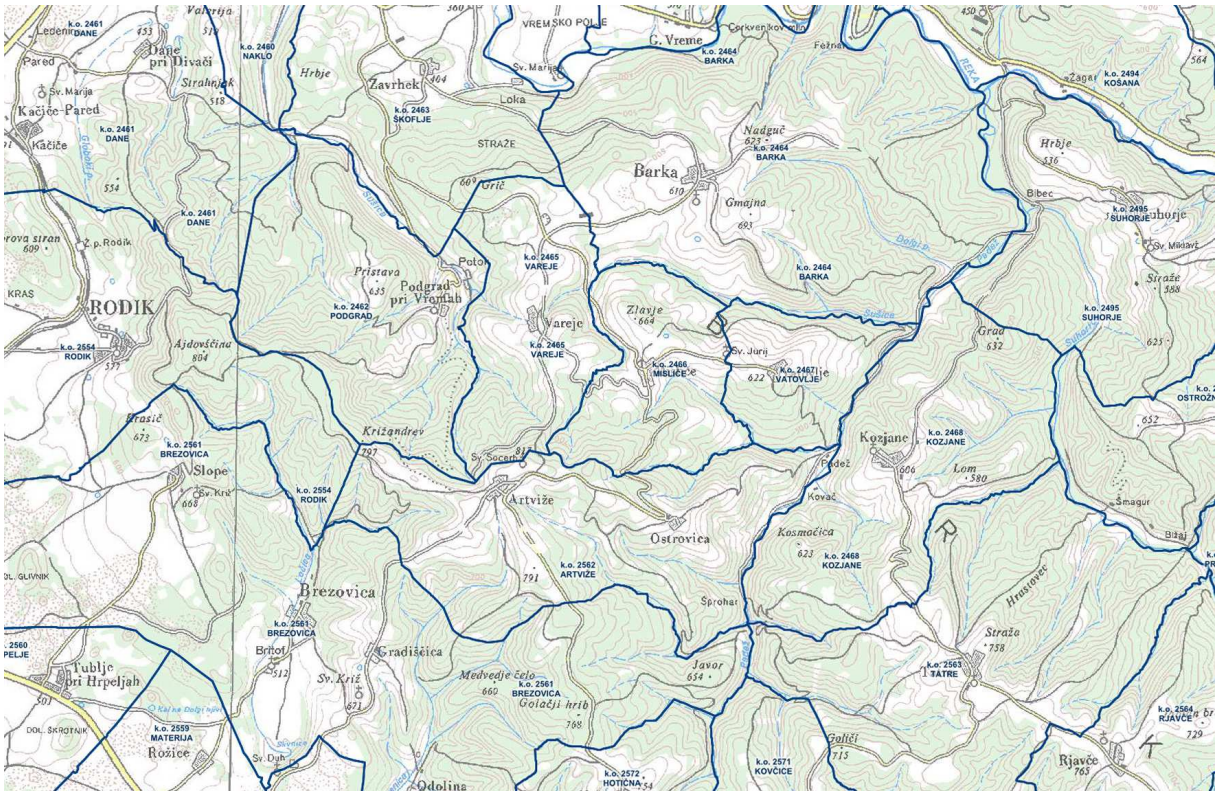

Priloga 17: Katastrske meje osrednjega območja raziskovanja. (DTK25, Merilo 1:90000 Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal).

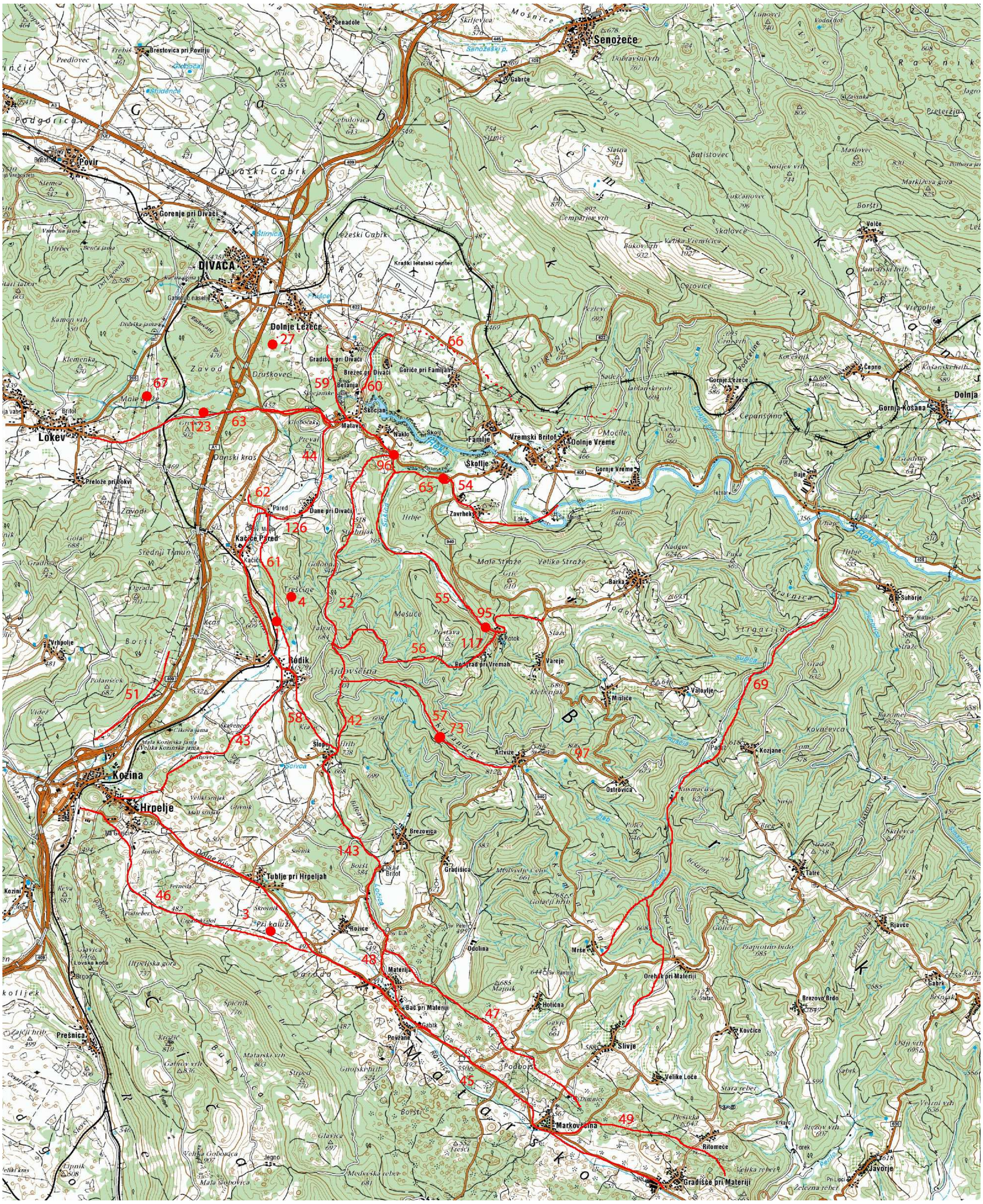

Priloga 18: Karta ljudskega izročila povezanega z cestami na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

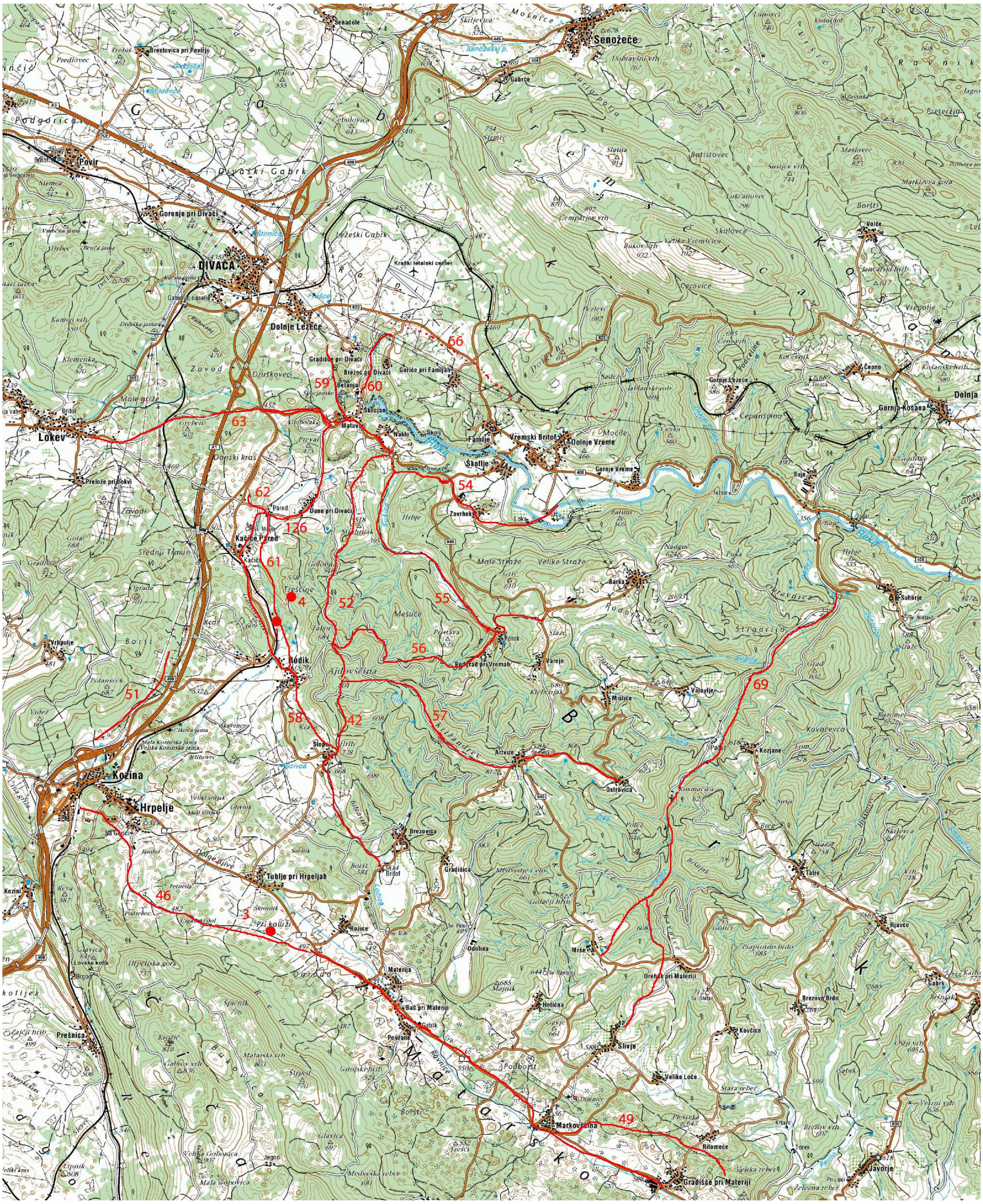

Priloga 19: Karta ljudskega izročila povezanega z cestami – brez „novejših“ na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

Priloga 20: Karta antičnega cestnega omrežja na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

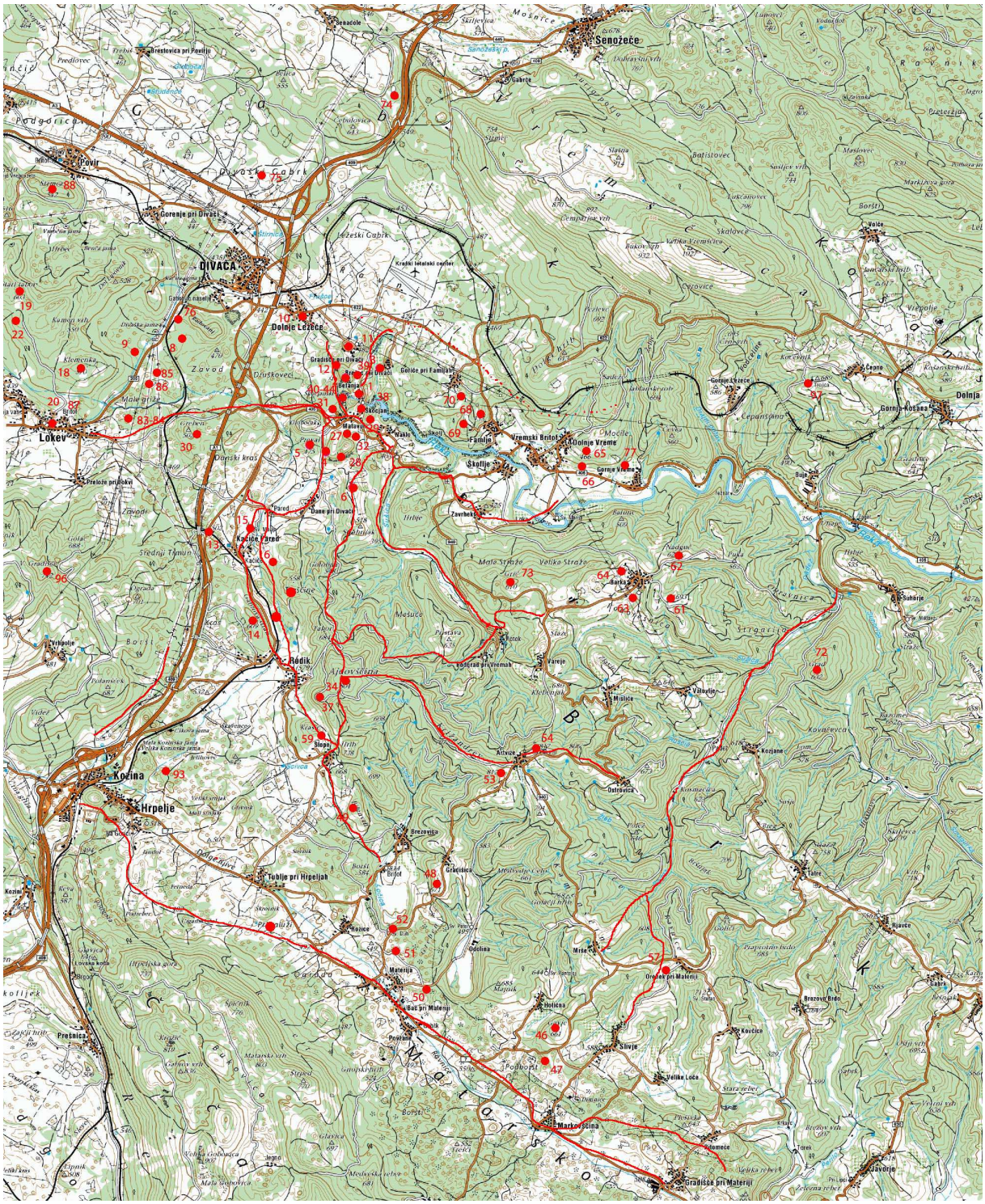

Priloga 21: Karta cestnega omrežja (iz priloge 18) skupaj z prazgodovinskimi arheološkimi najdišči na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

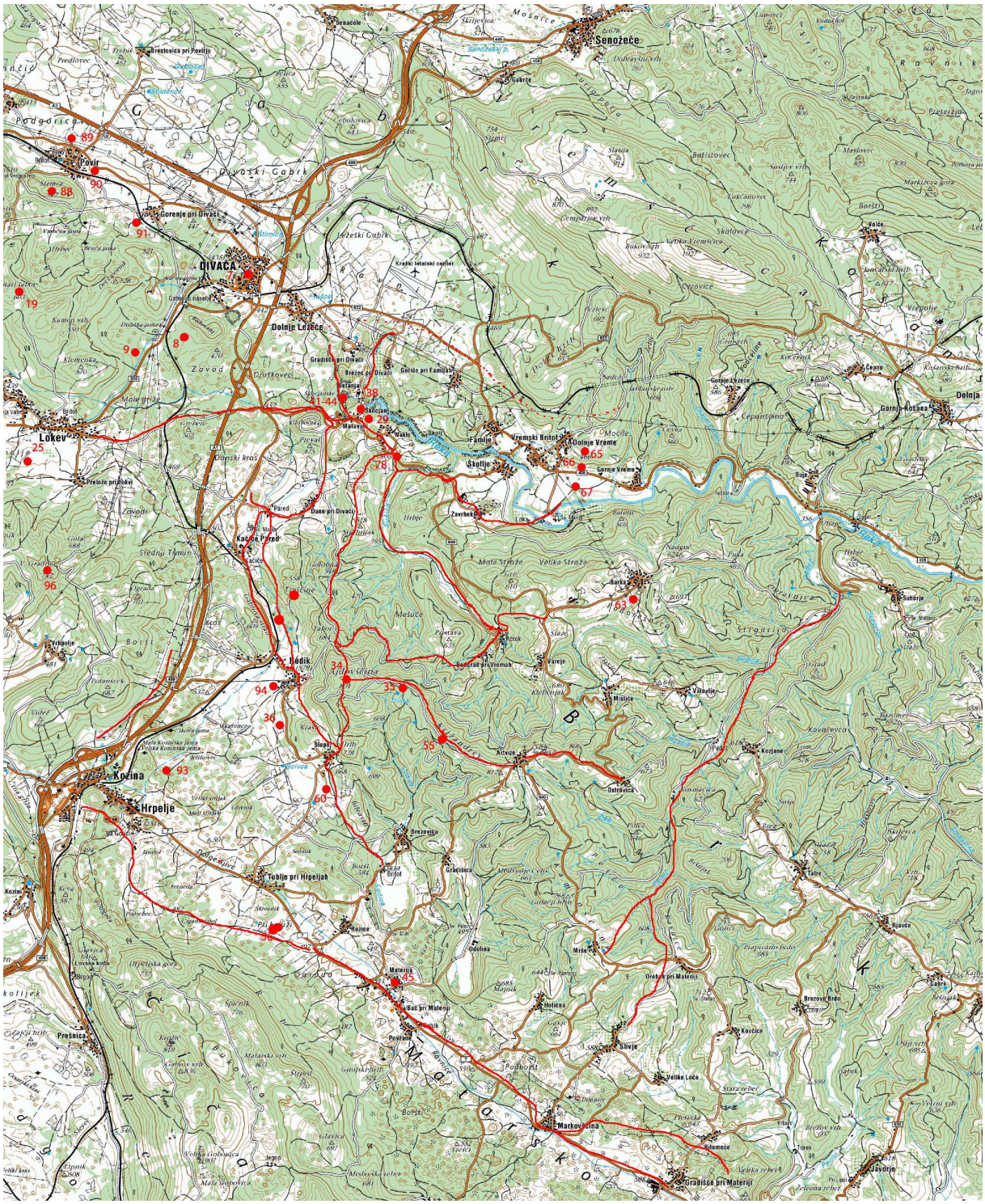

Priloga 22: Karta cestnega omrežja (iz priloge 18) skupaj z antičnimi arheološkimi najdišči na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

Priloga 23: Karta cestnega omrežja (iz priloge 18) skupaj z srednjeveškimi arheološkimi najdišči na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

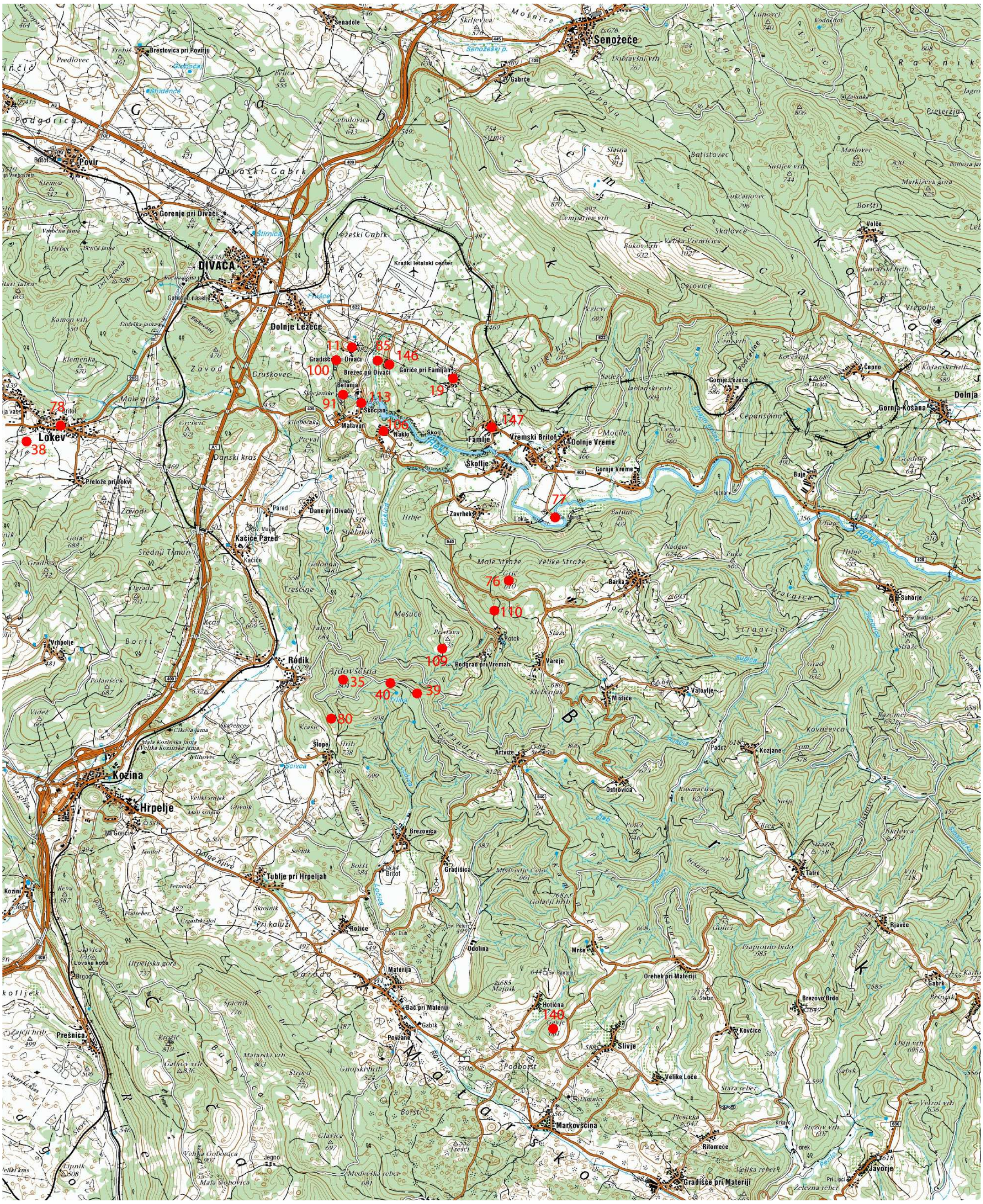

Priloga 24: Karta ljudskega izročila o Ajdih na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

Priloga 25: Karta ljudskega izročila o Šembilji na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

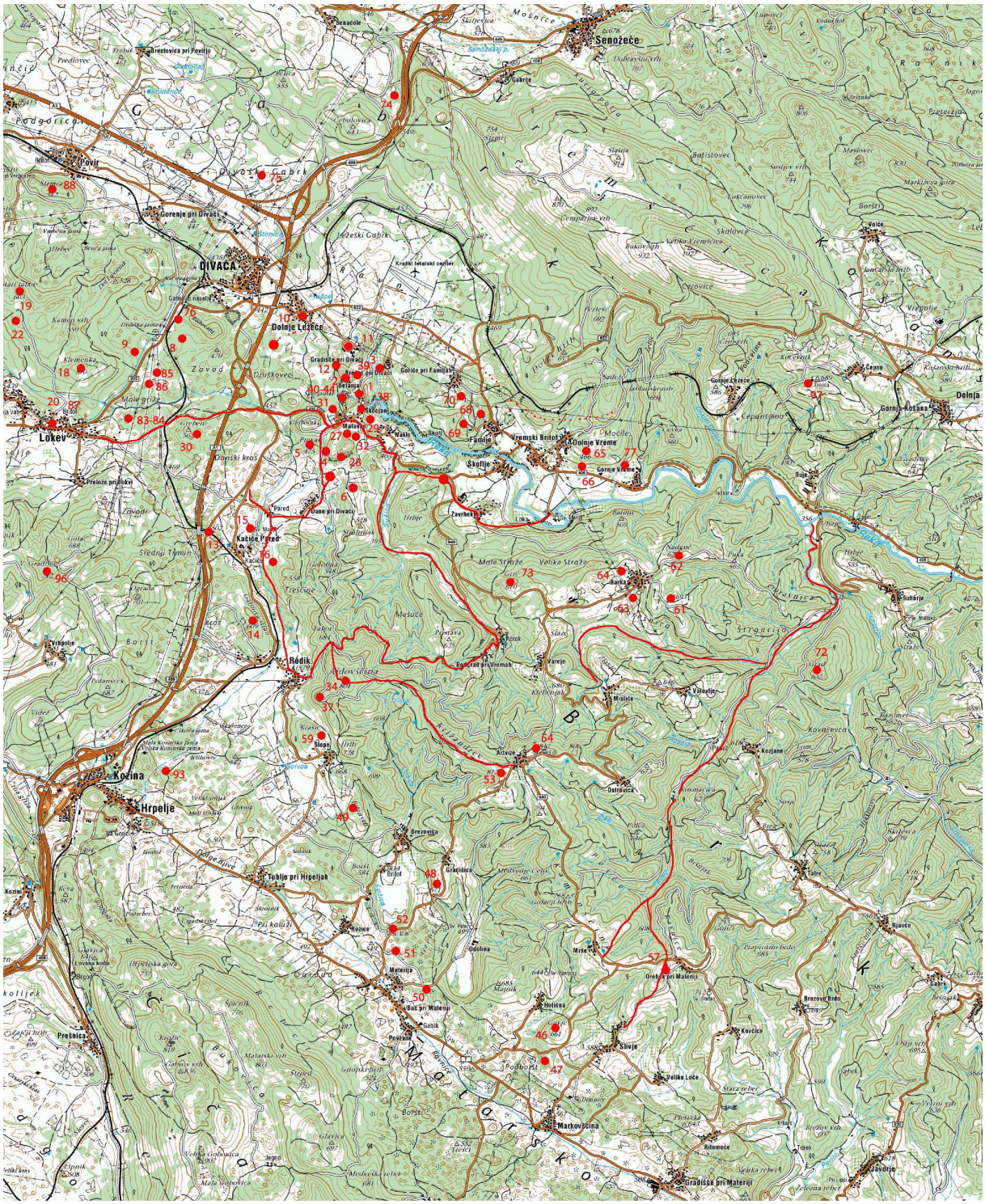

Priloga 26: Karta ljudskega izročila o Šembilji z arheološkimi najdišči iz prazgodovine na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

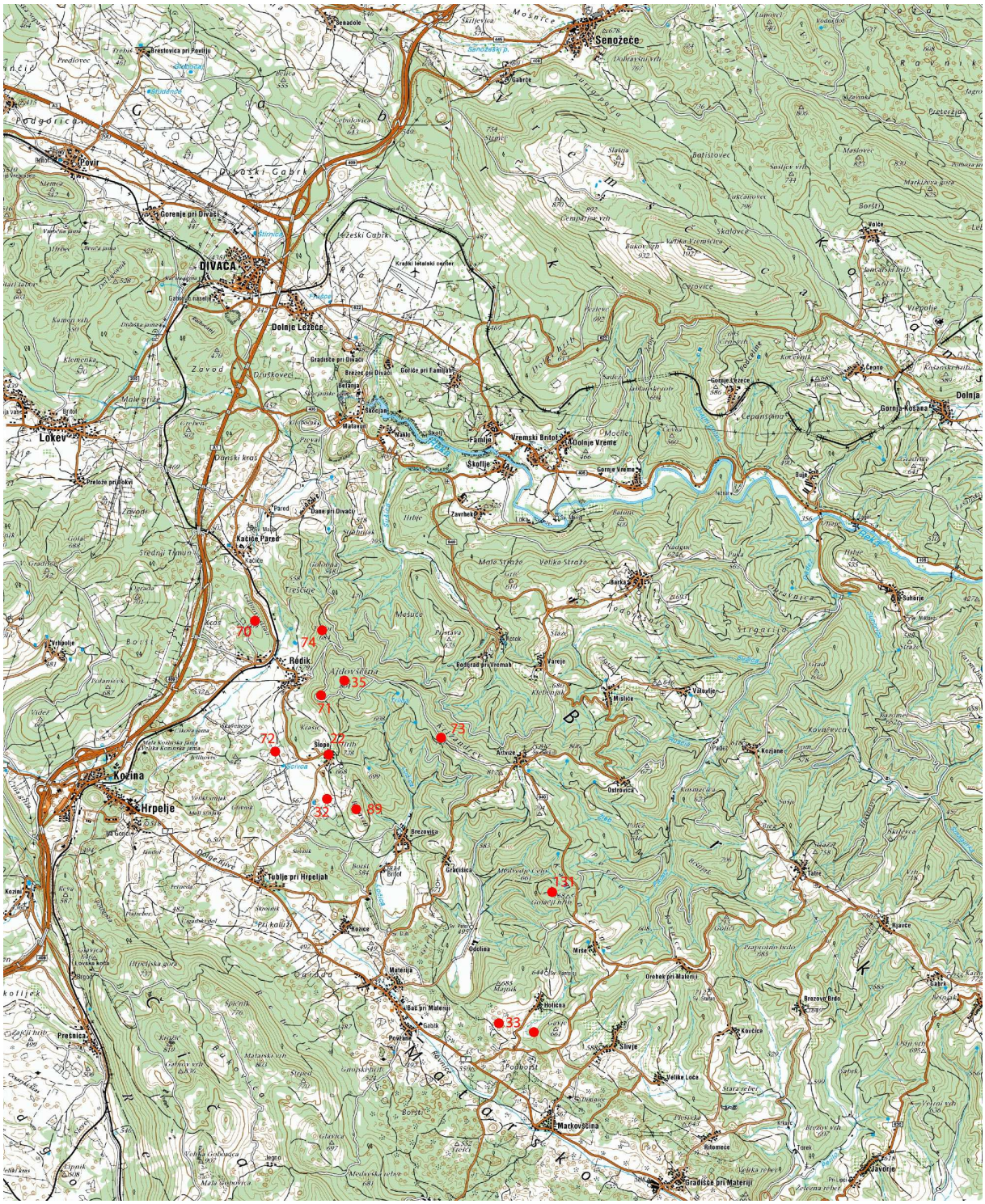

Priloga 27: Karta ljudskega izročila o kačah na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

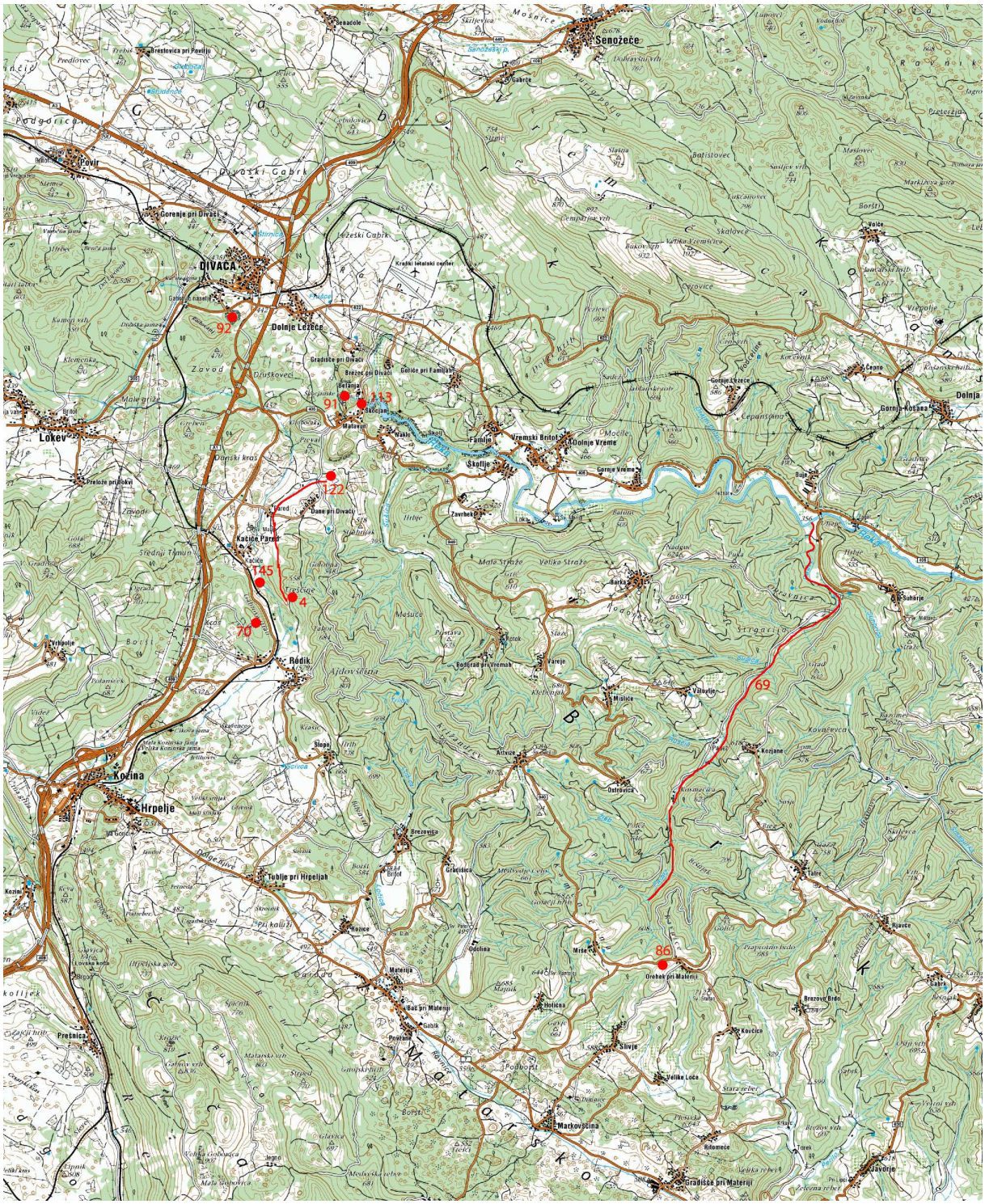

Priloga 28: Karta ljudskega izročila o hudiču na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

Priloga 29: Karta potencialnih mitičnih točk na območju severozahodnih Brkinov (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

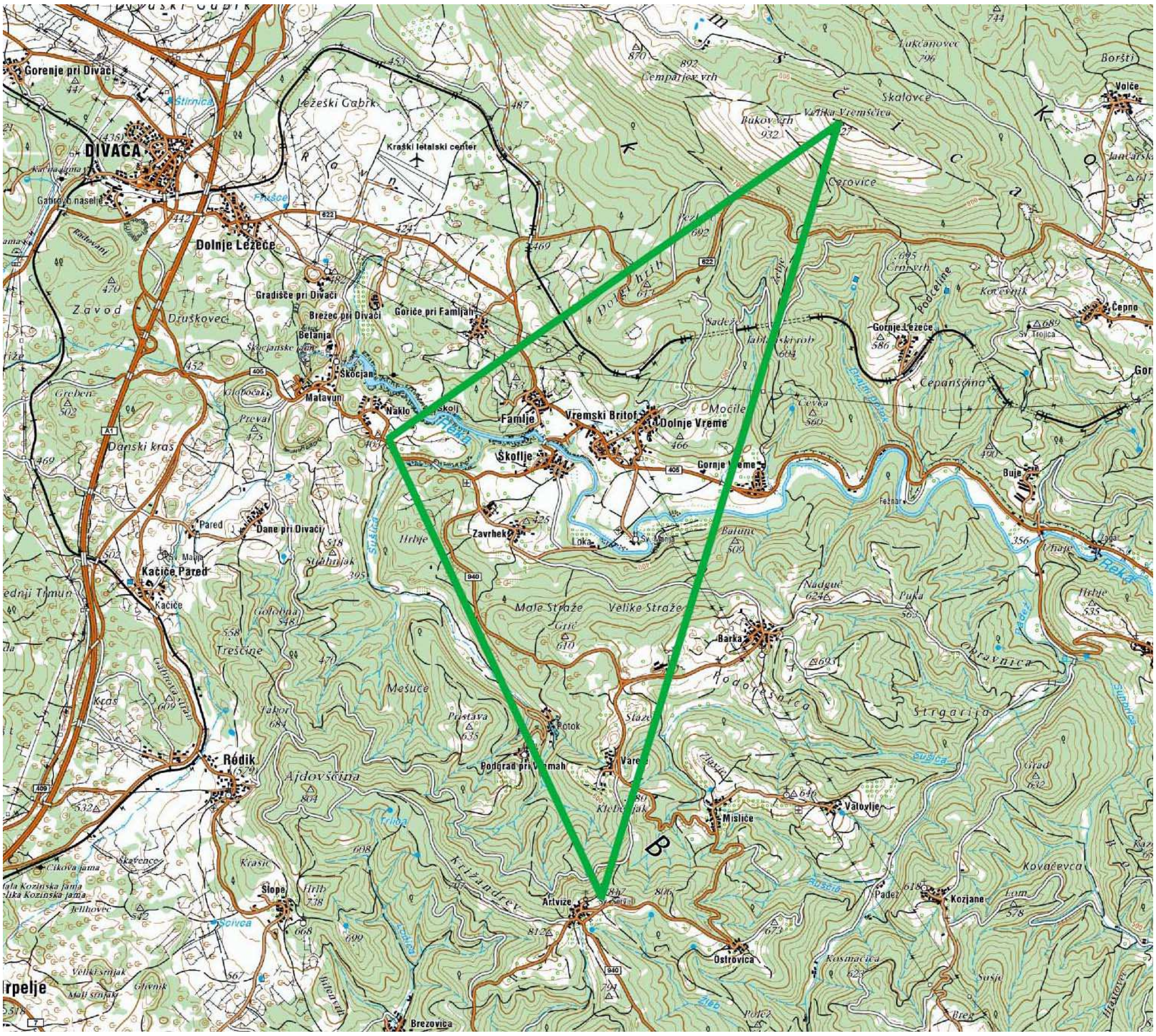

Priloga 30: Trojica svetnikov, ki varuje pred točo (DTK50, Merilo 1:62500, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

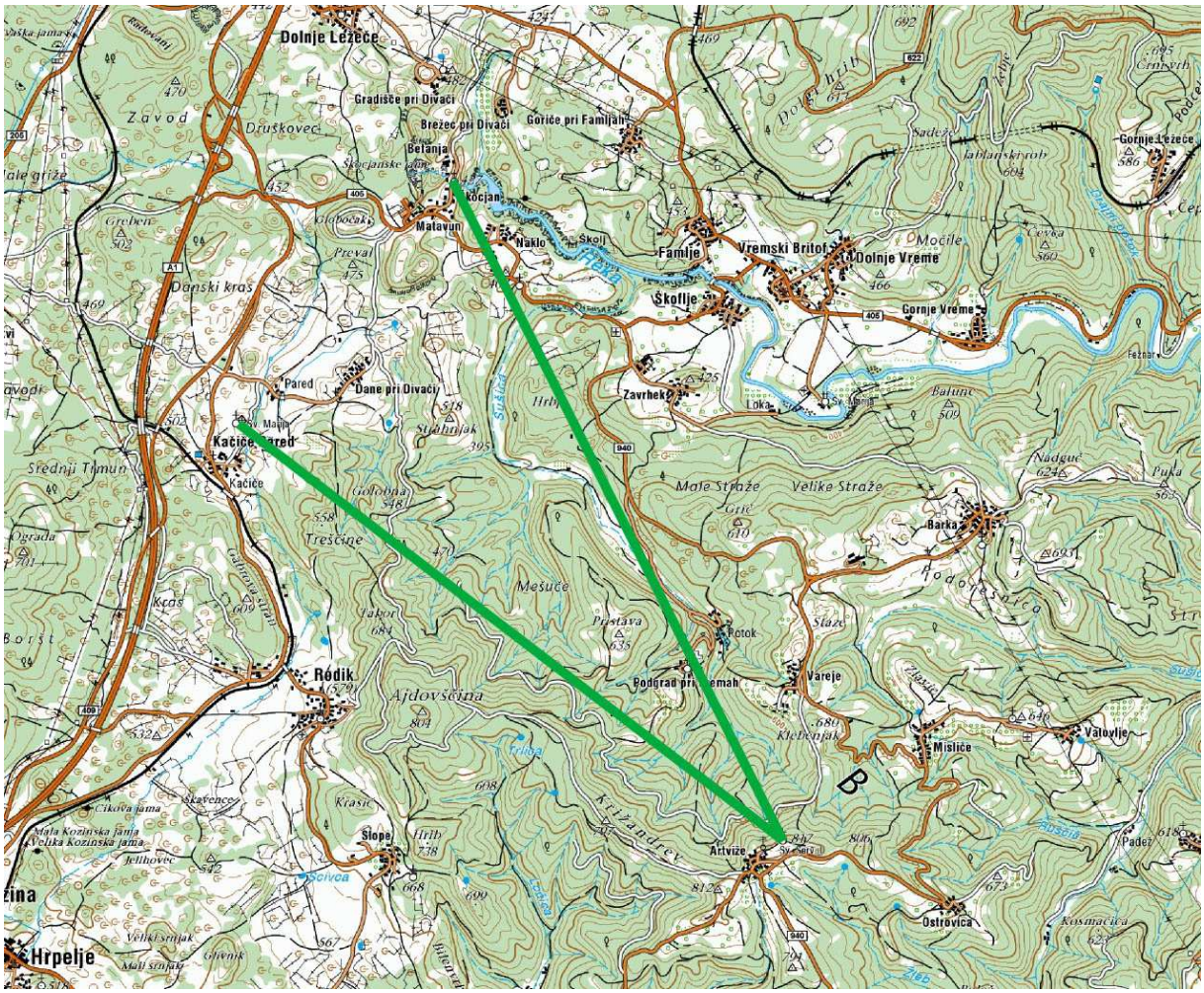

Priloga 31: Potencialni sveti kot na območju severozahodnih Brkinov. (DTK50, Merilo 1:62500, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

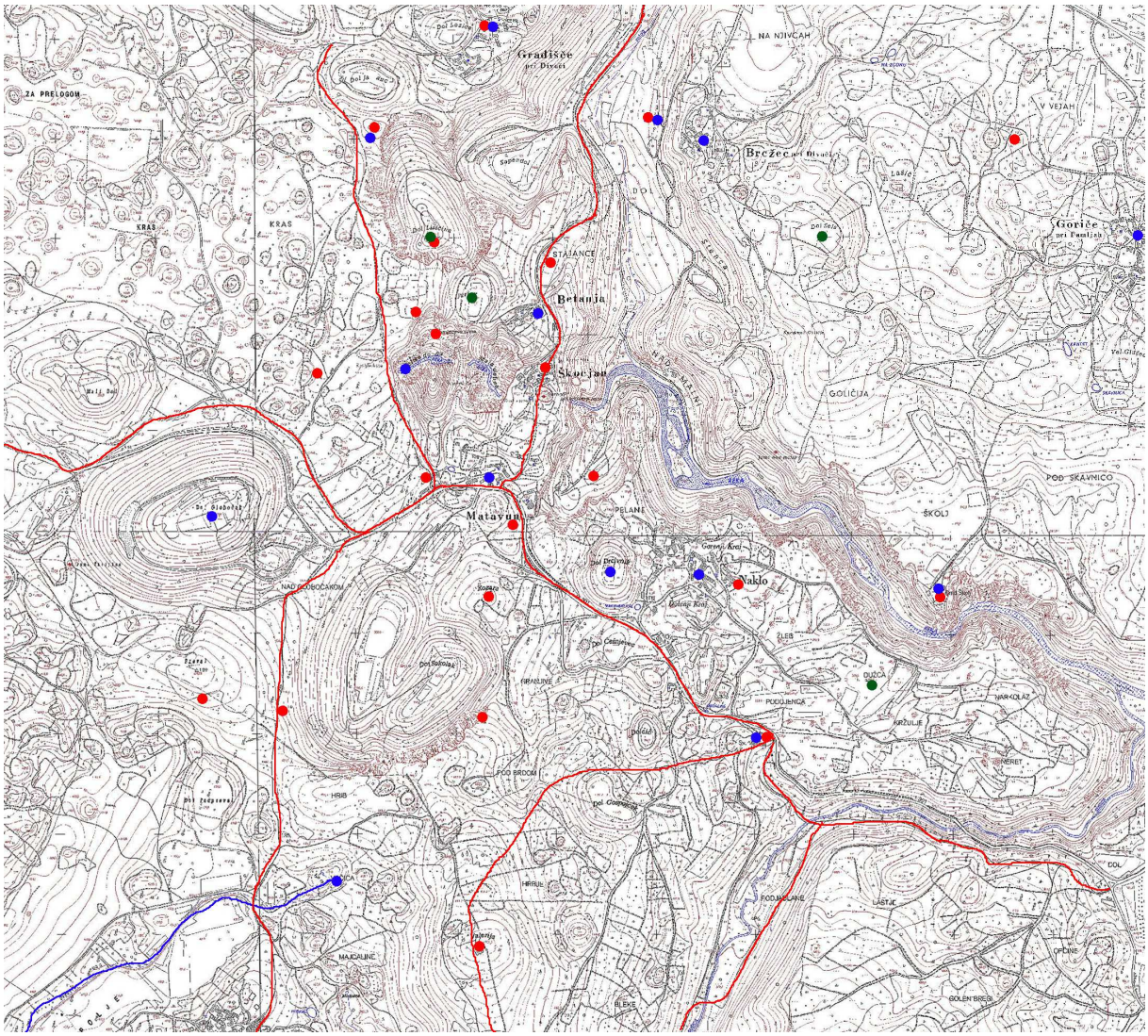

Priloga 32: Okolica Škocjanskih jam z označenimi potencialnimi mitičnimi točkami (rdeča – arheološka najdišča in ceste, modra – prostorske točke ljudskega izročila in zelena – zanimivi toponimi) (TTN5, Merilo 1:10500, Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal).

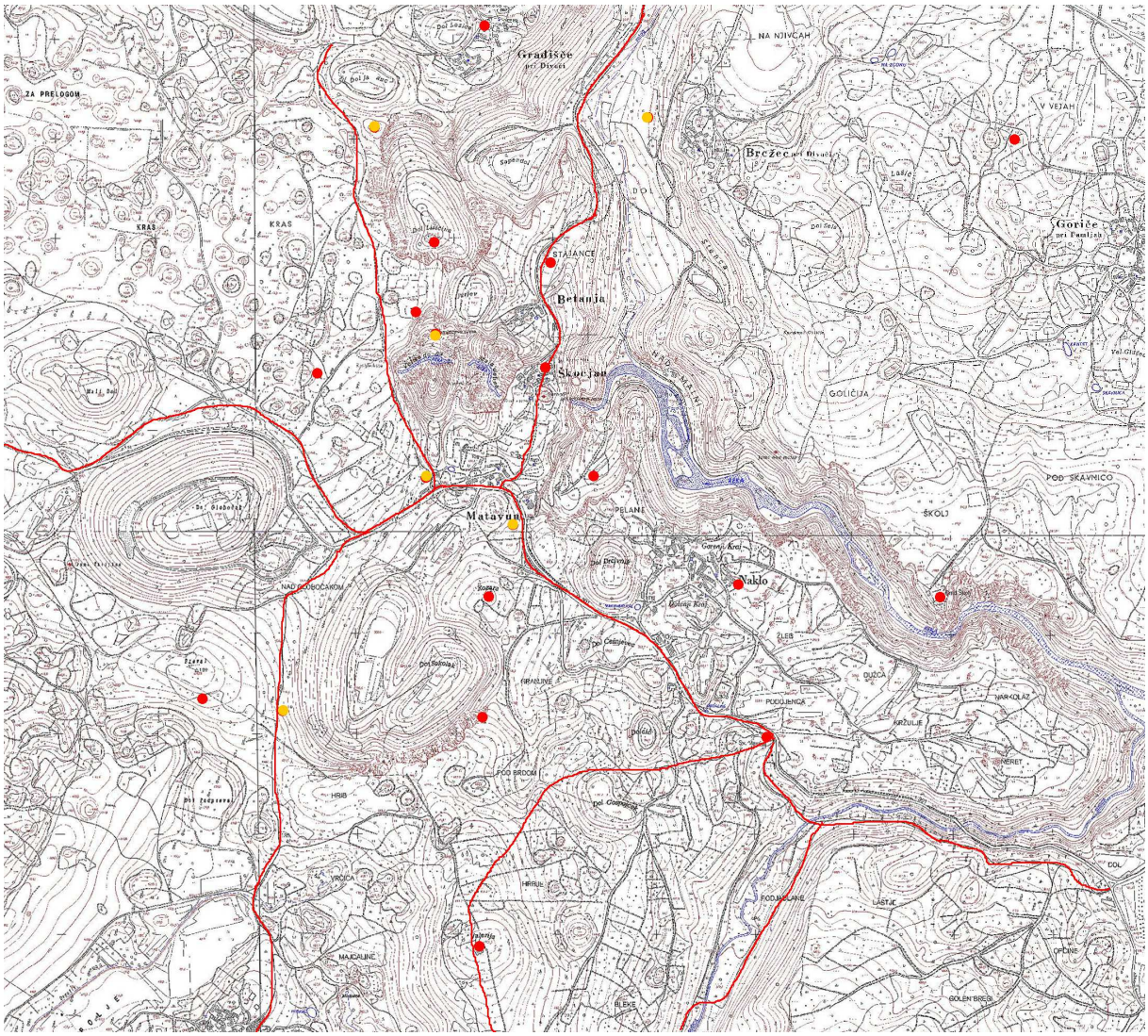

Priloga 33: Okolica Škocjanskih jam z označenimi arheološkimi najdišči (rdeča). Cestami (rdeča) in prazgodovinskimi grobišči (oranžna) (TTN5, Merilo 1:10500, Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal).

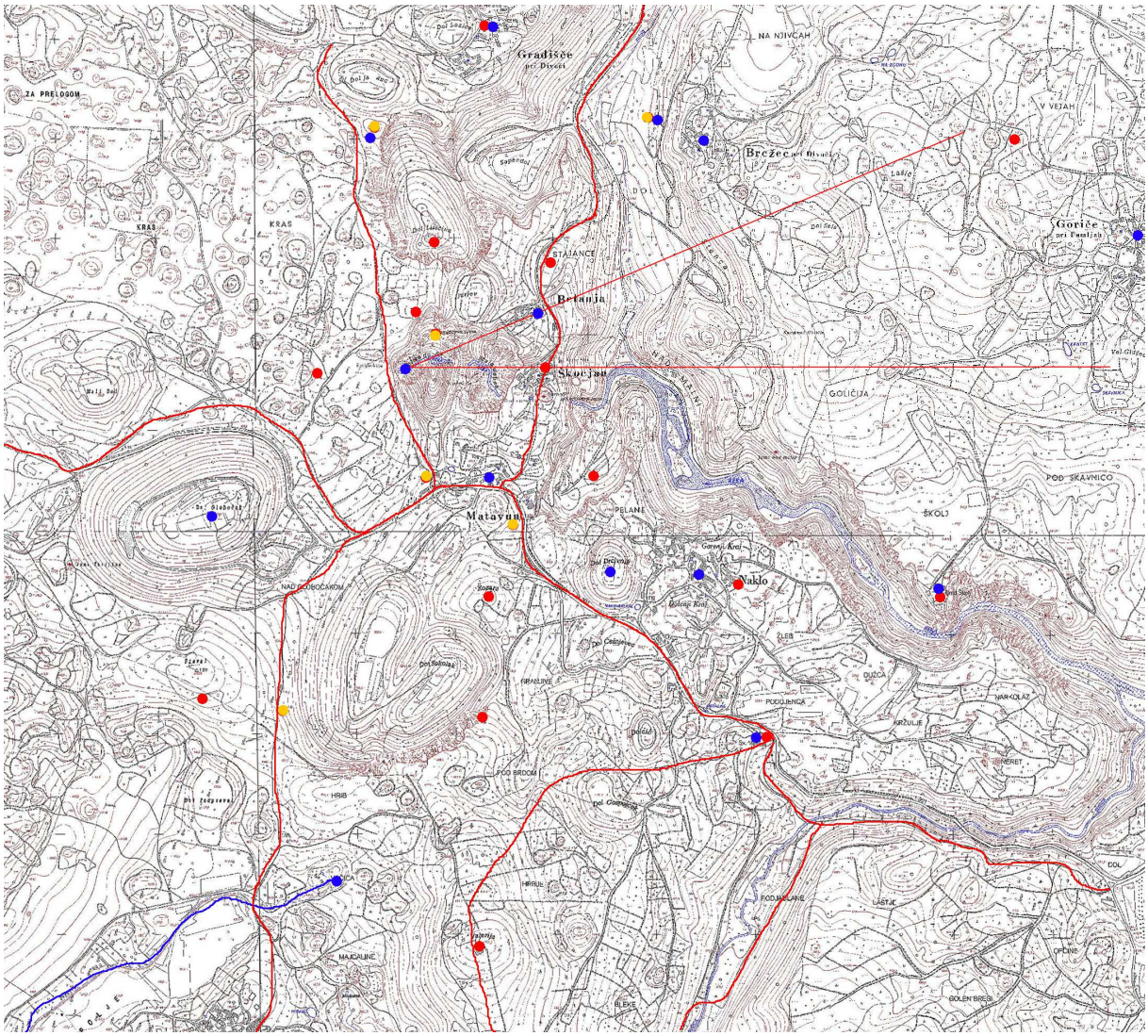

Priloga 34: Okolica Škocjanskih jam z označenim svetim kotom 24° med sv. Kancijanom, Škocjanskimi jamami in vasjo Betanja. (TTN5, Merilo 1:10500, Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal)

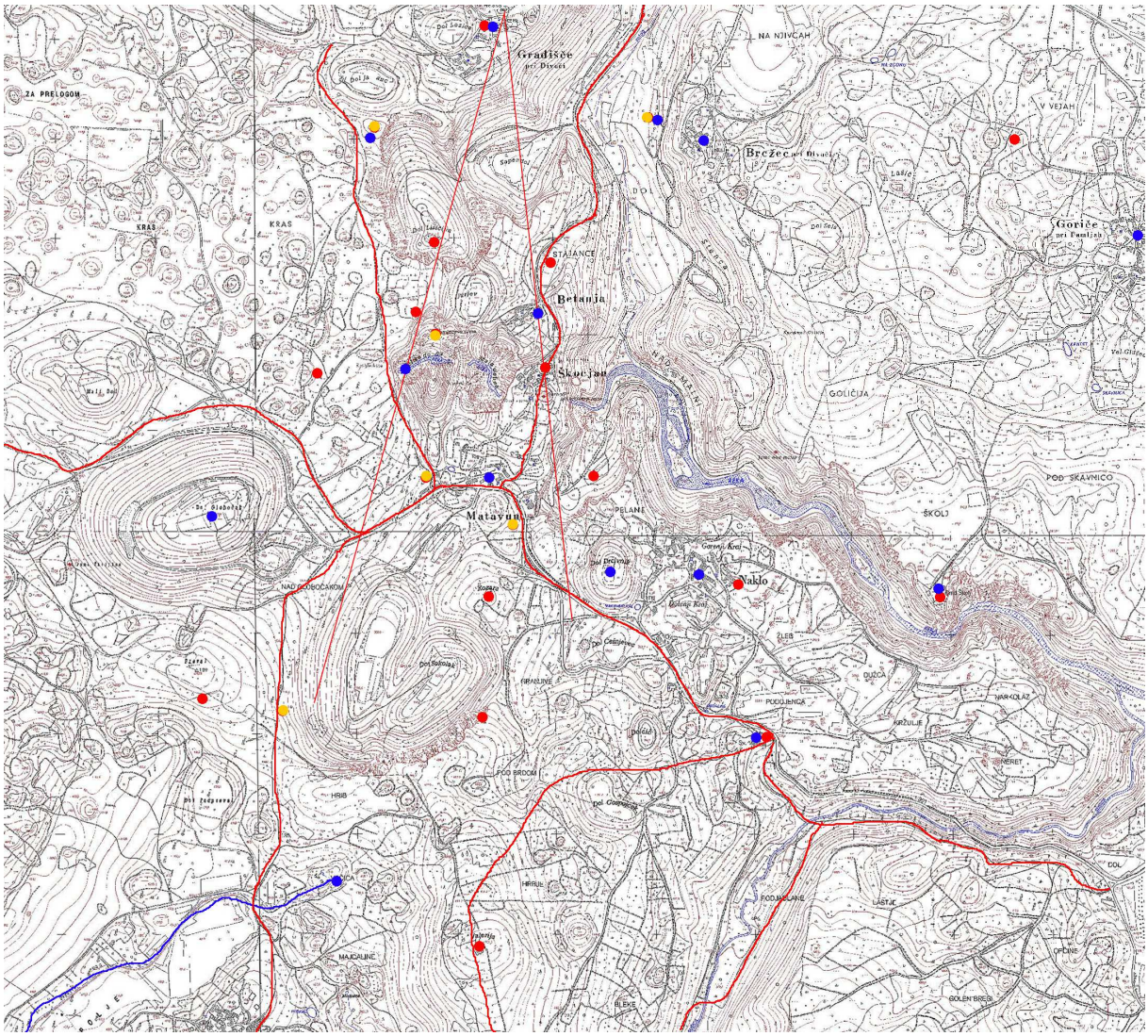

Priloga 35: Okolica Škocjanskih jam z označenim svetim kotom 24° med Škocjanskimi jamami, cerkvijo sv. Helene in cerkvijo sv. Kancijana. (TTN5, Merilo 1:10500, Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal)

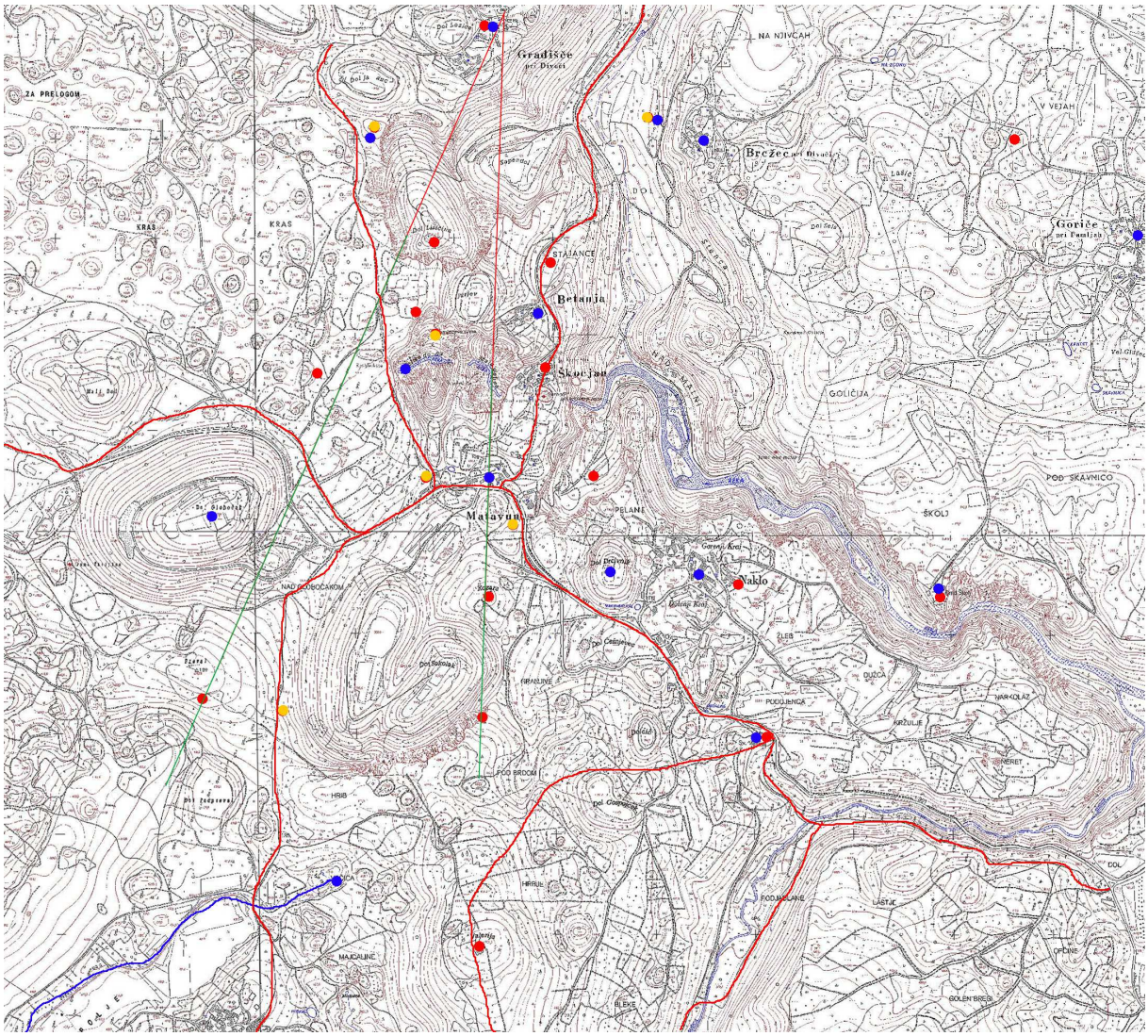

Priloga 36: Okolica Škocjanskih jam z označenim svetim kotom 24° med Mušjo jamo, cerkvijo sv. Helene in jamo nad Sokolnakom. (TTN5, Merilo 1:10500, Geodetski inštitut Slovenije, http://www.geoprostor.net/PisoPortal)

Priloga 37: Najdbe iz parcel (1) 117 k.o. 2449 Vremski Britof (žlindra in odlomek antične lončenine) in (2) 450 k.o. 2449 Vremski Britof (steklena pasta in odlomek antične lončenine).

Priloga 37: Najdbe iz parcele 1375 k.o. 2460 Naklo (odlomek antične lončenine iz treh strani).

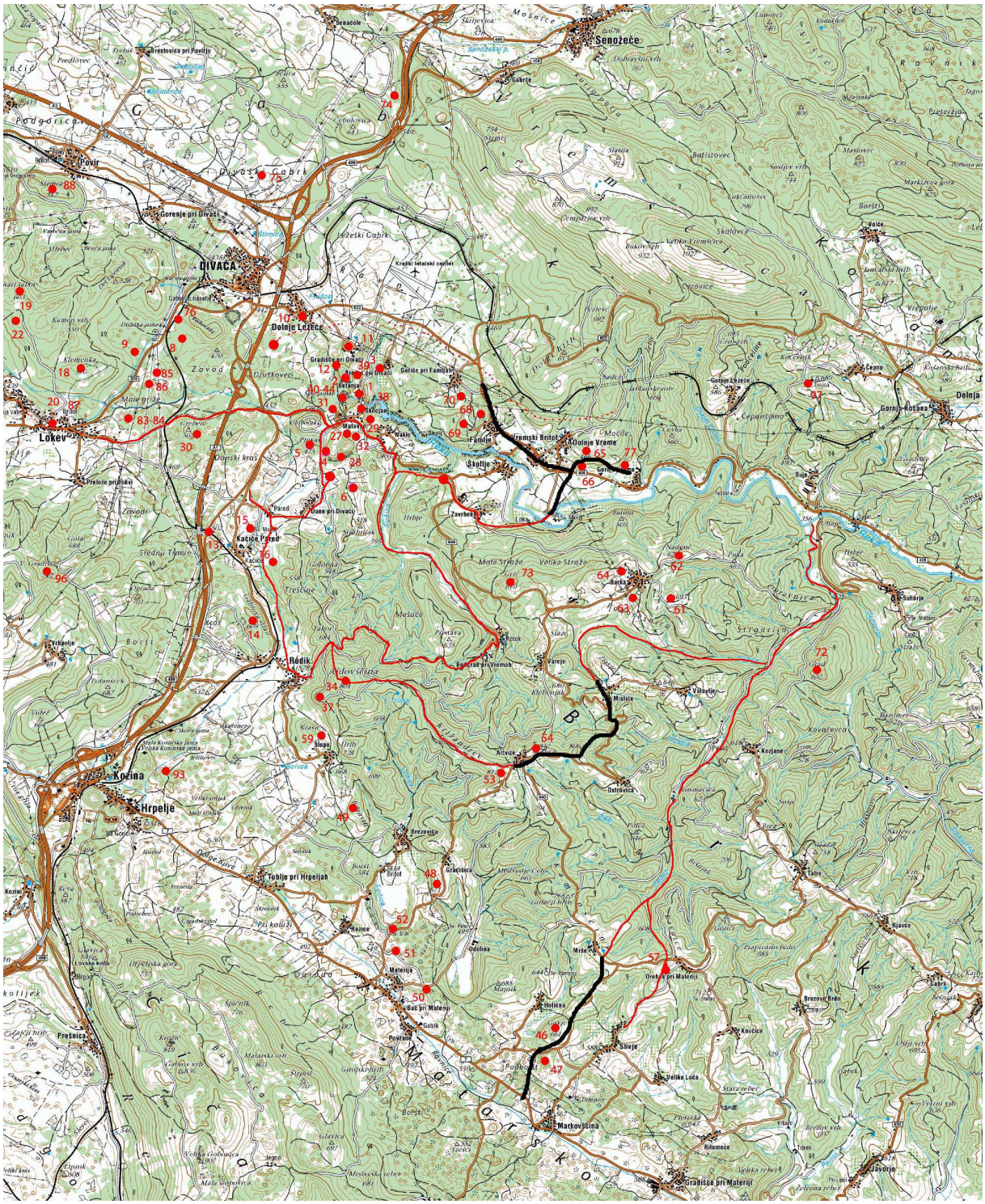

Priloga 39: Karta ljudskega izročila o Šembilji z arheološkimi najdišči iz prazgodovine in rekonstrukcijo možnih prazgodovinskih povezav v pokrajini (DTK50, Merilo 1:109000, Geodetski inštitut Slovenije, www.geopedia.si).

14. Literatura

Anschuetz K. , Wilshusen R. in Scheick C. 2001, An archaeology of Landscapes: Perspectives and Directions, - V: Journal of Archaeological Research. Vol 9, New York , 157-211 URL:http://www.cas.umt.edu/anthropology/courses/anth551/documents/AnschuetzetalArchyofLandscapesJArchRes2001.pdf (marec 2013).

Belaj, V. 1998, Hod kroz godinu, Zagreb.

Bezlaj, F. 1976. Etimološki slovar slovenskega jezika, A-J (1. knjiga), Ljubljana.

Bratož, R. 1990, Vpliv Oglejske cerkve na vzhodno alpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja. - v: Zgodovinski časopis 44/3, 331-362.

Brodar, S, 1958-1959, Roška špilja v Škocjanskih jamah – v:Varstvo spomenikov 7, 277.

Čok, B. 2012, V siju mesečine, Studia Mythologica Slavica Supplementum 5, Ljubljana.

Descola P., Palson G. 1996, Introduction – V: Descola P., Palson G.(ur.), Nature and Society. Anthropological perspectives. London, New York: Routhledge, 8-12.

Dragan, R. 1999, La representation de l´escpae de la societe traditionnelle. Les mondes renverses. Paris.

Dumezil, G. 1987, Tridelna ideologija Indoevropejcev. - Ljubljana (original: L'idéologie tripartie desIndo-Européens. - Bruxelles 1958).

Gams, I. 2007, Pokrajina, krajina in regija v luči Geografskega terminološkega slovarja. - V: Dela 28, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 7-13.

Goljevšček, A. 1982. Mit in slovenska ljudska pesem, Razprave in eseji 25, Ljubljana.

Hrobat, K. 2003, Šembilja na rimskih cestah. O ustnem izročilu in arheoloških raziskavah, diplomsko delo, oddelek za arheologijo FF, Ljubljana.

Hrobat, K. 2004, Ustno izročilo o lintverju kot indikator ritualnega prostora antične skupnosti Ajdovščine nad Rodikom – v: Studia Mythologica Slavica 7, 63-78.

Hrobat, K. 2005, Ajdi z Ajdovščine nad Rodikom – v: Studia Mythologica Slavica 8, 99-112.

Hrobat, K. 2010, Ko Baba dvigne krilo. Prostor in čas v folklori Krasa. Razprave FF, Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana.

Hrobat Virloget, K. 2012, Obris mitskih likov Lokve in Prelož v kontekstu slovanske mitologije – v: Čok, B. 2012, V siju mesečine, Studia Mythologica Slavica Supplementum 5, Ljubljana.

Kerševan N., Krebelj M., 2003, Düša na bicikli : folklorne pripovedi iz Brkinov, doline Reke in okolice,Ljubljana,

Kladnik, D., Lovrenčak, F., Adamič, M., O., 2005 (ur.): Geografski terminološki slovar. ZRC SAZU, Ljubljana.

Klemenčič, V. 1959, Pokrajina med Snežnikom in Slavnikom – gospodarska geografija, Dela / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za prirodoslovne in medicinske vede, Ljubljana.

Kravanja, B. 2005, Sveti prostor v prepletu mitološke ideologije in simbolike kraja v: Studia Mythologica Slavica 8 , 253-268.

Kropej, M. 1998, The horse as a cosmological creature in the Slovene mythopoetic heritage –

v: Studia Mythologica Slavica 1, 153-167.

Knapp, A.B. in W. Ashmore 1999, Archaeological Landscapes: Constructed, Conteptualized, Ideational. - v: A. B. Knapp in W. Ashmore (ur.), Archaeologies of Landscape, London 1 – 32.

Leach, E.1983, Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola. Beograd: Prosveta.

Leben, F. 1975, Škocjanske jame (Škocjan). Tominčeva jama – V: ANSL, 132

Lukman, F. 1980, Gregorij Veliki in njegova doba, Mohorjeva družba, Celje.

Marušič, I. 1998, Krajine primorske regije. - Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji 5. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje.

Medvešček, P. 2006, Let v lunino senco : pripovedi o starih verovanjih, Nova Gorica.

Mencej, M. 2001, Gospodar volkov. Župančičeva knjižnica, Ljubljana.

Novaković, P. 2001, Prostorska in pokrajinska arheologija. Študija na primeru Krasa. Dokrotska disertacija, Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Ogorelec, B. 1987, Za pomensko razmejitev med pokrajino in krajino in proti njej. - v: Geografski vestnik 59, Ljubljana, 133-139.

Peckham, S. 1990, From this Earth: The Ancient Art of Pueblo Pottery, Museum on New Mexico Press, Santa Fe,

Peisker, J. 1928, Koje su vjere bili stari Sloveni prije krštenja. - Starohrvatska prosvjeta N.S. 2, 55 - 86.

Pillinger, R. 1985, Preganjanje kristjanov in uničevanje templjev na ozemlju Avstrije v Rimski

dobi. - v: Zgodovinski časopis 39/3, 173-183.

Peršolja, M. 2000, Rodiške pravce in zgodbe, Ljubljana.

Peršolja, M. 2002, Templjarske pravce, Sežana.

Peršolja, M. 2006, Škocjanski kaplanci, Škocjan.

Peršolja, M. 2009, Rodiški rodovi, Sežana.

Pleterski, A. 1996, Strukture tridelne ideologije v prostoru pri Slovanih – v: Zgodovinski časopis 50/2, 163-182.

Pleterski, A 2001, Ali je prišlo pri južnih Slovanih do uporov pri pokristjanjevanju? - v: Studia Mythologica Slavica 4, 33-44.

Pleterski, A 2005, De Sclavis autem unde dictis. Slovani in Vlahi na „nikogaršnjem“ ozemlju istrskega zaledja - v: Acta Histriae 13 , 113-150.

Pleterski, A. 2006, Poliški tročan – v: Studia Mythologica Slavica 9, 41-58.

Pleterski, A. 2008, Starodavna načela urejanja prostora – v: Likar D., Ostan S. A., Pleterski A., Rožič J., Štular B. 2008, Sporočila prostora ARHE. Arheologija – arhitektura, Sazu, Ljubljana, 27-32.

Potokar, K. 2008, Vremska dolina med Brkini in Krasom, Divača.

Premrl, B. 2013, Sveti Urban – v: Glasnik, glasnik občine Divača, letnik 19, št. 1, marec 2013, 40.

Puhar, J., Pleterski, A 2006, Krkavški kamen v ljudskem izročilu in v sklopu obredne

prostorske strukture - v: Studia Mythologica Slavica 8, 113-150.

Rejec Brancelj, I. 1998, Kras – V: Perko D., Orožen Adamič M.,: Slovenija : pokrajine in ljudje, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Riesteski, L. 2001, Space and Boundaries between the worlds, URL: http://www.academia.edu/885937/Space_and_Boundaries_between_the_worlds (marec 2013).

Riesteski, L. 2005, Kategorite prostor i vreme vo narodnata kultura na Makedoncite,Skopje, Matica Makedonska.

Slapšak, B., Kojić, S. 1976. Šembilja – hudič na gorečem vozu, Glasnik Slovenskega etnološkega društva 16, str. 27.

Slapšak, B. 1995, Možnosti študija poselitve v arheologiji, *Arheo 17*, Ljubljana.

Snoj, M. 2003, Slovenski etimološki slovar, Ljubljana.

Stepišnik, U. 2011, Vršaji na kontaktnem krasu: primer iz Matarskega podolja – V: Elektronska izdaja, 1. natis, Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 14. URL:http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/reliktni_vrsaji_kontaktnega_krasa.pdf (marec 2013).

Šašel Kos, M. 1999, Svet bogov in boginj – od Jupitra do Adsalute – v: Zakladi tisočletij, Ljubljana, 284.

Šebenik, I., 1996: Brkini in Ilirskobistriška kotlina. Regionalnogeografska monografija Slovenije, 4. del: Submediteranski svet, elaborat. Inštitut za geografijo, str. 48 – 68

Šebenik I., Kladnik D. 1999, Brkini in dolina Reke – V: Perko D., Orožen Adamič M.,: Slovenija : pokrajine in ljudje, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Šmitek, Z. 2004, Mitološko izročilo Slovencev – svetinje preteklosti, Ljubljana.

Štular B., Hrovatin I. M. 2002, Slovene sacred pagan landscape study case: The Bistrica plain. - v: Studia Mythologica Slavica 5, 43-68.

Tilley, C. 1994, A Phenomenology of landscape. Places, Paths and Monuments. Berg - Oxford/Providence.

Tilley, C. 2005, Phenomenological archaeology – v: C. Renfew, P. Bahn (ur.), Archaeology: key concepts, Abingdon, 151-152.

Trigger, B. G. 1991, Distinguised lecture in archaeology: Constraint and freedom – new synthesis for archaeological explanation, American Anthropologist 93.

Turk, P. 2003, Arheologija, Park Škocjanske jame, Monografija, Škocjan.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Barka, 24. julij 2013 Jošt Hobič